МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

УДК 351:338.48(4-6ЄС)

ДИСЕРТАЦІЯ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У КРАЇНАХ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

281 «Публічне управління та адміністрування»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Прокопенко Т.П.

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник:
Семенець-Орлова І.А.,
доктор наук з державного управління,
професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Прокопенко Т.П. Державне регулювання розвитку туризму у країнах ЄС: досвід для України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з державного управління за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ПрАТ "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна Академія управління персоналом", Київ, 2023.

Доведено, що єдиної думки у зарубіжній та вітчизняній державно-управлінській науці щодо визначення факторів, які негативно, або позитивно, впливають на розвиток туристично-рекреаційної сфери, на нинішній момент часу, не існує. Підкреслено, що туризм, з наукової точки зору більшості авторів, визначається як складне багатовимірне поняття, яке одночасно виступає і як галузь національної економіки, і як окремий вид діяльності, і як форма рекреаційної діяльності, і як спосіб проведення дозвілля людей, і як наука, і як бізнес-напрям.

Зазначено, що, на сьогоднішній день, туризм виступає соціально значущою та затребуваною практикою, а, також, платформою для саморозвитку та самовдосконалення людей, простором для формування суспільних благ, стимулів та потреб особистості.

У результаті поглибленого аналізу науково-історичної бази, у межах дослідження проблематики публічного адміністрування туристичної сфери, підкреслено, що для наукових досліджень науки про туризм та функціонування туристичної галузі характерним є зосередження на аналізі принципів розвитку даної сфери та суміжних галузей, у межах застосування інноваційних інструментів кооперації та кластеризації міжнародного ринку туризму, використання механізмів державно-приватного партнерства та модельних бізнес-рішень. Обгрунтовано, що дані дослідження зосереджені на історико-філософському осмисленні природи туризму як соціогуманітарного феномену, а, також, базового інформаційного ресурсу для формування підґрунтя розширення

меж практичного використання основних інструментів та механізмів публічного адміністрування туристично-рекреаційної галузі.

У результаті здійсненого аналізу наукових робіт та досліджень з проблематики публічного адміністрування сфери туризму та рекреації здійснено виокремлено підходи стратегічного планування до розвитку державного регулювання сфери туризму, серед яких:

– принцип багатофункціональності: передбачає розгляд туристичного менеджменту як матеріально-ресурсного, функціонально-організаційного та смислово-кінцевого результату застосування ідей, позицій та принципових положень щодо побудови внутрішньо-функціональної та зовнішньої систем надання послуг;

– принцип державної законності: наділення туристичної сфери конкретно-визначеним підтекстом, що знаходить свій прояв у виокремленні туризму в ролі управлінської діяльності;

– принцип системності: окреслення суб'єктно-об'єктної взаємодії у процесі надання туристичних послуг;

– принцип партнерства: формування передумови стабілізації та гармонізації у сфері туристичної галузі;

– принцип мобільності і стійкості системи управління туризмом: Здійснення аналізу управлінської системи та її придатності до реагування на ринкові перетворення;

– принцип мотивації: створення підвалин туристично-підприємницького, туристично-персонального та цільового заохочень клієнтсько-виробничої бази.

Зазначено, що механізм державного регулювання розвитку туризму представляє собою складну систему, яка складається з: визначених параметрів, які, за умови їх активної взаємодії, мають змогу забезпечити ефективність у прийнятті управлінських рішень у сфері туризму; комплексу організаційно-економічних інструментів та методів для забезпечення реалізації заходів сталого розвитку туризму.

У роботі аналізуються питання розвитку державного регулювання туризму на території Європейського Союзу. Відзначено, що в країнах, де питання класифікації туристичних послуг не врегульовано на законодавчому рівні (Німеччина, Австрія), готельні асоціації отримують більш широке коло нормативних повноважень відносно визначення стратегії «готельно-інфраструктурного» управління.

Відмічено, що інфраструктурні вимоги для забезпечення туристичного розвитку в ЄС передбачають класифікацію галузевих компаній за критеріями, застосовними для готелів, ресторанів та кафе (якість обслуговування, клієнтообіг, «місткість» надання готельних послуг). Готельний бізнес екстра-класу, водночас, повинен відповідати «особливим вимогам», як-от кімнатна стандартизація, нормування якості послуг, сертифікація готельних приміщень та контекстного обладнання.

Юридичне поле «організаційної відповідальності» визначає нормативно-законне підґрунтя регулювання туризму в ЄС. Підвид «планування туристичної пропозиції» визначає планово-державні та юридично-приватні межі просування «туристичної пропозиції» серед країн-членів Союзу. У даному секторі діє правовий механізм «покращення індивідуально-туристичної програми» як елемент розвитку туристичної сфери ЄС.

Доведено, що державна політика ЄС щодо сприяння туризму окреслює відповідальних осіб за «рекламний розвиток» туризму в окремому регіоні (країні) Союзу. В рамках подібної ініціативи, Європарламент, Рада Європи та Єврокомісія сприяють розробленню маркетингових стратегій, що формують адаптивно-стратегічні цілі розвитку туризму країн-членів ЄС.

Проаналізовано, що туристична інспекція країн-членів Союзу передбачає обов’язковість встановлення компетенції, планування, зобов’язань туристичних компаній щодо співпраці з незалежними контролерами, а також – санкціонування порушень внутрішнього та / або загальносоюзного законодавства ЄС (наприклад, недоліки в наданні туристичних послуг, допущення «фальсифікованого» бронювання тощо).

Відзначено, що окремим концептом державного регулювання розвитку туризму в ЄС є створення «туристичного законодавства», що визначає права та обов'язки користувачів туристичних послуг. Дотримання зазначених вимог – запорука двосторонньої бізнес-клієнтської взаємодії на території Союзу.

Відмічено, що державно-управлінським пріоритетом для України варто визначити конструювання внутрішнього туризму та ефективізацію прийому іноземних мандрівників. У свою чергу, виїзний туризм – радше соціальний феномен, що надає можливість громадянам України вільно перетинати кордон із туристичною метою. Державне регулювання даної сфери не є імперативним. Доведено, що законодавчий базис України у сфері туризму є широким та розгалуженим – його представлено сегментарними та суміжними актами вітчизняного законодавця (в т.ч. цивільного та господарського).

Організаційно-інституційний механізм державного управління гальмується глобальними безпековими загрозами (спочатку – COVID-19, далі – повномасштабне вторгнення рф в Україну) – так, застосування методу «цінового стимулювання» іноземного туриста на часі неактуальне, а на внутрішньому ринку може не справити ефекту через суттєву втрату дохідності громадян та стрімку девальвацію національної валюти – гривні.

Соціально-економічні чинники туристичної політики України на рівні державного управління, за ідеальною моделлю, повинні продукувати попит на туристичні послуги шляхом інфраструктурної, маркетингової та PR-підтримки окремих туристичних точок. Активність внутрішнього та в'їзного туризмів України – основа наповнення місцевих та державних бюджетних фондів України.

Відзначено, що проблематика державного регулювання розвитку туризму в Україні має не лише гуманітарний інституційно-законодавчий, але й економічний характер. Діяльність Міністерства інфраструктури України, (якому підпорядковується ДАРТ – Державне агентство розвитку туризму), навіть до введення воєнного стану Указом Президента № 64/2022 від 24.02.2022 та повномасштабної агресії рф проти України не вирішувало питань недостатнього фінансування, бюджетування та асигнування туристичної сфери України.

Ідеологічно, відновлення туристичної інфраструктури повинне відбуватися за рахунок державних та місцевих бюджетів. Владно-урядовим апаратом не здійснено спроб інвестиційної координації з фізичними та юридичними особами (інвесторами) задля розвитку вітчизняного в'їзного та виїзного туризмів.

У дисертації аналізуються основні шляхи подолання негативних тенденцій функціонування механізмів державного регулювання розвитку туризму. Відзначено, що одним із засадничих напрямів розвитку державної туристичної політики України відповідно західноєвропейських традицій має стати т.зв. «регіональне адміністрування» у сфері туризму. За основу даної пропозиції взято впровадження Європейською комісією подорожей (European Travel Commission або ETC) Національних туристичних адміністрацій (НТА), юрисдикційно валідних виключно на певних територіях. Розглядаючи презумпції роботи НТА ЄС, відмічено аспект «регіоналізації» туристичної індустрії в країнах Європи із одночасним зростанням ефективності роботи загального туристичного сектору (конгломерату) ЄС. В Україні адміністрування у сфері туризму дозволило б концептуалізувати політику у галузі туризму за «культурно-історичними» (пам'ятки) та регіональними (ситуативний поділ на центральну Україну, Карпати та Закарпаття як гіпотетично доступні туристичні дестинації в умовах воєнного стану) напрямами.

Доведено, що конструювання туристичного простору України відповідно вимог та стандартів ЄС та із одночасним викоріненням внутрішньої державно-управлінської проблематики потребує розвитку і культивації т. зв. «галузевого туризму». Подібним прикладом є феномен «сільського (зеленого) туризму» як нетрадиційного підвиду рекреації. Якщо у ЄС нормативне регулювання зеленого туризму здійснюється через раніше згадану Європейську стратегію сталого туризму 2021 р. – EU Strategy for Sustainable Tourism 2021) та корелюючий акт природоохоронної юрисдикції – Зелений пакт для Європи 2019 р. (EU Green Deal 2019), то в Україні немає діючої нормативно-правової бази екотуристичного регулювання: закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25.06.1991 р. (ред. від 10.07.2022 р.) не містить подібного понятійно-категоріального наповнення, а проєкти закону про

сільський та сільський зелений туризми № 4299 та № 5206 від 23.10.2003 р. та 05.03.2021 р. відповідно досі не є схваленими та промульгованими.

Сформовано цілі стратегічного розвитку державної політики у галузі туризму в Україні: покращення рамкових умов туризму (вітчизняне законодавство – закон України «Про туризм», закон України «Про захист прав споживачів», Господарський кодекс України та їх взаємозв'язок); сприяння туризм-підприємництву (встановлення сприятливих умов туризм-діяльності, «демократичне» оподаткування відповідно Податкового кодексу України); просування туризм-пам'яток України та підвищення їх статусу на політико-культурному світовому ринку (подолання гальмівних державно-управлінських наративів – як-от утруднене виконання Економічної частини Угоди про асоціацію з ЄС). Ключовим має стати взаємне доповнення повноважень (компетенції) ДАРТ та Міністерства інфраструктури України із КМУ та ВРУ, із обов'язком Мінцифри щодо забезпечення прозорості даного процесу (наприклад, шляхом формування Реєстру внутрішньотуристичного співробітництва України або Пульсу владного туризм-партнерства України як онлайн-моніторингових сервісів).

У результаті унормування та систематизації політики розвитку туризму в Україні в умовах євроінтеграції та повоєнного відновлення, визначені основні засоби подолання негативних тенденцій державного регулювання розвитку туризму, серед яких:

1) покращення кореляції вітчизняних законодавчих положень шляхом внесення змін у Закон України «Про туризм», Закон України «Про захист прав споживачів», Господарський кодекс України; сприяння розвитку туристичного підприємницького сектору України; демократизація пов'язаного з наданням туристичних послуг оподаткування (Податковий кодекс України); генерація культурного статусу України на міжнародній арені; симбіоз компетенції ДАРТ, Міністерства інфраструктури України, КМУ та ВРУ, відповідно до їх профілю.

2) функціонування державно-приватного партнерства між державним та приватним секторами економіки задля просування «відновлювальних проєктів» – будівництва рекреаційно-туристичних зон, готельно-ресторанних та садово-

паркових осередків громадської активності; посилення контролю ДАРТ (як профільного органу) та НАБУ (як органу дотичної юрисдикції) щодо виконання процедур у сфері надання туристичних послуг в Україні; внесення змін до п. 3 ПКМУ № 1162 від 24.12.2019 р. «Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму» щодо контролю та нагляду ДАРТ за фінансуванням туризму (виключно на період повоєнного відновлення України).

3) формування плану повоєнного відновлення індустрії туризму в Україні / «Відвідай Україну»: використання технологій стимулювання розвитку туризму, підтримки малого та середнього туристичних бізнесів; кооперація між державним та приватним сектором (у формі державно-приватного партнерства); створення «списку ключових туристичних міст України»; розробка програмної пропозиції туристичних як елементу створення попиту («Відвідай Україну»); формування статей державного бюджету України на пряме відновлення туристичної індустрії (дотації, субвенції, асигнування).

Розроблено концептуальну модель удосконалення державного регулювання розвитку туризму що включає, на відміну від уже існуючих, важливі нормативні перепрофілювання державного управління у сфері туризму в Україні, що повинні підтверджуватися супутніми інституційними змінами, серед яких:

– конгенерація видозмін, внесених до Закону України «Про туризм», Закону України «Про культуру», Закону України «Про охорону культурної спадщини» у контексті культурної інтеграції (туризм як складова економіко-соціального просування вітчизняного культурного простору);

– синхронізація Закону України «Про туризм», Закону України «Про культуру», Закону України «Про охорону культурної спадщини», а також, Наказу Міністерства економіки № 291 щодо забезпечення інституційно-ідеологічної деформалізації туризму;

– ефективне функціонуванн профільних органів реалізації новоствореної культурної юрисдикції – Державного департамену готельно-ресторанного нагляду та контролю, Комітету інтеграції культури та туризму України.

Запропоноване удосконалення державного регулювання розвитку туризму є складним та багатоступеневим, розрахованим на довгострокову перспективу та призведе не лише до посилення впливу держави на суспільно-економічний розвиток в умовах функціонування сучасного ринку, що здійснюється з метою покращення рівня пристосованості існуючої соціально-економічної системи до змінюваних умов середовища, а й спрямоване на підвищення довіри туристів-споживачів, вирішення регуляторно-адміністративних навантажень на сферу туризму тощо.

Ключові слова: публічне управління, державне регулювання, туризм, механізми публічного адміністрування, країни ЄС, дискурсне поле, соціально-демографічна ситуація, економічне зростання країни, процес реформування, галузь рекреації, соціально-культурний розвиток, публічна політика, регулювання туризму, країни ЄС, комунікація, соціогуманітарні засади, воєнний час, туристична послуга.

ABSTRACT

Prokopenko T.P. The state regulation of tourism development in the EU countries: experience for Ukraine. *Qualification scientific work on the rights of a manuscript.*

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in Public Management and Administration. – Interregional Academy of Personnel Management, 2023.

It is proved that currently there is no consensus in foreign and domestic public management science on the determination of factors that negatively or positively affect the development of the tourism and recreation sector.

It is emphasized that tourism, from the scientific point of view of most authors, is defined as a complex multifaceted concept that simultaneously functions as a sector of the national economy, a separate type of activity, a form of recreational activities, a way of spending people's leisure time, a science and a business direction.

It is noted that nowadays tourism is a socially significant and popular practice, as well as a platform for self-development and self-improvement of people, a space for the formation of public goods, incentives and needs of an individual.

As a result of an in-depth analysis of the scientific and historical base, within the framework of the study of the discourse field of public administration issues of the tourism sector, it is emphasized that the current stage of research on tourism and the functioning of the tourism industry is characterized by focusing on the principles of development of this sphere and related industries, within the framework of innovative tools application for cooperation and clustering of the international tourism market along with the use of public-private partnerships and model business solutions. It is substantiated that the research data focuses on the historical and philosophical understanding of the nature of tourism as a socio-humanitarian phenomenon, as well as a basic information resource to form the foundation for the purpose of expanding the limits of the practical use of the main tools and mechanisms of public administration of the tourism and recreation industry in the process of the state policy implementation in this direction.

As a result of the analysis of a wide range of scientific and research works on the issues of public administration of tourism and recreation, a selective perception of the basic, fundamental principles of strategic planning of mechanisms for implementing state regulation of tourism development was carried out, including:

- principle of multifunctionality: provides the consideration of tourism management as a material - resource, functional - organizational, meaningful end result of the application of ideas, positions and fundamental provisions for the construction of internal functional and external service delivery systems;
- principle of state legitimacy: granting the tourism sector with a specifically defined connotation which is manifested in the allocation of tourism as a management and orientation activity;
- principle of systematicity: outlining the subject-object interaction in the process of providing tourism services as a prerequisite for the formation of of the primary regulations;
- principle of integration: emphasizing the mandatory nature of integrative and supervisory processes in the tourism sector of personnel management;
- principle of partnership: formation of prerequisites for stabilization and harmonization in the tourism and development industry;
- principle of mobility and sustainability of the tourism management system: analyzing the control and management system and its suitability to respond to the substantive changes, market transformations in order to normalize and stabilize supervision;
- principle of motivation: creating the foundations of tourist entrepreneurial, tourist personal and targeted incentives for customer and production base.

It is noted that the mechanism of state regulation of tourism development is a complex system that consists of certain parameters which, subject to their active interaction, can ensure efficiency in making managerial decisions in the field of tourism; a set of organizational and economic tools and methods with the use of which the necessary functions are performed to ensure the implementation of measures to promote sustainable development of the tourism sector.

The thesis analyzes the development of state regulation of tourism in the territory of the European Union. It is noted that in countries where the issue of tourism classification is not regulated at the legislative level (Germany, Austria) the hotel associations receive a wider range of regulatory powers to determine the strategy of "hotel and infrastructure" management strategy.

It is noted that the infrastructure requirements for tourism development in the EU provide the classification of industry companies by object and characteristic criteria applicable to hotels, restaurants and cafes (quality of service, customer turnover, "capacity" of hotel services).

At the same time, the extra-class hotel business must meet "special requirements", such as room standardization, service quality standardization, certification of hotel premises and contextual equipment.

The legal field of "organizational responsibility" defines the legal framework for tourism regulation in the EU.

The subspecies of "tourism offer planning" defines the planning state and legal-private boundaries for the promotion of the "tourism offer" among the EU member states. This sector has a legal framework for "improvement of individual tourist program" as an element of development of the EU tourism sector.

It is proved that the EU public policy regarding tourism promotion outlines responsible and competent persons for the "promotional development" of tourism in a particular region (country) of the EU. As a part of such an initiative, the European Parliament, the Council of Europe, and the European Commission promote the development of marketing strategies that form adaptive and strategic goals for the tourism development of the EU member states.

It is analyzed that the tourism inspection of the EU member states provides for the mandatory establishment of competence, planning, obligations of travel companies to cooperate with independent controllers as well as authorization of violations of internal and / or EU tourism legislation (e.g., shortcomings in the provision of travel services, allowing "falsified" bookings, etc.)

It is proved that a separate concept of state regulation of the tourism development in the EU is the creation of "tourism legislation" that defines the rights

and obligations of users of tourism services. Compliance with these requirements is the key to bilateral business and client interaction in the EU territory.

It is noted that the construction of domestic tourism and the efficiency of the reception of foreign travelers should be determined as a state-management priority for Ukraine. In turn, outbound tourism is rather a social phenomenon that allows Ukrainian citizens to freely cross the border for tourist purposes. State regulation of this area is not imperative. It is proved that the legislation of Ukraine in the field of tourism is broad and extensive. It is represented by segmental and related acts of the national legislator (including civil and economic ones).

The work of organizational and economic methods of tourism influence is hampered by global security threats (first, COVID-19, then - Russia's full-scale invasion of Ukraine) - for example, the use of the method of "price incentives" for foreign tourists is currently irrelevant, and in the domestic market it may not have an effect due to significant loss of citizens' income and rapid devaluation of the national currency - the hryvnia.

Socio-economic factors of tourism policy of Ukraine at the level of public administration, according to the ideal model, should produce tourism demand through infrastructure, marketing and PR support of individual tourist destinations. The activity of domestic and inbound tourism in Ukraine is the basis for filling local and state budget funds of Ukraine.

It is noted that the problem of state regulation of tourism development in Ukraine is not only of a humanitarian institutional and legislative nature, but also an economic one. Activities of the Ministry of Infrastructure of Ukraine (which is subordinated to the State Agency for Tourism Development), even before the introduction of martial law by Presidential Decree No. 64/2022 of 24.02.2022 and the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine did not solve the issues of insufficient funding, budgeting and allocation of Ukraine's tourism sector. Ideologically, the restoration of tourism infrastructure should be restored at the expense of state and local budgets. The governmental apparatus has not made any attempts to coordinate investment with individuals and legal entities (investors) for the development of inbound and outbound domestic tourism.

The thesis analyzes the main ways to overcome the negative trends in the functioning of the mechanisms of state regulation of tourism development. It is noted that one of the fundamental directions of development of the state tourism policy of Ukraine in accordance with Western European traditions should be the so-called "tourism and regional administration". This proposal is based on the implementation by the European Travel Commission (ETC) of National Tourist Administrations (NTA) which have jurisdiction only in certain territories. Considering the presumptions of the EU NTAs, the author notes the aspect of "regionalization" of the tourism industry in Europe with the simultaneous efficiency of the EU's overall tourism sector (conglomerate).

At the level of Ukraine, tourism administration would allow conceptualizing tourism policy by "cultural and historical" (attractions) and regional (situational division into central Ukraine, the Carpathians and Transcarpathia as hypothetically accessible tourist destinations under martial law) directions.

It is proved that the design of the tourist space of Ukraine in accordance with the requirements and standards of the EU and with the simultaneous eradication of internal public administration issues requires the development and cultivation of the so-called "sectoral tourism". A similar example is the phenomenon of the "rural (green) tourism" as an unconventional subtype of recreation. Whilst in the EU green tourism is regulated through the previously mentioned EU Strategy for Sustainable Tourism 2021 and the correlating act of environmental jurisdiction – the EU Green Deal 2019, Ukraine does not have an effective legislation for ecotourism regulation: the Law of Ukraine "On Environmental Protection" No. 1264-XII dated 25.06.1991 (revised 10.07.2022) does not contain such a conceptual categorical term, and the draft laws on rural and green tourism No. 4299 and No. 5206 of 23.10.2003 and 05.03.2021, respectively, have not yet been approved and promulgated.

The goals of strategizing the state tourism policy in Ukraine have been formed: improvement of the framework conditions for tourism (domestic legislation - the Law of Ukraine "On Tourism", the Law of Ukraine "On Consumer Protection", the Economic Code of Ukraine and their interrelation); promotion of tourism entrepreneurship (establishment of favorable conditions for tourism activity,

"democratic" taxation in accordance with the Tax Code of Ukraine); promotion of tourist attractions of Ukraine and raising their status in the political and cultural world market (overcoming the inhibiting state administrative narratives, such as difficult implementation of the Economic Part of the EU Association Agreement). The key moment should be the mutual complementation of the powers (competence) of the DART and the Ministry of Infrastructure of Ukraine with CMU and the VRU, with the Ministry of Digital Transformation responsible for ensuring transparency of this process (for example, by creating a Register of Intra-tourist or the Pulse of Government Tourism Partnerships of Ukraine as online monitoring services).

As a result of normalization and systematization of the policy of hypothetical development standards of Ukraine's tourism course in the context of European integration and post-war recovery, the main means of overcoming the negative trends in the functioning of mechanisms for the implementation of state regulation of tourism development are determined, including:

1) the conceptualization of the domestic legislative tourism space: the improving of the correlation of domestic legislative tourism provisions by modifying the Law of Ukraine "On Tourism", the Law of Ukraine "On Protection of Consumers", the Commercial Code of Ukraine; the promotion of tourism development of the business sector of Ukraine; the democratization of tourism-related taxation (Tax Code of Ukraine); the generation of tourism and cultural status of Ukraine in the international arena; the symbiosis of DART competencies, of the Ministry of Infrastructure of Ukraine, the CMU and the VRU, according to their respective profiles.

2) the regeneration of the tourism public-private partnership: the functioning of public-private partnerships between the public and the private sectors of the economy to promote tourism development policy and joint implementation of policy and joint implementation of "restoration projects" - construction of recreational and tourist areas, hotel and restaurant, garden and park facilities centers of public activity; strengthening the DART control (as a specialized body) and NABU (as a body of tangential jurisdiction) over implementation of tourism development procedures in Ukraine (namely, targeted spending of funds for tourism restoration for their intended

purposes); amendments to clause 3 of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1162 dated 24.12.2019 "Some issues of the State Agency for Tourism Development" regarding control and supervision of DART over tourism financing (exclusively for the period of post-war reconstruction of Ukraine).

3) the formulation of a plan for the post-war recovery of the tourism industry of Ukraine / "Visit Ukraine": the usage of tourism promotion technologies, support for small and medium-sized tourism businesses; cooperation between public and private sectors (in the form of public-private partnerships); the creation of a "list of key tourist cities of Ukraine" (all – PPVTIU); the development of a programmatic tourism offer as an element of demand creation ("Visit Ukraine"); the formation of items of the state budget of Ukraine for the direct restoration of the tourism industry (subsidies, subventions, allocations).

There has been created a conceptual model for improving the state regulation of tourism development that includes, unlike the existing ones, important normative re-profiling of tourism-induced public management in Ukraine, which should be confirmed by the accompanying institutional changes, including:

- the cogeneration of modifications made to the Law of Ukraine "On Tourism", the Law of Ukraine "On Culture", the Law of Ukraine "On Protection of Cultural Heritage in the context of tourism and cultural integration (tourism as a component of economic and social economic and social promotion of the national cultural space);
- the synchronization of the Law of Ukraine "On Tourism", the Law of Ukraine "On Culture", the Law of Ukraine "On Protection of Cultural Heritage" and others, the Order of the Ministry of Economy No. 291 on the ensuring institutional and ideological deformation of tourism;
- the effective functioning of the specialized bodies for the implementation of the newly created cultural jurisdiction - the State Department of Hotel and Restaurant supervision and control, and the Committee for Integration of Culture and Tourism of Ukraine.

The proposed improvement of the state regulation of tourism development is complex and multi-faceted, designed for long-term prospects and will lead not only to strengthening the state's influence on social and economic development in the context of the modern market which is carried out in order to improve the level of adaptation of the existing social and economic system to changing environmental conditions, but also aimed at increasing the trust of tourists-consumers, solving regulatory and administrative burden on the tourism sector, etc.

Keywords: public management, state regulation, tourism, public administration mechanisms, EU countries, discourse field, socio-demographic situation, economic growth of the country, reform process, recreation industry, socio-cultural development, public policy, tourism regulation, EU countries, communication, socio-humanitarian ambushes, wartime, tourist service.

Список публікацій здобувачки

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Prokopenko T. P. Discourse field of problems of formation of state regulation of tourism development. *Public management.* 2021. №2 (27). P. 55-67.

2. Прокопенко Т.П. Теоретичні засади розроблення та функціонування державного регулювання розвитку туризму. *Наукові перспективи.* 2021. №4 (10). С. 163-171.

3. Прокопенко Т.П. Орієнтири європейського розвитку державного регулювання туризму. *Наукові інновації та передові технології.* 2022. № 6(8). С. 521-528.

4. Прокопенко Т.П. Сучасний стан та проблематика системи державного регулювання туристичної галузі України. *Наукові перспективи.* 2022. №9 (27). С. 189-200.

5. Прокопенко Т.П. Шляхи подолання негативних тенденцій функціонування механізмів реалізації державного регулювання розвитку туризму. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2022. №3(3). С. 99-112.

6. Прокопенко Т.П. Виклики та можливості державного регулювання у сфері розвитку туризму в сучасній Україні. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, 2023. №6(66), С. 64-69. https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-6(66)-8.

Інші статті за темою дисертації:

7. Прокопенко Т.П. Соціально-туристична інтеграція туризм-послугової сфери на рівні країн-членів Європейського Союзу. *Věda a perspektivy.* 2022. № 6(13). С. 51-60.

8. Evelina Sira, Tetiana Prokopenko, Nataly Zatsepina, Alla Domyshche-Medyanyk and Ruslana Kryvenkova. State Regulation of Tourism Development and Competition in the Tourism Industry: EU Experience for Ukraine. *Economic Affairs*,

Vol. 67, No. 04s, pp. 795-802, October 2022 DOI: 10.46852/0424-2513.4s.2022.13 (Scopus).

9. Прокопенко Т.П. Методологічні основи розробки рекламної програми. *Економічна та соціальна географія*. 2002. Вип. 53. С. 134-141.

10. Прокопенко Т.П. Підходи до суспільно-географічного районування ринку реклами туристських послуг в Україні. *Географія і сучасність*. 2002. Вип. № 8. С. 23 – 35.

11. Прокопенко Т.П. Рекламна діяльність як об'єкт суспільно-географічного дослідження. *Географічна наука і освіта в Україні*. 2000.

12. Prokopenko T.P. Government Programs of Marketing Systems to Promote Tourism Potential of the Country Using the Example of Ukraine. *News os Science and Education*. 2019. № 1(62), P. 9-29.

Тези доповідей:

13. Прокопенко Т.П. Особливості розроблення та функціонування державного регулювання розвитку туризму: теоретичний аспект. *Сучасний менеджмент: моделі, стратегії, технології*: 2021 рік: матеріали XXII Всеукр. щорічн. студент. наук.-практ. конф. за міжн. участю, 22 квітня Одеса; Одеса 2021 р.: ОРІДУ НАДУ, 2021. С. 464-465.

14. Прокопенко Т.П. Дискурсний аналіз науково-літературної бази механізмів державного регулювання розвитку туризму. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: 2021 рік: матеріали VIII міжнарод. наук.-практ. конф., 07 квітня; м. Марсель (Франція) 2021 р.: Видавнича група «Наукові перспективи», 2021. С.113-116.

15. Прокопенко Т.П. Основи менеджменту сфери надання туристичних послуг. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: 2021 рік: матеріали XIII міжнарод. наук.-практ. конф., 07 вересня; м. Бухарест (Румунія) 2021 р.: Видавнича група «Наукові перспективи», 2021. С.62-65.

16. Прокопенко Т.П. Щодо ролі рекреаційних процесів у сфері державного регулювання туристичної галузі. *Сучасні аспекти модернізації*

науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: 2022 рік: матеріали XXI міжнарод. наук.-практ. конф., 07 червня; м. Дебрецен (Угорщина) 2022р.: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. С.40-45.

17. Прокопенко Т.П. Ключові ініціатив ЄС щодо державного розвитку туризму (нормативно-ініціативне регулювання). *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: 2022 рік: матеріали XXII міжнарод. наук.-практ. конф., 07 липня; м. Любляна (Словенія) 2022 р.: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. С.58-63.

18. Прокопенко Т.П. Системоутворюючі чинники позитивізації туризм-управління в Україні. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: 2022 рік: матеріали XXVI міжнарод. наук.-практ. конф., 07 листопада; м. Загреб (Хорватія) 2022 р.: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. С. 52-56.

19. Прокопенко Т.П. Національний ринок виїзного масового туризму : регіональний аспект. Всеукраїнська наукова конференція, м. Київ, 18-19 листопада 2010 р. С. 19 – 23.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВРУ – Верховна Рада України

ДАРТ – Державне агентство розвитку туризму

ЗУ – Закон України

КМУ – Кабінет Міністрів України

ЄС – Європейський Союз

ООН – Організація Об’єднаних Націй

ПКМУ – Постанова Кабінету Міністрів України

США – Сполучені Штати Америки

рф – російська федерація

ЗМІСТ

ВСТУП…….. 24

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ……30

1.1 Огляд дискурсного поля проблематики формування державного регулювання розвитку туризму…. ……...30

1.2 Теоретичні засади державного регулювання розвитку туризму у працях вітчизняних учених…. …….....45

1.3 Понятійний аналіз проблеми державного регулювання розвитку туризму у світовій науковій думці…… ...61

Висновки до Розділу 1…….82

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ……. …….……...85

2.1 Пріоритетні орієнтири державного регулювання розвитку туризму в європейських країнах…….85

2.2 Організаційно-правові особливості механізмів державного регулювання розвитку туризму у країнах ЄС ……...101

2.3 Аналіз інституціональних перетворень державного регулювання розвитку туризму в Україні у призмі європейського виміру……. …….118

Висновки до Розділу 2 …. ……....135

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ……. ……....139

3.1 Стан та проблеми державного регулювання розвитку туризму в Україні……139

3.2 Засоби подолання негативних тенденцій у реалізації державного регулювання розвитку туризму в Україні…. ……155

3.3 Шляхи формування концептуальної моделі удосконалення державного регулювання розвитку туризму в Україні ……..…. ……...170

Висновки до Розділу 3 …. ……....185

ВИСНОВКИ …. ……..…....189

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…. ……..... 193

ДОДАТКИ…… ……...220

ВСТУП

Актуальність теми. Активний розвиток туризму у країнах Європейського Союзу виступає яскравим каталізатором соціально-економічного розвитку та сприяє ефективному функціонуванню більшості галузей промисловості країни, зокрема, торгівлі, транспорту, будівництва, комунального та сільського господарств тощо.

Розглядаючи нинішній стан туризму в Україні, необхідно зазначити, що, на жаль, на сьогодні, існує низка проблем різноманітного характеру (організаційного, суспільно-політичного, інфраструктурного, соціально-економічного та інших), що постійно з'являються у процесі здійснення туристичної діяльності, складність та комплексність яких вказують на важливість ролі держави у процесах забезпечення життєдіяльності даного напряму та необхідність ґрунтовного вдосконалення механізмів публічного адміністрування туристичною сферою. Це сприятиме формуванню сприятливих умов для розвитку рекреаційної та суміжних галузей промисловості.

Аналіз низки наукових публікацій та досліджень із даної проблематики за останнє десятиліття засвідчує актуальність вивчення питань публічного адміністрування сфери туризму у наукових вітчизняних колах. Представники української науки, такі як: М. Біль, Л. Давиденко, С. Домбровська, Є. Козловський, С. Майстро, О. Мельниченко, І. Харченко, В. Шведун, Е. Щепанський присвятили даній проблемі багато уваги, що окреслено широким висвітленням у літературі та великою кількістю наукових праць вітчизняних авторів.

Разом з тим, варто підкреслити, що, наявні на сьогоднішній день, наукові дослідження сфери туризму. Його основних змістовних конфігурацій та параметрів, понятійно-категоріального апарату розвитку туризму, а, також, проблематики економічного зростання даної індустрії у зарубіжних наукових колах, розкриті недостатньо повно. Тому, актуальними питаннями виступають розвиток теоретичної бази забезпечення розбудови рекреаційно-туристичної сфери та процеси формування дієвої комплексної системи управління даною

галуззю та її сталим розвитком, адже дані аспекти особливо відрізняються своєю новизною, вагомим місцем у соціально-економічному розвитку будь-якої держави та практичною значимістю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до наукової теми Міжрегіональної Академії управління персоналом «Розвиток публічного управління та адміністрування в умовах системних гааузевих реформ: соціальні, економічні, безпекові та культурні аспекти» (номер державної реєстрації 0119U100491). У рамках даної наукової теми автор проаналізувала кращі практики розвитку державного управління у сфері туризму.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є аналіз організаційних та інституційних засад державного регулювання розвитку туризму у країнах ЄС, в контексті удосконалення механізмів його здійснення в Україні.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі *завдання*:

– систематизувати наукові напрацювання щодо проблематики державного регулювання розвитку туризму;

– уточнити сутність поняття та категоріального ряду механізмів реалізації державного регулювання розвитку туризму, в частині з'ясування їх змістовної та інституціонально-функціональної сутностей;

– обґрунтувати пріоритетні орієнтири державного регулювання розвитку туризму у країнах ЄС;

– проаналізувати особливості механізмів реалізації державного регулювання розвитку туризму у країнах ЄС та визначити перспективи їх впровадження в Україні;

– узагальнити особливості сучасного стану та проблеми державного регулювання розвитку туризму в Україні;

– визначити засоби подолання негативних тенденцій функціонування механізмів реалізації державного регулювання розвитку туризму шляхом розробки концептуальної моделі його удосконалення.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері державного регулювання розвитку туризму.

Предмет дослідження – державне регулювання розвитку туризму у країнах ЄС у контексті впровадження його кращих практик в Україні.

Методи дослідження. Характер поставлених завдань визначив відповідні методи дослідження. Обрані методологічні підходи до вивчення інституціональних засад державного регулювання розвитку туризму у країнах ЄС, в контексті удосконалення механізмів його формування та реалізації в Україні передбачають, поряд з вивченням емпіричного матеріалу, ґрунтовний аналіз концептуальних засад, методологічних ідей і принципів, пов'язаних з функціонуванням системи державного управління. Це зумовило використання міждисциплінарного підходу із залученням наукового потенціалу економіки, права, історії, політології.

У процесі дослідження використовувалися діалектичний, інституціональний, структурно-функціональний, історичний, порівняльний, соціологічний та інші методи. Завдяки історичному і порівняльному методам вдалося простежити основні етапи, історичні витоки публічного адміністрування галузі туризму у розвинених країн світу, передусім Європейського Союзу, в контексті можливості їх використання в Україні (§ 1.1, §1.2.). Застосування діалектичного підходу дозволило обґрунтувати змістовні конфігурації, параметри понятійно-категоріального апарату механізмів публічного управління розвитком туризму (§1.3.). Водночас, було використано спеціальні соціологічні методи дослідження: експертних оцінок, аналізу статистичних документів, аналізу даних соціологічних опитувань (§2.1, §2.2). Інституціональний метод дав можливість розглянути індивідуальні внутрішньодержавні механізми формування дієвої комплексної системи управління рекреаційно-туристичною сферою та її сталим розвитком (§2.3). Метод узагальнення забезпечив доказовість теоретичних конструкцій і практичних рекомендацій (§3.1, §3.2, § 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дисертаційній роботі виявлено нові тенденції і закономірності інституціональних засад державного регулювання розвитку туризму у країнах

ЄС, в контексті удосконалення механізмів його формування та реалізації в Україні. Зокрема:

вперше:

– представлене наукове бачення функціонального та організаційного забезпечення концептуальної моделі удосконалення державного регулювання розвитку туризму, що відрізняється від існуючих поєднанням загальних засад взаємодії формату «туризм-культура» в Україні, а саме: туризм як складова загальнокультурної системи країни;

удосконалено:

– понятійно-категорійний апарат науки державного управління шляхом здійснення огляду дискурсного поля проблематики формування державного регулювання розвитку туризму, що відрізняється від уже існуючих фокусуванням наукової уваги на принципах розвитку даної сфери у межах застосування інноваційних інструментів кооперації та кластеризації міжнародного ринку туризму, використання механізмів державно-приватного партнерства та прийняття модельних бізнес-рішень;

– науково-практичні підходи щодо розгляду механізмів реалізації державного регулювання розвитку туризму, що відрізняються від існуючих введенням у дискурсне поле тези про те, що стратегічне планування, як інструмент забезпечення дієвості туристичної справи, варто розглядати через призму завдання позитивного конструювання владно-соціального діалогу, де органи державної влади, місцевого самоврядування та громадські інституції виступатимуть суб'єктами економіко-адміністративних, психологічно-соціальних та інформаційно-поведінкових процесів;

– пріоритетні орієнтири розвитку вітчизняного державного регулювання туризму, що відрізняються від існуючих урахуванням особливостей повоєнної відбудови політики у сфері розвитку туризму після перемоги у війні з рф як агресором крізь призму подолання економічного, безпекового, культурного, інфраструктурного викликів у розвитку туристичної індустрії для України;

дістало подальшого розвитку:

– розуміння результативності та ефективності європейського досвіду державного регулювання туризму, що відрізняється структуруванням його законодавчих аспектів, в основі яких шість основних постулатів: ефективне формування планів землекористування; реалізація концепції безпеки здоров'я та харчової промисловості; культивація «ідеї праці»; забезпечення концепту нормування статусу культурної спадщини як супутнього об'єкта туристично-рекреаційних ітерацій; зростання транспарентності процедурних аспектів надання туристичних послуг; нівеляція правових невизначеностей для туристів та надавачів туристичних послуг;

– наукові підходи до запровадження інноваційних маркетингових механізмів реалізації національної антикорупційної стратегії;

– обгрунтування потреби перетворення вітчизняних механізмів державного регулювання розвитку туризму через концептуалізацію організаційних, владно-урядових, прикладних особливостей функціонування профільних інституцій ЄС та окреслення кола їх туристичних зобов'язань на засадах створення відкритого ринку послуг, конкурентного регуляторно-фінансового середовища, відкритої туристичної інфраструктури.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні і методологічні положення й висновки, викладені в дисертації, є основою для розв'язання практичних проблем для результативного функціонування механізмів реалізації державного розвитку туризму. Запропоновані найбільш актуальні, за сучасних умов, шляхи та напрями подальшого вдосконалення практичних аспектів публічного адміністрування у туристично-рекреаційній сфері, що мають бути направленими на забезпечення дотримання загальних принципів господарювання та створення необхідних умов для його ефективної реалізації за умови підтримки стабільності економічної ситуації у країні.

Матеріали дисертаційного дослідження використані у роботі: ДАРТ, ГО «РеСУРС», ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Всі сформульовані в ній висновки, наукові положення та пропозиції ґрунтуються на особистих дослідженнях здобувача, в тексті дисертації не використовувалось жодних ідей співавторів наукових публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні, методологічні та практичні положення, висновки, рекомендації доповідалися та були предметом аналізу обговорення на слідуючих наукових конференціях та інших наукових заходах: XXII Всеукр. щорічн. студент. наук.-практ. конф. за міжн. участю «Сучасний менеджмент: моделі, стратегії, технології» (м. Одеса, 22 квітня 2021 р.); VIII міжнарод. наук.-практ. конф. «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Марсель, 07 квітня 2021 р.); XIII міжнарод. наук.-практ. конф. «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Бухарест, 07 вересня 2021 р.); XXI міжнарод. наук.-практ. конф. «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Дебрецен, 07 червня 2022 р.), XXII міжнарод. наук.-практ. конф. «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Любляна, 07 липня 2022 р.), XXVI міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Загреб, 07 листопада 2022 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дослідження відображено у 19 працях, зокрема: у 6 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, 2 статтях у зарубіжному науковому періодичному виданні (зокрема, 1 статті у журналі, включеному у наукометричну базу Scopus), 4 інших публікаціях, 7 тезах міжнародних науково-практичних конференцій, у тому числі, за міжнародною участю.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 225 сторінок, із них – 192 сторінки основного тексту. Робота містить 8 таблиць, 14 рисунків. Список використаних джерел налічує 242 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

1.1 Огляд дискурсного поля проблематики формування державного регулювання розвитку туризму

Туризм, на сьогоднішній день, є однією з найбільш дохідних галузей економіки, що динамічно та безперервно розвивається в умовах світової глобалізації. Це сприяє розв'язанню низки соціально-важливих та економічних проблем. Активний розвиток туризму в будь-якій державі виступає яскравим каталізатором соціально-економічного розвитку усієї країни та сприяє розвитку більшості галузей економіки країни, зокрема, торгівлі, промисловості, транспорту, будівництва, комунального та сільського господарств тощо.

Розглядаючи нинішній стан туризму в Україні, необхідно зазначити, що, на жаль, на сьогодні, існує низка проблем різноманітного характеру (організаційного, суспільно-політичного, інфраструктурного, соціально-економічного та інших), що постійно з'являються у процесі здійснення туристичної діяльності, складність та комплексність яких вказують на важливість ролі держави у процесах забезпечення життєдіяльності даного напряму [1-6].

Аналіз наукових публікацій та досліджень із даної проблематики за останнє десятиліття засвідчує актуальність вивчення питань публічного адміністрування сфери туризму у наукових вітчизняних колах. Представники української науки, такі як: М. Біль, Л. Давиденко, С. Домбровська, Є. Козловський, С. Майстро, О. Мельниченко [7], В. Шведун, Е. Щепанський [8] присвятили даній проблемі багато уваги, що окреслено широким висвітленням у літературі та великою кількістю наукових праць вітчизняних авторів.

Проблематика пошуку дієвих механізмів публічного адміністрування туристичною галуззю є, також, досить популярною для дослідження

вітчизняними вченими. Так, А. Ахмедова здійснила ґрунтовний аналіз успішного світового досвіду провідних країн світу щодо публічного адміністрування туристичною галуззю, а, також, нею визначено перспективні напрями застосування такого аналізу в Україні. Науковий доробок В. Федорченка розкриває інноваційну концепцію щодо професійної підготовки фахівців публічного адміністрування туристичної сфери, а, також, окреслює основні напрями для створення в Україні спеціальних освітніх програм з метою забезпечення високопрофесійними спеціалістами даної сфери. Н. Гостаєва пропонує у своїх наукових працях розглянути основні механізми реалізації політики держави щодо розвитку туризму в Україні. Е. Щепанський запропонував своє бачення проблеми антикризового управління у межах формування дієвої системи публічного адміністрування галузі туризму.

Ряд таких авторів як: О. Білотіл, О. Камушков, Є. Козловський здійснили ґрунтовний аналіз та провели низку наукових досліджень щодо функціонування системи управління сферою туризму, на державному рівні, а, також, визначили практичні рекомендації щодо формування ефективної системи публічного адміністрування даної сфери [9].

Пропонуємо розглянути три основних етапи дослідження сфери туризму в ракурсі теорій державного управління (див. Рис.1.1).

Для першого етапу (1970–1980 рр.) характерним було проведення ґрунтовного аналізу та оцінювання загального рівня впливу туризму на економіку. Так, авторами Т. Сокол та В. Федорченком було вивчено соціально-економічні фактори розвитку туристичної сфери, а, також, економіко-правові механізми її регулювання.

Другий етап дослідження (1980–2000 рр.) ознаменувався процесами розробки основних методологічних, географічних, економічних та валеологічних аспектів розвитку туристичної галузі. Актуалізувався ряд наукові праці цього напряму, зокрема [10]:

– автори Т. Адольфо, Х. Аль-Тахеш, Н. Башкатова, В. Євдокименко досліджували основні особливості регіональної організації туристичної галузі;

– автори А. Добровольська, В. Кифяк, О. Черніна розробили основні соціально-економічні механізми процесів розвитку національного та міжнародного ринків туризму.

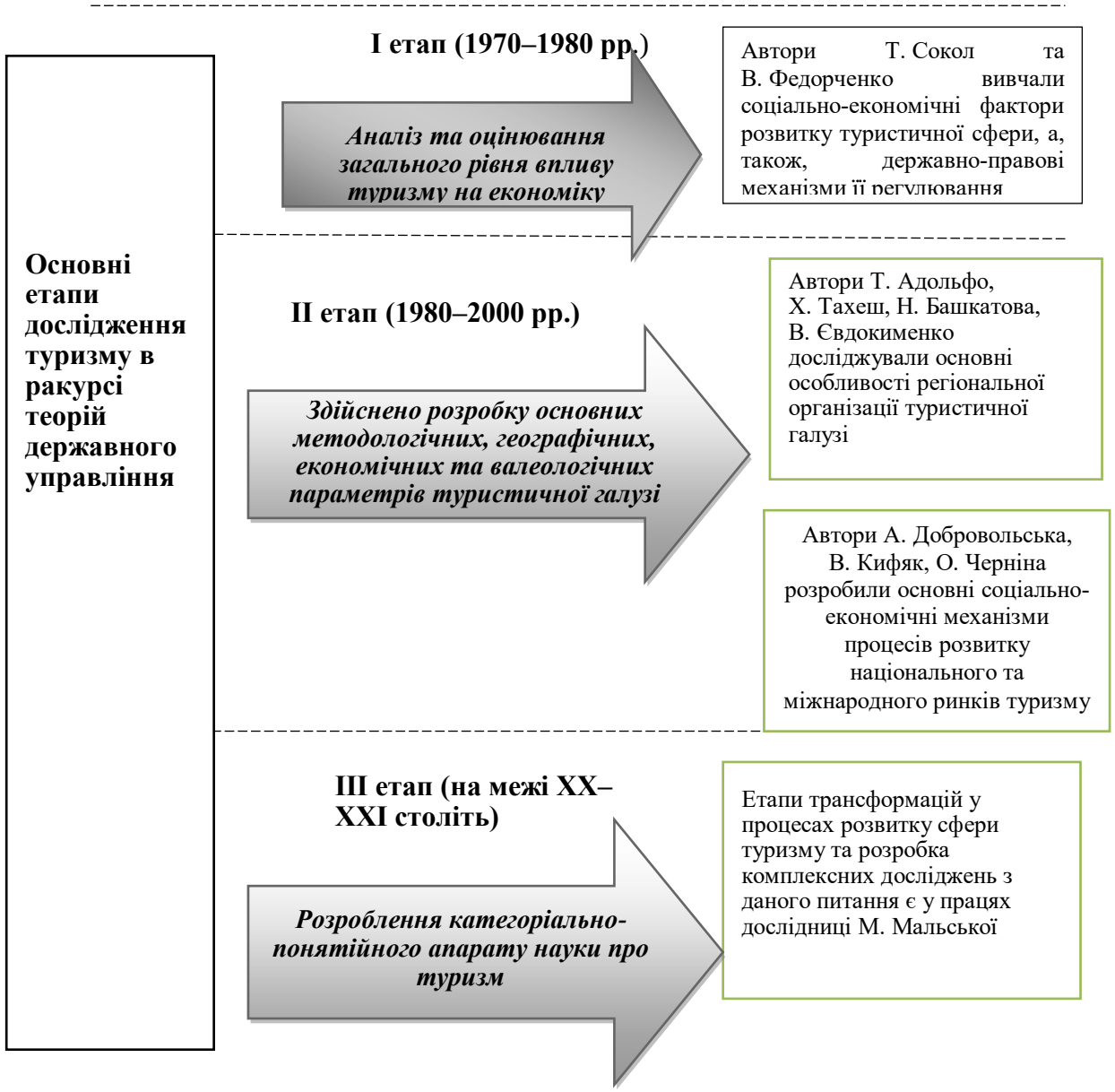

Рис. 1.1 Основні етапи дослідження сфери туризму в ракурсі теорій державного управління (розроблено авторкою)

Третій етап дослідження (на межі XX–XXI століть) характеризувався значним стрибком у розвитку науки та стрімкою розробкою основного категоріально-понятійного апарату науки про туризм. Етапи трансформацій у процесах розвитку сфери туризму та розробка комплексних досліджень з даного

питання є у працях, таких авторів як: І. Зоріна, В. Квартальнова, В. Козирєва, М. Мальська.

Тож, можна визначити, що саме на вищезазначених етапах було закладено теоретико-методологічні основи для досліджень науки про туризм, сформовано термінологічний апарат, а, також, визначено основні пріоритети розвитку для вивчення теоретичної бази науки.

Необхідно підкреслити, що, для нинішнього етапу досліджень науки про туризм та функціонування туристичної галузі, характерним є зосередження на принципах розвитку даної сфери та суміжних галузей, у межах застосування інноваційних інструментів кооперації та кластеризації міжнародного ринку туризму, використання механізмів державно-приватного партнерства та модельних бізнес-рішень. Дані дослідження зосереджені у ракурсі здійснення впливу сфери туризму на соціально-економічні показники розвитку країни та окремих її регіонів, сучасного стану навколишнього середовища та підтримки історично-культурної спадщини. У наукових працях Т. Безверхнюк, А. Гаврилюк, С. Захаріної, В. Соболя, Ю. Мельника, Т. Ткаченко, Т. Гринька, О. Крупського, Н. Ведмідь, В. Варнавського та ін. розкриті саме такі аспекти розвитку науки про туризм.

У результаті поглибленого аналізу науково-історичної бази, у межах дослідження проблематики публічного адміністрування туристичної сфери, можна зробити висновок, що кожен, з представлених на Рис.1.1, етапів розвитку мав свої особливості, а саме:

– перший етап став відправною точкою для здійснення досліджень науки про туризм у ракурсі визначення економічних пріоритетів сфери туризму з позиції прибутковості та отримання позитивного економічного ефекту;

– другий етап характеризувався акцентом на дослідженні безпосереднього взаємозв’язку туризму та інших соціальних наук: історії, географії тощо;

– третій історичний етап розвитку був заснований на дослідженні соціогуманітарних основ науки про туризм у ракурсі інших наук: соціології, філософії, психології туризму, педагогіки тощо [10, с. 22-23].

Заслуговують особливої уваги дослідження галузі туризму у межах розвитку державно-управлінської науки, більшість з яких було сформовано у період з 2004 по 2018 рр., який ознаменувався значним науковим доробком, який міститься у дисертаційних роботах. Узагальнюючу інформацію про дослідження у даній сфері подали автори: Г. Балабанов і В. Сайчук, які розкрили весь спектр наукових робіт щодо проблематики галузі туризму та рекреації на локальному, регіональному та державному рівнях [11, с. 17-18].

На наш погляд, туризм представляє собою доволі складний та багатоаспектний феномен у суспільстві з постійним зростанням свого значення у міжнародному просторі. Звичайна людина, подорожуючи різними країнами, долучається до інших культур, отримує новий досвід, нові знання та навички, що відіграє важливу роль для розвитку як особистісного, так і державного [12, с. 7].

Особливо актуальними можна визначити дослідження автора О. Слюсарчука, який розкрив основні принципи публічного адміністрування у сфері рекреації, що базуються на засадах сталого розвитку. Автором, у даному ракурсі, було окреслено широкий спектр позитивних результатів (економічного, соціального та екологічного напрямів) від ефективного публічного адміністрування рекреаційно-туристичною сферою у системі державного управління. Дослідження О. Давидової розкрили ряд моделей публічного адміністрування у туристичній діяльності в межах функціонування провідних країн світу. Науковий доробок Н. Іванченка, у свою чергу, було присвячено проблематиці розвитку туристичної сфери України, основних тенденцій та перспективних напрямів забезпечення державою підвищення рівня розвитку даної сфери [13, с. 94].

Маємо зазначити, що, у 90-х роках ХХ століття, було сформовано парадигму туристично-рекреаційного напряму, яка базується на адміністративному, філософському, правовому, соціологічному, економічному, історичному, психологічному, демографічному, географічному та інших наукових поглядах. У межах дослідження науки «Державне управління», вищевказані наукові переконання розкривають широкий діапазон теоретично-

методологічних підходів до визначення змісту соціогуманітарного феномену туризму [16].

У ракурсі даного пункту, пропонуємо розглянути основні принципи та вихідні теоретичні положення, які покладено в основу досліджень туристичної галузі та її сутності у сфері державного управління (див. Рис. 1.2).

Рис. 1.2 Основні принципи та вихідні положення сутності туризму у науці (розроблено авторкою)

На сьогоднішній день, у наукових колах, також, виникають певні дискусії щодо кластеризації широкого спектру туристичних послуг. Так, принцип введення більш конкретного поділу різновидів даних послуг, на основі участі суб'єктів підприємницької діяльності у секторах виробництва послуг, було запропоновано О. Ландою та Т.Скрипком. На підставі даного підходу, можна виділити наступні види послуг, які поділені на цикли [19, с. 46-47]:

– первинний цикл: послуги з перевезення туристів, їх розміщення та отримання ними безпосередньо туристичних послуг;

– вторинний: діяльність посередників між виробниками та споживачами даних послуг: туристичні оператори та агенції;

– третинний: діяльність спеціалізованих структур, які забезпечують функціонування перших двох секторів: фінансові установи, страхові компанії, лікувально-профілактичні та спортивно-оздоровчі установи, екскурсійні бюро та організації, що надають побутові послуги;

– четвертий рівень: організації, що надають дані довідково-інформаційного характеру.

М. Гудим пропонує кластеризувати туристичні послуги за місцем в структурі їх споживання, серед яких визначаються:

– основні (цільові) види послуг: готельні, транспортні та послуги з харчування;

– додаткові (за додаткову плату): екскурсійні, спортивні, медичні, страхові, послуги прокату та зв'язку.

Доволі специфічну класифікацію послуг з туризму пропонує Н. Козубова, групуючи їх за наступними параметрами:

– структура споживання – основні та додаткові;

– вплив на пропозицію – характерні та супутні;

– платність (безкоштовні та за додаткову плату)

– залежність від конкурентоспроможності продуцента (традиційні та інноваційні);

– отриманий результат (матеріальні та нематеріальні);

– тривалість надання послуг (довготривалі, середньотривалі, короткотривалі);

– обов'язковість (обов'язкові та необов'язкові) [19, с. 47].

Можемо додати, що дослідженнями теоретичних аспектів соціогуманітарних основ феномену публічного адміністрування у сфері туризму у своїх наукових доробках займались, також, такі автори, як: Ю. Алєксєєва [20], В. Воронкова [21], В. Трощинський [22] та інші.

Однак, з наукової точки дослідниці у галузі державно-управлінської науки А. Гаврилюк, питання історико-філософського осмислення природи туризму як соціогуманітарного феномену, а, також, базового інформаційного ресурсу для формування підґрунтя з метою розширення меж практичного використання основних інструментів та механізмів публічного адміністрування туристично-рекреаційної галузі у процесі реалізації політики держави у цьому напрямі, вважаються недостатньо дослідженими [16].

На наш погляд, саме держава, за допомогою непрямого впливу, здійснює аналіз визначення кількості людей, які, з конкретним рівнем комфорту та у конкретних місцях, зможуть задовольнити власні потреби у туристичній сфері. Отже, від певного рівня державної підтримки туристичної галузі залежатимуть масштаби туристичних потоків людей та їхнє спрямування. Необхідно підкреслити, що важливим завданням держави виступає і створення належних та сприятливих умов для проведення відпочинку високої якості на її території як для іноземців, так і для співвітчизників.

З наукової точки зору О. Поступної, туристична сфера представляє собою специфічний та досить складний об’єкт управління, ефективність функціонування якого базується на чіткому врахуванні особливостей галузевого характеру, актуальних проблем трансформації економіки держави, а, також, на створенні широкого діапазону конкурентних переваг з метою забезпечення необхідних можливостей для задоволення власних потреб іноземців та громадян своєї країни і внесення вагомого вкладу у розвиток економіки держави [23].

Вважаємо за необхідне акцентувати особливу увагу на питаннях вибору специфічних засобів впливу держави на сферу туризму та визначення ступеня такого впливу. З наукової точки зору низки авторів, розвиток туристичної сфери обумовлений саме публічним адмініструванням, проте, з причини здійснення непрямого впливу з боку держави на суб’єкти туристичної діяльності, можна говорити про поняття державного регулювання туристичною галуззю.

Маємо констатувати той факт, що реалізація політики держави у сфері туристичної діяльності вимагає застосування конкретних механізмів регуляторного впливу. Здійснений аналіз наукових джерел даного напряму

розкриває наявність доволі широкого діапазону наукових поглядів авторів щодо визначення механізмів державного регулювання сферою туристичної діяльності держави, організаційно-економічних, нормативно-правових, контролюючих, стимулюючих, адміністративних, інформаційно-аналітичних, соціально-психологічних аспектів цієї сфери [24].

З цього приводу, Н. Леоненко у своїх наукових працях зазначає, що у процесі державного регулювання сфери туристичної діяльності в Україні виникає потреба реалізації компетентними органами публічної влади комплексу управлінських, організаційних, фінансових, економічних та інших заходів як основних компонентів для проведення дієвої державної політики даної галузі.

Досліджуючи науковий доробок А. Чкан у галузі державного регулювання туристичної діяльності в Україні, можна зробити висновок, що автор розкриває дану сферу у трьох напрямах: законодавчому, економічному та адміністративному, що передбачає реалізацію комплексу конкретних завдань компетентними органами публічної влади у кожному з напрямів.

З наукового погляду А. Чкан, законодавчі аспекти державного регулювання сфери туристичної діяльності, у першу чергу, розкриваються шляхом розроблення та ухвалення ефективної нормативно-правової бази держави із включенням обов’язкових норм та стандартів для діяльності суб’єктів підприємницької діяльності туристичної сфери, налагодження між ними партнерських відносин та реалізації їх активної взаємодії за допомогою застосування спеціальних механізмів їх об’єднання. Заходи адміністративного характеру визначаються, насамперед, створенням дієвого адміністративного апарату, що включає органи публічної влади на різних рівнях управління. При цьому, доволі важливим параметром є чіткий розподіл повноважень, обов’язків та відповідальності представників таких органів. До економічних напрямів державного регулювання сфери туристичної діяльності автор відносить, в першу чергу, перегляд існуючих на сьогодні норм оподаткування суб’єктів підприємницької діяльності у сфері туризму [25]. Окреслюючи туристичну сферу як комплексний об’єкт державного впливу, В. Чорненький визначає

основні функції публічного адміністрування у сфері туристичної діяльності, серед яких [26]:

- інформаційне забезпечення;
- моделювання та прогнозування;
- бюджетне та інші види планування;
- організація структури публічного адміністрування;
- керівництво;
- розпорядництво;
- координація;
- регулювання;
- контроль і нагляд;
- облік.

На думку А. Левицького, необхідність публічного адміністрування сферою туристичної діяльності обґрунтована саме специфікою даної сфери. Галузь туризму представляє собою низку специфічних об'єктів публічного адміністрування через те, що послуги туристичної сфери мають задовольняти потреби споживача, а, також, сприяти формуванню позитивного іміджу держави у міжнародному просторі. З іншого боку, управлінська діяльність направлена на отримання позитивного соціального-економічного ефекту для держави.

Зважаючи на твердження авторів С. Галасюка та В. Герасименка, можна визначити очевидною необхідність підтримки з боку держави та регулювання сфери туризму як штучної та багатофакторної економічної системи, яка має широкоформатний діапазон мережі різноманітних зв'язків.

На нашу думку, необхідно підкреслити актуальність теоретичних напрацювань у напрямі дослідження концептуальних основ функціонування туристичної сфери, які запропонував Ю. Гуменюк. Автор визначає характерні особливості туристичної сфери, серед яких можна виділити наступні [27]:

– галузева специфіка напряму (сезонність, залежність розташування об'єктів туристичного комплексу від територіального розміщення рекреаційних

ресурсів, відповідність широти асортименту туристичних послуг обсягам рекреаційного попиту);

– технологічні параметри (застосування широкого спектру рекреаційних ресурсів, диференціація тривалості надання конкретних рекреаційних послуг, безперервність рекреаційних процесів, індивідуальний характер надання туристичних послуг, наявність ризику виникнення негативного впливу на навколишнє середовище);

– характерні риси продукту туристичної діяльності (вимоги до високої якості надання туристичних послуг та її залежність від місткості регіону надання таких послуг, нерозривність процесів виробництва послуг та їх споживання);

– наявність характерних властивостей конкретних рекреаційних ресурсів (комплексний характер, широкий діапазон різновидів, довгі терміни використання).

У контексті наукових поглядів В. Герасименка, в області туризму, визначено перспективні напрями для підвищення туристичного потенціалу в окремому регіоні. За умови комплексного застосування різноманітних об’єктів природного, культурно-історичного, лікувально-оздоровчого й розважального характерів, для організації туристично-рекреаційної діяльності та надання споживачам таких послуг високої якості, стане можливим значна активізація інвестиційних потоків, а, також, збільшення економічного ефекту від діяльності туристичних та оздоровчих суб’єктів підприємництва, за рахунок припливу коштів у державний бюджет у вигляді оплати за рекреаційні послуги співвітчизниками та іноземними громадянами. Такі заходи сприятимуть забезпеченню належних умов для результативного функціонування капіталу у державі.

Прослідкувавши за ходом думки Л. Дробиш та І. Прокопенко, можна вважати, що особливості географічного розташування та природних умов регіону, рівень забезпеченості матеріально-технічної бази, наявність зручних та доступних транспортних комунікацій для того, щоб дібратись до основних зон та центрів туризму, насиченість історико-культурними пам’ятками та інші

характерні особливості регіону визначають ефективність використання його туристично-рекреаційних ресурсів [28, с. 30].

Розгорнутий аналіз, існуючого на сьогодні, досвіду України у питаннях державного регулювання туристичної індустрії здійснила у свої науковій праці О. Ахмедова, вказавши, при цьому, на необхідності вирішення нагальних проблем цієї сфери, у контексті соціально-економічного розвитку країни, та на основні фактори, що впливають на розвиток туризму, серед яких:

– нинішній рівень розвитку суміжних сфер послуг, загальний стан кредитно-грошової системи країни, ступінь розвитку валютного та податкового законодавств, адже суб'єкти підприємницької діяльності туристичної сфери представляють собою невід'ємну складову частину господарської та соціальної систем країни, у цілому, та регіонів, зокрема;

– наявність значної концентрації інвестиційних ресурсів у країні та великої кількості суб'єктів фінансового ринку, що впливає на оперативність та ефективність процесів розвитку туристичної сфери на всіх етапах (формування інвестиційного портфеля, реалізація проєктів будівництва об'єктів підприємницької діяльності галузі туризму, реконструкція та функціонування таких об'єктів);

– наявність сучасної та розвиненої супутньої інфраструктури та можливості спеціалізації туристичних послуг на всіх етапах їх виробництва та споживання з метою забезпечення державою сприятливих умов для створення конкурентоспроможного туристичного продукту, що, у перспективі, дасть позитивні результати, в ракурсі окупності, вкладеного в розвиток сфери, капіталу.

О. Шаптала була одним з перших науковців, яка здійснила комплексне дослідження розвитку вітчизняної туристичної індустрії. Автором було запропоновано інноваційну концепцію державної політики у сфері туристичної діяльності, яка була направлена на динамічний розвиток та результативне застосування усіх її можливостей та наявних ресурсів. Окрім цього, О. Шаптала

визначила механізм взаємодії органів публічної влади та лікувально-профілактичних закладів державної, комунальної та приватної форм власностей.

Необхідно підкреслити, що результати наукових досліджень П. Гамана, на нашу думку, наразі набувають великої ваги у науці державного управління. Ним була розроблена авторська наукова концепція впливу держави на розвиток туристичної сфери регіонів. Вона ґрунтується на зміщенні центру управління на місцевий рівень, а, також, на безпосередньому залученні усіх суб'єктів господарської діяльності до реалізації заходів економічного, демографічного, соціального, екологічного, науково-технічного напрямів. П. Гаман зосередив увагу на соціальних аспектах державної політики у туристичній сфері, акцентуючи увагу на підтримці державою відтворювального розвитку регіонального комплексу, на забезпеченні раціонального природокористування з метою отримання позитивних результатів у вигляді розширеного відтворення фізично- та творчо активної особистості, вільної та політично-рівноправної. Окрім цього, були визначені основні напрями удосконалення системи державного регулювання рекреаційної сфери, серед яких:

– інституційний (створення належного управлінського апарату);

– маркетинговий (формування позитивного іміджу конкретного регіону країни);

– кадровий (формування ефективної системи підготовки професійних кадрів у туристичній діяльності):

– правовий та фінансовий (підтримка малого бізнесу за рахунок зменшення податкового тягаря, та надання пільг і дотацій) [29, с. 34-35].

Тобто, на наш погляд, провідною метою публічного адміністрування у галузі туризму є створення сприятливих умов для розвитку туристичної інфраструктури, суміжних з туризмом галузей сфери послуг та матеріального виробництва. У свою чергу, туризм виступає однією із пріоритетних сфер діяльності держави, яка підтримує сталий розвиток економіки та культури, що створює необхідні умови для ефективної реалізації туристичної діяльності.

У контексті наукових поглядів В. Друка в області публічного адміністрування у туристичній сфері, визначена потреба у належному правовому регулюванні даної галузі, а, також, створенні сучасної законодавчої бази та ефективної реалізації законодавчих норм на практиці. На думку автора, державна політика туристичної сфери повинна характеризуватись динамічним розвитком для врегулювання нових відносин у цій галузі, які постійно виникають.

У свою чергу, В. Герасименко характеризує державну політику у сфері туризму як систему методів, способів впливу та комплексу заходів адміністративного, зовнішньополітичного, правового, соціально-економічного, культурного та інших напрямів, що здійснюється органами публічної влади різних рівнів, приватними організаціями, низкою спеціалізованих закладів та об'єднань, що реалізовують рекреаційну діяльність, з метою регулювання й координації туристичної сфери і створення сприятливих умов для її розвитку [30, с. 99].

У контексті даного пункту, пропонуємо розглянути основні теоретичні аспекти державного регулювання фінансового забезпечення туристичної сфери в Україні.

А. Охріменко у своєму науковому доробку деталізовано розглядає понятійно-термінологічний апарат даного напряму, здійснює ґрунтовний аналіз сучасного стану фінансового забезпечення туристичної галузі України, розкриває проблематику її функціонування, а, також, виділяє ефективні шляхи удосконалення процесів фінансового забезпечення даної галузі.

У роботах А. Кулінської чітко простежується специфіка застосування в Україні фінансових механізмів публічного адміністрування у сфері туризму.

С. Захарчук, окрім здійсненого аналізу фінансового-економічних проблем галузі, пропонує застосовувати специфічний механізм фінансування туристичної галузі, що базується на державній підтримці.

У наукових роботах Ю. Верланова визначаються основні інструменти здійснення державної підтримки галузі туризму, а, також, досліджується структура фінансово-економічного механізму державної політики цього

напряму. З наукової точки зору Н. Коніщевої і С. Ткачової, впровадження дієвих механізмів публічного адміністрування у сфері туризму сприяє значному збільшенню темпів розвитку ринку туристичних послуг та помітно підвищує конкурентоспроможність даних послуг [32].

З наукової точки зору В. Бирковича, за допомогою застосування важелів прямого впливу держави, таких як: сертифікація, ліцензування та ін., на сьогоднішній день, здійснюється публічне адміністрування у сфері туризму в Україні. При цьому, можна вказати на той факт, що Україна не підтримує створення сприятливого інвестиційного клімату для розвитку туристичної галузі [33].

Низка авторів, таких як: С. Бєлікова, Т. Васильців, Р. Лупак, О. Рудковський, визначають, що публічне адміністрування у сфері туризму направлене на створення передумов для дієвого функціонування ринку туристичних послуг, на забезпечення його стабільності та збалансованого розвитку з метою економічного зростання країни та досягнення високого рівня економічної безпеки [34].

З наукової точки зору О. Роженко та Т. Хайлової, публічне адміністрування у сфері туризму формується на основі наступних факторів: специфіки природно-географічних умов держави, існуючої соціально-демографічної ситуації, рівня розвитку транспортної інфраструктури, актуальності законодавчої бази туристичної галузі, нинішнього стану фінансової системи та зовнішньоекономічних відносин тощо [35].

М. Жукова пропонує, в процесі визначення пріоритетних напрямів розвитку сфери туризму, розрізняти дві групи факторів, що впливають на розвиток даної сфери [36]:

– ті, що сприяють розвитку туристичної галузі та активно застосовуються туристичними агенціями;

– ті, що діють незалежно від туристичних агенцій.

Отже, можна зробити проміжний висновок, що єдиної думки у зарубіжній та вітчизняній державно-управлінській науці щодо визначення факторів, які

негативно, або позитивно, впливають на розвиток туристично-рекреаційної сфери, на нинішній момент часу, не існує.

Необхідно підкреслити, що туризм, з наукової точки зору більшості авторів, визначається як складне багатовимірне поняття, яке одночасно виступає і як галузь національної економіки, і як окремий вид діяльності, і як форма рекреаційної діяльності, і як спосіб проведення дозвілля людей, і як наука, і як бізнес-напрям.

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна вказати на активне збільшення інтересу науковців, управлінців та звичайних людей, які подорожують, до вивчення та реалізації мотиваційних потреб особистості [37]. На сьогоднішній день, туризм виступає соціально значущою та затребуваною практикою, а, також, платформою для саморозвитку та самовдосконалення людей, простором для формування суспільних благ, стимулів та потреб особистості. У ширшому значенні, туризм представляє собою соціальний інститут держави, що визначає організаційно-правові, економіко-фінансові, соціально-політичні та маркетингово-комунікаційні механізми публічного адміністрування туристичної галузі, та, за умови ефективного використання концептуального інструментарію та застосування синергетичного підходу, представляє собою один із перспективних напрямів соціально-економічного розвитку держави.

1.2 Теоретичні засади державного регулювання розвитку туризму у працях вітчизняних учених

У процесі активної глобалізації світового господарства та поглибленої інтеграції у міжнародну спільноту доволі вагомого значення, у сфері розвитку економіки держави та добробуту її громадян, набуває сфера послуг, зокрема, туристична її складова. Можемо вказати на зростаючу тенденцію у питаннях розвитку туристичної сфери і в Україні, і в інших країнах світу. Туристичну сферу варто розглядати у межах її багатогалузевості та в існуючому багатобічному зв’язку з багатьма сферами діяльності людей. Це дає змогу

визначити цю сферу як ефективний інструмент, за допомогою якого здійснюється стимулювання росту соціально-економічного рівня функціонування держави на місцевому, регіональному та державному рівнях [38].

Необхідно відзначити доволі вагомий внесок вітчизняних та зарубіжних авторів у питаннях вивчення проблематики процесів державного регулювання сфери туризму. Основна теоретична частина з питань розроблення та функціонування державного регулювання розвитку туризму, а, також, обґрунтування напрямів вдосконалення даної сфери розкрита у науковому доробку наступних вчених: О. Білотіл [39], Н. Леоненко [40], Л. Потравка та І. Пічура [41], Т. Тимошенко [42], Е. Щепанський [43] та інших.

Однак, маємо акцентувати увагу на тому, що деякі теоретичні та практичні аспекти розроблення та функціонування державного регулювання розвитку туризму не розглянуто, у повній мірі, і вони потребують подальшого дослідження.

Пропонуємо, у контексті теми даного пункту, опрацювати існуючі дефініції «державного регулювання» у сучасній державно-управлінській науці.

Зокрема, державне регулювання, з наукової точки зору В. Малиновського, розкривається як специфічний економічний метод публічного адміністрування, який виступає комплексом типових заходів контрольного та законодавчого характерів та реалізується відповідними органами публічної влади та громадськими формуваннями з метою досягнення максимальної стабільності та адаптації соціальної-економічної системи держави до постійно змінюваних умов зовнішнього середовища [44].

На наш погляд, державне регулювання виступає як цілеспрямований вплив будь-якої держави на певні процеси та об’єкти за допомогою впровадження конкретних правил поведінки усіх, без винятку, громадян даної держави з метою досягнення високого рівня розвитку економіки та здійснення позитивних змін у суспільстві.

На думку Є. Кубко, здійснення державного регулювання неможливе без публічного адміністрування, адже державне регулювання формує необхідні

умови для успішної діяльності об’єктів та суб’єктів управління в такому вигляді, який буде необхідним для розвитку держави та системи управління, в цілому [45].

На наш погляд, цілком об’єктивним є процес посилення впливу держави на суспільно-економічний розвиток в умовах функціонування сучасного ринку, що здійснюється з метою покращення рівня пристосованості існуючої соціально-економічної системи до змінюваних умов середовища.

У свою чергу, державне регулювання, на думку М. Латиніна, зводиться до встановлення загальних правил поведінки усіх, без винятку, учасників відносин у суспільстві, а, також, коригування їх дій відповідно до змінюваних умов у зовнішньому середовищі [45, с. 139]. Нам близька думка даного автора, адже, у сучасному світі, політику держави формують не тільки органи публічної влади, а й бізнес-товариства та громадські організації, які здійснюють безпосередній вплив на формування державної політики, що перетворює такі суспільні інституції на публічні.

В умовах ринкової економіки, державне регулювання, з наукової точки зору Ю. Ковбасюка та В. Бакуменка, виступає як вплив державних органів на розвиток економічної системи, який направлений на реалізацію цілей її економічної політики [45].

Ми частково погоджуємось з авторами та додатково розглядаємо державне регулювання як комплекс типових заходів виконавчого, законодавчого та контрольного характерів, які реалізовуються органами державної влади та інституціями громадянського суспільства з метою адаптації наявної соціально-економічної системи до змінюваних зовнішніх умов та її стабілізації.

Пропонуємо розглянути зміст державного регулювання з двох боків – з теоретичного та практичного.

Державне регулювання, з теоретичного боку, виступає як комплекс спеціальних знань про сутність, закономірності та правила використання типових засобів та методів впливу держави на її соціально-економічний розвиток, що направлені на реалізацію цілей економічної політики держави.

Практичний зміст державного регулювання розкривається як сфера державної діяльності задля здійснення цілеспрямованого впливу на поведінкові реакції усіх учасників відносин на ринку з метою повноцінного забезпечення пріоритетних напрямів державної політики [44].

Здійснений контент-аналіз показує, що найбільш ефективно застосовувати державне регулювання в економічній, суспільно-політичній та соціально-культурних сферах. Тож, можна дійти висновку, що «державне регулювання» та «публічне адміністрування» направлені на реалізацію спільної мети: впорядкування соціальних об'єктів, процесів у суспільстві та планомірну трансформацію одного стану в інший.

Також, звернувшись до історичних витоків виникнення туризму, можна визначити його зміст, основні функції та значення у суспільному житті. Тож, доречно визначити понятійний апарат сутності туризму. Необхідно зазначити, що, на сьогоднішній день, у науці не існує одностайного визначення терміну «туризм» через багатопрофільність виконуваних ним функцій та доволі широкий діапазон видів туристичної діяльності.

Так, згідно з діючою в Україні, законодавчою базою, туризм визначається як тимчасовий виїзд громадянина держави, або нерезидента, з постійного місця проживання в різноманітних цілях (пізнавальних, професійно-ділових, оздоровчих тощо) без здійснення цією особою оплачуваної діяльності [46].

Туризм можна розглядати галуззю господарства держави, яка полягає у наданні послуг з обслуговування осіб та тимчасово знаходяться поза місцем власного проживання. Також, автор ототожнює туризм із сегментом ринку, який охоплює культурні, соціальні, технічні, економічні та екологічні аспекти суспільного життя та задовольняє попит подорожуючих осіб на товари та послуги з метою організації їх відпочинку у вільний час.

На нашу думку, туризм необхідно розглядати як сферу життєдіяльності осіб, що пов'язана з фактом перебування їх за межами постійного місця проживання, а, також, суб'єктів, які забезпечують ресурсами та послугами дані процеси з метою реалізації туристичного продукту.

Група учасників наукової конференції по туризму розглядає це явище як галузь господарства держави, вид діяльності та науковий напрям, що задовольняє потреби осіб, які тимчасово покинули місце постійного проживання у різних цілях (оздоровлення, відпочинок, бізнес, пізнавальна діяльність) [47].

На наш погляд, туризм виступає як глобальна економічна та соціальна система, яка об'єднує регіональні підсистеми туризму з метою задоволення різноманітних потреб туристів задля надходжень коштів до державного бюджету держави. З наукової точки зору А. Гайдук, у комплексній системі туризму не розкрита важлива складова – туристичні ресурси [48].

Саме тому, на наш погляд, дефініція «туризм» розкривається як система для надання комплексу послуг з туризму задля задоволення різноманітних потреб споживачів таких послуг із врахуванням наявних туристичних ресурсів та можливості отримання соціальної та економічної вигод для держави.

На наш погляд, таке визначення є не повним і його необхідно доповнити: додати характеристику використання у сфері туристичного бізнесу виробництва профільних товарів та послуг, що забезпечить на туристичному ринку необхідні обсяги пропозицій.

Пропонуємо розглянути деякі важливі (основоположні), на нашу думку, визначення трактувань терміну «туризм», представлені у сучасному науковому дискурсі (див. Рис. 1.3).

Як видно з Рис. 1.1, можна розглядати термін «туризм», як мінімум, в ракурсі трьох ключових рівнів даного поняття [49]:

– на рівні суспільства, що окреслює здійснення конкретних змін у суспільних відносинах;

– на мезо-рівні, який можна охарактеризувати як взаємодію окремих туристів, або туристичних груп, з представниками місцевого населення;

– на мікро-рівні, що розкриває питання мотивації конкретного туриста, його ідентифікації та інше.

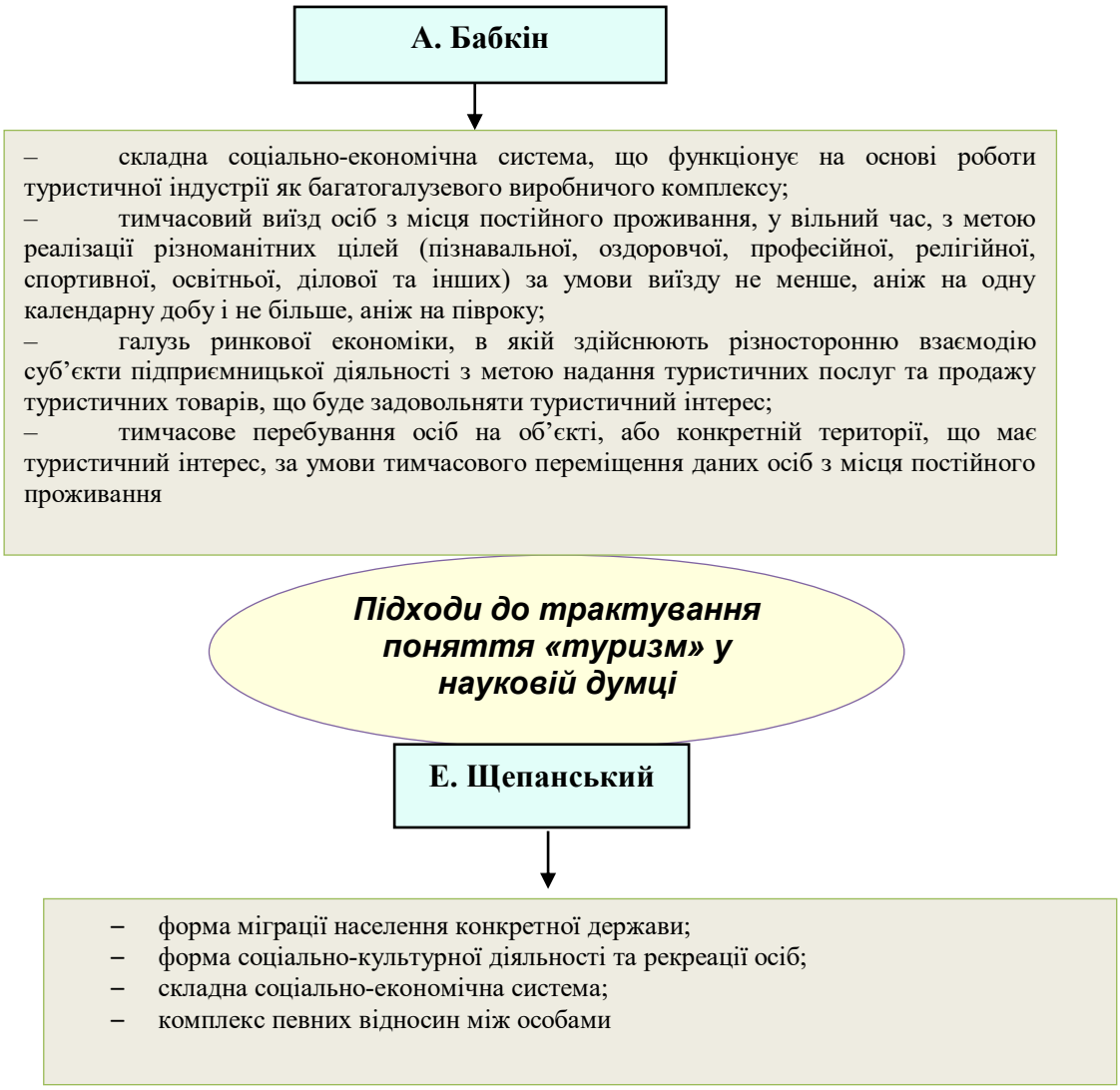

Рис. 1.3 Підходи до трактування поняття «туризм» у науковій думці (розроблено авторкою)

Отже, можна сказати, що усі сучасні підходи до визначення терміну «туризм» мають комплексний характер та характерними для них є наявність міждисциплінарних взаємозв'язків. Така тенденція свідчить про складність даного явища, а, також, про актуальність та важливість його поглибленого дослідження у різних галузях науки. Можемо говорити про те, що термінологія

напряму «туризм» досі перебуває у процесі удосконалення та постійного розвитку.

Можна погодитись з науковою точкою зору С. Кузика, який вважає, що існування широкого діапазону дефініцій «туризм» залежить від сучасних світових тенденцій у науці, від вибраного наукового підходу та напряму досліджень конкретного автора, його особистих переконань тощо [49].

Отже, можна зробити проміжний висновок, що туризм розкривається як складне та багатовимірне явище, яке виступає і галуззю національної економіки, і видом діяльності, і способом проведення вільного часу та дозвілля людей, і формою рекреації, і видом ведення бізнесу, і наукою, і мистецтвом. Такий підхід відображає багатовимірний спектр особливостей даного явища.

У теоретичній основі функціонування механізму державного регулювання галуззю туризму на різних рівнях лежить поняття «туристична політика».

За походженням, слово «туризм» пов'язано з давньогрецьким «polis», що означає простір, в якому стикаються різноманітні інтереси людей та конкретні проблеми у суспільних відносинах, які потребують негайного вирішення.

У сучасному значенні, туризм визначається як сукупність цілеспрямованих дій з метою дотримання конкретних правил поведінки окремими особами, або соціальними групами, які знаходяться поза межами постійного місця проживання. На сучасному етапі розвитку туристичної науки та практики, трактування терміну «туристична політика» не має чіткого визначення [50].

Так, туристична політика держави, з наукової точки зору П. Пуцентейло, виступає як комплекс заходів (організаційних, правових та економічних), що реалізуються відповідальними органами управління, діяльність яких направлена на узгодження інтересів держави, органів місцевого самоврядування та представників підприємницької діяльності на ринку туризму [51].

При цьому, на наш погляд, у даному ракурсі, каналами впливу необхідно вважати управлінський, законодавчо-нормативний, інформаційний, валютно-фінансовий, податковий тощо, а критерієм ефективності державного регулювання галузі туризму пропонуємо визначати рівень прибутковості даної галузі, а, також, обсяг її вкладу у розвиток економіки держави.

На думку, О. Білотіл та С. Домбровської, зміст терміну «туристична політика» розкривається як комплекс спеціальних способів та методів (правових, соціально-економічних, культурних, зовнішньополітичних та інших), які застосовуються системою органів державної влади, представниками бізнес-структур, організаціями, що здійснюють туристичну діяльність, з метою здійснення ефективного управління та координації сферою туризму, створення належних умов для її результативного розвитку [52].

Можемо додати, що, на наш погляд, туристичну політику слід розглядати як комплекс методів, заходів, принципів, управлінських рішень та впливів, що використовуються уповноваженими на це суб'єктами (органами державної влади, приватними та громадськими інституціями) з метою здійснення цілеспрямованого управління сферою туризму та сприяння її розвитку.

Цікавим, у контексті даного пункту, є визначення терміну «туристична політика», запропоноване В. Герасименком. Згідно з даним визначенням, вона виступає як комплекс методів та заходів різного характеру, які використовують державні та недержавні інституції туристичного спрямування задля результативного управління та координації сфери туризму та її розвитку [53].

На нашу думку, дана дефініція не в повному обсязі відображає цілеспрямовану та усвідомлену специфіку здійснення туристичної політики держави та не формує достатньо чітке змістовне уявлення про цілі такої діяльності.

І. Балабанов у власному науковому доробку розкриває своєрідне значення терміну «туристична політика» як державна діяльність у напрямі розвитку туристичної індустрії та вдосконалення роботи суб'єктів ринку туризму, зокрема, туристичних операторів та агентів щодо обслуговування осіб з метою укріплення економічного, політичного, соціального потенціалів держави.

Однак, на наш погляд, таке визначення нечітко відображає таку структурну одиницю туристичної політики як об'єкт політики. До того ж, у даному трактуванні неприділено достатньої уваги участі представників недержавного сектору (бізнес-структур, громадських організацій тощо) у процесах її реалізації,

відсутнє розуміння системності у здійсненні туристичної політики, а, також, нерозкрито принцип ієрархічності у побудові системи туристичної галузі.

З наукової точки зору О. Любіцевої, характер природно-рекреаційних ресурсів у туристичній сфері, у поєднанні з інфраструктурним та культурно-історичним забезпеченням регіону, визначає конкретний рівень, масштаби та спеціалізацію місцевої рекреаційної системи [53].

Отже, на основі проведеного семантичного аналізу наукових підходів до визначення терміну «туристична політика», можемо запропонувати авторське визначення даного терміну як цілеспрямовану та системну діяльність державних, приватних та громадських інституцій, що здійснюється на місцевому, регіональному, загальнонаціональному і міжнародному рівнях та охоплює процеси розробки та використання спеціальних механізмів, методів та інструментів впливу різного характеру (економічного, соціального, правового та культурного) з метою забезпечення стабільного та результативного розвитку туристичного ринку, задоволення, у повному обсязі, зовнішнього та внутрішнього попиту на туристичні товари та послуги за умови постійного зростання рівня туристичного потенціалу у сучасних умовах. Маємо зазначити, що дане визначення розкриває характерну особливість побудови туристичної системи по ієрархічному принципу.

Можемо зазначити, що сутність поняття «державне регулювання розвитку туризму», на нашу думку, у вітчизняній та зарубіжній наукових думках недостатньо чітко розкрита.

Є. Козловський у власному науковому доробку розкриває зміст поняття «державне регулювання розвитку туризму» як комплекс форм та методів впливу державних інституцій на діяльність суб'єктів господарської діяльності та розвиток ринкової кон'юнктури з метою стабілізації та ефективного функціонування ринкових механізмів, а, також, розроблення та реалізації єдиної національної концепції розвитку туристичної галузі [54].

На нашу думку, можна розкрити визначення поняття «державне регулювання розвитку туризму» як діяльність державних інституцій для

здійснення впливу на туристичну галузь з метою забезпечення сталого розвитку даної галузі.

Л. Давиденко розкриває поняття «державне регулювання розвитку туризму» як цілеспрямований вплив відповідних державних органів з метою створення ефективної туристичної інфраструктури, підтримки функціонування туристично-рекреаційної системи, регулювання напрямів та обсягів потоків туристів, охорони ресурсної бази рекреаційної сфери та заповідних територій, організації відпочинку та проведення вільного часу громадян своєї країни, професійної підготовки кадрів для рекреаційно-туристичних установ [54].

Можемо частково погодитись з думкою автора та пропонуємо розкрити поняття «державне регулювання розвитку туризму» як комплекс інструментів, способів та методів, що використовують державні органи влади для здійснення впливу, піднесення статусу туристичної сфери, а, також, створення необхідних умов для реалізації дієвої співпраці органів державної влади, приватного та громадського секторів з питань розвитку туризму за допомогою застосування різних механізмів: організаційних, адміністративних, правових, економічних, екологічних тощо.

У ракурсі наукових поглядів М. Біля, поняття «державне регулювання розвитку туризму» можна розуміти як комплекс методів впливу на процеси функціонування туристичної галузі з боку суб’єктів управління з метою досягнення поставлених цілей [55].

Підтримуємо автора та пропонуємо розглядати дане поняття як специфічний вид діяльності держави, який полягає у здійсненні органами державної влади впливу на сукупність відносин, які виникають на ринку туристичних послуг, за допомогою використання ефективних механізмів публічного адміністрування з метою забезпечення його постійного та збалансованого розвитку.

У свою чергу, Ю. Алексєєва пропонує наступне трактування поняття «державне регулювання розвитку туризму» – система методів та засобів впливу держави на розвиток сфери туризму та сприяння здійсненню активної взаємодії

органів публічної влади, представників бізнес-структур та громадських організацій з метою піднесення статусу туристичної галузі за допомогою різних механізмів державного управління [56].

Узагальнена класифікація визначень поняття «державне регулювання розвитку туризму» представлена у Табл. 1.1.

Таблиця. 1.1

Визначення поняття «державне регулювання розвитку туризму»

Автор	***Визначення***
Є. Козловський	комплекс форм та методів впливу державних інституцій на діяльність суб'єктів господарської діяльності та ринкову кон'юнктуру з метою стабілізації та ефективного функціонування ринкових механізмів, а, також, розроблення та реалізації єдиної національної концепції розвитку туристичної галузі
Л. Давиденко	цілеспрямований вплив відповідних державних органів з метою створення ефективної туристичної інфраструктури, підтримки функціонування туристично-рекреаційної системи, регулювання напрямів та обсягів потоків туристів, охорони ресурсної бази рекреаційної сфери та заповідних територій, організації відпочинку та проведення вільного часу громадян своєї країни, професійної підготовки кадрів для рекреаційно-туристичних установ
М. Біль	комплекс методів впливу на процеси функціонування туристичної галузі з боку суб'єктів управління з метою досягнення поставлених цілей
Ю. Алексєєва	система методів та засобів впливу держави на розвиток сфери туризму та сприяння здійсненню активної взаємодії органів публічної влади, представників бізнес-структур та громадських організацій з метою піднесення рівня розвитку туристичної галузі за допомогою різних механізмів державного управління

[розроблено авторкою]

На основі вищезазначених трактувань, можемо сформулювати власне наукове бачення поняття державного регулювання розвитку туризму: комплекс заходів, методів та інструментів, які застосовуються для здійснення цілеспрямованого впливу органів публічної влади на діяльність суб'єктів господарської діяльності з метою забезпечення належних умов для ефективного функціонування ринкового механізму, реалізації соціально-економічних цілей держави та формування загальнонаціональної концепції розвитку галузі туризму.

Логіка здійсненого аналізу підводить до необхідності розуміння сутності поняття «механізм державного регулювання розвитку туризму». Маємо

зазначити, що у процесі дослідження було зроблено висновок про відсутність єдиного підходу серед науковців щодо визначення змісту даної категорії як у теоретичному, так і в практичному напрямах. Дослідження мають епізодичний та вибірковий характери, а, також, не відображають, у повному обсязі, специфіку галузі.

Так, Є. Козловський трактує визначення поняття «механізм державного регулювання розвитку туризму» як комплекс організаційно-економічних методів та інструментів, із використанням яких забезпечується виконання взаємопов'язаних функцій для створення необхідних умов з метою сприяння сталому розвитку туристичної галузі держави [цит. за 57].

На нашу думку, «механізм державного регулювання розвитку туризму» – це специфічний спосіб діяльності суб'єкта управління, який, на основі системи загальних та специфічних принципів, виконує покладені на нього функції, а, також, із використанням конкретних інструментів, методів та важелів забезпечує дієве функціонування системи публічного адміністрування, в цілому, з метою досягнення поставлених цілей [58].

І. Валентюк запропонувала класифікацію основних елементів механізму державного регулювання розвитку туризму в Україні, серед яких можна виділити дві групи [цит. за 57]**:**

– організаційні (реалізація загальнонаціональних та регіональних програм з розвитку туристичної сфери, формування єдиної інформаційної бази, нарощення туристичного потенціалу, а, також, створення позитивного іміджу держави щодо надання туристичних послуг);

– економічні (сертифікація, ліцензування, стандартизація, надання митних та податкових пільг, а, також, кредитів).

На нашу думку, дане виділення основних елементів, запропоноване автором, занадто вузьке для розуміння сутності явища. Адже, механізм державного регулювання розвитку туризму представляє собою складну систему, яка складається з:

– визначених параметрів, які, за умови їх активної взаємодії, мають змогу забезпечити ефективність у прийнятті управлінських рішень;

– комплексу організаційно-економічних інструментів та методів, із застосуванням яких виконуються необхідні функції для забезпечення реалізації заходів для сприяння сталому розвитку сфери туризму;

– засобів впливу цілеспрямованого характеру органів публічної влади на процеси формування туристично-рекреаційного середовища та підтримки його стабільного функціонування, здійснення регулювання обсягів та напрямів туристичних потоків, створення ефективної туристичної інфраструктури, охорони ресурсної бази рекреаційної сфери та заповідних територій, організації відпочинку та проведення вільного часу громадян своєї країни, професійної підготовки кадрів для рекреаційно-туристичних установ.

У свою чергу, С. Домбровська пропонує власне визначення поняття «механізм державного регулювання розвитку туризму». На думку автора, ця категорія виступає як система методів, прийомів та важелів, які використовують органи публічної влади з метою здійснення впливу на діяльність конкретних суб'єктів ринку туристичних послуг, а, також, комплексу способів їх застосування на практиці з метою досягнення поставленої мети та сприяння розвитку сфери туризму [59].

На нашу думку, механізм державного регулювання розвитку туризму можна розглядати як комплекс виважених організаційно-економічних інструментів та методів, із використанням яких, у повному обсязі, виконуються функції з метою забезпечення розвитку туристичної сфери.

Маємо підкреслити, що туризм виступає як специфічна соціально-економічна сфера суспільного розвитку, яка забезпечує формування її економічної ефективності в ринкових умовах (отримання прибутку) з досягненням соціально орієнтованої мети в межах розвитку суспільства (забезпечення інтересів громадянина та соціуму, в цілому) [60, с. 37].

Група авторів, у складі якої М. Біль, О.Крайник та Г. Третяк, підтримують думку про те, що механізм державного регулювання розвитку туризму виступає як складна система з чіткою будовою та наявними взаємозв'язками елементів. Дана система включає низку підсистем: суб'єкт та об'єкт управління; форми та методи здійснення управлінських функцій відносно до об'єкта; кадрова,

організаційна, інформаційна, матеріально-технічна, науково-методична та інші підсистеми забезпечення, у результаті взаємодії яких здійснюється вплив на соціально-економічну ситуацію у конкретному регіоні, зокрема, й у туристичній сфері, загалом [59].

Здійснивши аналіз публікацій з даного напряму, можемо стверджувати, що механізм державного регулювання розвитку туризму представляє собою штучно створену складну систему з чіткою будовою та наявними взаємозв'язками між ключовими підсистемами для здійснення необхідного впливу на об'єкт управління з метою досягнення поставленої мети.

Необхідно акцентувати увагу на тому, що для активізації розвитку рекреаційно-туристичної сфери необхідна стабільність у реалізації державної політики щодо сприяння розвитку рекреаційної інфраструктури, створення сприятливих умов для підвищення туристичного потенціалу та покращення рівня якості послуг з туризму.

З наукової точки зору О. Слюсарчук, існують наступні принципи державного регулювання розвитку туризму, які реалізовуються за умови сталого розвитку держави, а саме [61]:

– забезпечення необхідного рівня екологічної безпеки та сприяння біорізноманіттю у навколишньому середовищі;

– реалізація стабільного розвитку суспільства та поваги до соціально-культурних особливостей населення конкретної держави;

– підтримка балансу між цілями бізнес-структур та місцевого населення держави, охороною довкілля та розвитком рекреаційної сфери;

– застосування частини, отриманих від здійснення туристичної діяльності, ресурсів з метою здійснення заходів щодо відновлення довкілля;

– формування загальної свідомості суспільства у напрямі охорони довкілля за допомогою реалізації освітніх програм та можливостей засобів масової інформації;

– консолідація зусиль органів публічної влади, представників громадянського суспільства та бізнес-структур для сприяння розвитку регіонів

та розподілу відповідальності за збереження природного ландшафту та культурних цінностей.

На нашу думку, особливу увагу під час використання спеціальних підходів та принципів сталого розвитку держави у сфері туризму необхідно приділити процесам виявлення конкретних індикаторів такого розвитку галузі, що відображатимуть різні сторони діяльності (організаційні, екологічні, соціальні, економічні тощо)

Загальними принципами функціонування механізму державного регулювання розвитку туризму як системи, у ракурсі наукових поглядів М. Біль [57, с. 48], виступають комплексність, структурованість, функціональність, регламентованість, компліментарність, галузева дотичність. Розгорнуту характеристику даних принципів пропонуємо розглянути на Рис.1.4.

На нашу думку, вищезазначені принципи, запропоновані автором, засновані на дисциплінарних та загальнонаукових принципах державного регулювання, серед яких можна виділити наступні: принцип демократизму, принцип законності, принцип єдиноначальності та колегіальності, принцип публічності, принцип плановості та ефективності, принцип централізації і децентралізації.

Отже, можемо зробити висновок, що сфера туризму, з врахуванням її впливу на соціально-економічний розвиток будь-якої держави та розгалуженість міжгосподарських взаємозв'язків, потребує професійного, ґрунтовного та логічного управління та підтримки з боку органів публічної влади [62].

Наявна конкуренція на ринку туризму дає поштовх до розуміння потреби вирішення абсолютно нових завдань та оперативного реагування відповідальних органів влади на виникнення змін у внутрішньому та зовнішньому середовищах функціонування інституцій туристичної індустрії. Необхідність розв'язання проблем цієї галузі зумовлена відсутністю адекватного сучасному світу та інноваційного організаційно-методичного забезпечення у роботі органів публічної влади держави.

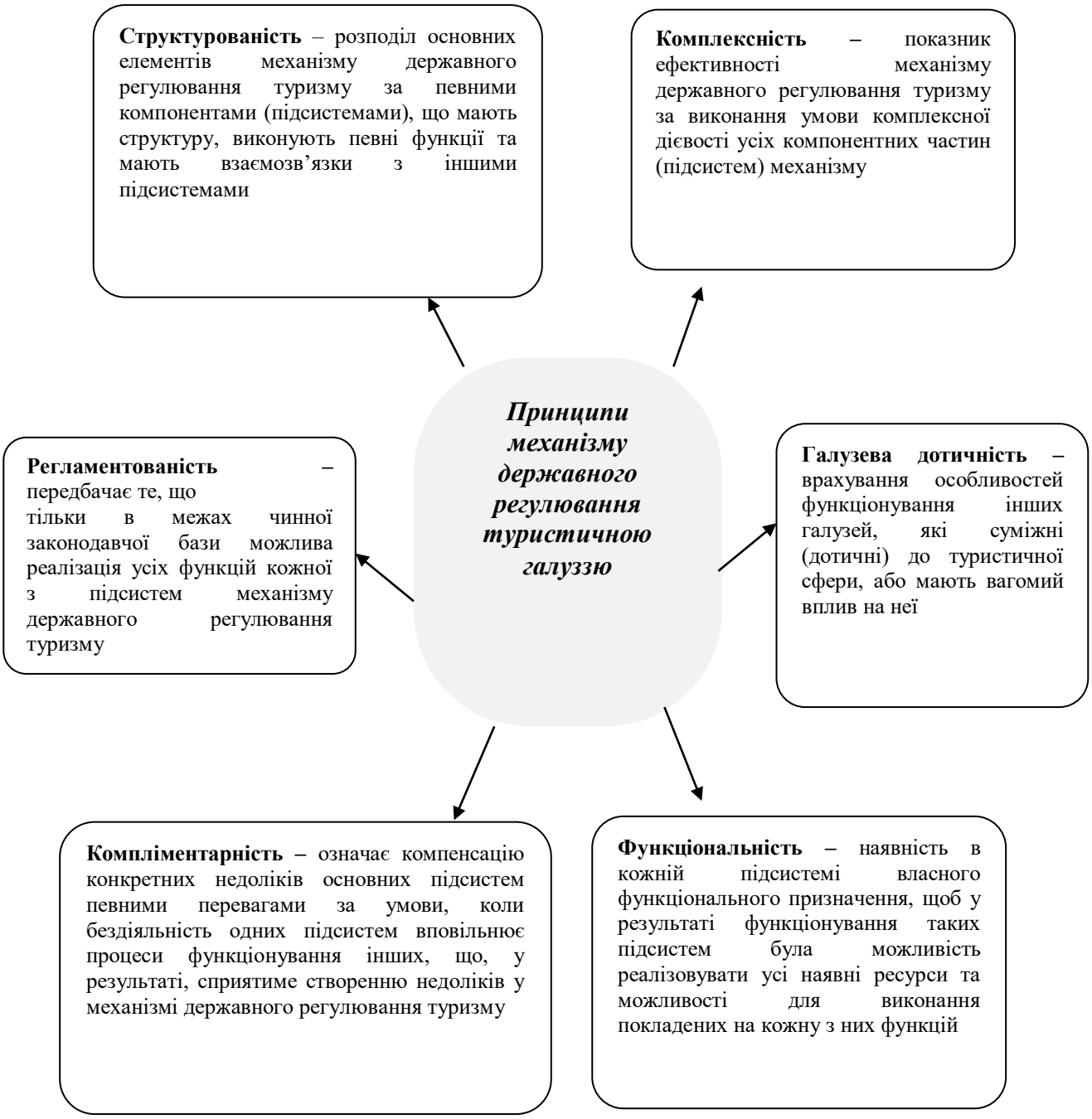

Рис. 1.4. Принципи функціонування механізму державного регулювання розвитку туризму як системи (розроблено авторкою)

Державне регулювання розвитку туризму сприяє формуванню та підтримці балансу між економічними інтересами держави та бізнес-структур, потребами суспільного розвитку, а, також, збереженням природного навколишнього середовища та культурних цінностей країни. Тож, цей процес має бути направлений на створення необхідних умов для розвитку рекреаційної сфери й

комплексу курортів та закладів з надання туристичних послуг з метою забезпечення поступового розвитку держави та збільшення рівня добробуту її громадян.

Тому, результативне державне регулювання розвитку туризму вкрай потребує як методичного, так і наукового забезпечень. Навіть, не беручи до уваги проведення низки досліджень науковців по вивченню теоретичних аспектів функціонування даної сфери та їх удосконалення, можна вказати на недостатній рівень розробки деяких питань даної сфери, зокрема, на недостатню кількість ґрунтовних наукових робіт щодо дослідження проблем туристичної сфери та питань розроблення заходів вдосконалення даної галузі на різних рівнях.

1.3 Понятійний аналіз проблеми державного регулювання розвитку туризму у світовій науковій думці

Одним із найдинамічніших явищ, на сьогоднішній день, у процесі активного розвитку світових економічних відносин виступає формування туристично-рекреаційної сфери. Така активізація пояснюється інтенсивними глобалізаційними процесами, збільшенням рівня мобільності населення, підвищенням стандартів життя людей у розвинених країнах світу, залученням великих обсягів інвестицій у туристично-рекреаційні регіони, які найбільш привабливі для потенційних інвесторів. Важливість аналізу місця та значення галузі туризму в процесах соціально-економічного розвитку держави зумовлене необхідністю ґрунтовного вдосконалення процесів функціонування механізмів публічного адміністрування туристичною сферою, активне використання яких сприятиме формуванню сприятливих умов для розвитку рекреаційної та суміжних галузей промисловості [63].

Наразі, існує досить широкий перелік наукових робіт та досліджень з проблематики публічного адміністрування туризмом та рекреацією. Разом з тим, маємо підкреслити, що, наявні на сьогоднішній день, наукові дослідження сфери

туризму, її основних змістовних конфігурацій та параметрів, понятійно-категоріального апарату механізмів реалізації державного розвитку туризму, а, також, проблематики економічного зростання даної індустрії у зарубіжних наукових колах, розкриті недостатньо повно. Тому, актуальними питаннями виступають розвиток теоретичної бази рекреаційно-туристичної сфери та процеси формування дієвої комплексної системи управління даною галуззю та її сталим розвитком, адже дані аспекти особливо відрізняються своєю новизною, вагомим місцем у соціально-економічному розвитку будь-якої держави та вагомою практичною значимістю [59].

Пропонуємо розглянути роль та необхідність реалізації публічного адміністрування для результативного функціонування механізмів реалізації державного розвитку туризму в усіх, без винятку, країнах світу. Низка наукових досліджень у світовій науковій думці присвячена питанням виникнення проблем у процесі зіткнення загальнонаціональних інтересів держави та інтересів основних суб'єктів ринку туризму через підвищення рівня добробуту та рівня життя населення. Тож, реалізація дієвого публічного адміністрування даного напряму має вагоме значення для підтримки балансу суспільних та приватних інтересів за рахунок здійснення державою активного впливу на рекреаційно-туристичну сферу.

Так, з наукової точки зору Дж. Кейнса, ключова мета результативного публічного адміністрування полягає у забезпеченні державою прибутковості капіталу, уникненні соціального вибуху внаслідок падіння рівня добробуту населення, інфляційних процесів, економічних криз та безробіття. Тому, держава має взяти на себе відповідальність у напрямах регулювання доходів населення, ефективного використання людських ресурсів та сфери зайнятості, а не тільки за процеси виробництва товарів та послуг, формування сукупного попиту на них тощо [60].

Частково можемо погодитись з автором та додати, що, на нашу думку, сутність поняття «публічне адміністрування» розкривається як реалізація державою комплексних заходів державою у економічних, соціальних, політичних та інших сферах з метою їх впорядкування, уникнення виникнення

негативних явищ у суспільному житті за рахунок встановлення уніфікованих та обов'язкових, для всіх без винятку, норм та правил поведінки людей.

У свою чергу, у ракурсі наукових поглядів А. Пігу, важливими завданнями держави виступають формування сприятливого інвестиційного клімату у країні, а, також, регулювання обсягів капіталовкладень за рахунок перерозподілу коштів [61].

Дане визначення, на наш погляд, дещо завузьке і не враховує інших практичних аспектів публічного адміністрування у туристично-рекреаційній сфері, тож, можемо додати, що публічне адміністрування має, також, бути направленим на забезпечення дотримання загальних принципів господарювання та створення необхідних умов для його ефективної реалізації за умови підтримки стабільності економічної ситуації у країні.

З точки зору М. Хайдеггера, ключова мета публічного адміністрування має базуватись на основі комплексного та постійного функціонування системи суспільних цінностей, які «пронизують» суспільну свідомість, виступають вагомим джерелом мотивів поведінки людей та стимулів їх діяльності, одночасно поєднуючи інтереси різних суспільних груп за рахунок використання моральних, ідейних та етичних засобів [62].

На наш погляд, публічне адміністрування виступає як комплекс методів та засобів досягнення цілей системи державного управління, її забезпечення нормативно-правовими, інформаційними та економічними механізмами, завдяки чому здійснюється ефективне регулювання виробничо-економічних відносин у державі між суб'єктами даної сфери, а, також, визначається вектор впливу на стан виробництва та показники його результативності.

Б. Райзберг має думку, що публічне адміністрування виступає як вплив активної сторони (суб'єкта управління) на пасивну сторону (об'єкт управління) з метою спрямувати його дії таким чином, щоб вони здійснювались в інтересах активної сторони [63].

У такому ракурсі, необхідно зауважити, що держава безпосередньо визначає соціальну місію, тобто задає необхідний напрям дій суспільства, які мають узгоджуватись з Конституцією України та міжнародним законодавством.

У контексті даного пункту, заслуговує на увагу визначення поняття «туризм» у зарубіжній науковій думці.

У науковому доробку В. Теобальда, зміст поняття «туризм» розкривається у ракурсі здійснення від'їзду з місця постійного проживання та повернення туди, що спровоковано виникненням бажання, або необхідності, до подорожей [64].

Ми частково підтримуємо думку автора, однак, нам ближче наступне визначення авторів К. Крафа та В. Хунцікера; туризм – це сукупність взаємовідносин між суб'єктами, які виникають під час подорожей, або ж з інших причин перебування нерезидентів за межами їх постійного проживання та місця отримання ними доходів [64].

Словник термінів туристичної галузі, який розроблений Всесвітньою туристичною організацією, трактує поняття «туризм» як економічне, соціальне та культурне явище у суспільстві, яке полягає у здійсненні руху людьми до конкретних країн, або в регіони, поза місцем їх постійного проживання з метою реалізації професійних, або особистих, цілей цих людей.

Туризм, з погляду Дж. Уоркера, представляє собою науку, бізнес-напрям, мистецтво та сферу діяльності, яка полягає у залученні та облаштуванні подорожуючих людей, а, також, організації їх розваг з метою задоволення їх особистих, або ділових, інтересів [65].

На наш погляд, сутність категорії «туризм» можна розкрити як сукупність взаємовідносин між суб'єктами та певними явищами в процесі туристичної діяльності, які виникають під час взаємодії подорожуючих людей, постачальників товарів та послуг рекреаційної сфери, представників місцевого населення та органів публічної влади того регіону, куди виїжджають туристи,

Крім того, не можна не погодитися з визначенням Р. Інтоша, який розкриває зміст туризму як галузь національної економіки, форму рекреації, вид діяльності, спосіб проведення дозвілля, а, також, мистецтво, бізнес-напрям та науку [66, с. 50].

У свою чергу, ширше трактування поняття «туризм» пропонує К. Каспар, який розкриває його у дуальному ракурсі:

– зі сторони суб’єкту туризму (як подорожуючої людини – споживача туристичних послуг із різноманітними мотивами поведінки та потребами у туристичних послугах та товарах);

– зі сторони об’єкту туризму (підприємства та організації туристичної індустрії, а, також, рекреаційні регіони) [67].

Зробимо висновок про наявність у понятті «туризм» виробничої складової. Водночас, до поняття, опосередковано, віднесено функціонування туристичних установ та організацій, що забезпечують розпорядчу діяльність та сприяють реалізації відповідної активності.

Дж.-К. Холловей виділяє окремий підхід до тлумаченняя туризму, визнаючи його підвидом дозвілля. Водночас, дослідник ототожнює його з вільним часом та можливістю його урізноманітнення. Важлива складова туризму – його диспозитивність, адже тип використання вільного часу особа обирає самостійно. Узагальнено, туризм включає у себе різноманітні види дільності, до яких не входить праця та обов’язки щодо сім'ї [68].

Ми розглядаємо туризм як сукупність подій та взаємин, що є результатами переміщень у різні точки світу. Непоодинокими є випадки перепрофілювання туристичного візиту у місце постійного перебування особи на певній території, котре, при цьому, не ототожнюється із процесом отримання грошової вигоди та не передбачає надходження інших дивідендів.

П. Бернекер відмічає, що туризм є симбіозом життєвого устрою, звичаїв та комунікаційних особливостей, що виникають внаслідок зміни особою власного місцезнаходження. Зауважимо, що причини зміни місцезнаходження можуть мати як некомерційний, так і суто робочо-професійний підтекст. Зазвичай, зміна умов проживання через туристичний візит відзначається ознаками тимчасовості та добровільності [68].

На наш погляд, під туризмом варто розуміти відносини та взаємини, що генералізуються внаслідок відвідування нових туристичних локацій за кордоном, або на виконання професійного завдання, шо триває до 12 місяців.

Субсидіарно, до туризму доцільно відносити пошук привабливого працевлаштування, або місця проживання поза межами рідної країни.

Таблиця 1.2

Визначення поняття туризм у світовій науковій думці

Автор	***Визначення поняття «туризм»***
В. Хунцікер та К. Краф	поєднання походження та взаємин, що розповсюджуються шляхом туристичних подорожей осіб (на тимчасовій основі та без опції подальшого отримання прибутку за подібні переїзди) та пов'язані із перебуванням персони, яка не наділена статусом громадянина окремої держави
Дж. Уоркер	співставлення науково-мистецьких та бізнес-економічних процесів, налагодження інфраструктурних даних
Р. Інтош	галузь зайнятості, форма дозвілля, елемент економіко-фінансової стабільності, можливість використання вільного часу, мистецько-наукове та бізнес-прибуткове поля діяльності зацікавлених туризм-орієнтованих осіб
К. Каспар	поєднання суб'єктно-об'єктного складу системного підтексту туристичної діяльності: турист як його суб'єкт, який споживає туристичні послуги, зазначає власні потреби та задає вектор комунікації; об'єкт туризму, до якого доцільно віднести туристично-регіональну та підприємницько-організаційну складові даного процесу
Дж.-К. Холловей	дозвільно-розважальний тип використання часу, за якого на власний розсуд використовується власний час; до туризму відноситься, також, будь-яка діяльність, окрім господарської (домашні справи), або виконання професійних робочих обов'язків індивідом
П. Бернекер	симбіоз життєвого устрою, звичаїв та комунікаційних особливостей, що виникають внаслідок зміни особою власного місцезнаходження; причини можуть мати як некомерційний, так і суто робочо-професійний підтекст, а зміна умов проживання через туристичний візит відзначається ознаками тимчасовості та добровільності
М. Кабушкін	фінансово-економічна галузь, до якої віднесено туристично-операторську, посередницько-агентську та професійно-виробничу галузеву діяльності

[розроблено авторкою]

В умовах сьогодення, визначення туризму досить суттєво різняться. Так, різноманіття щодо дефінітивних означень поняття демонструють вчені-теоретики, робітники туристичних фірм та організацій, котрі відносять до даного визначення різницю у сфері економіко-політичних, соціальних перетворень тощо. Окрім того, «туризм», здебільшого, розглядається як окреме,

незалежне від будь-яких державних процесів явище. Визначення поняття туризм у світовій науковій думці систематизоване у Таблиці 1.2.

У той же час, туризм є елементом рекреаційно-оздоровочої та соціальної діяльності особи, що наділяється культурним підґрунтям. Відповідно до дефініції, застосованої Академією Туризму Князівства Монако, під туризмом доцільно розуміти узагальнений спосіб зміни умов проживання для людей на засадах тимчасовості, моментності та комплексного оздоровлення. При цьому, не менш важливим туристичним елементом виступає реалізація таких цілей, як: пізнавально-культурне навантаження подорожі, або зміна власної дислокації, задля вирішення спеціалізовано-професійних питань. Водночас, за таких умов, індивід не уповноважений займатися прибутковою діяльністю без отримання відповідного на те дозволу [69].

Схильні вважати, що дане означення окреслює туризм у якості оздоровчо-фізичного та інтелектуально-емоційного способів персональної реновації із використанням системно-формальних методів застосування відпочинкового часу, що може бути витрачений на покращення показників добробуту, здоров'я та компенсаторних можливостей відновлення організму конкретної персони.

Розуміння туризму може відбуватися через призму підприємницької складової, сфери надання послуг та обслуговування туристів, а, також, наявності стійких фінансово-економічних кореляцій в контексті їхніх взаємин. Виходячи з вищезазначеного, туризм доцільно розтлумачити як самодостаню економіко-фінансову галузь, яка покликана сприяти процесу створення продукту (товару, або послуги), що спрямовується на досягнення сатисфакції клієнта від отриманого рівня наданого сервісу. На переконання М. Кабушкіна, «туризмом є фінансово-економічна галузь, до якої віднесено туристично-операторську, посередницько-агентську та професійно-виробничу галузеву діяльності» [69].

На наш погляд, призначення туризму полягає в організації розважально-оздоровчої та відпочинково-накопичувальної програми для певної особи, що поєднується з пізнанням закономірностей світобачення, світосприйняття та емоційно-духовного, соціального збагачення особистості під час запланованих переїздів.

Вищепроаналізовані підходи нормують та узагальнюють дослідницько-теоретичні визначення та дефінітивні означення поняття «туризм», що акцентує увагу на різноманітності, комплексності та неоднорідності зазначеного поняття, з точки зору науки.

Системна характеристика туризму відзначається неоднорідністю його складових, до яких доцільно відносити такі понятійно-категоріальні підвиди, як-от : «суспільство», «економіка», «навколишнє середовище», що, в свою чергу, структурно поєднуються із розгалуженим характером внутрішніх кореляцій. Лейпер, автор першого системного визначення туризму від 1979 року, зробив акцент на наявності такого структурного елементу туризму, як географічний, що ділиться на субінститути: туристичний регіон; регіон транзитного руху та туристичного місцеперебування; туристично-пізнавальна індустрія подорожей тощо [69].

У дійсності, туризм варто визначити як штучне, багатоскладне явище із економічним підтекстом та системністю елементів. Відповідні елементи відзначаються багатоманітністю сфер (до них, за загальним правилом, входить близько 40 економічно-галузевих підвидів). Сутність туризму як функціональної одиниці робить необхідним створення активного апарату державного регулювання ним, котрий буде спрямований на реалізацію туристичних операцій як сфери владно-управлінського впливу.

Туристична галузь скеровується за допомогою розгалуженої, комплексної політики держави. Остання виконує суб’єктно-туристичні, інвестиційно-фінансові, споживчо-девелоперські та владно-урядові функції контролю та нагляду за дотриманням ведення туристичного бізнесу.

Доцільно згадати, що давньогрецьким філософм Ксенофонтом, де-факто, було висунуто ідею туризму: він запропонував державі збудувати готелі для розбудови туристично-фінансових інфраструктурних показників, а даний процес розглядав як власне інвестиційний.

За Д. Карафою, до засадничих джерел дохідності держави варто відносити право власності держави на землі, ліси та дотичні до цього капіталовкладення, що стосуються туристичного базису [70, с. 32-33].

На нашу думку, даним твердженням окреслено значущість ролі державно-управлінських механізмів у розвитку галузі туризму та її консолідації із суб'єктно-об'єктним складом туристичних процесів.

У той же час, А. Сміт наполягав на неефективній та економічно-згубній правовій природі власності держави на земельно-лісові ділянки [70, с. 33].

Відтак, яскраво вираженим є урізноманітнення та неоднорідність науково-теоретичних обґрунтувань та підходів щодо генези, функцій та правової природи усіх юридико-правових механізмів, що стосуються галузі туризму, та особливо – розбудови його інфраструктурної складової за допомогою відповідних механізмів.

На переконання В. Петті, управління суспільством формується на засадах дотримання ортодоксальних традицій та вмінні осіб оперативно знаходити консенсуальні рішення [70].

Ми вважаємо, що управління туризмом як окремою галуззю вілбувається за рахунок міжкластерної владно-управлінської комунікації та співробітництва.

Згідно з позицією Л. Штейна, висловленій ним у Вченні про управління народним господарством, держава зобов'язана створювати та вдосконалювати необхідні підвалини матеріально-соціальної реалізації індивіда [70, с. 34].

На нашу думку, даний підхід є дотичним до передумов та потреб створення державно-управлінських механізмів управління туризмом, особливо, у контексті впровадження належних підходів щодо втілення ідей людського ровзитку. Окремо варто виділити потреби в оздоровчо-відпочинковому, підприємницько-економічному та галузево-екологічному розширеннях потенціалу туристичних баз як елемента реального задіяння основ державної туристичної політики.

У той же час, теоретичні питання розбудови туристичної галузі аргументованим буде розглянути з позиції теоретико-економічних та соціально-практичних трактовок, що їх застосовували Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак та В. Ойкне. Зазначені науковці стояли на ідеї неприпустимості втручання держави в економічну сферу, схвалюючи підхід до виокремлення в окрему систему персональних ціннісно-орієнтаційних вподобань людей. Так, останні є джерелом

винайдення нових вимог та потреб, у тому числі, щодо індивідуалізації туристичної діяльності [70].

Галузевість та функціональність дослідження туризму мають широкий характер. Це дозволяє знайти лінії розбудови державно-управлінських та туристично-економічних спектрів урядово-владної раціоналізації. Через це, акцент на окремих наукових підходах видається надважливим елементом державно-управлінської практики.

На часі, розуміння туризму можна ототожнити з відпочинково-оздоровчою активністю, що формує сталий структурно-системний підвид штучного виробничого процесу, метою котрого є реалізація потреб, вимог та побажань туристичної сучасності.

Логічним є співставлення таких науково-практичних категоріальних визначень, як «туризм» і «рекреація». Відзначимо, що, з дефінітивної точки зору, зазначені поняття мають однорідний характер, проте, наділяються й відмінними один від одного ознаками.

Рекреація (фр. recreation, пол. rekreacja − відпочинок, від лат. recreatio − відновлення сил) – поновлення, або накопичення, духовно-моральної та фізичної складових індивіда, що є необхідним для ефективності його життєдіяльності; рекреація пов’язана з вільною від професійного навантаження зайнятістю, з індивідуальним графіком та з метою, що чітко окреслюється як особистісно-соціальне, комплексне відновлення та відтворення персонально-соціального статусу [71].

Поява таких термінологічних звичаїв, як нормований робочий час, два вихідні дні та обов'язкова відпустка стали передумовою для появи нового терміну «рекреація» у США (хронологічно – кінець XIX ст) [72].

Так, відповідно до позицій фахівців Центру досліджень політики національного туризму США, рекреацію доцільно ототожнювати з людською активністю, що направлена на раціональне відтворення, розпорядження та реалізацію приватного простору особи поза межами роботи. Узагальнено, американська науково-практична думка співставляє рекреаційні процеси із дозвіллям – тобто урізноманітненими формами відпочинку. Д. Шиверс не

знаходить можливим впровадити єдиноначальне трактування рекреації, наголошуючи на необхідності її визначення у якості «добровільного використання вільного часу на засадах персонального задоволення, перезавантаження, психологічного та функціонального відновлення організму тощо» [73].

На наше особисте переконання, рекреація співвідноситься з духовно-фізичним, інтелектуально-емоційним та виконавчо-відновлювальним процесом покращення продуктивності окремого індивіда, у перспективно-часовому проміжку.

М. Нудельману належить науково-теоретичне обґрунтування щодо ролі рекреаційних процесів як засобу системного покращення показників персональної продуктивності, духовно-організаційного збагачення та компенсаторної стійкості організму [74].

Ми вважаємо, що дане поняття логічніше використовувати в якості семантичного до дефініцій релаксу та психоемоційного перезавантаження, себто інструменту знешкодження спортивно-виробничого вигорання. Невід'ємними складовими даного підвиду соціально-виробничої активності є зміна обстановки, знаходження прихованих ресурсів після складного робочого тижня, або певних персональних труднощів, із різних джерел генералізації.

Так, шляхом дослідження наукового доробку Заходу можна дійти висновку щодо урізноманітненого та неоднорідного розуміння конфлікту визначень «рекреація» та «туризм». Ми вважаємо, що рекреацію можна співвіднести із трьома незалежними способами використання приватного простору індивіда: це, в першу чергу, туризм та дотичні до нього куротно-оздоровче та профілактично-комплексне системне оздоровлення. Тобто, дані поняття можна ототожнювати як зміст та форму, де саме туризм, як об'ємна, системна складова рекреації створює необхідні передумови для її безперебійного, безконфліктного функціонування за призначенням. З іншого боку, літературно-теоретичний екскурс дає змогу відзначити непоодинокі випадки єдиного визначення даних понятійно-категоріальних елементів.

Поняття «рекреації» є більш системним та комплексним, аніж «туризм», розуміючи під собою більшість видів дозвілля, що використовує особа поза професійним навантаженням на робочому місці. «Туризм», водночас, варто розуміти як оформлений та сталий формат надання окремих послуг, реалізацію ресурсно-ландшафтного потенціалу певної місцевості з задіянням персоналу та відповідальних осіб тощо. Обов'язковою умовою віднесення певного використання часу до туристично-рекреаційного є проведення індивідом певного часово-хронологічного проміжку поза його територіальним (офіційним) місцезнаходженням.

Відмітимо, що зарубіжні джерела розглядають рекраційні та туристичні дослідження у діаметрально протилежних науково-практичних площинах. Відповідно, акцентується увага на економічно-фінансовому, комерційно-виробничому та приватно-правовому статусі туризму як складової системи рекреаційних процесів.

Рис. 1.5. Групи рекреаційних концепцій за Д. Шиверсом (розроблено авторкою)

Наукові теорії стали поштовхом до розбудови засадничо-виробничих підходів контролю та нагляду за рекреацією. Зокрема, Д. Шиверсом було виокремлено п’ять незалежних системно-рекреаційних концепцій (див Рис. 1.5).

Перша група включає теоретико-практичні підходи, що роз’яснюють причинно-наслідкові зв’язки та загальні категорії рекреаційно-дозвільної активності, загалом. У той же час, поняття дозвілля та рекреації не є ідентичними за змістом. Дозвілля визначається як вільно-приватний час поза професійними обов’язками, а рекреація є дотичною до комплексного соціально-персонального відновлення та пошуку персонального задоволення. Дозвілля виступає передумовою, базисом для рекреації, котра є узагальненим та системним поняттям. Рекреація, на відміну від дозвілля, не містить часових рамок та існує незалежно від хронологічно-просторових кондицій. Даний процес можна ототожнювати зі способом боротьби зі стресовими професійними ситуаціями, що стає можливим завдяки вдалому поєднанню процедурно-відновлювальної активності індивіда.

Друга група сформована на вивченні концепції, що ставить питання генези рекреаційної діяльності та особливостей її провадження. Рекреацію розглядають як похідну галузь від особистісно-мотиваційного розвитку людської свідомості. Даний теоретичний підхід має своєю основою теорію персональної мотивації, де здійснення певних процедурних основ відпочинково-оздоровчого процесу пов'язане з турботою про власне здоров'я, раціональним використанням часу та відстежуванням показників власного організму.

За подібною логікою, повсякденна діяльність не може входити до рекреації, адже джерелом їх існування доцільно вважати прибутково-прикладну діяльність, що іноді доповнюється концептом забезпечення безперебійного існування. Мотивація є мінливим елементом рекреаційно-робітничого конфлікту, виступаючи, одночасно, і внутрішнім, і зовнішнім спонукальним інструментарієм. Роботою можна вважати стратегічно впорядковану, виважену, енерговитратну діяльність, метою котрої є повноцінне виконання окремої задачі, що вілноситься до прямих обов'язків працівника. В той же час, рекреація неодмінно ототожнюється з отриманням сатисфакції від процесу відпочинку.

До третьої групи віднесено розгляд рекреації у якості персонального вибору окремого індивіда. Концепція виходить із двох засадничих поглядів. Діяльність, що має будь-що спільне з рекреацією, пов'язана з активною участю у цьому процесі людини через власне бажання, розсудливість та вільний вибір. Рекреація заснована на підходах добровільності, психологічному розвантаженні та особистій мотивації, що є передумовами для переходу до активних, показових та високоморальних дій. Останні супроводжуються повноцінним осмисленням їх генези та призначення.

До четвертої групи слід відносити тлумачення рекреації у якості соціально-практичної діяльності, що відзначається активністю та сприяє відновлювальним процесам організму. Фізичні навантаження, водночас, виступають джерелом регенеративно-відновлювальних процесів організму та ототожнюються з відчуттям повноцінної сатисфакції та персональної гармонії.

П'ята група виділяє рекреаційні процеси як елемент чеснот. Відповідно до даного підходу, рекреація повинна вирішувати такі питання як: покращення персональної поведінки суб'єкта та впливати на відчуття задоволення від розважальних процесів.

Ми вважаємо, що вищенаведені групи повинні бути доповнені шостою, ле рекреацію варто розглянути через призму об’єктно-завершеної публічно-управлінської мети, себто як завдання позитивного конструювання владно-соціального діалогу, де органи державної влади, місцевого самоврядування та громадські інституції виступатимуть сукупно-методичним елементом економіко-адміністративних, психологічно-соціальних та інформаційно-поведінкових процесів. Мета подібної діяльності повинна ототожнюватися з організаційно-виробничою систематизованістю та рекреаційною грамотністю.

У даному контексті, доцільно детальніше розглянути нормативно-теоретичні дефініції поняття «турист».

Згідно з інформаційними дослідженнями, термін «турист» хронологічно випередив появу іншого семантичного терміну – «туризм». Праця Р. Гріффітса (Ralf Griffiths) від 1772 р. «Подорож Чемпіонського знамені землями Шотландії у 1769 р.», вперше, оперує поняттям «туризм». У той же час, В. Теобальдом

«турист» окреслюється як персона, яка від'їжджає з місця проживання та повертається до нього через особистісну жагу до пізнання нового [75].

Розширюючи дане визначення, туристів можна визначати як осіб, які є віддаленими від їх стандартного місцеперебування впродовж хронологічного періоду часу, еквівалентному, або меншому, за 365 календарних днів. Метою зміни дислокації може бути визначено бізнес-справи, рекреаційно-відпочинкові процеси та ін.

Згідно із визначенням, опублікованим Лігою Націй у 1936 р., «іноземним туристом варто вважати особу, яка знаходиться поза межами власного звичного місцеперебування впродовж щонайменше однієї повноцінної доби» [75].

Ми вважаємо, що іноземного туриста варто розглядати як персону, яка змінює власне місцезнаходження, опиняючись у іноземній державі та не маючи контакту з лінгвістичними, звичаєвими, культурно-соціальними та іншими звичними для неї традиціями протягом 24 годин, або більше, за умови, що дана поїздка не передбачає та не має на меті отримання фінансово-економічного прибутку.

Варто додати, що Комісією з туризму і рекреаційної географії Світового географічного конгресу було виокремлено такі характерні риси туриста, як: здійснення подорожей із пізнавально-розважальною метою, уникнення професійно-робочого навантаження та відмова від гіпотетичного пошуку заробітку, поєднана зі зміною місця перебування. Окрім цього, існує різниця між екскурсантом (менше доби в нових політико-соціальних та територіально-дислокаційних умовах) та власне туристом (доба, або більше, в аналогічних кондиціях) [75, с. 15].

На нашу думку, туристом може бути персона, яка перебуває на території іноземної держави, котра відмінна від її стандартного місцеперебування за ознаками культури, мови, звичаїв та традицій. Мета візиту, як зазначалось раніше, може мати будь-який підтекст, окрім професійно-прибуткового та робітничо-виробничого. Мінімальний часовий проміжок, впродовж якого особа-турист може знаходитись в іноземній держави – доба, в той же час, строки та рамки щодо максимального перебування не встановлюються.

Світова організація туризму (UNWTO), у 1995 р., надала уніфіковану характеристику особі туриста, зазначивши, що дана особа здійснює переїзди та змінює місце власного перебування у локаціях, що стилістично відрізняються від звичного середовища її існування, у проміжок часу, що є більшим за добу, але дорівнює, або є меншим, аніж 365 календарних днів. Метою подібного візиту, зазвичай, визнається дозвіллєво-оздоровча, бізнес-партнерська, або культурно-пізнавальна, активність. Основна умова – відсутність економіко-фінансової прибутковості та необхідності вирішення стратегічних управлінських питань у місці туристичного призначення.

Відтак, туриста можна охарактеризувати як моментного, казуального відвідувача, який здійснює пізнавальну активність за кордоном протягом доби (щонайменше), або календарного року (щонайбільше) без чітко-визначеної мети, на засадах незмінності регулярного місцеперебування та безоплатності знаходження поза межами власного фактичного місцезнаходження.

Щодо поняття «управління», у контексті даного пункту, то воно є системноутворюючим елементом роботи та перспективної розбудови туристичної сфери, котра схильна до експансіювання послуг за критеріями виробничо-послугових категорій, поєднаних із чітким окресленням ролі індивіда у подібному сполученні. Необхідно акцентувати увагу на тому, що контроль та нагляд у сфері туризму містить сутнісно-орієнтаційні відмінності від аналогічної діяльності у відмінних від зазначеного секторально-економічних управлінських сегментах. У той же час, концепт «людина-людина» найбільш ємно та повноцінно описує характерні ознаки контрольно-управлінських послуг у даній сфері. Відтак, управління туризмом є чітко зрозумілим, характерним та нормованим впливом на об’єктно-процесні капітали, що надають змогу використовувати теорії туристичного бізнесу в окремому векторі, за умови отримання раніше визначеного контекстного підсумку.

Ми вважаємо, що менеджмент у сфері надання туристичних послуг співвідноситься з його функціонально-оперативним забезпеченням. Останнє реалізовується шляхом, зокрема: управлінсько-стратегічного розподілу обов’язків; підприємницько-управлінського аналізу роботи туристичних

підрозділів; координуючої та розпорядчої діяльностей у сфері туристично-оперативної інтеграції; пошуку методологічних основ контролю та нагляду за роботою з людським капіталом; моніторингу професійно-робочого зростання працівників у сфері туризму; пошуку оптимальної моделі стимулювання та покращення ефективності роботи працівника. Окремі напрями забезпечення менеджменту туристичних послуг потребують більш детального опису.

При цьому, засадничими рисами стратегічного планування як інструменту забезпечення дієвості туристичної справи пропонується визначити [77]:

1) фондово-технологічний, розподільчо-ресурсний та управлінсько-кадровий поділи (відповідно до юрисдикції);

2) пошук оптимальної комунікативної моделі, що дозволить найбільш ефективно взаємодіяти з оточенням, соціумом та партнерами;

3) проблемно-координаційний підхід, що дозволяє відобразити закономірності внутрішнього влаштування організації;

4) пошук стратегічно-модельного підходу, що має ретроспективно-перспективний характер та дозволяє застосовувати сучасні управлінські підходи.

Туристично-підприємницький менеджмент має власним джерелом формування концептуальних основ персонально-ресурсних основ управління [78, с. 65]. Опис даної сфери найкраще підкреслює дефінітивна сентенція Дж. Сторея, у контексті ресурсно-управлінської діяльності щодо людського капіталу. Науковець окреслює дану діяльність як управлінсько-організаційні дії щодо основ контролю за діяльністю відповідальних осіб, метою котрих є отримання конкретно визначених результатів – у конкуретно-стратегічних та кваліфікаційно-персональних технічних нормуваннях, що створюються на основі структурно-кадрових та культурно-виробничих методологічних рекомендацій. Зазначене твердження доводить, що людський капітал є невичерпним підприємницьки ресурсом, що дозволяє, повною мірою, реалізовувати управлінське мистецтво. Останнє, в свою чергу, виявляється у реалізації методично-практичних трактовок, метою формування котрих є мотиваційно-стимулююча діяльність, спрямована на мобілізацію професійної складової працівника [79].

Технологічно-управлінський підтекст у сфері дозвіллєво-відпочинкової інфраструктури формує категоріально-понятійні принципи туристично-підприємницького управління.

Існує декілька ортодоксальних поглядів на класифікаційні особливості управлінських засадничих положень. Так, у 1912 році, Г. Емерсон опублікував теоретично-прикладне дослідження під назвою «Дванадцять принципів продуктивності», де було виокремлено, сформовано та проаналізовано підприємницько-управлінські трактати з їх практично-теоретичною регламентацією. Вченим було окреслено основи раціонального управління: 12 окремих принципів є тісно дотичними до стилістики встановлення контрольно-наглядових ідей, принципів раціоналізму, професійної та виробничої компетентностей, дисциплінарно-розпорядчих норм та розпорядків, ідеологій точності, корисної дії, повноти, моментності та перманентності обліково-аналізаторської активності. Окрім того, до зазначеного кластеру включаються більш загальні поняття, як-от: економіко-фінансове забезпечення та усно-письмові стандарти міжособистісної комунікації [80].

За А. Файолем, наука управління сформована та стандартизована за такими принципами, як: професійно-робочий розподіл обов'язків; коло компетенції та персональний вклад у професійну діяльність; застосування концепції дисциплінарної єдності; виокремлення єдиного державно-управлінського курсу (стратегії) розвитку; ієрархія щодо розподілу персональних та загальнокорпоративних інтересів; формування кошторису, концепту розподілу грошових активів та фінансового схвалення за виконання конкретного завдання; поєднання централізовано-впорядкованого контролю, заснованого на забезпеченні умов професійної стабільності людського капіталу; корпоративна ініціативність як джерело новаторських ідей.

Спираючись на проведені дослідження, логічним буде виокремити такі управлінські принципи, надані Ф. Тейлором [81], як:

1. Раціональне запозичення наукової методології та виробничо-операційної стандартизації діяльності персоналу на засалах трудової етики.

2. Пошук «ідеального працівника», який відповідатиме критеріям конкурентоздатності, персональних можливостей, пунктуальності та змоги виконувати енергозатратні операції.

3. Стандартизація в області науково-освітянського, персонального та розвитково-кваліфікаційного рівнів працівника.

4. Побудова управлінської діяльності на засадах взаємної допомоги, психоемоційного моніторингу та менеджмент-колаборації щодо основ реалізації вищевказаних принципів соціального інтегрування. Варто наголосити, що туристично-управлінська діяльність являє собою нормовану, інтегровану та унікальну сферу організаційно-правової роботи. На відміну від інших галузевих принципів роботи, туристичний менеджмент є дотичним до виокремлення персони як основи будь-яких комунікативних зв'язків під час здійснення взаємодії. Відповідно, місце персоналу в управлінсько-розпорядчій діяльності отримує нові межі, Одночасно, відбувається перепрофілювання в контексті розуміння поняття «людські індивідуальні ознаки».

Належний рівень управлінсько-теоретичних концептів спрямований на вдосконалення управлінсько-стильових, ціннісно-персональних та управлінсько-активних засад приватного регулювання [82].

На нашу думку, менеджмент туризму засновується на таких принципових положеннях, як: робітничо-професійна лояльність; менеджмент-відповідальність; атмосферно-комунікативне забезпечення; причетність кожного працівника до реалізації будь-якого стартапу на засадах рівності внесків та отримання дивідендів; оперативне реагування на зміни обставин (середовища) професійного навантаження; реалізація принципів сатисфакції від роботи на засадах запозичення методологічних основ такої діяльності; здатність до пошуку оптимального балансу між такими категоріями, як: партнери-покупці, бізнес-постачальники, клієнтська база; формування необхідності професійно-етичного забезпечення ведення професійної діяльності; надання людському каптіалу впевненості у їх профпридатності; якісно-контрольна та ресурсно-персональна діяльність керівництва компанії; перспективно-просторове бачення бізнес-концепції у хронологічному вимірі.

Таблиця 1. 3.

Принципи управління в туризмі

Принципи управління	Характеристика принципів
Принцип багатофункціональності	Розгляд туристичного менеджменту як матеріально-ресурсного, послугового, функціонально-організаційного та смислово-кінцевого результату застосування ідей, позицій та принципових положень щодо побудови внутрішньофункціональної та зовнішньої системи надання послуг, що характеризуватимуться універсальністю, всевимірністю, класичністю та спрямованістю та оперативне вирішення ризиків, що пов’язані з діяльністю туристичної компанії, загалом
Принцип державної законності	Наділення туристичної сфери конкретно-визначеним підтекстом, що знаходить свій прояв у виокремленні туризму в якості управлінсько-орієнтаційної діяльності, що має бути актуалізованою відповідно до вимог конкретної законодавчої юрисдикції
Принцип системності	Окреслення суб'єктно-об'єктної взаємодії у процесі надання туристичних послуг як передумови формування єдиноначальних приписів; подібний процес ґрунтується на гнучкості, змінності та невизначеності зовнішніх ризиків у сфері бізнес-підприємництва, що поєднані з персонально-факторним складом зазначених чинників
Принцип інтеграції	Акцентування уваги на обов’язковості інтегративно-наглядових процесів у сфері управління персоналом, контролю та нагляду за міжособистісними відносинами всередині професійно-робочої групи, організації, або підприємства
Принцип партнерства	Формування передумови стабілізації та гармонізації у сфері туристично-розвиткової галузі; ґрунтується на поєднанні персонально-значиимих, пріоритетно-галузевих та туристично-комунікативних основах нагляду, контролю та управління у даній сфері; в той же час, формується на засадах багатоскадності, поєднаності елементів та урізноманітненні координаційно-розпорядчих елементів
Принцип мобільності і стійкості системи управління туризмом	Здійснення аналізу контрольно-управлінської системи та її придатності до реагування на сутнісно-обставинні зміни, ринкові перетворення задля нормування та стабілізації нагляду; субсидіарними складовими визнаються туристична безпека, що формує у споживача послуг розуміння наявності елементів страхування та збереження власного життя за наявності форс-мажорних обставин
Принцип мотивації	Створення підвалин туристично-підприємницького, туристично-персонального та цільового заохочень клієнтсько-виробничої бази, що сприяє покращенню професійно-виробничих коефіцієнтів корпорації.

[розроблено авторкою]

Системно-підсумкова класифікація класично-сучасних управлінських концептів у сфері туризму зумовили необхідність побудови туристично-

управлінських принципів керівництва, що систематизовані у Таблиці 1.3.

Відтак, зазначені управлінсько-туристичні принципи містять ознаки індентичності та взаємної дотичності. Кожен принцип виступає інструментарієм доповнення та окреслення характерних меж попереднього, вирішуючи питання синергетичного сприяння [82].

У підсумку, варто відзначити соціокультурне, стилістично-виробниче та еволюційно-хронологічне підґрунтя туристичної сфери бізнесу. З іншого боку, опосередковані, чи прямі, зміни у концептуально-виконавчих традиціях ведення управлінської діяльності у даній сфері є результатом державно-культурних, науково-технічних та туристсько-інфраструктурних трансформацій [83].

Висновки до Розділу 1

1. Розгорнутий аналіз, існуючого на сьогодні, дискурсного поля проблематики державного регулювання туристичної індустрії довів необхідність поглиблення його науково-теоретичного обґрунтування у зв'язку зі специфікою даної сфери, а, також, необхідністю вирішення нагальних проблем цієї сфери, у контексті соціально-економічного розвитку країни. Систематизовано три групи факторів, що впливають на розвиток публічного адміністрування у сфері туристичної діяльності, у ракурсі застосування інноваційних інструментів кооперації та кластеризації міжнародного ринку туризму, використання механізмів державно-приватного партнерства та модельних бізнес-рішень, і потребують детальнішого наукового пошуку, серед яких:

– нинішній рівень розвитку суміжних сфер послуг, загальний стан кредитно-грошової системи країни, ступінь розвитку валютного та податкового законодавств, адже суб'єкти підприємницької діяльності туристичної сфери представляють собою невід'ємну складову частину господарської та соціальної систем країни, у цілому, та регіонів, зокрема;

– наявність значної концентрації інвестиційних ресурсів у країні та великої кількості суб'єктів фінансового ринку, що впливає на оперативність та ефективність процесів розвитку туристичної сфери на всіх етапах (формування інвестиційного портфеля, реалізація проєктів будівництва об'єктів підприємницької діяльності галузі туризму, реконструкція та функціонування таких об'єктів);

– наявність сучасної і розвиненої супутньої інфраструктури та можливості спеціалізації туристичних послуг на всіх етапах їх виробництва та споживання з метою забезпечення державою сприятливих умов для створення конкурентоспроможного туристичного продукту, що, у перспективі, дасть позитивні результати, в ракурсі окупності, вкладеного в розвиток, сфери капіталу.

2. Аналіз теоретичних засад розроблення та функціонування державного регулювання розвитку туризму у працях вітчизняних учених довів відсутність єдиного трактування даного поняття у вітчизняній та зарубіжній наукових думках. Запропоновано авторське визначення поняття поняття «державне регулювання розвитку туризму» як комплекс інструментів, способів та методів, що використовують державні органи влади для здійснення впливу для розвитку туристичної сфери, а, також, створення необхідних умов для реалізації дієвої співпраці органів державної влади, приватного та громадського секторів з питань розвитку туризму за допомогою застосування різних механізмів: організаційних, адміністративних, правових, економічних, екологічних тощо.

Обгрунтовано думку про те, що механізм державного регулювання розвитку туризму представляє собою складну систему, яка складається з:

– визначених параметрів, які, за умови їх активної взаємодії, мають змогу забезпечити ефективність у прийнятті управлінських рішень у сфері туризму;

– комплексу організаційно-економічних інструментів та методів, із застосуванням яких виконуються необхідні функції для забезпечення реалізації заходів для сприяння сталому розвитку сфери туризму;

– засобів впливу органів публічної влади цілеспрямованого характеру на процеси формування туристично-рекреаційного середовища та підтримки його стабільного функціонування, здійснення регулювання обсягів та напрямів туристичних потоків, створення ефективної туристичної інфраструктури, охорони ресурсної бази рекреаційної сфери та заповідних територій, організації відпочинку та проведення вільного часу громадян своєї країни, професійної підготовки кадрів для рекреаційно-туристичних установ.

3. У результаті аналізу широкого переліку наукових робіт та досліджень з проблематики публічного адміністрування туризмом та рекреацією, таких іноземних авторів як: Дж. Кейнс, А. Пігу, М. Хайдеггер, Б. Райзберг , В. Теобальд, К. Краф, В. Хунцікер детально описані, розглянуті та розтлумачені такі поняття, як: «туризм», «рекреація», «турист», «державна політика», «механізми реалізації державного розвитку туризму». З точки зору аналізу теоретико-концептуальних досліджень науковців, було здійснено вибіркову

рецепцію засадничих, фундаментальних принципів стратегічного планування механізмів реалізації державного регулювання розвитку туризму, серед яких:

– *принцип багатофункціональності*: передбачає розгляд туристичного менеджменту як матеріально-ресурсного, функціонально-організаційного та смислово-кінцевого результату застосування ідей, позицій та принципових положень щодо побудови внутрішньо-функціональної та зовнішньої систем надання послуг;

– *принцип державної законності*: наділення туристичної сфери конкретно-визначеним підтекстом, що знаходить свій прояв у виокремленні туризму у ролі управлінсько-орієнтаційної діяльності;

– *принцип системності*: окреслення суб'єктно-об'єктної взаємодії у процесі надання туристичних послуг як передумови формування єдиноначальних приписів;

– *принцип інтеграції*: акцентування уваги на обов’язковості інтегративно-наглядових процесів у туристичній сфері для забезпечення якості наданих послуг;

– *принцип партнерства*: формування передумови стабілізації та гармонізації у сфері туристичної галузі;

– *принцип мобільності і стійкості системи управління туризмом*: Здійснення аналізу контрольно-управлінської системи та її придатності до реагування на сутнісно-обставинні зміни, ринкові перетворення задля нормування та стабілізації нагляду;

– *принцип мотивації*: створення підвалин туристично-підприємницького, туристично-персонального та цільового заохочень клієнтської бази.

Матеріали даного Розділу опубліковані у таких працях: [32; 53; 57; 74; 78; 82; 83].

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

2.1 Пріоритетні орієнтири державного регулювання розвитку туризму в європейських країнах

Аналіз офіційного веб-сайту Єврокомісії дозволяє виділити віхові концепції туризму на території Європейського Союзу: це, в першу чергу, об'єднаність та нормативна кооперація туристичної галузі ЄС із процесами охорони НПС, захистом прав споживачів; по-друге – акцентуація на збереженні культурно-історичної спадщини [84].

Державне регулювання туристичного розвитку в ЄС є різноманітним, базуючись на п'яти незалежних «стовпах»: формуванні планів землекористування; розвитку концепції «безпеки здоров'я та харчової промисловості»; культивації ідеї «праці»; концепті «навколишнє природнє середовище» (НПС) та категорії «споживачів» [85].

Планування землекористування, відповідно до концепту Єврокомісії, передбачає моніторинг відповідності туристичного бізнесу місцевим та загальносоюзним вимогам законодавства щодо використання землі в прибережних, природно-заповідних, або рекреаційних територіях.

Безпека здоров'я та туристичної промисловості, в свою чергу, передбачає нормування ресторанного, готельного та «кафе-господарства» до норм безпеково-продовольчих стандартів. Враховується «гігієнічність» та «чистота» здійснення туристичного бізнесу: задля цього, зокрема, залучається Європейський орган з безпеки харчових продуктів (EFSA) [86], що ідентифікує відповідність туристичної діяльності нормативно-документальному переліку ЄС, котрий буде розглянуто пізніше.

Ідея праці означає встановлення правил щодо обсягу, «розміру» та якості туристичної діяльності у країнах-членах ЄС – в першу чергу, відносно

працівників та дотримання концепції забезпечення зайнятості. Людські ресурси туристичної компанії підлягають належному менеджменту в області зайнятості, соціального захисту, покращення загальновизнаних умов життя та праці.

Категорію НПС сформовано на вивченні Єврокомісією, Європарламентом та Радою Європи методології впливу туризм-бізнесу на природні ресурси держав-членів Союзу. Туризм ЄС відповідає переліку «екологічних вимог», що прямо, або опосередковано, мінімізують негативні наслідки для природніх ресурсів. У цьому контексті застосовними для виконання є Зелений пакт для Європи 2019 р. (European Green Deal, 2019), Стратегічний компас ЄС 2016 р. та Глобальна стратегія ЄС 2016 р.

Категорія «споживачі» та регулювання туризму базується на концепції захисту прав останніх під час оформлення туризм-угод. Для цього Європарламентом, Єврокомісією та Радою Європи створено спеціальне «соціальне законодавство», що гарантує персональну схоронність прав клієнтів. На рівні ЄС також визначається статус компанії – туристичного агентства та агентства-посередника. Відповідно до ст. 169 Угоди про функціонування ЄС 2007 р. [87], захист прав споживачів відбувається у контексті здоров'я, безпеки та інтересів останніх (усі галузі – включно з туризмом).

Туризм ЄС, поміж тим, структурується за наявним масивом прав та обов'язків окремих компаній / підприємств / установ / організацій. Зокрема, туристичне підприємство, що проводить діяльність на території Союзу, зобов'язується інформувати користувача (потенційного клієнта) про умови надання послуг та детально прописувати процедуру укладення / зміни / розірвання т. зв. «туристичного договору».

Нормативно-контекстна класифікація туристичного бізнесу ЄС формується відповідно до специфіки компанії та «країни законодавства» – існують правила, що розповсюджуються на територію усіх 27 країн-членів та окремо – партикулярно-національні «концепції туристичного управління» окремого єврозаконодавства. Законодавчий базис ЄС також враховує готельні, інфраструктурно-послугові та локаційні рейтинги задля визначення «коефіцієнта туристичної привабливості».

Відзначимо, що в країнах, де питання туристичної класифікації не врегульовано на законодавчому рівні (Німеччина, Австрія), готельні асоціації отримують більш широке коло нормативних повноважень відносно визначення стратегії «готельно-інфраструктурного» управління [88].

Інфраструктурні вимоги до туристичного розвитку в ЄС передбачають класифікацію галузевих компаній за об'єктно-характерними критеріями, застосовними для готелів, ресторанів та кафе (якість обслуговування, клієнтообіг, «місткість» надання готельних послуг. Готельний бізнес екстра-класу, водночас, повинен відповідати «особливим вимогам», як-от кімнатна стандартизація, нормування якості послуг, сертифікація готельних приміщень та контекстного обладнання.

Юридичне поле «організаційної відповідальності» визначає нормативно-законне підґрунтя регулювання туризму в ЄС.

Підвид «планування туристичної пропозиції» визначає планово-державні та юридично-приватні межі просування «туристичної пропозиції» серед країн-членів Союзу. У даному секторі функціонує правове поле «покращення індивідуально-туристичної програми» як елемент розвитку туристичної сфери ЄС.

Державна політика ЄС щодо сприяння туризму окреслює відповідально-компетентних осіб за «рекламний розвиток» туризму в окремому регіоні (країні) Союзу. У рамках подібної ініціативи, Європарламент, Рада Європи та Єврокомісія сприяють розробленню маркетингових стратегій, що формують адаптивно-стратегічні цілі туристичного розвитку країн-членів ЄС.

Туристична інспекція країн-членів Союзу передбачає обов'язковість встановлення компетенції, планування, зобов'язань туристичних компаній щодо співпраці з незалежними контролерами, а також – санкціонування порушень внутрішнього та / або загальносоюзного туризм-законодавства ЄС (наприклад, недоліки в наданні туристичних послуг, допущення «фальсифікованого» бронювання тощо).

Окремим концептом державного регулювання розвитку туризму в ЄС є створення «туристичного законодавства», що визначає права та обов'язки

користувачів туристичних послуг. Дотримання зазначених вимог – запорука двосторонньої бізнес-клієнтської взаємодії на території Союзу [88].

Відтак, громадяни ЄС наділені правом вільного пересування територією 27 країн-членів (включно з правом подорожувати, працювати та жити у будь-якій країні Союзу). Громадяни «Шенгенських країн» (більшість країн-членів ЄС, а саме – Австрія, Бельгія, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ісландія, Італія, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція та Швейцарія) також отримують абсолютне право на вільні подорожі до інших Шенген-країн (The border-free Schengen area) без обов'язкового прикордонного контролю. Відзначимо, що громадяни ЄС не зобов'язані демонструвати власне національне посвідчення особи, або паспорт, під час «безкордонних» подорожей між країнами-членами ЄС. Однак, на практиці, деякими країнами Союзу та / або Шенгенської зони можуть встановлюватися національні правила, що зобов'язуватимуть демонструвати відповідну документацію (паперовий, або електронний, формат) під час перебування на конкретній державній території.

Загальна візова політика ЄС (common visa policy) дозволяє здійснювати туристичні переміщення шляхом короткочасного, або транзитного, перебування в Шенгенській зоні (90-денний термін у 180-денний період). Дозвіл на в'їзд в одну країну Шенгенської зони означає автоматичне набуття права на подорож в будь-яку Шенген-країну без необхідності пред'явлення проїзного документу.

До країн «Нешенгенської зони» (Non-Schengen area) належить Болгарія, Хорватія, Республіка Кіпр, Ірландія та Румунія. Під час поїздки в країну, що не входить до Шенгенської зони, за загальним правилом також необхідно надавати дійсне посвідчення особи, або паспорт.

Статус громадянина ЄС надає право на користування єдиноначальними для всіх правами пасажирів (стосовно подорожей повітряним, залізничним, автобусним, або морським, транспортом в межах ЄС, або за межі Союзу). Подорожі з домашніми тваринами дозволяються за умови дотримання правил паспортизації останніх (pet passports – паспорти домашніх тварин). На рівні

Союзу також встановлюються обмеження щодо правил вивезення алкоголю, тютюну та готівки в межах країн-членів ЄС, або за межі даного політико-економічного союзу [90].

Туристична політика ЄС нерідко передбачає застосування «відмови у в'їзді» (entry refusal). Подібні рішення приймаються з міркувань державного порядку, громадської безпеки та громадського здоров'я. Для цього органам влади (зокрема, міграційним службам, або Секретаріатам / Міністерствам з питань туризму країн-членів ЄС) необхідно довести наявність факту «справжньої, реальної та реально-серйозної загрози» для громадської безпеки. Особа, яка подорожує (турист), має право на оскарження зазначеного рішення у письмовій формі.

Окремі правила в ЄС встановлюються щодо подорожей громадян ЄС із членами родини-негромадянами Союзу (дружина, діти, батьки на утриманні). Наприклад, право тимчасового безвізового перебування, спрощений розгляд запиту на отримання візи тощо [91].

Паспортні та візово-туристичні вимоги до «негромадян ЄС» потребують наявність паспортного документа, дійсність котрого завершується як мінімум через 90 днів після планового від'їзду з країни Союзу та, за певних умов, візи (залежно від наявності / відсутності договору про безвізовий режим між певною країною та окремими країнами-членами Союзу). У деяких випадках, прикордонними службами Союзу може вимагатися лист-запрошення, підтвердження проживання, зворотній квиток (підтвердження факту подорожі в туристичних цілях). Умови в'їзду до Ірландії базуються на національному законодавстві країни та відрізняються від загальних правил ЄС [92].

Втрата паспорта, або закінчення строку чинності останнього, не дозволяє подорожувати країнами ЄС. Для моніторингу дійсності «туризм-документів» (паспортів) для громадян Союзу функціонує Публічний реєстр автентичних проїзних та ідентифікаційних документів онлайн (Public Register of Authentic travel and identity Documents Online – PRADO) [93].

У свою чергу, більш контекстно-галузеве регулювання туристичної діяльності в ЄС здійснюється посередництвом нормативного

регулювання (Директиви Європарламенту та Ради Європи, Положення / Рекомендації Єврокомісії тощо).

Основний метод, що використовується ЄС для створення правил – «ординарне законотворення» (ordinary proceedings). За таких умов, Єврокомісія займається розробкою, пропонуванням та впровадженням законодавства про туризм, а Європейський парламент затверджує законодавство Союзу про туризм спільно з Радою Європи (до її складу входить 27 країн ЄС).

Супутнім нормативно-правовим актом, що визначав концепцію бізнес-клієнтської туристичної взаємодії в ЄС, стала Директива 2005/29/ЕС (UCPD) Європарламенту та Ради Європи від 11.05.2005 р. Документ було спрямовано на підвищення довіри туристів-споживачів і полегшення для туристичного бізнесу. Згідно з правилами ЄС, «недобросовісна комерційно-практична діяльність» туристичних підприємств надавала відповідний карт-бланш правоохоронним системам країн-членів Союзу щодо попередження, або нівелювання, недобросовісних ділових практик. Серед іншого, йшлося про неправдиву туристичну інформацію та використання «агресивних маркетингових методів», що спрямовуються на вибір туриста-споживача [94]. У 2019 році даний нормативний акт було замінено Директивою (ЕС) 2019/2161 (Директива UCPD), що є частиною програми «Перегляд законодавства ЄС про права споживачів» (Review of EU consumer law) та визначає шляхи модернізації захисту прав споживачів у всіх сферах, включно з туристичною [95].

Відзначимо, що 17.11.2021 р. Єврокомісія опублікувала Повідомлення щодо тлумачення та застосування Директиви UCPD, особливо – у контексті підвищення обізнаності споживачів (туристів), підприємців (туристичних організацій), органів судової влади та юридичних установ [96].

У табл. 2.1. надано короткий огляд ключових, на наше переконання, ініціатив ЄС щодо державного регулювання розвитку туризму.

Таблиця 2.1.

Ключові ініціативи ЄС щодо державного розвитку туризму (нормативно-ініціативне регулювання)

Нормативна ініціатива	Концептуальні положення
Директива (ЄС) 2015/2302	Концептуалізація поняття «туристична послуга». Впровадження специфіки реалізації туристичних послуг у мережі Інтернет. Формування відповідальності надавачів туристичних послуг та захисту прав безпосередніх клієнтів (туристів). Створення правил онлайн-туризму в ЄС: визначення способів реалізації, купівлі туризм-угод на території Союзу та визначення методології охорони останніх.
Директива 2006/123/ЕС	Стандартизація туристичної діяльності. Регламентація діяльності туристичних компаній ЄС. Систематизація процедур акредитації готельно-ресторанних та туристичних агенцій. Створення єдиноначально-єдиноконтактних методів притягнення туристичних компаній Союзу до відповідальності.
Директива 2011/83/ЕС	Налагодження внутрішньоринкової туристичної концепції «бізнес-споживач» (B2C). Створення передумов конкурентного туристичного бізнесу на території Союзу та відповідного за рівнем захисту «туристичного права подорожуючого». Концептуалізація бізнес-туристичного ринку на території ЄС загалом, та окремих держав-членів Союзу — зокрема.

[розроблено авторкою]

Окремим аспектом правового забезпечення туристичної правосуб'єктності особи в ЄС є презумпція охорони прав пасажира. Зокрема, йдеться про надання матеріальної компенсації за затримку, скасування авіа-, залізничного, корабельного, або автобусного, рейсів [97].

Регламент ЄС про відносини між платформою та бізнесом (The EU Regulation on platform-to-business relations – P2B Regulation) [98], виступаючи галузевим набором правил, передбачає створення справедливого, прозорого та передбачуваного бізнес-середовища. Окрім іншого, регуляцію може бути застосовано відносно надавачів онлайн-туристичних послуг на території ЄС.

Ініціатива, започаткована Єврокомісією, повноцінно функціонує від 12.07.2020 р.

Водночас, наріжним каменем розвитково-туристичної політики ЄС є Регламент (ЄС) № 66/2010 про екомаркування ЄС Європарламенту та Ради Європи від 25.11.2009 р. Відтак, Документом встановлюються критерії надання статусу «екологічного закладу ЄС» у туризмі. Екомаркування передбачає задоволення потреб туристичної індустрії щодо екологічної чистоти курортів та екорозміщення. Туристичні заклади впроваджують заходи щодо екологічно-технічного та критеріального розвитку окремих екоаспектів туризму, як-от культура водокористування, правила поводження з відходами, аспекти споживання енергії тощо. Отримуючи екологічний знак ЄС (Ecolabel), готелі, ресторани та туристичні агенції наділяються додатковими «туристичними дивідендами» – особливо, для екодружніх мандрівників [103]. Критерії отримання екознаку ЄС для туризму, також, розміщені у пояснювальній записці Єврокомісії «Екологічний знак ЄС для розміщення туристів» [104].

Положенням (ЕС) 785/2004 Європарламенту та Ради Європи від 21.04.2004 р., в свою чергу, встановлюється концептуальний підхід щодо страхування туристів-мандрівників та забезпечення прав останніх у правовідносинах із авіакомпаніями та операторами повітряних суден у 27 державах-членах ЄС [105].

Важливого значення для туристичної політики ЄС набуває розвиток функціонування двосторонніх угод між Союзом та іншими країнами. Наприклад, Рекомендація Єврокомісії 2004/645/ЕС від 16.09.2004 р. визначає елементи кооперації Європейського співтовариства та Національної туристичної адміністрації Китайської Народної Республіки – зокрема, щодо візового режиму та пов’язаних туристичних питань [106].

У той же час, Висновок Європейського економічного та соціального комітету COM (2010) 352 надає дефініцію «політичного рамкування» туризму в ЄС, його розвитку та впливу останнього на соціально-економічні та політико-фінансові перепрофілювання Союзу [107-108].

Потрібно відмітити, що політика ЄС відносно державно-управлінських туристичних трансформацій концептуалізується за допомогою Резолюції Європарламенту від 25.03.2021 р. про створення стратегії ЄС щодо сталого туризму (2020/2038/INI) [109]. Документ, зокрема, визначає цільові механізми експансіювання туристичних послуг COVID-ери та пропонує надавати державно-владним органам членів Союзу «пріоритетну автономію», засновану на контекстній регуляції Союзу (зокрема, на Конференції про майбутнє Європи 2019-2022 р. розглядалися питання про формування «першочергової туризм-компетенції ЄС», забезпечення управлінсько-туристичної гнучкості та створення Європейського туристичного союзу).

Окрім того, нормативний акт передбачає створення Європейського агентства з питань туризму (ЄАПТ, European Agency for Tourism) та два ієрархічно поєднаних органи: Виконавче агентство для малого та середнього бізнесу (EASME) та Виконавче агентство з питань охорони здоров'я та цифрових технологій (Health and Digital Executive Agency). До компетенції ЄАПТ віднесено розроблення стратегічно-економічних та екологічних концепцій туристичного розвитку; забезпечення антикризово-управлінського механізму задля підготовки туристичного сектору ЄС до потенційних фінансово-міграційних криз; надання техніко-адміністративної підтримки туристичним організаціям Союзу, налагодження процесу державного фінансування останніх.

Резолюція Європарламенту 2020/2038/INI, також, пропонує Єврокомісії розробити план дій (Дорожню карту) для формування стратегії розвитку туризму ЄС, що включатиме інноваційні заходи щодо зменшення впливу на клімат і навколишнє середовище в секторі шляхом розвитку «стійких форм туризму», розширення (диверсифікації) туризм-пропозиції, стимулювання ініціатив співробітництва та розвитку цифрових туристичних послуг на території Союзу.

Документом, також, наголошується на необхідності створення Плану дій (Action Plan) щодо розробки стратегії ЄС відносно сталого та стратегічного туризму – відповідно до Цифрового порядку (Digital Agenda), раніше згаданого

Зеленого пакту для Європи (EU Green Deal, 2019) та Цілей сталого розвитку ООН (UN Sustainable Development Goals). Крім того, відзначається необхідність впровадження професійно-туристичного консультування, заохочення альтернативних форм туризму («стійкий», агро-, екотуризм, «туризм дикої природи» тощо) задля збереження культурної та навколишньо-природної автентичності окремих місцевостей країн-членів Союзу. Зазначена ініціатива прийшла на зміну Повідомленню Єврокомісії до Європарламенту, Ради Європи та Європейського економічного та соціального комітету COM/2010/0352 під назвою «Європа, туристична дестинація № 1 у світі – нова політична структура для туризму в Європі» [110].

Базуючись на положеннях Європейської стратегії даних (European Data Strategy) та пропозиції Єврокомісії щодо Закону про управління даними (Commission`s Proposal for a Data Governance Act), Резолюція Європарламенту 2020/2038/INI пропонує Єврокомісії включити туризм ЄС у спільноуправлінську систему дата-регулювання (розвиток онлайн-бронювання, онлайн-подорожей, цифровізаційно-туристичні інновації).

Іншим важливим «вашингтоном» туристичної політики ЄС варто визнати прийняття Європейської туристичної конвенції (European Tourism Convention, 2020) від 13.05.2020 р., що встановила процедурно-методологічні основи відновлення та стратегізації туристичної сфери Союзу [111]. Аспектами розвитку туризму Конвенція визначає екостійкість, «зелений перехід» туризму ЄС, відповідність туризм-діяльності еко-ініціативам Союзу (Ecolabel – «зелений знак», EU Green Deal – Зелений пакт для Європи). Документом передбачено створення «європейської політики» у сфері туризм-інвестування, туристичної кооперації між державами-членами Союзу та «промислово-туристичної мобілізації». У рамках реалізації Конвенції, у Повідомленні «Туризм, транспорт у 2020 році та надалі» від 13.05.2020 р., Єврокомісія оголосила про необхідність впровадження Європейського порядку денного для туризму до 2050 року (European Agenda for Tourism 2050) [112].

Діджиталізація та інформатизація зумовлюють ЄС до активного «цифрового переходу» у багатьох сферах – зокрема, туризмі. Відносно надання

туристичних послуг онлайн, Союз застосовує положення щодо Е-комерції: наприклад, збирання інформації про Інтернет-користувача (потенційного клієнта, туриста) має відбуватися виключно в правовому полі, з урахуванням вимог Загального регламенту захисту даних (General Data Protection Regulation – – GDPR). Нормативне регулювання даного питання відбувається посередництвом Директиви 2000/31/ЕС Європарламенту та Ради Європи від 08.06.2000 р. [113].

Водночас, туристична індустрія Європейського Союзу, відповідно до інформації з офіційного веб-сайту Єврокомісії, у процесі розвитку зобов'язується вирішувати виклики у наступних сферах: безпека – в екологічному, політичному та соціальному вимірах (безпека харчування, проживання, нівелювання соціокультурних туристичних загроз); економічна конкурентоспроможність – особливості туристичного оподаткування, підвищення кваліфікації галузевого персоналу, вирішення регуляторно-адміністративних навантажень на туризм-сферу; технології – розвиток ІТ-сфери туристичних послуг (бронювання відпусток, Інтернет-таргетування щодо надання туристично-послугової інформації, використання соціальних мереж для туризм-комунікації); ринки та конкуренція – зростання попиту на туристичні послуги та, відповідно, перепрофілювання туризм-пропозиції [114].

Відтак, зазначені ініціативи Союзу щодо забезпечення державно-управлінської культури ведення туризму мають комплексний контекст та забезпечуються стандартно-загальним «тріумвіратом влади»: Європарламент, Рада Європи, Єврокомісія. На Рис. 2.1. представлені концептуальні, на наше переконання, стратегічні орієнтири державного регулювання туризм-послуг у ЄС (законодавчий аспект).

Ефективність туристичної політики ЄС також розкривається крізь призму розмаїття відповідних галузевих послуг, доступних на території Союзу. Популярність Європи як туризм-регіону обумовлена високим рівнем туристичної інфраструктури та наявністю культурно-історичного потенціалу. Країни-члени ЄС відповідальні за розвиток усіх сфер туризм-послуг: класичних, культурно-пізнавальних (екскурсійних), рекреаційних, екстремальних та

«подійних». Перевагою туристичної політики ЄС є ціновий діапазон послуг: внаслідок цього особа здатна підібрати туристичні послуги відповідно до власних фінансово-економічних можливостей та комфортно-туристичних потреб [115].

Відповідно до наднаціональної пріоритетної стратегії Союзу, індустрія туризму країн-членів ЄС розглядається як міжгалузевий сектор національних економік, що об'єднує діяльність контрагентів та посередників, прямо, або побічно, пов'язаних із наданням зазначених послуг. За статистичними даними, без урахування поєднаних із туризмом сфер бізнес-послуг, туризм-конгломерат створює понад 4% базового ВВП країн Союзу, разом із поєднаними секторами економіки – забезпечує зайнятість понад 12% працездатного населення ЄС (приблизно 25 млн робочих місць), сприяючи розвитку інфраструктури для забезпечення діяльності туристичної сфери послуг ЄС.

Рис. 2.1 Концептуальні, стратегічні орієнтири державного регулювання туристичних послуг у ЄС (законодавчий аспект) (розроблено авторкою)

На виконання туристичних стратегій ЄС, відповідальність за котрі покладено на Єврокомісію, остання реалізовує власні повноваження через підструктурні фонди: Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд, Європейський фонд управління сільським господарством та Європейську комісію подорожей.

Європейський фонд регіонального розвитку фінансує проєкти інфраструктури, здійснює інвестиційно-бюджетні вкладення у створення нових робочих місць у сфері туризму, реалізовує проєкти розвитку окремих територій, надає фінансову допомогу малим та середнім туристичним підприємствам (МСП). Діяльність Фонду охоплює наступні сфери туризму: транспорт, комунікаційні технології, дослідження та інновації, соціальна інфраструктура, професійна підготовка, структурне перепрофілювання економіки міст та сільської місцевості та ін.

Діяльність Європейського соціального фонду, в свою чергу, спрямована на реалізацію політики зайнятості населення у туристичній сфері. Ним фінансуються проєкти, спрямовані на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів з метою зростання продуктивності туризм-праці. У рамках Фонду, також, здійснюється стимулювання діяльності малих турпідприємств країн-членів ЄС.

Європейський фонд управління сільським господарством здійснює бюджетно-розвиткові ітерації щодо сільської місцевості та надає допомогу населенню, зайнятому в натуральному виробництві, сприяючи розвитку сфер агро- та екотуризму.

Європейська комісія подорожей займається розвитком туризму в окремих регіонах континенту та в усій Європі. Вона є некомерційною організацією, її члени – 39 національних туристичних організацій у країнах ЄС.

За загальною презумпцією, органи ЄС координують туристичну діяльність, проте не здійснюють прямого впливу щодо національної політики країн-членів Союзу, залишаючи останнім повну свободу дій у процесі створення та

просування національних туристичних продуктів на міжнародний товарно-послуговий ринок.

Туристична політика Союзу концептуалізується діяльністю Єврокомісії, Ради Європи та Європарламенту, що, відповідно, базується на: принципі захисту туристів та їх вільного пересування (включно зі: спрощенням поліцейського та митного контролів на кордонах, підвищенням безпеки туристів та їх захисту від недобросовісної реклами, гармонізацією політики страхування туристів, інформуванням про їх соціальні права); стратегії гармонізації правил діяльності в туристичній індустрії; ініціативі регіонального розвитку туризму для його просування в менш розвинених регіонах Союзу, котрі наділені туристичним потенціалом.

Державно-управлінська політика ЄС у сфері туристичних послуг, у той же час, забезпечується ініціативами стратегічного планування зазначеної сфери на загальноєвропейському та внутрішньодержавному рівнях. У більшості країн ЄС, як підсистемний елемент Європейської комісії подорожей, функціонують Національні туристичні адміністрації (НТА), що займаються розробкою програм розвитку туризму та просуванням нових продуктів на міжнародний ринок. Подібні адміністрації мають різні назви: в Іспанії – Turespana; у Бельгії – Visit Flanders; у Греції – Greek National Tourism Organization (GNTO) та ін. Характер та сутність роботи подібних інституцій – семантичний. На Рис 2.2. деталізовано роль та компетенцію НТА у формуванні сталого туристичного середовища в ЄС.

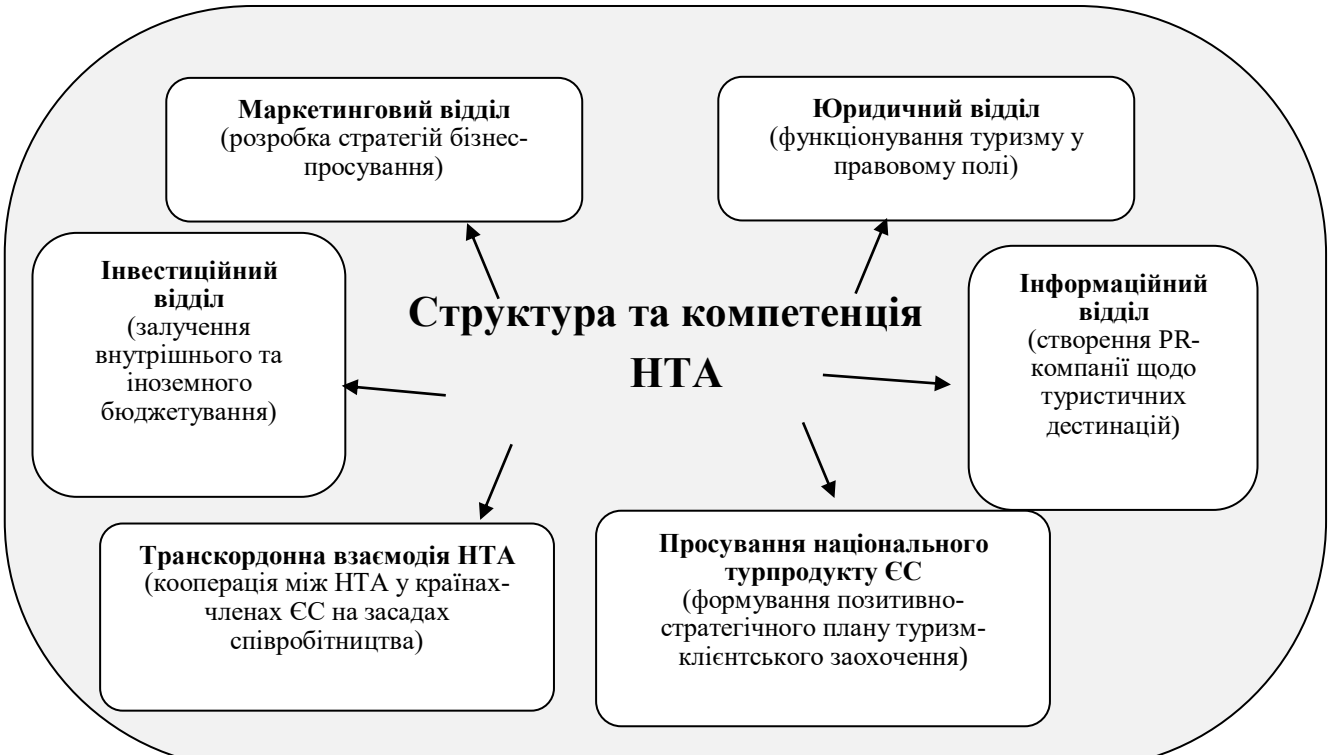

Рис. 2.2. Туристичне середовище ЄС: структура та компетенція НТА (розроблено авторкою)

Національні туристичні адміністрації (НТА), як правило, прямо підзвітні профільним міністерствам ЄС (міністерство туризму, міністерство економіки), котрі координують та спрямовують діяльність останніх. НТА здійснює просування національного туристичного продукту через міжнародні представництва в зарубіжних державах, що популяризують імідж окремої країни-члена ЄС як привабливої дестинації для подорожей. Задля цього, проводяться туристичні виставки та ярмарки, здійснюється інформаційна робота, створюються інформаційно-рекламні матеріали (брошури, каталоги, путівники), розробляються рекламні кампанії у всіх видах ЗМІ, а також – тренінги для співробітників національних туристичних операторів та проведення інших контекстних заходів.

НТА, також, займаються залученням фінансово-економічного кошторису для розвитку туристичної інфраструктури, активно співпрацюють із державними та приватними інвесторами (останні, через сприятливий «інвестиційний клімат», вважають ЄС привабливим місцем для вкладання коштів). Практика створення НТА відзначається ефективністю та дієвістю у питанні конкурентної боротьби за залучення туристів.

На наше переконання, країною-прикладом проактивної туризм-політики у ЄС доцільно вважати Іспанію [117]. Turespana, як національна туристична адміністрація, займається експансіюванням національного туристичного продукту країни у ЄС, використовуючи метод інформування широкого загалу та професіоналів у туризм-області через різні комунікаційні канали та здійснення зворотного зв’язку зі споживачами (туристами) з метою аналізу попиту. Крім того, НТА Іспанії проводить рекламні кампанії (включно з їх плануванням, відстежуванням обсягів реалізації туристичного продукту та оцінкою

результатів діяльності туризм-компаній), а також – підтримує зв'язки з громадськістю (контакти та спільні заходи зі ЗМІ сприяють зростанню кількості позитивних публікацій та репортажів про туризм Іспанії та зменшують вірогідність появи негативних новин у зазначеній галузі).

Узагальнивши державну політику розвитку туризму в Іспанії можна розподілити на наступні логічно-стратегічні групи: аналіз туристичного ринку ЄС, створення та розробка відповідних внутрішніх рекомендацій задля гідної конкуренції; підтримка інвестицій іспанського туристичного сектору за кордоном; просування Іспанії як туристичного напряму; стимулювання збуту національного туристичного продукту Іспанії; надання інформаційних послуг представникам іспанської туристичної індустрії; офіційне представництво державної туристичної адміністрації Іспанії.

Отже, Європейський Союз в області туризму спирається на національні особливості розвитку сфери туризму, не акцентуючи увагу на загальнообов'язковості правил для країн-членів ЄС. Союз позиціонує себе як єдиноначальне міжнародне співтовариство, що має єдину внутрішньополітичну лінію туризм-поведінки (27 держав наділені різноманітними туристичними пропозиціями, проте використовують змістовно схожі правила (звичаї) конкурентної туризм-боротьби в Європі).

ЄС надає допомогу (фінансово-економічну, процедурну, законодавчу, стратегічну) у вдосконаленні туристичної інфраструктури країн-членів Союзу, реалізуючи програми міжрегіональної кооперації та запроваджуючи технологічні рішення щодо підвищення конкурентоспроможності туристичного продукту ЄС, що, як підсумок, є позитивно-динамічною галузевою ітерацією для туризму Європи загалом.

Основу законодавчого масиву туризм-сфери ЄС складає нормотворча діяльність Єврокомісії, Європарламенту та Ради Європи. Директиви, Положення та Висновки спрямовані на позитивну екстраполяцію туристичних послуг Союзу, розробку менеджмент-планових методів залучення інвестицій та виконання контрольно-наглядових функцій у сфері туризму ЄС.

2.2 Організаційно-правові особливості механізмів державного регулювання розвитку туризму у країнах ЄС

Задля забезпечення цілей та потреб туристичної політики ЄС, на інституційно-організаційному рівні Союзу функціонує впорядкований конгломерат агенцій та організацій із визначеним колом компетенцій.

Найдоцільніше розпочати з правового поля діяльності Європейської комісії подорожей (European Travel Commission, далі – ETC) [118]. Орган є асоціацію туристичних агенцій (НТА) із місцезнаходженням у м. Брюссель, Бельгія. Європейську комісію подорожей було створено у 1948 р. для просування Європи як туристично привабливого напряму за межами Європи (США, Канада, Латинська Америка, Азіатсько-Тихоокеанський регіон). На часі, до складу ETC входить 33 члени НТО та 14 асоційованих членів приватно-промислового комплексу.

Метою діяльності ETC є підвищення обізнаності про туристичну затребуваність серед національних владно-урядових органів Європи та громадськості шляхом практико-прикладної співпраці у сфері просування туристичних послуг на ринку. ETC, також, рекламує Європу як туристичне місце для третіх країн. Задля просування маркетингово-туристичних компаній, створено ініціативу Destination Europe, завданням котрої є підвищення «торгово-економічного підтексту туристично-послугової діяльності Союзу».

Окрім цього, ETC проводить аналіз тенденцій туристичного ринку задля визначення динаміки зростання попиту та пропозиції на туризм-ринках. Орган, також, надає аналітичну підтримку щодо питань отримання конкурентних переваг на глобальному туристичному ринку. Співпрацюючи з туристичною індустрією, ETC підвищує обізнаність державних органів та громадськості ЄС про, зокрема, економічний підтекст туристичної діяльності.

Наступним органом юрисдикційно-туристичної відповідальності Союзу варто вважати Європейський альянс з відповідального туризму та гостинності (European Alliance for Responsible Tourism and Hospitality – EARTH) [119],

створений у м. Брюссель, Бельгія, у 2008 році задля функціонування у галузі довкілля та сталого розвитку. Це – перша європейська мережа, створена експертами-теоретиками «відповідального туризму». Некомерційна організація складається з приватних організацій, що базуються у 7-ми країнах Європи: Австрії, Бельгії, Ірландії, Італії, Німеччині, Франції та Іспанії. Мета діяльності EARTH – трансформація та об'єднання ЄС у концепцію «Єдина Європа» для створення відповідального туризму.

Туризм-сфера ЄС, відповідно до підходу EARTH, функціонує на засадах туристичної сталості, справедливості та солідарності, обміну передовими технологіями, галузевим досвідом та туризм-знаннями серед країн членів ЄС. У рамках EARTH функціонує Рада директорів (Board of directors) у складі 7-ми осіб та мережевий координатор (coordinator of the network). Членство у EARTH – – оплачуване (виключне джерело доходу Альянсу). Крім того, EARTH бере участь у європейських проєктах як зовнішній (незалежний) експерт.

EARTH, також, займається організацією зустрічей щодо галузевого туризму серед членів Союзу та бере участь у Європейських подіях (наприклад, ініціатива «Конвенція про майбутнє Європи»). EARTH займається підтримкою діяльності своїх членів та опікується туристичним спостереженням на європейському, національному та міжнародному рівнях, відповідно. EARTH має партнерів серед європейських мереж, як-от Міжнародна організація соціального туризму (International Organization of Social tourism), NECSTouR та Європейський інститут культурних маршрутів (The European Institute of Cultural routes).

Розглядаючи сферу компетенції EARTH, доцільно виокремити місії та цілі Альянсу, серед яких: обмін передовими практиками задля забезпечення сталого та конкурентоспроможного розвитку туризму; підтримка мережі EARTH як засобу комунікації із країнами-членами ЄС щодо реалізації Європейського порядку денного щодо відповідального та конкурентоспроможного туризму (European Agenda on responsible and competitive tourism); затвердження та впровадження системи колективної соціальної відповідальності – КСВ (CSR – Corporate Social Responsibility).

У свою чергу, проєктну діяльність EARTH спрямовано на покращення принципів туристичної відповідальності; розробку передових практик під час подорожей; експансію співпраці з туристичними організаціями (агенціями) задля пояснення принципів відповідального туризму; визначення політики розвитку туризму шляхом формування принципів сталого розвитку та співпраці із державно-владними установами на національному, місцевому рівнях та рівні ЄС; участь у проєктах міжнародного співробітництва; просування концепції відповідального туризму через публікації, інформаційні кампанії, зустрічі та галузево-туристичні конференції, а також участь у міжнародних дебатах щодо туристичної політики.

Окрім вищенаведеного, EARTH займається підтримкою діяльності туристичних операторів, агенцій та асоціацій, що спеціалізуються на відповідальному туризмі, зокрема, шляхом участі у заходах та проєктах (переважно – громадські ініціативи, стипендіальна допомога, туризм-дотації та контекстна співпраця).

Надалі, варто звернути увагу на ініціативну організацію EDEN (European Destinations of Excellence) [120], започатковану Єврокомісією у 2007 році як інструмент винагороди та екстраполяції практик сталого туристичного розвитку у менш розвинених туристичних напрямах (дестинаціях). Зазначений проєкт тісно пов’язаний із виконанням ЄС Зеленого пакту для Європи (EU Green Deal 2019) та прагненням Союзу досягти кліматичної нейтральності до 2050 року (через вплив циркулярно-економічних перетворень на туристичну галузь).

Узагальнюючи, ініціативу EDEN можна визначити крізь призму реалізації наступних завдань : демонстрація досягнень у галузі сталого туризму та практик «зеленої політики» (переходу) у менш туристично привабливих країнах-членах ЄС; сприяння сталому туристичному розвитку посередництвом обміну передовим партнерським досвідом на економічному, планетарному та громадсько-ресурсному рівнях.

Щорічно, в рамках EDEN, обирається Європейська дестинація досконалості (European Destination of Excellence) як нагорода, що сигналізує про передовий підхід дестинації та визначає її статус «піонера сталого туризму» (sustainable

tourism pioneer). Право на подання заявки мають пункти призначення в країнах ЄС та COSME (EU Programme for the Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-Sized Enterprises) з населенням від 25 000 до 100 000 тисяч жителів.

Органом, що забезпечує доступність туризму в ЄС, є Європейська мережа доступного туризму (European Network for Accessible Tourism – ENAT) [121]. Метою діяльності останньої варто вважати формування доступних туристичних напрямів, продуктів та послуг ЄС для туристів (мандрівників) та сприяння туристичному розвитку на загальносвітовому рівні. Задля реалізації зазначених завдань ENAT акцентує увагу на об'єднанні учасників сектору для: обміну досвідом, сумісного навчання та співпраці; сприяння усвідомленню та розумінню необхідності доступності у сферах подорожей та туристичних переміщень на території Союзу; підтримки, розробки та поширення належної туризм-політики та практики; розвитку знань та досвіду щодо питань доступного туризму в Європі; заохочення підтримки доступного туризму ЄС серед «репрезентативних груп» – на рівні загальноєвропейських та національних інституцій / організацій, що прямо впливають на розвиток туризм-сектору Союзу.

Відтак, основне призначення діяльності ENAT – сприяння більшій соціально-туристичній інтеграції сфери туристичних послуг на рівні країн-членів Союзу. Авторське бачення компетенції ENAT виокремлене на Рис 2. 4.

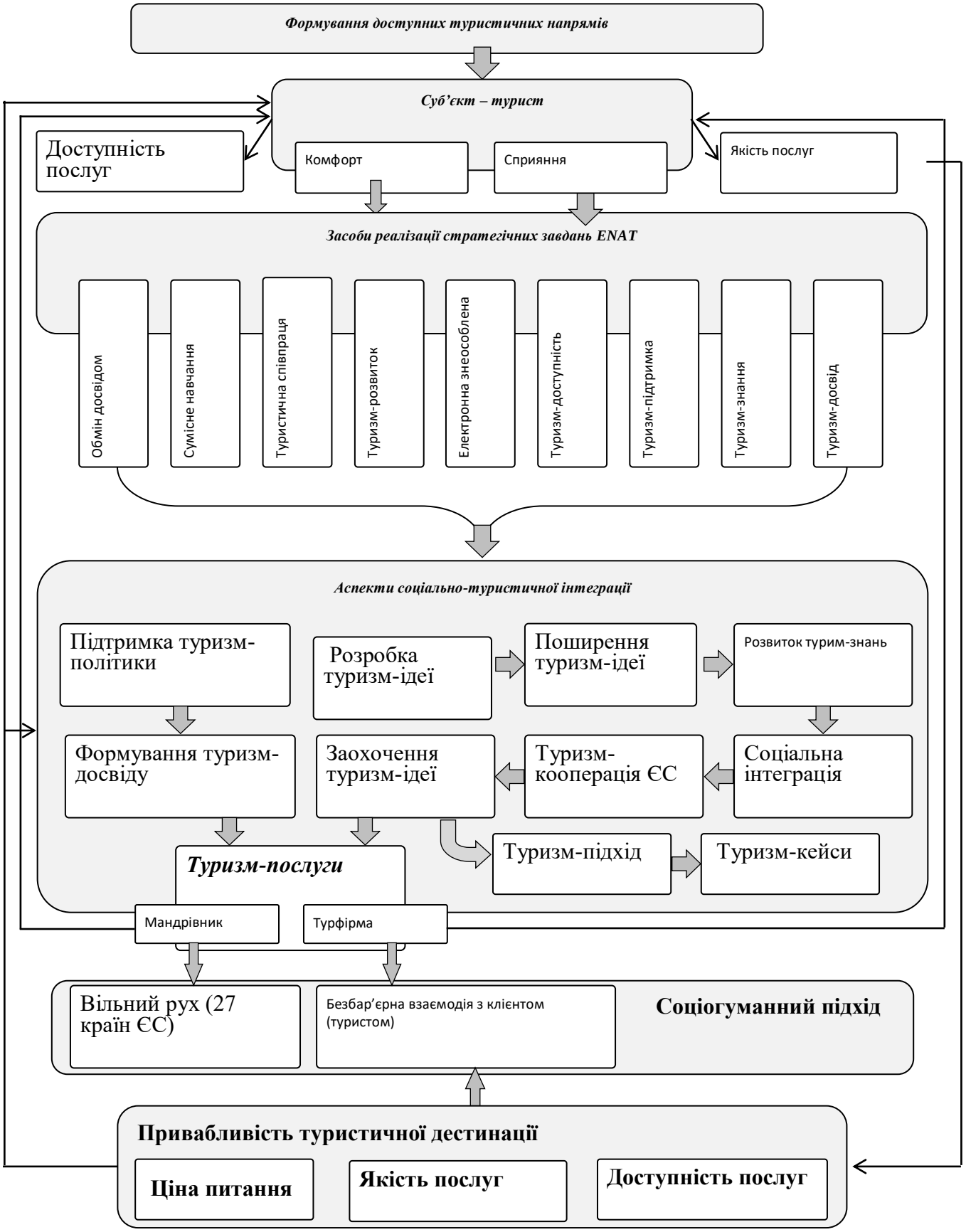

Рис. 2.4. Роль ENAT у систематизації туристичної політики країн Європи

У свою чергу, Європейська регіональна мережа досліджень та інновацій (European Regions Research and Innovation Network – ERRIN) [122] є інтернаціональною платформою, що складається зі 125 регіональних туристичних організацій та має представництва у 22-х країнах-членах ЄС. Офіс – у м. Брюссель, Бельгія. Компетенція ERRIN спрямована виключно на дослідницьку та інноваційну політики, а, також, – на програми фінансування та розробку туристичних проєктів. Члени ERRIN, як правило, регіональні органи влади, університети, науково-дослідні організації, торгово-промислові палати та супутні «туристичні кластери».

Окрім того, до відання ERRIN віднесено розробку порядку денного та пріоритетів туристичної мережі Союзу (як-от розробка робочих груп, або галузевого управління). На додаток, ERRIN сприяє регіональному співробітництву та обміну знаннями між членами органу та партнерськими організаціями задля побудови конкурентоспроможної туризм–Європи, заснованої на розумному, стійкому та інклюзивному туристичному зростанні усіх регіонів та країн-членів Союзу.

Європейська туристична асоціація (European Tourism Association – ETOA) [123] є торгово-економічною інституцією, що забезпечує покращений бізнес-інвестиційний туризм-клімат у ЄС. Орган співпрацює з політиками задля створення справедливого та стійкого бізнес-середовища як елементу конкурентоспроможності та привабливості Європи для мешканців (громадян) та відвідувачів (туристів, мандрівників).

ETOA має понад 1200 членів особового складу, що обслуговують 63 туристичні ринки (біржі) ЄС, а, також, – має право голосу на місцевому, національному та європейському рівнях. Члени ETOA – туристичні організації, онлайн туризм-оператори, посередники (оператори) та оптові туризм-реалізатори, Європейські туристичні ради, готелі, визначні пам’ятки (як туристичні дестинації), технологічні компанії туристичної сфери та постачальники туристичних послуг різної стилістики (формації) – від світових туристичних брендів (франшиз) до незалежних (приватних) туристичних

компаній Союзу. ETOA також пропонує платформу для укладення контрактів у сфері туризм-практики.

Водночас, Фундація європейського сталого туризму (Foundation for European Sustainable Tourism – FEST) [124] має на меті підтримку урядів, академій та організацій туризм-сфери ЄС у планово-перспективному програмуванні та різнорідних галузевих проєктах. Орган зосереджується на трьох системних факторах «конкурентоспроможного туризму»: урядово-управлінський апарат, лідерство туризм-сфери та туристичний менеджмент ЄС.

Ініціатива FEST під назвою «Управління проєктами для сталого розвитку» («Project Management for Sustainable Development – PM4SD) спрямована на створення довгострокових переваг для туризм-бізнесу ЄС та передбачає нові методології для успішного проєктування та управління туристичними новаціями. PM4SD розроблено на основі концепції PRINCE2 (Проєкти у контрольованому середовищі – Projects in Controlled Environments), та, рецепіюючи державно-управлінський підхід Великобританії, адаптує туризм-управління Союзу до критеріїв, стандартів та принципів сталого розвитку. Підставою для застосування PM4SD є потреба державної, або приватної, організації у плануванні та управлінні ініціативами сталого туризму ЄС.

За таких умов, органи державної влади отримують гарантію перетворення проєкту у конкретний план дій (Дорожню карту) із визначеними стандартами та обов’язками реально-впливової реалізації. Ініціатива PM4SD покликана забезпечувати прозоре, гласне та ефективне управління туристичною сферою країн-членів Союзу.

Поміж тим, концепт формування сталого та конкурентоспроможного туризму в ЄС підтримується інституцією NECSTouR [125], що забезпечує економічну, соціальну та екологічну сталості туризм-регіонів Союзу. В межах органу функціонує 34 європейських регіональних туристичних органів та 30 асоційованих членів (університети, науково-дослідні інститути, туристичні підприємства, асоціації стійкого туризму). NECSTouR фіксує, опрацьовує та вирішує проблеми туризм-розвитку ЄС разом із партнерськими організаціями. Орган є членом Ради афілійованих членів UNWTO, NECSTouR працює над

допомогою у реалізації туристичних проєктів окремим регіонам та напрямам відповідно до Порядку денного для цілей сталого розвитку до 2030 року (2030 Agenda of Sustainable Development Goals), прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН.

Додатковим органом спеціальної туристичної компетенції ЄС є Мережа для європейського приватного сектору в туризмі (Network for the European Private Sector in Tourism – NET) [126] – конгломерат торгових асоціацій приватного сектору в ЄС-туризмі (як-от CLIA Europe, ECTAA, EFOCO&HPA, ETOA, EuroGITES, HOTREC, IAAPA, IRU та ін). Мета NET – просування робочо-партнерської політики щодо розробки туристичної політики, заснованої на концептах доступності, безпечності, стійкості, високоякісності, своєчасного обслуговування. Галузева позиція NET передбачає забезпечення Європи статусом «привабливої туристичної дестинації» на засадах спільного внеску 27 держав-членів ЄС у плановий розвиток даної сфери послуг.

Водночас відмітимо, що, згідно позиції NET, дотримання принципових орієнтирів туризму ЄС може бути реалізовано шляхом створення відкритого ринку послуг; конкурентного регуляторного та фіскального середовища для туристичного бізнесу; вдосконалення візових режимів та процесу перетину кордону; створення прозорих та гласних туристичних послуг ЄС з позиції споживача; інфраструктурне покращення туристичної сфери ЄС (наприклад, галузевий розвиток цифрових технологій); підвищення обізнаності про культурно-соціальні та економіко-фінансові переваги розвитку туристичних послуг Союзу тощо.

Органом туристичної компетенції наддержавного (загальносвітового) характеру та, водночас, актуальним для ЄС є Всесвітня рада з подорожей і туризму (World Travel & Tourism Council – WTTC) [127], що, в тому числі, забезпечує безперебійну, безпечну, інклюзивну та стійку сферу туристичної взаємодії на теренах Союзу. WTTC, окрім іншого, визначає сферу туризму пріоритетним сектором економіки ЄС [128].

У сфері розміщення та готельно-ресторанного бізнес-господарства ЄС як незалежних туристичних підсистем функціонує два незалежних органи:

Європейська федерація асоціацій молодіжних хостелів (European Union Federation of Youth Hotel Associations – EUFED) та HOTREC.

EUFED [129] було створено в Страсбурзі у 1987 р. як орган представлення поглядів молодіжних хостелів на рівні ЄС. Місце розташування органу – м. Брюссель, Бельгія. EUFED тісно співпрацює із Єврокомісією, Європарламентом та іншими органами / установами / асоціаціями ЄС для просування «ідеалів молодіжного розміщення», отримання політико-фінансової підтримки та допомоги національним асоціаціям молодіжного розміщення (national youth hostel associations).

У свою чергу, HOTREC [130] об'єднує 45 національних асоціацій у 33 країнах щодо питань визначення стандартів роботи готелів, ресторанів, барів, кафе тощо. Орган визначає концепти розвитку «індустрії гостинності ЄС». Завдання HOTREC – представлення та відстоювання інтересів власників зазначених бізнес-стартапів перед органами ЄС, міжнародними інституціями та зацікавленими сторонами, включно зі сприянням обміну знаннями та найкращою практикою у галузі інноваційного та експертного розвитку туристичних структур Союзу.

Регламентацією пригодницького туризму (adventure tourism) на загальносвітовому рівні та рівні ЄС займається Торгова асоціація пригодницьких подорожей (The Adventure Travel Trade Association – ATTA) [131] як лідер та партнер туризм-індустрії. Спільнота ATTA є інтерактивною мережею, що налічує понад 1300 членів та представляє 100 країн на міждержавному рівні. Членами ATTA є туристичні оператори, туристичні ради, спеціалізовані агенції туристичного розміщення та ін.

Одночасно, сегмент культурного туризму ЄС забезпечується функціонуванням Європейської мережі культурного туризму (European Cultural Tourism Network – ECTN), Europa Nostra, Made in Europe та Mirabilia.

Відтак, ECTN [132], створена у м. Брюссель у 2009 р., працює над досягненням належного рівня співпраці між членами ЄС у сфері культурного туризму та встановленням партнерства з профільними туристичними установами Союзу, міжнародними туристичними організаціями, мережами та

громадськими установами (організаціями). Місія ECTN – об'єднання туристично-культурної індустрії ЄС для обміну досвідом та інформацією з питань передових практик та розробки нових підходів та інновацій. Члени ECTN – країни Союзу, органи влади, неурядові організації, науково-дослідні інститути. ECTN налічує 29 членів у 19 країнах (включаючи 13 країн-членів ЄС та 6 асоційованих країн). ECTN, також, є членом Європейського Альянсу Спадщини (European Heritage Alliance – EHA), що координується Europa Nostra.

У той же час, Europa Nostra [133], заснована 29.11.1963 р. в Парижі, є представницькою організацією культурної спадщини в Європі. Членами органу є понад 40 країн. Завдання Europa Nostra – надання «форми та голосу» громадсько-туристичним рухам ЄС, підтримання ініціатив населення Союзу щодо схоронності культурної та природної спадщин Європи.

Окрім того, Europa Nostra акцентує увагу на економіко-суспільному та культурно-природному аспектах охорони культурної спадщини. У рамках діяльності орган заохочує політиків на місцевому, регіональному, європейському та глобальному (загальносвітовому) рівнях управління до ініціації проведення кампаній порятунку об'єктів спадщини ЄС, що перебувають під загрозою зникнення.

Інституційна ініціатива Made in Europe (або Європейський портал майстрів та реставраторів культурної спадщини – European Portal of Craftsmen and Cultural Heritage Restorers) [133], що розпочав роботу наприкінці 2013 р., поєднує європейську арт-ремісничу спільноту з потенційними міжнародними клієнтами (приватними споживачами, архітекторами, дизайнерами, інтер'єр-розробниками). Made in Europe працює на регіональному (окремі країни-члени ЄС), національному (ЄС як союз держав) та міжнародному рівнях (інтернаціональний підхід). Субмета проєкту – забезпечення сталого туризм-розвитку ЄС.

Наостанок, Mirabilia як Європейська мережа торгових палат (для просування сайтів ЮНЕСКО), англ. – European Network of Chambers of Commerce (to promote UNESCO sites) [134] включає наступні обов'язкові до виконання цілі: створення можливостей туризм-бізнесу ЄС та розробка балансу

між попитом та пропозицією у туристичному секторі та секторально-пов'язаних сферах зайнятості (агропромисловий комплекс, художні ремесла) шляхом реалізації дій за концепцією B2B; туризм-навчання; технологізація туризм-підприємств та цифровізація процесу надання онлайн-туристичних послуг; розроблення освітніх турів та туристичних маршрутів (в т.ч. конкретизованих, як-от релігійне паломництво) тощо.

Концепція екотуризму в ЄС забезпечується крізь призму діяльності Європейської федерації велосипедистів (European Cyclists Federation – ECF) [136], Європейської асоціації зелених доріг (European Greenways Association – EGWA) [137] та Європейської асоціації рамблерів (European Ramblers Association – ERA) [138].

Мета діяльності ECF (створено у 1983 р.) – популяризація використання велосипеду як стійкого та здорового засобу пересування та відпочинку. Ініціативний концепт EGWA (започатковано у 1998 р.) – інвентаризація, заохочення та просування ідеї «зелених доріг» у ЄС. Нарешті, ERA (засновано у 1969 р.) включає 63 організації рамблерів у 34-х європейських державах (сукупно – понад 3 млн. членів) для створення умов щодо полегшення руху (розмітка доріжок, будівництво кемпінгів, оглядових веж тощо).

У сфері гастрономічного туризму ЄС виділяємо два інституційні утворення – Міжнародний інститут гастрономії, культури, мистецтва та туризму (International Institute of Gastronomy, Culture, Arts and Tourism – IGCAT) та spiritsEurope.

IGCAT [139] (засновано у 2012 р.) є неприбутковою інституцією, що спрямовує та координує регіонально-договірні відносини у сфері гастрономії, культури, мистецтва та туризму.

SpiritsEurope [140], що представляє виробників спиртних напоїв (31 асоціація виробників напоїв та 10 ТНК – транснаціональних компаній), нормує та координує діяльність подібних дестинацій як інструментів приваблення туристичної спільноти задля ознайомлення з «історично-звичаєвим сектором ЄС». Субініціативою SpiritsEurope є проєкт «Taste Destination Europe», що

визначає основи розвитку туризму ЄС у контексті ознайомлення з екземплярами «мистецтва міцних напоїв».

У табл. 2.5. виокремлені ключові особливості реалізації предметної туризм-юрисдикції ключовими, на наше переконання, туристичними інституціями ЄС.

Таблиця 2.5.

Ключові туризм-інституції ЄС (практично-прикладна площина)

Інституція	Концепти реалізації	Аспект юрисдикції
EUFED (European Union Federation of Youth Hotel Associations)	Створення концепцій молодіжного розміщення	*Розміщення та готельно-ресторанна бізнес-діяльність ЄС*
HOTREC	Стандартизація роботи готелів, ресторанів, барів, кафе; відстоювання інтересів власників подібних бізнес-стартапів на рівні ЄС	
ATTA (The Adventure Travel Trade Association)	Регламентація пригодницького туризму ЄС (включно зі стандартизацією роботи туристичних операторів, туристичних рад, агенцій туристичного розміщення.	*Туризм-пригоди (adventure tourism)*
ECTN (European Cultural Tourism Network)	Об'єднання туристично-культурної індустрії ЄС для обміну досвідом та інформацією про передові практики та розробки галузевих туризм-підходів та інновацій.	*Туризм-культурна сфера ЄС*
Europa Nostra	Нормування громадських рухів ЄС, підтримання ініціатив населення Союзу щодо схоронності культурної та природної спадщини Європи	
European Portal of Craftsmen and Cultural Heritage Restorers	Поєднання європейської арт-ремісничої спільноти з потенційними міжнародними клієнтами (приватними споживачами, архітекторами, дизайнерами, інтер'єр — розробниками)	
International Institute of Gastronomy, Culture, Arts and Tourism (IGCAT)	Спрямування та координація регіонально-договірних відносин у сфері гастрономії, культури, мистецтва та туризму	*Туризм сфери гастрономії ЄС*

[розроблено авторкою]

Оздоровча туризм-політика ЄС представлена Європейською асоціацією курортів (European Spas Association – ESPA), Європейською асоціацією історичних термальних міст (European Historic Thermal Towns Associations – EHTTA) та Індустрією оздоровчого туризму (Health Tourism Industry – HTI Partner Ltd.).

ESPA [141] (засновано у 1995 р., м. Брюссель) є основоположною організацією спа-індустрії ЄС. Членство в організації мають 20 країн Європи (в тому числі, національні та регіональні курортні асоціації, курорти та спа-центри). Завдання діяльності ESPA – популяризація курортів, медико-оздоровчих курортів, бальнеології серед туризм-політики країн-членів ЄС.

EHTTA [142] (засновано у 2009 р., м. Брюссель) представляє історико-термальні курорти на загальноєвропейському рівні. Орган має шість членів-засновників – Acqui Terme (Італія), Bath (Великобританія), Qurense (Іспанія), Salsomaggiore Terme (Італія), Spa (Бельгія) та Vichy (Франція). EHTTA розроблено ініціативу щодо впровадження Європейського історичного маршруту термальних міст (European Route of Historic Thermal Towns), котрий об'єднує 50 курортно-історичних дестинацій у 17-ти країнах Європи. У 2010 р. його було сертифіковано як Європейський культурний маршрут (European Cultural Route).

HTI [143] провідна платформа для ведення бізнес-оздоровлення у ЄС. Мета діяльності – об'єднання професіоналів та лідерів сфери «туризм-оздоровлення» у приватному та державному секторах задля вирішення контекстних проблем у галузі оздоровчого туризму. Членами організації HTI, як правило, є медичні, спа- та оздоровчі експерти. Орган, також, виконує освітні, інформаційні та бізнес-аналітичні функції задля розвитку туристично-агентської та туристично-операторської сфер. Юрисдикція HTI, окрім іншого, розповсюджується на фармацевтичну, медико-санітарну, товарно-банківську, фінансову та IT-індустрії як супутні (пов'язані) з туризм-сферою Союзу.

Поруч із тим, сегмент острівного туризму ЄС представлений Обсерваторією із туризму на європейських островах (Observatory on Tourism in the European Islands – OTIE) [144], заснованою 02.02.2007 р. в Палермо, Італія (також,

місцерозташування головного офісу). OTIE є неприбутковою організацією, створеною державними установами, університетами, дослідницькими центрами та міжнародними організаціями семи острівних країн ЄС (Італія, Іспанія, Франція, Португалія, Греція, Мальта та Кіпр). Крім того, організація пропонує підтримку в розробці стратегічного, оперативного та маркетингового планувань туристичної сфери, широко контактуючи з державами-членами Союзу задля розвитку туризм-культури ЄС.

У свою чергу, галузь відпочинково-рекреаційного туризму Союзу представлена Європейською асоціацією водних ссавців (European Association for Aquatic Mammals – EAAM) [145], Європейською асоціацією зоопарків та акваріумів (European Association for Zoos and Aquariums – EAZA) [146], Європейською індустрією човнів, або Голосом рекреаційної індустрії човнів у Європі (European Boating Industry (EBI) / The Voice of the recreational boating industry in Europe) [147], Європейською мережею спорту на свіжому повітрі (The European Network of Outdoor Sports – ENOS) [148] та Глобальною асоціацією атракціон-індустрії (The Global Association for the Attractions Industry – GAAI) [149].

Таким чином, EAAM (засновано у 1972 р.) є неприбутковою організацією, до компетенції котрої входить виокремлення знань щодо добробуту та збереження морських ссавців та рідкісних представників «водного простору» як піделементу туризм-системи ЄС. Членами EAAM найчастіше є зоологічні установи Європи, що займаються природоохоронною діяльністю та освітнім забезпеченням обізнаності щодо даного питання. EAAM активно співпрацює із Європейською асоціацією зоопарків та акваріумів (EAZA).

У свою чергу, EAZA (засновано у 1992 р.) сприяє співпраці зоопарків та акваріумів ЄС як туристичних дестинацій Союзу, акцентуючи увагу на необхідності підвищення якості (умов) утримання тварин, сприяння науковим розробкам та збереження біорозмаїття. Завдання EAZA – стимулювання, сприяння та координація громадських рухів в освітній, ресурсозберігаючій та теоретико-дослідницькій галузях туристичної діяльності ЄС (сегмент зоопарків

та акваріумів) – включно з посиленням законодавчого та організаційного впливів.

EBI (створено у 2009 р., м. Брюссель, Бельгія) представляє морську індустрію відпочинку на рівні ЄС, збирає інформацію про закони та політику Союзу щодо даної сфери.

ENOS (створено у 2013 р.) є неприбутковою організацією мережево-експертного типу, що складається з державно-владних, місцево-самоврядних, федеративних, університетсько-практичних пов'язаних ініціатив щодо спорту в ЄС. Цілі ENOS – просування спортивних проєктів на свіжому повітрі (економічний, соціальний та екологічний рівні).

IAAPA – провідна торгова асоціація, що займається розвитком туризм-сфери ЄС за такими напрямами: тематичні паркові зони (експозиції); сімейно-розважальні центри; аквапарки; зоопарки; акваріуми; історично-визначні дестинації. Інституція налічує більше 6000 компаній-членів із більш ніж 100 країн.

Окрім цього, політика ЄС передбачає культивацію музичного туризму посередництвом функціонування Європейської асоціації фестивалів (European Festival Association – EFA) [150] та Європейської федерації виконавського мистецтва та музичного сектору (Pearle – Live Performance Europe) [151].

EFA (створено у 1952 р.) є об'єднавчою інституцією, юрисдикція котрої розповсюджується на регламентацію музичних, танцювальних, театральних та багатопрофільних подій у межах країн-членів ЄС. На часі, EFA об'єднує понад 100 фестивалів та фестивальних асоціацій у 40 країнах. Орган є відкритим, гласним міжнародно-правовим об'єднанням. Завдання EFA – визнання тематичних туризм-фестивалів Союзу предметом інтересу аудиторії (туристів, мандрівників) та формування доступного туризм-фестивального середовища ЄС.

Pearle – Live Performance Europe (створено у 1991 р.) представляє театральні, концертні, оркестрові, оперні, балетні та танцювальні фестивалі в якості промоушн-елементу туристичних дестинацій ЄС.

Відзначимо, що галузь природного туризму країн Європи належить до регуляторної компетенції Європейської федерації кемпінгових організацій та

асоціацій парків відпочинку (European Federation of Campingsite Organizations and Holiday Park Associations – EFCO & HPA) [152]. Це – представницький орган на рівні ЄС, що працює з підприємствами / установами / організаціями туризм-сегменту Союзу. Членами EFCO& HPA є 23 країни-члени Союзу.

Аспект регулювання сільського туризму ЄС забезпечується діяльністю інституції Європейської федерації сільського туризму (RuralTour or EuroGites) [153] як професійної туристичної організації, що представляє туристичний сектор Союзу (сукупно – 500 000 мікропідприємств). Склад – 31 професійно-торговельна організація (professional and trade organization) з 28-ми країн географічної Європи. Мережа RuralTour (EuroGites) у рамках сегментованої туризм-діяльності співпрацює з сільськими та міськими підприємствами, туристичними угіддями, приватними туристичними будинками (за стандартом «ліжко-сніданок»), а також – пригодницько-спортивними та історико-культурними об'єктами здійснення туристичних ітерацій в ЄС.

Також, варто відмітити активну співпрацю RuralTour (EuroGites) із окремими структурами туристичної індустрії – NET (Network for the European Private Sector in Tourism), ENOS (The European Network of Outdoor Sports) та ATTA (The Adventure Travel Trade Association). RuralTour (EuroGites) має ефективні контакти з приватним сектором («Економіка співпраці» – «Collaborative Economy» як AirBnB, або HomeAway), беручи активну участь у ініціативі щодо формування структур ЄС для розвитку сільських районів – EU structures for Rural Development (Група громадянського діалогу щодо розвитку сільських районів та Європейської мережі розвитку сільських територій – Civil Dialogue on Rural Development and European Network for Rural Development – ENRD).

Віховим та планово-концептуальним «вашингтоном» сталого туристичного розвитку ЄС варто визнати функціонування Міжнародної організації соціального туризму – International Social Tourism Organization / ISTO [154] (засновано у 1963 р.) – як інструменту забезпечення соціогуманної туризм-політики Союзу. Орган об'єднує аспекти соціального, стійкого та солідарного туризм-розвитків. ISTO працює над виконанням двох завдань – сприяння

туристичній політиці ЄС та підтримка суспільно-корисних форм туризм-діяльності. Окрім іншого, ISTO виконує представницьку функцію перед національними та міжнародними органами туризм-юрисдикції щодо питань поширення туризм-інсайдерської інформації, об'єднання членів ISTO та реалізовує проєктно-розробницьку підтримку діяльності туризм-організації ЄС.

На Рис. 2.6. представлено авторський погляд щодо місця, ролі та функцій ISTO як ключового соціально-демократичного органу туристичної сфери ЄС.

Рис. 2.6 ISTO як засадничий орган з розвитку туризму в ЄС (розроблено авторкою)

Отже, забезпечення туристичної діяльності ЄС на організаційно-правовому рівні відбувається шляхом детального компілювання сегментанованої юрисдикції профільних органів шляхом інституційного поділу за сферами впливу (готельно-ресторанна, природнича, водна, кемпінгова, «суто-туристична» сфери). Єдність, мультипрофільність, прозорість та гласність

функціонування вищеперелічених органів ЄС – основа стратегізації туризм-сфери в економіко-фінансовий «осередок пріоритету та переваги» Союзу та його держав-членів, що є активними учасниками та виконавцями загальнооб'єднаної «політики привабливих дестинацій».

2.3 Аналіз інституціональних перетворень державного регулювання розвитку туризму в Україні у призмі європейського виміру

Цілі та потреби туристичної сфери, згідно з державно-управлінською доктриною, забезпечуються шляхом функціонування певних інституцій із окресленим колом туристичних зобов'язань.

Досвід ЄС щодо питання врегулювання «розважально-економічного базису туристичної індустрії» дозволяє виокремити діяльність Європейської комісії подорожей (European Travel Commission – ETC) як наддержавного органу особливої юрисдикції, що визначає організаційні, владно-урядові, прикладні та практичні особливості експансіювання туристичної діяльності ЄС на внутрішньому та зовнішньому ринках, відповідно. Контекстну увагу ETC приділяє питанням туристичного попиту та туристичної пропозиції, «економічній розвитковості» та доцільності туристичної діяльності.

Виходячи з положень закону України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. (ред. від 16.10.2020 р.) [155], констатуємо необхідність впровадження відповідних покращень до національної правової сфери – так, наприклад, ст. 6 закону № 324/95-ВР серед цілей державного регулювання у сфері туризму виділяє «визначення та реалізацію» державно-політичного курсу щодо туризму в Україні, проте не наводить стилістико-практичних підходів щодо впровадження останнього.

Регламентація туристичної діяльності ЄС носить законодавчий та, окрім того, громадсько-природничий рівні формування (як-от діяльність Європейського альянсу з відповідального туризму та гостинності – European Alliance for Responsible Tourism and Hospitality або EARTH) щодо визначення

пріоритетів розвитку НПС на засадах постійності, сталості та своєчасності. Крім того, до компетенції EARTH віднесено координаційну та контрольно-наглядову функції щодо дотримання безпекових стандартів туристичних послуг ЄС для туристів (відвідувачів, мандрівників).

Імплементація подібної концепції у вітчизняне юридичне поле – потреба часу для України, адже ст. 6 вищезгаданого закону України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. передбачений концепт забезпечення туристичної безпеки, проте, не визначено відповідальних органів та установ за реалізацію даної функції.

Доцільно звернути увагу на «політику привабливості», що реалізується через функціонування EDEN (European Destinations of Excellence) – органу, що відповідає за сталий туристичний розвиток шляхом дотримання екоправил Союзу (зокрема, положень Зеленого пакту для Європи 2019 р. – EU Green Deal). Додатковими завданнями EDEN є експансіювання досвіду ЄС між країнами-членами та обмін передовими туристичними техніками між «лідерами туризму» Союзу та «країнами, що розвиваються».

Враховуючи дефініцію туризму у законі України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. як пріоритетного напряму економіко-культурної «позитивної диверсифікації», створення органу на кшталт EDEN виглядає перспективним та доцільним кроком – зокрема, у контексті Євроінтеграційного курсу та нещодавнього (23.06.2022 р.) отримання Україною статусу країни-кандидата на членство у ЄС.

Базовими положеннями туристичної політики ЄС, окрім іншого, визнається туристична доступність, що забезпечується діяльністю Європейської мережі доступного туризму (ENAT – European Network for Accessible Tourism), котра просуває туристично-послугові ідеї на засадах загальносвітової доступності, міжнародного співробітництва та мандрівницької (туристичної) сатисфакції. Туризм-політика та туризм-практика ЄС за сприяння ENAT сприяє формуванню «репрезентативного» сприйняття туризму ЄС – тобто, ефективізації мандрівничих переміщень на рівні резидентів країн-членів ЄС та інших громадян інших континентів (США, Австралія тощо) [156].

Потрібно констатувати, що робота над туристичною доступністю в Україні – органічне завдання вітчизняного державно-управлінського апарату. Перспективним виглядає створення профільного туристичного органу, сфера компетенції та специфіка діяльності якого відповідатиме вимогам європейського вибору України та положенням профільного нормативно-правового акту – закону України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. Через це, прецедент ENAT – корисний досвід ЄС для України.

Повинні відмітити, що ЄС приділяє значну увагу інноваційно-дослідницькій роботі у сфері туризму. На виконання зазначеного підходу, створено Європейську регіональну мережу досліджень та інновацій (European Regions Research and Innovation Network) – орган, що координує та спрямовує розробницько-фінансову складову туристичних проєктів, а, також, – розробляє і «нормує» кластери туристичного співробітництва ЄС на «робочому» та «галузевому» рівнях. Крім того, ERRIN займається просуванням «національного туристичного продукту», що передбачає побудову «туристичної інклюзивності» як передумови профільних розвиткових ітерацій [157].

Вважаємо, що джерелами розвитку туристичної сфери в Україні є, окрім іншого, підвищення туристичної рентабельності та профільної затребуваності останнього. Подібні цілі побічно визначені не лише законом України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 р., але й положеннями Основного закону – Конституції України. Враховуючи вищезазначене, рецепція підходів ЄС щодо створення інноваційно-туристичного органу за прикладом ERRIN – цілком актуальний варіант для України.

Важливість виконання еко-туристичних норм ЄС як джерела поповнення місцевих та загальнодержавних бюджетів країн-членів Союзу зумовила необхідність створення Європейської туристичної асоціації (European Tourism Association – ETOA) як інструменту покращення бізнес-інвестиційності та конкурентної справедливості туристиного простору Союзу. ETOA регламентує діяльність туристичних організацій, соціальних туризм-об’єднань, туризм-реалізаторів та туристично-технологічних компаній ЄС та пріоритезує

важливість «дестинаційно-мандрівних переміщень» як транскордонного, економіко-культурного феномену.

В Україні, на наш погляд, доцільно запровадити політику «загальної туристичної кооперації», що передбачатиме комплекс управлінсько-керівних заходів щодо стратегізації вітчизняних туризм-точок. Контекстним виглядає подальший розвиток актуальних дестинацій (як-от Карпати та Закарпатський регіон) та планова «актуалізація» туризм-територій, що розвиваються (центральна Україна) задля балансування вітчизняної туризм-економіки. У вищезазначених контекстах особливої застосовності набуває інкорпорація концепт-політики «туристичної уніфікації», що реалізує ЄС посередництвом роботи ЕТОА.

Водночас, важливим фактором туристичного розвитку ЄС варто вважати аспект «підтримання сталості туризму», що забезпечує Фундація європейського сталого туризму (Foundation for European Sustainable Tourism – FEST) на засадах державно-управлінського, лідерсько-туристичного та туристично-менеджерського регулювань.

На наше переконання, функціонування подібного органу в Україні сприяло б розвитку туризму як економічної, соціальної та державної надбудови.

Процес створення бізнес-переваг для туризму ЄС, також, реалізовується через Мережу для європейського приватного сектору в туризмі (Network for the European Private Sector in Tourism — NET), що має на меті розробку туризм-політики на засадах якості, партнерства, своєчасності та стійкості. Окрім того, йдеться про надання ЄС статусу «привабливої туристичної дестинації» посередництвом планового розвитку сегментовано-дотичних сфер функціонування Союзу (економіка, торгівля, послугові цензи) зі значною дольовою участю господарських підприємств.

Ми вважаємо, що створення відкритого ринку послуг, конкурентного регуляторно-фінансового середовища, реалізація гласної туризм-інфраструктури та покращення туризм-обізнаності – контекстні шляхи ефективізації туризм-послугової сфери в Україні. Принагідно зауважимо, що подібні позитивні перепрофілювання мають бути відображені у законі України «Про туризм» №

324/95-ВР від 15.09.1995 р., а також – Господарському кодексі України як акті, що є гіпотетичним регулятором комерційного виміру бізнес-туристичної діяльності.

Вагому роль щодо забезпечення сталості, ефективності та затребуваності ЄС як туристичної дестинації відіграють дві профільні організації: Європейська федерація асоціацій молодіжних хостелів (European Union Federation of Youth Hotel Association – EUFED) та HOTREC (Hotels, Restaurants and Cafes in Europe), що, в цілому, відповідають за роботу готельно-туристичних корпорацій Союзу. EUFED забезпечує розвиток «молодіжного туризму» ЄС та займається просуванням ідеї «доступного молодіжного туризму» на політичному та економічному рівнях. HOTREC, у свою чергу, стандартизує роботу готелів, ресторанів, барів та кафе на території країн-членів ЄС, забезпечуючи інтереси зазначених органів перед фаховими експертно-туристичними інституціями [158].

Потрібно врахувати, що раніше згаданим законом України «Про туризм» № 324/95-ВР не визначено специфіки розвитку «молодіжного» (лише базово-видова дефініція – ст. 4 Закону) та «гастрономічного» (не наявно профільної дефініції) туризму. Відтак, переконані, що створення, подібних за фахово-юрисдикційним напрямом діяльності, органів в Україні – державно-управлінська пріоритетна потреба, мета якої – ефективізація вітчизняної туризм-політики пропорційно потребам та вимогам євроінтеграційного курсу.

Особливо актуальним в ЄС визнається стандартизація та конгломерація пригодницького туризму. Зокрема, у ЄС створено Торгову асоціацію пригодницьких подорожей (The Adventure Travel Trade Association) задля формування туризм-індустрійного лідерства. До складу Асоціації входять туризм-оператори, туризм-ради, спеціалізовані туристичні агенції тощо.

Повинні відзначити, що пригодницький туризм в Україні має виражені розвиткові тенденції. Першочергово, це стосується Закарпаття та Карпат: просування категорії пригодницьких подорожей можливе за умови культурного, соціального та економічного експансіювань «дестинаційно-західної політики» України – на внутрішньодержавному та закордонному рівнях, відповідно.

Туризм ЄС, окрім вищезазначеного, відзначається яскравим культурним забезпеченням. Європейська мережа культурного туризму (ECTN – European Cultural Tourism Network) реалізує політику Союзу у галузях міжнародно-мережевого та туристично-громадського «мандрівничого організувань». Поміж тим, ECTN координує організаційно-інноваційні підходи щодо владної та науково-дослідної кооперацій у туризм-сфері ЄС задля забезпечення її постійності.

Своєрідним інституційним аналогом ECTN в Україні є Національна туристична організація України – НТОУ (NTO Ukraine), до компетенції котрої віднесено туристичну самоврядно-академічну та конкретно-розвиткову консолідацію сфери туризм-послуг. Формування ефективного урядово-управлінського апарату у даній сфері, на наш погляд, потребує органічного «конструювання» повноважень НТОУ згідно з підходами «культуризації туризму», визначеними ECTN.

Заслуговує на увагу ініціативна робота ЄС під назвою Європейський портал майстрів та реставраторів культурної спадщини – European Portal of Craftsmen and Cultural Heritage Restorers), що займається арт-відновленням туристичної інфраструктури (культурно-історичні пам’ятки) з залученням роботи споживачів, архітекторів, дизайнерів, інтер’єр – розробників та ін.). Кінцева мета проєкту – формування сталого туризм-розвиткового середовища Союзу на засадах «економічного добробуту країн-членів ЄС».

Зауважимо, що імплементація подібного підходу в Україні дозволила б не лише покращити «дестинаційну привабливість» країни для іноземного туриста, але й розвинути сферу галузевої зайнятості та наростити обсяги бюджетно-видаткових надходжень до загальних та місцевих фондів – із аспектом позитивного впливу на річні показники Державного бюджету України. Оскільки відновлення «культурної інфраструктури» має економічне підґрунтя, вплив «туризм-репродукції» на вітчизняну економіку доцільно сегментарно-предметно нормувати у Бюджетному кодексі України та Податковому кодексі України.

Галузевою потужністю та концептуальною новизною щодо туризм-забезпечення ЄС, також, відзначається Європейська мережа торгових палат

(European Network of Chamber of Commerce – ENCC). Її контекстні завдання – туризм-бізнесовий розвиток, попитно-пропозиційне балансування, формування секторальної зайнятості (агросектор, художній сектор) на засадах дотичності до курортно-розважальної індустрії. Робота ENCC, окрім іншого, передбачає технологічний розвиток (цифровізацію) туризм-індустрії ЄС [159].

Схиляємось до думки, що концепцію «туристичної цифрової трансформації» може бути впроваджено в Україні шляхом кооперації із Міністерством цифрової трансформації України (Мінцифрою) – зокрема, шляхом використання функціонального потенціалу застосунку «Дія» (інновації на кшталт «онлайн-туризму»; галузевого Інтернет-ознайомлення з пам'ятними туристичними дестинаціями; можливості проведення «державних ґайдів-екскурсій щодо регіональних визначних пам'яток архітектури, навколишнього природного середовища, скульптури тощо). Таким чином, видається можливим використати позитивний досвід ENCC задля розвитку «сфери цифрового туризм-середовища».

Крім того, ЄС активно займається розвитком екологічного туризму – задля цього в рамках економічного об'єднання держав-членів Союзу функціонує Європейська федерація велосипедистів (ECF), Європейська асоціація зелених доріг (EGWA) та Європейська асоціація рамблерів (ERA). В основному, діяльність зазначених органів передбачає «культивацію активного відпочинку» крізь призму природоохоронної діяльності для забезпечення схоронності та відтворюваності природних ресурсів ЄС як «витратного матеріалу».

На наш погляд, створення в Україні подібних асоціацій (інституцій) виглядає варіантом проактивного рішення «туристичної кризи», що виникла в Україні, в тому числі, через системне недотримання вимог екозаконодавства, як-от Земельного кодексу України, закону України «Про охорону НПС», закону України «Про природно-заповідний фонд» тощо.

Поміж тим, яскраво вираженим у ЄС є аспект розвитку «гастрономічного туризму», що забезпечується діяльністю Міжнародного інституту гастрономії, культури, мистецтва та туризму (IGCAT – International Institute of Gastronomy, Culture, Arts and Tourism) та spiritsEurope (компетенція – рідкісні алкогольні

напої, що мають «туристичну привабливість» та наділені статусом географічного зазначення відповідно до їх походження з певної місцевості). Таким чином, ЄС уніфікує аспекти «гастрокультури» та «пропонує» туристам-резидентам та нерезидентам Союзу долучитися до інтернаціонального просування зазначеної дотичної індустрії.

Враховуючи туристично-гастрономічну привабливість України, доцільно розвивати компетенцію та повноваження Всеукраїнської асоціації гастрономічного туризму (створення – 01.2021 р.) відповідно до проєвропейських підходів (наразі юрисдикційна сфера останньої передбачає виключно формування «гастрономічних вражень» на засадах безпековості, сучасності та прецедентної якості) [160].

У свою чергу, фахово-галузева політика «рекреаційного туризму» впроваджується у ЄС шляхом просування популярності курортів, термальних дестинацій та «дестинацій оздоровлення». Спрямування та координація зазначеної ініціативи забезпечується функціонуванням Європейської асоціації курортів (ESPA), Європейською асоціацією історичних термальних міст (EHTTA) та Індустрією оздоровчого туризму (HTI).

Враховуючи туризм-затребуваність гірських, бальнеологічних та «опорно-рухових» курортів в Україні, питання тривимірного регулювання зазначеного сегменту з одночасним створенням профільних інституцій за прикладом ЄС є, на нашу думку, достовірно-актуальним способом вітчизняного туристичного експансіювання.

Вагомим елементом туристично-спортивного розвитку індустрії ЄС є регулювання сфери спорту посередництвом самоврядної інституції – Європейської мережі спорту на свіжому повітрі (The European Network of Outdoor Sports – ENOS). Спортивно-туристське регулювання здійснюється на університетсько-навчальному та державно-владному рівнях. Мета ENOS – розвиток спортивно-проєктних ініціатив відповідно до критеріїв туризм-економіки та соціально-економічного добробуту [161].

Вважаємо, що «спортивна культуризація» виглядає для вітчизняного державотворення доцільним рішенням – задля цього Міністерство молоді та

спорту України має активніше розробляти галузеву політику «фрагментованого реагування» на спортивно-культурні та активно-відпочинкові туристичні видозміни, що відповідають духу Євроінтеграції та концепції визнання молоді «основою суспільного розвитку» та «державотворчого руху».

Маємо зазначити, що країни-члени ЄС докладають зусиль щодо культивації «кемпінгового» та «природного» туризму. Ініціативна робота реалізовується Європейською федерацію кемпінгових організацій та асоціацій парків відпочинку (EFCO & HPA) та передбачає сегментовану координацію діяльності з підприємствами / установами / організаціями, що займаються наданням подібного виду послуг на території Союзу.

В Україні, натомість, окреслена сфера потребує нормативно-інституційного врегулювання – на стратегічно-плановому та розробницько-перспективному рівнях інструментарії сегментації «outdoor-ринку» не прописані.

Окрім того, заслуговує на увагу політика ЄС щодо розвитку культури «сільськогосподарського туризму». Європейською федерацію сільського туризму (RuralTour) здійснюється підтримка торговельно-реалізаторських ініціатив малих та середніх підприємств (МСП), зайнятих у туризм-сфері ЄС. Компетенція RuralTour, також, стосується аспектів розвитку «туристичного сільського розміщення».

Відповідальним за виконання вищенаведеної компетенції в Україні є ГО «Спілка сільського зеленого туризму України», юридичною основою функціонування якої є Програма добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» [162]. Відзначається, що Програма відповідає вимогам закону України «Про туризм» та покликана ефективізувати туристичне поселення мандрівників. Ми вважаємо, що ГО доцільно звернути увагу на досвід RuralTour як органу ЄС, що розглядає сільський туризм не лише крізь призму «курортно-відпочинкових ітерацій», але й посередництвом його фінансового впливу на економічну сталість Союзу.

Важливим інституційно-законодавчим аспектом державного регулювання туристичної політики ЄС, поміж тим, є тривимірна ініціатива Європарламенту,

Ради Європи та Єврокомісії щодо встановлення концепту бізнес-туристичної взаємодії. Туристична сфера ЄС регулюється Директивою (ЕС) 2019/2161 від 2019 р., що субпрограмним елементом програми «Перегляд законодавства ЄС про права споживачів» (Review of EU consumer law) [163].

Переконані, що Україні варто акцентувати увагу на інтеграції профільного (закон України «Про туризм») та супутнього вітчизняного законодавства (Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» та ін.) із галузевим актом законодавства, що нормує порядок та специфіку захисту прав споживачів послуг (якою, власне, визнано туризм) – законом України «Про захист прав споживачів».

Водночас, ЄС докладає зусиль до систематизації туристичного простору країн-членів. Задля цього, Європарламент як орган інституційно-законодавчої юрисдикції ЄС, Резолюцією 2020/2038/INI пропонував розробити Дорожню карту дій для формування туризм-стратегії ЄС. Йдеться, зокрема, про формування «стійкого туризму», стимулювання та розширення туризм-пропозиції задля підвищення туризм-попиту та сприяння економічному впливу на бюджетно-видаткові показники ЄС.

На виконання подібних стратегічно-туристичних досліджень у ЄС функціонують т. зв. «фонди Єврокомісії» – Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР), Європейський соціальний фонд (ЄСФ), Європейський фонд управління сільським господарством (ЄФУСГ) та раніше згадана Європейська комісія подорожей (ЄКП). До відання органів, зокрема, віднесено впровадження інвестиційно-проєктних та бюджетних ініціатив щодо розвитку туризм-територій та нарощування аспектів туризм-працевлаштування (ЄФРР); формування концепцій зайнятості в сфері туризму на засадах підвищення туристичної секторальної продуктивності (ЄСФ); розвиток натурального виробництва у галузях агро- та екотуризму (ЄФУСГ); загальноконцептний, єдиноначальний туризм-розвиток країн-членів ЄС на рівні організаційно-некомерційного забезпечення (ЄКП).

Для України особливої актуальності набуває розширення компетенції профільного вітчизняного органу – Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) – до «кордонів» Європарламенту (у контексті розробки Плану дій щодо туризм-ефективізації). Окрім того, досвід ЄС щодо функціонування Європарламенту та поєднаних «фондів туризму» дозволяє говорити про актуальність впровадження подібної системи в Україні (у вигляді: ДАРТ + допоміжні профільні інституції).

Суто інституційний рівень забезпечення туристичної політики ЄС Європарламентом, Єврокомісією та Радою Європи передбачає дотримання прав туристів на вільне пересування; запровадження спрощених митно-поліцейських прикордонних процедур; безпеки подорожей, «податкової свободи» (ввезення / вивезення товарів за принципом «tax-free»); туристичного розвитку задля забезпечення туристичного комфорту мандрівників тощо.

Ми вважаємо впровадження подібної «риторичної політики» в Україні вмотивованим кроком – ст. 25 Закону України «Про туризм» серед прав туристів виділяє виключно безпеково-захисні та майнові правомочності. Натомість, обов'язки туриста є «ширшими», аніж права – що, на наш погляд, не корелює із принципом «людиноцентристського туризму», закладеного Основним законом – Конституцією України та побічно – курсом України на євроінтеграцію.

На наше переконання, заслуговує на увагу досвід ЄС щодо впровадження Європейською комісією подорожей Національних туристичних адміністрацій (НТА) як інструменту просування туристичних продуктів на внутрішній та міжнародний ринки, відповідно. Примітно, що організаційно-правова структура останніх «межує» між реалізацією приватного та публічного інтересів, відповідно.

Маємо констатувати, що, на часі, в Україні не функціонує аналогів туристичним адміністраціям ЄС (побічний виняток – НТО України як самоврядна організація). Таким чином, вбачається цілком аргументованим створення туристичних адміністрацій України (ТАУ) за регіональним (центральна Україна, Карпатський регіон, Закарпаття та ін.) та «пам'ятковим» (визначні туристично-мандрівничі дестинації) поділом.

Окрім вищенаведених перепрофілювань, відзначаємо функціонування в ЄС Європейської федерації асоціацій туристичних ґайдів (European Federation of Tourist Guide Associations – FEG [164]), створеної у 1986 р. задля представлення, рекламування та покращення якості туристичних послуг на рівні туризм-операторської, туризм-організаційної та туризм-професійної діяльності. Екстразавдання FED – об'єднання та зміцнення туристських зв'язків між ЄС та іншими привабливими для розвитку туризму державами (країни Латинської Америки, Сполучені Штати Америки, Австралія тощо). Відзначимо, що FED координує власну діяльність із раніше згаданими туристичними інституціями гастросектору як spiritsEurope та IGCAT.

Додатково, виконання туристичної гастрономічної «політики просування ЄС» покладено на Європейську федерацію профспілок харчової промисловості, сільського господарства та туризму (European Federation of Food, Agriculture and Tourism Trade Unions – EFFAT [165]), створену у 2000 р. та представлену 120-ма національними профспілками із 35 країн Європи (члени ЄС + представники «Євроконтиненту») та покликану створювати протекцію інтересів туристичних працівників зазначеного сектору перед контрольно-наглядовими Європейськими установами (European institutions) та Європейськими промисловими федераціями (European industrial federations). Концепція роботи EFFAT – соціальний діалог у сільськогосподарському, готельному та ресторанному туристичних секторах. Окрім цього, EFFAT займається підтримкою сталого розвитку агропродовольчої та туристичної політик ЄС – із урахуванням етичних, соціальних та екологічних аспектів.

Ми вважаємо, що Україні варто звернути увагу на процес експансіювання туристичної дестинаційної привабливості шляхом створення «уніфікованого органу виконання ґайд-завдань» (умовно – Українська асоціація туристичного путівництва, або УАТП), котрий забезпечить належний рівень кооперації сегментів вітчизняної туризм-індустрії. Прецедент взаємодії FEG із гастрономіко-туристичним ресурсом ЄС (spirits Europe + IGCAT) дозволяє говорити про можливість створення вітчизняного «організаційно-ґайдового

дуалізму», представленого авторським інститутом – УАТП та уже наявною Всеукраїнською асоціацією гастрономічного туризму, що функціонує від 2021 р.

Принагідно зауважимо, що створення вітчизняної системи «туризм-продовольчої» та «туризм-гастрономічної» інкорпорації за прикладом EFFAT дозволило б забезпечити права та законні інтереси суб'єктів господарювання, що є зайнятими у туризм-секторі України та суміжних сферах – агро-, НПС тощо. На наш погляд, це сприятиме індустріалізації та інституціоналізації вітчизняного «курортно-мандрівничого» сегменту для економіко-фінансової розвитковості Державного бюджету України.

Аспект туризм-нормування відносно діяльності туристичних агенцій та туризм-операторів представлено у ЄС посередництвом Європейської асоціації туристичних агентів та туроператорів (The European Travel Agents` and Tour Operators` Association – ECTTA [166]), створеної у 1961 р., що займається консультуванням туристичних організацій на предмет законності та «юридичної застосовності» їх діяльності.

Таблиця 2.3.

ECTTA як стимулятор розвитку управління у галузі туризму в Україні

Туристична інновація в Україні (за прикладом ECTTA)	**Аспекти впровадження**
Консультування туристичних організацій (ТО) та туристичних агенцій (ТА) в Україні	Перевірка на предмет дотримання законності діяльності ТО та ТА
Аполітичний та самоврядний характер туризму в Україні	Туризм як безпеково-розважальний сегмент економіки України
Стандартизація вітчизняного туризму розвитку	Політичні та споживчі туризм-концепції
«Осучаснення» туризму в Україні	Туризм-нормування діяльності ТО та ТА
Пропагування концепції «здорового туризму» за прикладом Європи	Розвиток туристичних дестинацій «активного відпочинку»
Використання туризм-потенціалу України	Формування відповідних законодавчих та практичних підстав туризм-ефективізації

[таблиця розроблена авторкою]

ECTTA, також, надає роз'яснення щодо аспектів підтримання аполітичності та самоврядності туризму. До відання організації віднесено позиціювання туризм-політичних, захисно-споживчих, візово-політичних та загальногалузевих стандартів туризм-розвитку ЄС. ECTTA співпрацює із IATA

(International Air Transport Association – Міжнародна асоціація повітряного транспорту) на предмет запровадження питань здорового, безпекового та сучасного туризму на території країн Європи.

Ми вважаємо, що діяльність ECTTA є прикладом вмілого використання державно-управлінського потенціалу задля налагодження концепцій туристичного розвитку – через що, власне, даний концепт підлягає застосуванню в Україні. У Табл. 2.3 представлені ключові аспекти гіпотетичного впровадження позитивних конотацій ECTTA на рівні вітчизняного державотворення.

Контекстну роль щодо розвитку туризм-індустрії ЄС, одночасно, надано аспекту впровадження туристичних нововведень. На виконання зазначеної концепції функціонує п’ять незалежних інституцій – Amadeus, EU Travel Tech, Global Blue, Startup Tourismo (Italian Tourism Startup Association), Travelport [167].

Amadeus відповідальний за постачання IT-індустрії на глобальному та національному туристичному рівнях ЄС. Подібні технологічні рішення стосуються роботи аеропортів, авіакомпаній, туристичних хабів, готелів, залізниць. Подібний підхід передбачає створення уніфікованих пошукових систем – для туристичних агенцій, туристичних операторів та безпосередньо туристів – з метою оперативного знаходження галузевої інформації.

Схиляємось до думки, що запровадження подібної стратегії в Україні дозволить продовжити «діджитал-рух», запроваджений Міністерством цифрової трансформації України з метою гласно-прозорого здійснення послугової діяльності, в тому числі, у туризм-сфері.

В свою чергу, EU Travel Tech або ETT (раніше – Європейська асоціація технологій і туристичних послуг — ETTSA) працює з метою просування туризм-послуг на ринку шляхом використання «туризм-дистрибутивного потенціалу». При цьому, враховуються інтереси зацікавлених сторін –сектору промисловості, політичного кластеру та власне туристів (мандрівників). EU Travel Tech опікується питанням розробки туристичних технологій шляхом побудови відповідної «екотуристичної системи». Окрім того, мета діяльності ETT

офіційно визначається як «побудова споживчо орієнтованої туризм-індустрії інноваційно-конкурентного типу, заснованої на принципах «поваги до цифрового середовища», прозорості, стійкості, гласності.

Переконані, що впровадження подібного уніфікованого органу в Україні (частина компетенції – «цифровий порядок трансформації», частина – «відслідковування динаміки туризм-попиту») може стати підґрунтям до ефективної «туризм-реклами», заснованої на політиці реалізації економіко-суспільних інтересів держави.

У свою чергу, Європейська інституція Global Blue займається процедурою відшкодування «податку на туристичні послуги» (Tourism Shopping Tax Refund Company) в ЄС. Орган сприяє здійсненню «безподаткових туризм-покупок»; відшкодуванню ПДВ на товари та послуги, отримані у якості туриста; маркетинговому забезпеченню туризм-послуг на території країн-членів Союзу; підвищенню кваліфікації персоналу, зайнятому у сфері роздрібної туризм-торгівлі ЄС; аналізу клієнтської бази на предмет купівельно-туристичної спроможності останніх; валютній конвертації відповідно до «курсового співвідношення» країни надання туристиних послуг та особи-туриста відповідно.

Застосування подібної концепції в Україні – на наше переконання, спосіб узгодження вітчизняної податкової політики не лише в інтересах держави (виключно положень Податкового кодексу України), але й туристських (мандрівничих) потреб задля приваблення туризм-інвестиційної політики та «комфортизації» туристичного клімату.

Startup Tourismo (Італійська туристична асоціація стартапів) займається об’єднанням туристсько-культурної спадщини (на території ЄС загалом та Італії – зокрема). Мета діяльності – творчо-інноваційне усвідомлення туризм-змінності та підтримання «зростання ролі валового цифрового розвитку» в стимулюванні економічного потенціалу Італії та інших країн-партнерів (долучення до стартапу – вільне).

Для України, як інноваційно-цифрової та діджитал-трансформаційно налаштованої держави, нормування «стартап-індустрії» туризму виглядає

вмотивованим та логічним кроком. Вважаємо, що подібна діяльність повинна здійснюватися за сприяння Міністерства цифрової трансформації України.

Одночасно, Travelport (за статусом – компанія туристичних технологій) займається розробленням дистрибутивно-технологічного та цінно-послугового активу для світової індустрії подорожей. Travelport займається туристичною комерцією, поєднує провідних «туристичних постачальників» та «нормує» діяльність туристичних агенцій щодо взаємодії із онлайн та офлайн-покупцями подорожей через платформу формату «бізнес-бізнес» (B2B). До компетенції Travelport, також, віднесено структуризацію авіаційного мерчандайзингу, «готельного контенту», орендно-автомобільну дистрибуцію, комерціалізацію мобільного зв'язку (Travel-оператори, як-от T-Mobile). Окрім цього, Travelport відповідає за «технологізацію» роботи авіакомпаній, визначає специфіку реалізації квитків, здійснює контроль та нагляд відносно призначеннєво-послугових функцій та завдань туризм-сфери ЄС.

На наш погляд, зазначена ініціатива потребує вибіркової імплементації в Україні – в першу чергу, в контексті оптимізації туристичних послуг, що надаються в мережі Інтернет, шляхом онлайн-комунікації туроператора та туриста, а також — надання супутньо-дотичних (орендних, зв'язкових) туристичних послуг.

Окремою вихідною точкою туристичної політики ЄС, на наше переконання, є процес забезпечення прав надавачів послуг. Виконання зазначеної функції покладено на Європейський комітет профспілкових зв'язків з питань туризму (European Trade Union Liaison Committee on Tourism — ETLC), Європейською федерацією працівників транспорту (European Transport Workers` Federation – ETWF) та Європейською федерацією профспілок послугової сфери (UNI Europa) [168].

Таким чином, ETLC (створено у 1995 р., м. Брюссель) відповідає за координаційно-охоронну діяльність щодо прав, свобод та охоронюваних законом інтересів працівників туристичного сектору. ETLC, окрім іншого, відповідає за організацію «державно-приватного соціального діалогу» між профспілковими організаціями та державними туризм-пов'язаними інституціями

ЄС. Пріоритетом діяльності ETLC також визнається «врахування конкретних інтересів та потреб працівників сфери туризму», а також — забезпечення «пропорційної зайнятості в туризм-сфері» на засадах туризм-навчання, туризм-сприяння та фахового підвищення умов «туризм-праці».

Водночас, до відання ETWF (створено у 1999 р., м. Брюссель) відноситься об'єднання профспілкових туристичних організацій, що виокремлюють права «зайнятих осіб, що задіяні у туризм-транспортній сфері». Зокрема, ETWF представляє інтереси 200 транспортних профспілок у 41 країні-члені ЄС, що відповідають за забезпечення законних прав працівників цивільної авіації, морського транспорту, залізничного та автомобільного сполучення, за умови «туристичного підтексту» подібної зайнятості.

Відповідно, UNI Europa (Європейська федерація профспілок послугової сфери) відповідає за благоустрій працівників послугово-туристичної сфери, а також – дотичних до неї сфер зайнятості ЄС (інформаційно-телекомунікаційні послуги, медіа-розважальні та медіа-мистецькі ініціативи тощо).

Маємо зауважити, що в Україні на часі не імплементовано жодної із вищенаведених новацій. Переконані, що даний процес може бути спрощено шляхом створення наддержавного органу з особливим статусом, що отримає «мультиконтекстну» компетенцію відповідно до галузевих зобов'язань ETLC, ETWF та UNI Europa відповідно. Подібний підхід сприятиме контекстно-охоронному, галузевому та уніфіковано-дотичному забезпеченню прав та законних інтересів туризм-зайнятих осіб відповідно вимог трудового законодавства – зокрема, Кодексу законів про працю України.

Відтак, модель проведення позитивних перепрофілювань системи туристичних послуг в Україні повинна передбачати вибіркову, контекстну та специфічну імплементації інституційних перетворень, запроваджених у ЄС та описаних вище. На нашу думку, це – не лише позитивний державно-управлінський рудимент, але й спосіб підвищення «соціально-туристичного сприйняття» галузевих перетворень у євроінтеграційному контексті. Політика державно-приватного партнерства, згідно результатів авторського дослідження, може стати джерелом позитивних бюджетно-фінансових та сукупно-видаткових

ітерацій, курс на впровадження яких було закладено шляхом підписання та подальшої ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (ред. від 30.11.2015 р.), а також – нещодавнього отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС.

Крім цього, наголошуємо на необхідності «підлаштування» та уніфікації норм сфери туризму України із принципами гуманного та справедливого ставлення до клієнта – в першу чергу, на основі положень Основного закону – Конституції України, а також – закону України «Про захист прав споживачів» та «європейського демократичного звичаю».

Висновки до Розділу 2

1. Проаналізовані пріоритетні орієнтири європейського розвитку державного регулювання розвитку туризму. Відмічено, що основний метод, що використовується ЄС для створення правил ведення туристичного бізнесу – «ординарне законотворення» (ordinary proceedings). За таких умов, Єврокомісія займається розробкою, пропонуванням та впровадженням законодавства про туризм, а Європейський парламент затверджує законодавство Союзу про туризм спільно з Радою Європи (до її складу входить 27 країн ЄС).

Відзначено, що Директива (ЄС) 2015/2302 є роз'яснювальним нормативним актом щодо туристичних послуг, котрі реалізовуються у мережі Інтернет. Директива має три віхових напрями: реакція на дистрибутивно-туристичні перепрофілювання; підвищення онлайн-туристичної прозорості; збільшення юридичної визначеності для туристів та надавачів туристичних послуг (сектору посередництва). Директива 2006/123/ЕС Європарламенту та Ради Європи від 12.12.2006 р. передбачає пошук процедури усунення труднощів у провадженні туристичної діяльності та впорядкування процесу створення нових туристичних компаній. Акредитація готелів, ресторанів та туристичних агентств відбувається за ускладненою схемою: відповідальність туристичних компаній отримує «єдиноконтактний» вимір.

Досліджено, що Директива 2011/24/ЕС Європарламенту та Ради Європи від 09.03.2011 р. визначає специфіку транскордонного медичного обслуговування, а також – особливості пошуку безпечної та високоякісної транскордонної медичної допомоги на території Союзу. Отже, у туристів-громадян ЄС та, за певних умов – «негромадян ЄС», з'являється можливість отримання медичної допомоги за персональним бажанням.

Відмічено, що документом, що визначає стилістику юридико-правового захисту туристів як споживачів, виступає Директива 2011/83/ЕС від 25.10.2011 р. Нормативний акт спрямований на створення внутрішньоринкового підходу «бізнес-споживач» (B2C), належного рівня захисту прав споживачів та конкурентного середовища для туристичного бізнесу. У такий спосіб підтримується високий рівень захисту туристів-споживачів послуг на території ЄС, а також, відбувається сприяння належному функціонуванню внутрішнього бізнес-туристичного ринку (контрактна основа угод виду «пропозиція–попит»).

2. Систематизовані ключові особливості реалізації предметної юрисдикції ключовими туристичними інституціями ЄС, що сприяють просуванню партнерської політики щодо розробки «дружньої» політики щодо розбудови туризму, заснованої на концептах доступності, безпечності, стійкості, високоякісності, своєчасного обслуговування:

– *EUFED* (European Union Federation of Youth Hotel Associations) – створення інфраструктури молодіжного та дитячого туризму, на загальноєвропейському рівні, включно з посиленням законодавчого та організаційного впливів;

– *HOTREC* – об'єднання професіоналів та лідерів сфери «туризм-оздоровлення», а, також, відстоювання інтересів власників туристичних бізнес-стартапів на рівні ЄС задля вирішення контекстних проблем у галузі оздоровчого туризму;

– *ATTA (The Adventure Travel Trade Association)* – регламентація відносин у сфері пригодницького туризму ЄС (включно зі стандартизацією

роботи туристичних операторів, туристичних рад, агенцій туристичного розміщення);

– *ECTN (European Cultural Tourism Network)* – об'єднання представників туристично-культурної індустрії ЄС для обміну досвідом та інформацією про передові практики та розробки галузевих туризм-підходів та інновацій;

– *European Portal of Craftsmen and Cultural Heritage Restorers* – поєднання європейської арт-ремісничої спільноти з потенційними міжнародними клієнтами (приватними споживачами туристичних послуг, архітекторами, дизайнерами, інтер'єр-розробниками);

– *International Institute of Gastronomy, Culture, Arts and Tourism (IGCAT)* – спрямування та координація регіональних відносин у сфері туризму, гастрономії, культури, мистецтва для формування доступного туристичного фестивального середовища ЄС.

3. Розроблене проміжне авторське бачення «туристичного координування» в Україні відповідно державно-управлінського досвіду країн-членів ЄС (див. Рис. 2.7).

Відмічено, що кореляційним пунктом туристичного розвитку ЄС варто вважати аспект «підтримання сталості туризму», що забезпечує Фундація європейського сталого туризму (Foundation for European Sustainable Tourism). Функціонування подібного органу в Україні сприяло б пріоритезації туризму як економічної, соціальної та державної надбудови.

Зазначено, що процес створення бізнес-переваг для туризму ЄС, також, реалізовується через Мережу для європейського приватного сектору в туризмі (Network for the European Private Sector in Tourism), що має на меті розробку туристичної політики на засадах якості, партнерства, своєчасності та стійкості. Окрім того, йдеться про надання ЄС статусу «привабливої туристичної дестинації» посередництвом планового розвитку сегментовано-дотичних сфер функціонування Союзу (економіка, торгівля, послугові цензи) зі значною дольовою участю господарських підприємств.

Доведено, що створення відкритого ринку послуг, конкурентного регуляторно-фінансового середовища, розбудова відкритої туристичної інфраструктури та покращення обізнаності у туристичній сфері – контекстні шляхи для розбудови сфери туристичних послуг в Україні. Принагідно зауважено, що подібні перепрофілювання мають бути відображені у Законі України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 р., а також – Господарському кодексі України як акті, що є гіпотетичним регулятором комерційного виміру бізнес-туристичної діяльності.

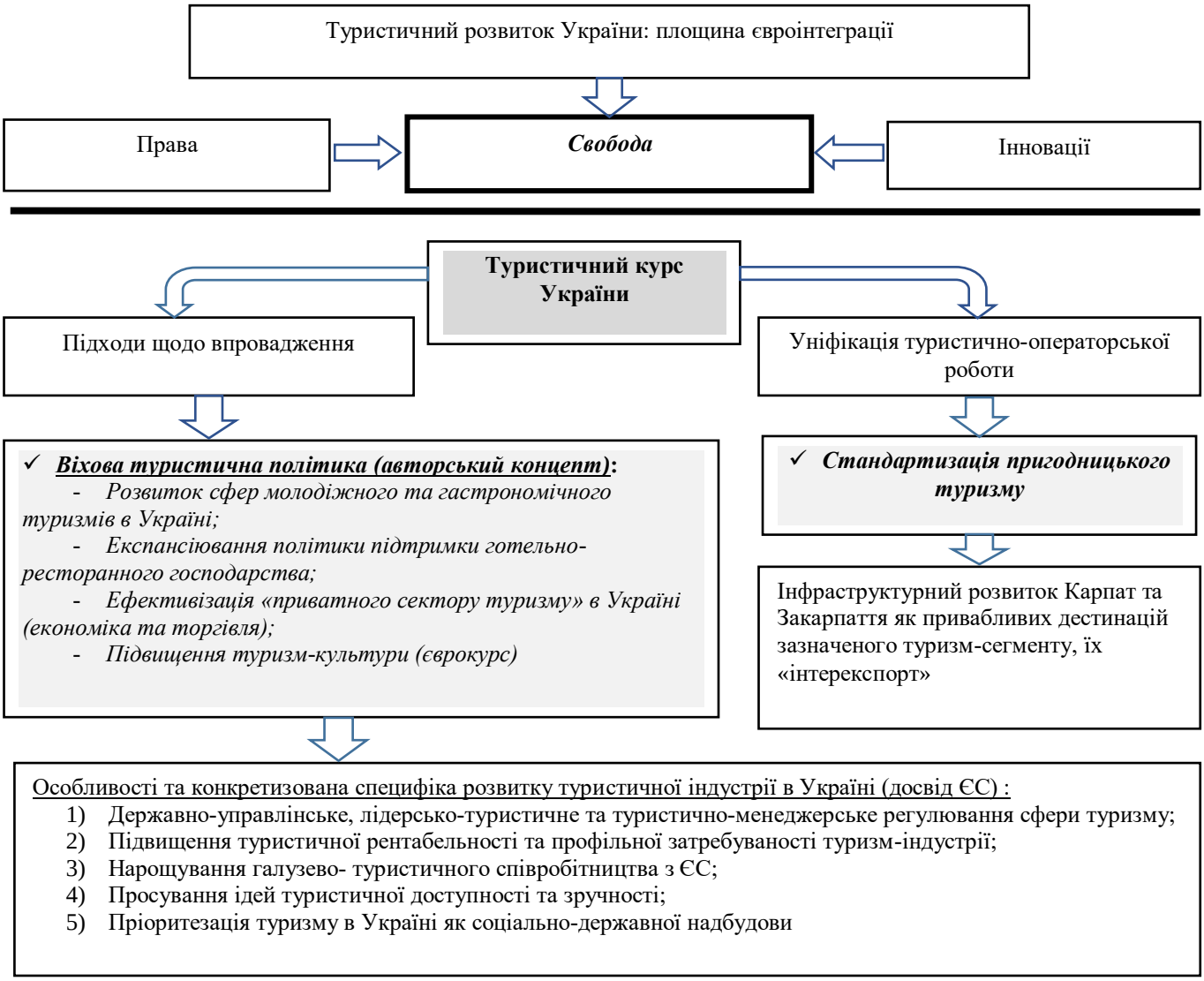

Рис. 2.7. Туристичний розвиток України крізь призму досвіду ЄС: практична площина (розроблено авторкою)

Матеріали даного Розділу опубліковані у таких працях: [85; 108; 128].

РОЗДІЛ 3
УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

3.1 Стан та проблеми державного регулювання розвитку туризму в Україні

Система державного регулювання туристичної галузі України є досить розгалуженою. Серед застосованих нормативно-правових документів виділяємо профільні – Закон України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. (у редакції від 16.10.2020 р.) та Закон України «Про курорти» № 2026-III від 05.10.2000 р. (у редакції від 16.10.2020 р.), а, також, сегментовано-дотичні акти правотворчості – Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII від 02.03.2015 р. (у редакції від 19.08.2022 р.), Закон України «Про порядок виїзду з України та в'їзду в Україну громадян України» № 3857-XII від 21.01.1994 р. (у редакції від 01.01.2022 р.), ПКМУ Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України № 57 від 27. 01. 1995 р., Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України та ін.

Досліджуючи проблематику туристичного регулювання в Україні, варто відзначити часткову неефективність додаткових механізмів державного регулювання – як-от Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 р., ухвалену Кабінетом Міністрів України 16.03.2017 р. (далі – Стратегія-2026, або Документ) [169]. Стратегією-2026 визначені методологічні, стратегічні та цільові завдання туристичної галузі України – серед яких: активація та стандартизація, відповідно вимог та стандартів ЄС; підвищення конкурентного вітчизняного туристичного середовища на засадах його «маркетологізації»; формування передумов інфраструктурно-фінансового забезпечення туристичної галузі України відповідно концепції сталого щорічного фінансування з державного бюджету України тощо.

Однак, на практиці реалізація положень підсегменту «Дорожня карта та напрями реалізації Стратегії» уповільнюється через відсутність реальних державно-управлінських, економічних та інформаційно-маркетингових важелів впливу на вітчизняну туристичну галузь. Документ визначає законність, прозорість та конституційність пріоритетами реалізації Стратегії-2026, не надаючи предметно-планової концепції впровадження туристичних нововведень (пп.1 п.4 Розділу IV Стратегії-2026). Фактично, на виконання окреслених положень та сегментарних неузгодженостей, відповідно до ПКМУ «Питання утворення деяких центральних органів виконавчої влади» № 995 від 04.12.2019 р. [170] було створено ДАРТ – Державне агентство розвитку туризму, що спрямовує та координує державну туристичну та курортну політики України, відповідно до нормативних та євроінтеграційних основ урядування.

Аспекти вітчизняної туристичної стратегізації розкриваються крізь призму теоретичних та методологічних основ її державного регулювання. Як зазначає О. Мельниченко, держава впливає на туристичну сферу України опосередковано – так, Закон України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. (у редакції 16.10.2020 р.) визначає сутність, специфіку та алгоритм туристичної сатисфакції [171]. Вітчизняне державне регулювання сфери туризму формує позитивний, або негативний, відсотковий показник відвідуваності основних культурно-історичних, рекреаційних, лікувально-оздоровчих пам’яток (т. зв. «міжнародне туристичне сальдо»).

Враховуючи вищевикладене, державно-управлінським пріоритетом для України варто визначити конструювання внутрішнього туризму та зростання ефективності прийому іноземних мандрівників. У свою чергу, виїзний туризм – радше соціальний феномен, що надає можливість громадянам України вільно перетинати кордон із туристичною метою. Державне регулювання даної сфери не є імперативним.

Відзначимо, що із введенням на території України воєнного стану Указом Президента № 64/2022 від 24.02.2022 р. положення Закону України «Про порядок виїзду з України та в’їзду в Україну громадян України» № 3857-XII від 21.01.1994 р. (у редакції від 01.01.2022 р.) зазнала суттєвих змін сфера виїзду за

межі державного кордону України з туристичною метою. Де-факто, виїзний туризм в Україні на часі – у стані «гроггі».

Загалом, саме збройна агресія рф проти України стала причиною гальмування економіко-туристичної розбудови України. Деякі положення Стратегії-2026, Закону України «Про туризм» та Закону України «Про курорти» на часі неможливо реалізувати. По-перше, Україна не є безпечною туристичною дестинацією; по-друге, обмеження на кшталт комендантської години, заборони відвідування заповідних, лісових зон та імовірність нанесення ракетних ударів по об'єктах цивільної інфраструктури виступають чинниками туристичної стагнації.

Трактування позицій К. Жадько [172], А. Мельника та І. Чапліч [173] дозволяють дійти висновку щодо прямої залежності туристичної сфери України від державного управління, що, трансформуючись, перетворюється у «непряме, проактивне державне регулювання вітчизняної туристичної сфери».

Водночас, питання механізмів впливу вітчизняних профільних та позапрофільних державно-владних та місцево-самоврядних органів на сферу туризму є філософською категорією. Так, Л. Марценюк пропонує поділяти акцепти туристичної регуляції в Україні на законодавчі, організаційно-економічні, соціально-економічні та інформаційні [174].

Пристосування даних доктринальних підходів до умов сьогодення дозволяє сформувати нижченаведені авторські погляди.

По-перше, законодавчий базис України у сфері туризму є широким та розгалуженим – його представлено сегментарними та суміжними актами вітчизняного законодавця (в т.ч. цивільного та господарського).

Робота організаційно-економічних способів туристичного впливу гальмується глобальними безпековими загрозами (спочатку – COVID-19, далі – повномасштабне вторгнення рф в Україну) – так, застосування методу «цінового стимулювання» іноземного туриста на часі неактуальне, а на внутрішньому ринку може не справити ефекту через суттєву втрату дохідності громадян та стрімку девальвацію національної валюти – гривні [174].

Соціально-економічні чинники туристичної політики України на рівні державного управління, за ідеальною моделлю, повинні продукувати попит на туристичні послуги шляхом інфраструктурної, маркетингової та PR-підтримки окремих туристичних точок. Активність внутрішнього та в'їзного туризмів України – основа наповнення місцевих та державних бюджетних фондів України. Відповідно положень пп. 10.2.2. ст. 10 Податкового кодексу України № 2755-VI від 02.12.2010 р. (у редакції від 03.09.2022 р.) [175], туристичний збір віднесений до категорії місцевих податків. У свою чергу, відповідно до пп. 268.2.1 ст. 268 Податкового кодексу України, обов'язок щодо сплати туристичного збору покладений на туристів-громадян України та туристів-іноземців без виключення. Знову-таки, рамковий формат соціально-економічного механізму державного регулювання туризму в Україні на часі не працює через збройну агресію рф, що загрожує рекреаційно-відпочинковій галузі України інфраструктурно, економічно та стратегічно.

Аспекти державної інформаційної політики в галузі туризму України передбачають тісну роботу органів влади та ЗМІ щодо просування вітчизняного туристичного відпочинку. ДАРТ (Державне агентство розвитку туризму), спрямовуючи та координуючи державну туристично-курортну політику як центральний орган державної влади. В умовах воєнного стану, що діятиме в Україні до перемоги у війні з рф, стимулювання внутрішнього туризму шляхом проведення маркетингово-рекламних кампаній набуває особливого змісту. Демонстрація національно-туристичного колориту України та експансіювання вітчизняної туризм-культури шляхом двостороннього галузевого діалогу із ЄС – ключі до повоєнної соціально-економічної відбудови, де чільне місце посідає державно-управлінська стратегія інформування потенційних туристів.

Потрібно зауважити, що своєчасне виконання державно-управлінським апаратом України вищенаведеного «квартету туристичної регуляції» здатне забезпечити належні обсяги інвестиційних надходжень до державного бюджету України.

Повертаючись до державно-управлінської туристичної проблематики, доцільно зупинитися на стагнаційних аспектах вітчизняної курортної сфери

крізь призму Закону України «Про курорти». Адже бюрократизм нормативного документа ускладнює алгоритм визнання територій природного фонду державними та місцевими курортами, а також – потребує значних часових, матеріально-технічних та людсько-ресурсних витрат. При цьому, неотримання рекреаційною територією статусу «курорт» – юридична підстава неконтекстного використання ресурсно-природничого потенціалу [176].

Задля нівелювання наведених законодавчих колізій, Верховною Радою України від 02.05.2019 р. був опублікований Проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про курорти» № 10269. У пояснювальній записці до Проєкту зазначалося, що метою документа є гармонізація вітчизняного туристично-курортного законодавства щодо функціонального статусу «потенційно курортних» територій, а також – інституційне забезпечення (визначення відповідальних органів) щодо курортного планування, попередньо-проєктного землевпорядкування, використання курортного потенціалу рекреаційних територій України [178]. Проєкт був відкликаний 29.08.2019 р.

Натомість, до профільного Закону України «Про курорти» у редакції від 16.10.2020 р. були внесені зміни до ст. 36 (державний кадастр природних територій курортів України) та ст. 37 (державний кадастр природних лікувальних ресурсів України). Так, ч. 3 ст. 36 та ч. 3 ст. 37 Закону України «Про курорти» геопросторові дані, метадані та сервіси були включені до курортного та лікувального держкадастру України, відповідно [179]. Як бачимо, жодних видозмін щодо послаблення статусної бюрократизації курортно-рекреаційних територій України законодавцем не здійснено.

Зауважимо, що проблематика державного регулювання розвитку туризму в Україні має не лише гуманітарний інституційно-законодавчий, але й економічний характер. Діяльність Міністерства інфраструктури України, (якому підпорядковується ДАРТ – Державне агентство розвитку туризму), навіть до введення воєнного стану Указом Президента № 64/2022 від 24.02.2022 та повномасштабної агресії рф проти України не вирішувало питань недостатнього фінансування, бюджетування та асигнування туристичної сфери України. Ідеологічно, відновлення туристичної інфраструктури повинне відбуватися за

рахунок державних та місцевих бюджетів. Владно-урядовим апаратом не здійснено спроб інвестиційної координації з фізичними та юридичними особами (інвесторами) задля розвитку в'їзного та виїзного вітчизняного туризмів.

На нашу думку, зазначені колізії варто врахувати у процесі повоєнного відновлення України.

Розглядаючи інституційно-розвиткову проблематику туризму в Україні, до найсуттєвіших чинників її гальмування варто віднести саме несприятливий інвестиційний клімат. Причинами цього є негативний рекреаційно-відпочинковий та оздоровчо-інфраструктурний іміджи України [180]. Питання недостатньої клієнтоорієнтованості – додатковий негативний туристично-курортний чинник, що гальмує наповнення державних та місцевих бюджетів. Відтак, виникає прецедент відсутності ролі туризму України як соціально-економічного двигуна.

Похідною від зазначеної проблематики для України є нераціональне та неповноцінне використання потенціалу «зеленого туризму». Відзначимо, що ані профільними нормативно-правовими актами, ані «екологічним» Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25.06.1991 р. (у редакції від 10.07.2022 р.) не окреслено даної дефініції. На офіційному веб-сайті Верховної Ради України можна знайти два Проєкти Закону про сільський та сільський зелений туризми – 4299 від 23.10.2003 р. [181] та 5206 від 05.03.2021 р. [182], відповідно. Жодна із версій документу не була схвалена для повноцінного нормативного застосування.

На Рис. 3.1 зображений ланцюг доктринального, нормативного, економіко-соціального та супутньо-дотичного гальмувань державного регулювання розвитку туризму в Україні [183].

За науково-доктринальними поглядами, державно-управлінське трактування туристичної галузі в Україні можна реалізувати через формування загальнонаціональної туристичної культури. На переконання В. Іванової [184], для цього необхідна злагоджена робота органів державної влади, органів місцевого самоврядування та закладів вищої освіти.

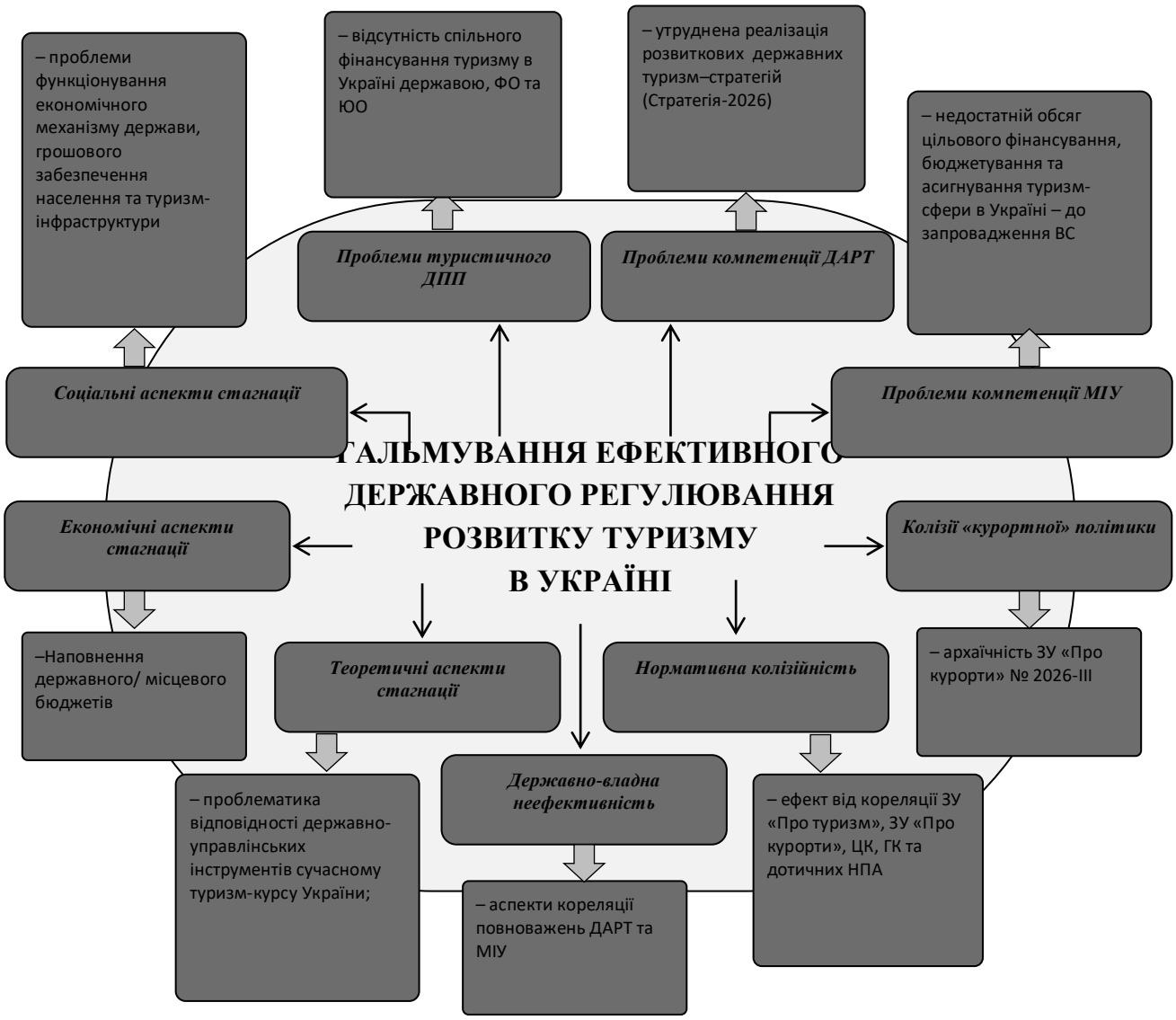

Рис. 3.1 Чинники гальмування державного регулювання сфери туризму України (теоретичний, законодавчий та економічний аспекти) (розроблено авторкою)

У даному контексті, доцільно згадати спільний проєкт ДАРТ і Міністерства культури та інформаційної політики України – Концепцію Державної цільової програми «Мандруй Україною» (2021 р) [185]. Її мета – просування національного туризм-продукту серед населення та іноземних туристів. Концепція покликана підвищити статус України як конкурентоспроможного центру туризму на ринку світових туристичних послуг. В умовах військової агресії рф більшість вищезазначених постулатів складно реалізувати: причинами є економічні, інфраструктурні, безпекові та соціальні загальнодержавні збитки,

а, також, зміщення державно-управлінських пріоритетів убік підвищення обороноздатності.

Супутня проблематика державного регулювання туризм-сфери в Україні полягає у неефективній реалізації органами влади профільної регулятивної функції. У спільному дослідженні стану вітчизняного туризм-регулювання, Н. Опанасюк та А. Охріменко відзначили, що сертифікаційно-ліцензійна діяльність даної галузі щодо приватних туристичних операторів є колізійною та здійснюється за аналогією права та закону – із використанням положень Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII від 02.03.2015 р. (у редакції від 19.08.2022 р.) та частково – положень ст. 12 та ст. 14 Господарського кодексу України щодо ліцензування господарської діяльності державою [186].

Окрім вищеокреслених питань, на державно-управлінському рівні, наразі, не здійснено спроб гармонізувати та спростити вітчизняне бюджетно-фінансове, податкове (Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України) та митно-прикордонне законодавства (Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» № 3857-XII від 21.01.1994 р. – у редакції від 01.01.2022 р.; ПКМУ Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України № 57 від 27. 01. 1995 р.) задля бюрократичного спрощення юридико-економічного механізму державного туристичного контролю та нагляду (контролююча функція).

У свою чергу, контролююча функція вітчизняного державно-владного апарату у сфері туристичних послуг, виявляючись у захисті прав та інтересів учасників галузевих туристичних відносин, кореспондує демократично-правовим, соціальним та людиноцентристським принципам держави Україна, означеним у ст. 1, ст. 3 та ст. 6 Основного закону – Конституції України [187].

Власне, функція державного контролю та нагляду у сфері туристичної діяльності має ознаки точкової диверсифікації. Наприклад, положення Закону України «Про туризм» та Закону України «Про курорти» не враховують туристичні агенції (далі – ТА) та туристичних операторів (далі – ТО) як повноцінних суб'єктів в'їзних та виїзних туристичних поїздок. Так, обов'язки

туристичних операторів встановлені ст. 5, ст. 15 та ст. 20 Закону України «Про туризм», а їх права опосередковано визначені лише у ст. 24 Закону, де законодавець за нормативною аналогією відносить ТО до суб'єктів туристичної діяльності. Профільного нормативного акту, що регулював би діяльність ТА та ТО, в Україні взагалі не наявно [188].

Крім того, додаткових державно-управлінських допрацювань потребує аспект захисту українських туристів під час здійснення виїзного туризму. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про туризм», держава вживає необхідних заходів задля реалізації прав та інтересів мандрівників–громадян України закордоном. Дане положення кореспондує ст. 13 Закону (безпека в галузі туризму), проте, за своїм змістом воно є статично-декларативним, адже не визначає алгоритму практичної реалізації даної норми органами галузевої юрисдикції (Міністерство інфраструктури України, Державне агентство розвитку туризму).

Одним із державно-управлінських пріоритетів України є процес Євроінтеграції та євроатлантична політика. Варто відмітити, що процес туристичної інтеграції із ЄС є для України достатньо ускладненим.

Відповідно до п. q ч. 2 ст. 101 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС від 21.03.2014 р. [189] (далі – Документ), для цілей Угоди туристичні послуги вважаються бізнес-підвидом економічної діяльності. Основні критерії туристичної кооперації викладено у Главі 16 Угоди (ст. 399 – ст. 402). Згідно положень ст. 399 Угоди, співробітництво у галузі туризму для України та ЄС передбачає підвищення двосторонньої туристичної конкурентоспроможності та економіко-соціальне, валютно-фінансове, бюджетне стимулювання. Статтями 400 – 401 Угоди визначені ключові напрями туристичної поєднаності України та ЄС, серед яких: інформаційний, стратегічний та маркетинговий обмін даними. Стаття 402 Угоди передбачає безперервний політико-економічний діалог між Україною та ЄС у туристичній галузі.

Крім того, п. a ч.1 ст. 400 Угоди про асоціацію означено обов'язок країн-підписантів (в тому числі, України) щодо забезпечення прав та інтересів місцевих громад (переважно – сільська місцевість), п. b ч. 1 ст. 400 Угоди –

аспект збереження культурно-історичного спадку, а п. с ч. 1 ст. 400 Угоди – презумпцію інтегративної взаємодії між туризмом та захистом навколишнього середовища.

Виконання Україною деяких положень Угоди про асоціацію викликає певні питання. Внутрішньодержавне впровадження туризм-розвиткової євроінтеграційної стратегії, зокрема, сповільнюється недосконалістю Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. (у редакції від 03.08.2022 р.) [190] – п. 13 ч. 1 ст. 44 Закону визначено лише формальну компетенцію місцевих державних адміністрацій щодо забезпечення розвитку туризму, згідно положень законодавства України; колізійністю Закону України «Про охорону культурної спадщини» № 1805-III від 08. 06. 2000 р. (у редакції від 31.05.2022 р.) [191] – ст. 25 Закону окреслює власне факт (опцію) використання об'єктів культурної спадщини з туризм-метою без алгоритмів їх охорони державними профільними органами на кшталт ДАРТ або Міністерства інфраструктури України; неоднозначними концептами Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25.06.1991 р. (у редакції від 10.07.2022 р.) [192] – ст. 63 Закону окреслює виключно статус рекреаційних зон як масово-відпочинкових та туристичних ділянок без деталізації державно-управлінських тенденцій їх охорони та інфраструктурної розбудови.

Міжнародний аспект виконання Угоди про асоціацію з ЄС у галузі туризму є похідним від реалізації внутрішніх державно-управлінських завдань, визначених Документом. Відзначимо, що прослідкувати траєкторію виконання галузевих туризм-завдань Угоди Україною на офіційному моніторинговому веб-порталі Кабінету Міністрів України – «Пульсі Угоди» – не видається можливим.

Водночас, інформаційна записка Євроінтеграційного Порталу «Україна – Європа» під назвою «Туризм» від 27.09.2017 р. [193] лише окреслює базовий зміст та зобов'язання України щодо реалізації державно-управлінських завдань. Так, відповідальним органом в асоціації щодо реалізації туристичних зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС в Україні є кластер 2 Підкомітету з питань економіки та іншого галузевого співробітництва Комітету асоціації, а

безпосередню відповідальність за імплементацію концептуальних основ туристичного законодавства ЄС несе Міністерство економіки України. До ключових наративів нормативно-правової проєвропейської туризм-інкорпорації віднесено вищезгадану Стратегію–2026, окрім цього – Директиви 90/314/ЕЄС від 13.06.1990 р. як визначника впровадження туризм-безпекових стандартів для громадян шляхом підвищення рівня юридичної відповідальності туристичних агенцій та туристичних операторів.

Крім того, з 01.06.2017 р. в Україні набули чинності три національні стандарти: ДСТУ ISO 17679:2017, ДСТУ ISO 17049:2017 та ДСТУ ISO 23599:2017, створені відповідно до правових нормативів ЄС. Юридичними відповідниками окресленим вітчизняним рамковим положенням у ЄС є ISO 17679:2016 (визначає концепти надання туристичних, зокрема – wellness–послуг); стандарт ISO 17049:2013 (щодо впровадження дизайн-вимог до туризм-стендів, інформаційних джерел, використання шрифту Брайля тощо) та стандарт ISO 23599:2012 (концептуалізує аспекти надання туристичних послуг людям із обмеженими зоровими можливостями), відповідно.

Вітчизняною науково-доктринальною думкою до рушіїв позитивних туризм-корелятивних перепрофілювань в Україні віднесено громадянське суспільство (далі – ГС), що спрямовує та координує соціальну діяльність у державі як самоврядно-структурна демократична одиниця соціуму. Економічний аспект діяльності ГС як каталізатора туризм-індукованих видозмін відповідно стандартів ЄС – забезпечення державою демократизованого туризм-підприємництва (на підставі положень ч.1 ст. 6 Господарського кодексу України щодо свободи підприємництва); політичний аспект діяльності ГС – у нагляді за дотриманням державою концепцій правового верховенства під час реалізації контрольної функції у сфері туризму відповідно норм Конституції України, Бюджетного та Податкового кодексів України на предмет дотримання податково-фінансової політики суб’єктами туристичної діяльності; управлінський аспект діяльності ГС – стимулювання суспільно-господарської та політико-просторової конгломерацій соціуму задля просування туризм-культурного збагачення України [194].

Вищеокреслена категорія є філософсько-державницькою. Подібна теоретична позиція не є поодинокою: М. Біль, досліджуючи специфіку державно-управлінського регулювання туризму в Україні, віднесла ГС до психологічного феномену владно-соціального діалогу (співробітництва) та, водночас, підсегменту програмно-нормативного управління вітчизняною туризм-сферою. Втім, у дослідженні відмічено певну «інтуїтивність» громадянської активності в Україні як політико-демократичної константи. Причинами є недостатньо кваліфіковане науково-методичне забезпечення туризм-культури державою, неграмотна управлінська туризм-риторика та утруднене формування базових освітніх компетентностей щодо реалізації соціальних, природних та похідних прав, гарантованих Основним законом – Конституцією України (де-факто – відсутність належної політичної та правової культур населення) [195, с. 3].

Окрім владно-соціальної взаємодії, потенційним розвитком туризму сучасної України можна називати державно-приватне партнерство. За своїм змістом воно є відмінним від економічної туризм-кооперації державно-владних місцево-самоврядних органів із юридичними та фізичними особами. Відповідно до положень абз. 8 ч.1 ст. 4 Закону України «Про державно-приватне партнерство» № 2404-VI від 01.07.2010 р. (у редакції від 01.01.2022 р.) [196], його застосування можливе у туристичній, відпочинковій та рекреаційно-культурній сферах. Реалізація договорів про спільну діяльність (як правило, довготривалих – від 5 років) дозволяє говорити про пришвидшення розбудови туризму в Україні на засадах проєктного виконання.

Так, висловлюючись за позитивні аспекти державно-приватного стимулювання туризм-інфраструктури України, А. Кравцова віднесла до гіпотетичних позитивних наслідків його впровадження розробку інноваційно-планових туризм-стратегій, а, також, економіко-фінансове, кадрово-технічне та методико-науковое прогнозування у галузі державного регулювання туризму [197].

Проте, повноцінній реалізації державно-соціального діалогу та державно-приватного партнерства як розвиткових чинників сучасної сфери

туризмуУкраїни подекуди заважає галузева державно-управлінська стилістика. Як підмічає А. Карпенко, наразі, в Україні застосовується т. зв. «третя модель державного регулювання туризму», що відзначається концентрацією владних повноважень у ДАРТ та Міністерстві інфраструктури України, котре координує його діяльність. Зазначені органи не наділені належним обсягом повноважень, через що страждає маркетингова (просування туризм-продукту) та міжнародна стратегії вітчизняного туристичного розвитку [198].

Переконані, що обсяг державно-управлінської проблематики сучасної України формують також неконкретність державної туристичної політики, слабкі аналітичні розробки у сфері індустрії туризму на загальнодержавному та місцевому рівнях, а також – неврахування тенденцій світового туристичного розвитку пропорційно вимогам ринку туризму. Філософською проблемою регулювання туристичного простору України ми вважаємо відсутність ідейності щодо впровадження інфраструктурних нововведень.

Вищезгадані проблеми формують необхідність пристосування державно-управлінського апарату туризму України до європейського досвіду. Розглядаючи дану проблему, Н. Леоненко визначила кодифікацію нормативно-правової бази та міжнародне співробітництво (як передумову внутрішньонаціональної законодавчої гармонізації) ключовими пріоритетами туризм-розвитку України [199].

Таким чином, вважаємо, що розширення змісту потребують т. зв. «конституційно-туристичні» кластери прав громадян, визначені Основним законом. Державно-управлінським завданням в умовах Євроінтеграції, зокрема, варто називати реалізацію положень ст. 33 Конституції України (свобода пересування як фактор для резидентів та нерезидентів на території України), ст. 42 Конституції України (право на комерційно-підприємницьку прибуткову діяльність як юридична основа функціонування туристичних агенцій та туризм-операторів), ст. 45 Конституції України (право громадянина на відпочинок як передумова в'їзного та виїзного туризму).

Додаткової державно-управлінської проблематики в Україні набуває процес регулювання супутніх туристичних сервісів – транспортного, готельно-

ресторанного, консульського. Нормативними актами на кшталт ДСТУ EN 13809:2018 (EN 13809:2003, IDT) [200] встановлені нормативи щодо надання послуг потенційному туристу без розширеного критеріального окреслення «похідних продуктів туризм–індустрії».

Таблиця 3.1

Ініціативи державно-управлінського регулювання туризму в Україні (розвитковий аспект)

Ініціатива	Концептуальні положення
Державно-приватне партнерство у галузі туризму України	Спільна діяльність держави та приватного сектору щодо розвитку туристичної, відпочинкової та рекреаційно-культурної сфер. Стимулювання інфраструктури України, розробка інноваційно-планових стратегій. Економіко-фінансове, кадрово-технічне та методико-наукове прогнозування у галузі державного регулювання туризму.
Функціонування громадянського суспільства (ГС) України як каталізатора туристичних перетворень	Стимулювання туристичної державної діяльності у якості самоврядної демократичної одиниці соціуму. Забезпечення економічних (вільне туристичне підприємництво відповідно до ч.1 ст. 6 Господарського кодексу України), політичних (дотримання державою принципів верховенства права під час здійснення контролю та нагляду у сфері туризму відповідно положень конституційного та бюджетно-податкового законодавства України) та управлінських (стимулювання вітчизняного продукту на рівні соціально-державної взаємодії) цілей туристичної галузі.
«Конституціоналізація» концепцій державного регулювання туризму в Україні	Розширення обсягів конституційних прав та свобод громадян в галузі туризму ст. 33 Основного закону (свобода пересування як фактор для резидентів та нерезидентів на території України), ст. 42 Основного закону (право на комерційно-підприємницьку прибуткову діяльність як юридична основа функціонування туристичних агенцій та туризм-операторів) та ст. 45 Основного закону (право громадянина на відпочинок як передумова в'їзного та виїзного туризму) та реалізація контролюючої функції державою щодо виконання зазначених приписів туристичним сектором України (туристичні агенції та туристичні оператори).

[розроблено авторкою]

Окремого вивчення, також, потребує уніфікація положень Закону України «Про захист прав споживачів» № 1023-XII від 12.05.1991 р. (у редакції від 01.08.2022 р.) [201] щодо забезпечення прав туристів–громадян України та іноземних туристів. Особливої колізійності набуває процес реалізації туристичними агенціями положень ст. 7 Закону щодо реалізації т. зв.

«гарантійних зобов'язань» перед туристом як замовником. Питання, також. викликає кореляція даного положення зі ст. 6 Закону України «Про туризм», якою до пріоритетних цілей державного управління туризм-галузі віднесено захист прав та законних інтересів туристів. У обох випадках не визначено безпосередніх форм та методів владно-урядового впливу на формування «туристичної демократії».

У Табл. 3.1 представлений огляд найбільш застосовних, на нашу думку, ініціатив гіпотетичного покращення державно-управлінського регулювання туризму в Україні.

Удосконалення державної туристичної політики України не обмежується лише вищевизначеною траєкторією. Г. Горіною до шляхів реалізації вітчизняної туристичної політики останніх років віднесено, зокрема, забезпечення фінансово-економічної відповідальності туристичних агенцій та операторів відповідно ст. 20 Закону України «Про туризм» (договір на туристичне обслуговування), завдяки чому відбувається станлартизація туристичних послуг. Водночас, на часі невирішеними проблемами державного управління туризмом в Україні залишаються галузево-туристична (забезпечення прав окремих груп туристів) та повноважна (обсяг компетенції ДАРТ як центрального органу виконавчої влади з реалізації туризм-політики) проблематики, внаслідок чого видається неможливим формування єдиної стратегії просування туризм-продукту – в тому числі, за кордоном [202].

Крім того, актуальності набуває аспект процесу надання державної підтримки туризму в Україні. Ефективність останнього страждає від відсутності планово-розрахункових теорій розвитку, опцій (пропозицій) використання туристичних ресурсів, проблемної процедури сертифікації послугової сфери (до 2018 р. діяв Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі № 876 від 30.07.2012 р. Щодо скасування обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування, втратив чинність на підставі Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі № 93 від 26.01.2018 р. без подальших нормативних реновацій) та ін.

Сукупно, це призводить до низької якості туристичних послуг в Україні, та, як наслідок, одночасної втрати внутрішніх та іноземно-міждержавних туристичних потоків. Кінцевий елемент ланцюга – гальмування соціально-економічного розвитку України, адже в умовах глобалізації та інформатизації туризм – один із ключових конструкторів ВВП [203].

Враховуючи вищезазначене, особливої застосовності для державно-владного апарату України набуває обрання моделі стратегічного туристичного розвитку. Враховуючи багаторівневість вітчизняного туризму як об'єкту публічного управління, пріоритетними напрямами галузевого вдосконалення Г. Крутій пропонує визначити власне вплив на суб'єктів туристичних послуг та проведення глобально-координаційної роботи щодо розвитку вітчизняної туристичної галузі на регіональному, національному та міжнародному рівнях [204].

Доцільним буде розмежувати суто доктринально-законодавчий та практично-управлінський аспекти туристичної інтеграції України до галузевих стандартів ЄС. Нормативна складова — аспект положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо культурно-історичного, природничого та громадянського співробітництва, в той час як аспект реалізації євроорієнтованої туристичної політики України органами влади наразі знаходиться на стадії конструювання та розвитку, сповільнюючись профільними корупційними, бюджетними та інфраструктурними колізіями.

За таких умов, дієвим способом врегулювання державно-управлінської проблематики у сфері туризму в Україні може стати визначення цілей здійснення туристичної діяльності. Законом України «Про туризм» останні не визначено (окреслено лише цілі державного управління галуззю), проте нам імпонує теоретичний погляд О. Килин [205], що відносить до них підвищення рівня ВВП, організаційного рівня туристичної діяльності в Україні, забезпечення зайнятості населення, розвиток потенціалу шляхом культивації туристичних ресурсів задля нарощування обсягів туристичної активності в Україні.

Таким чином, державне регулювання туристичної сфери України відзначається теоретико-нормативною розгалуженістю та інституційно-

прикладною непослідовністю водночас. Об'ємний законодавчий базис – як-от Закон України «Про туризм», Закон України «Про курорти», Бюджетний та Податковий кодекси України, а також – Господарський кодекс України визначають доктринальні аспекти врегулювання вітчизняної туристичної політики. Враховуючи вищезазначене, діяльність профільних органів туристичної юрисдикції – ДАРТ та Міністерства інфраструктури України, (що виступають «втілювачами» означених теоретичних тенденцій), стикаючись із фінансово-бюджетними нестачами коштів на галузево-туристичний розвиток, призводить до втрати Україною статусу привабливого, безпечного та інфраструктурно-розвиненого туристичного центру. На наш погляд, нівелювання зазначених негативних тенденцій – державно-управлінський пріоритет України на час повоєнної відбудови після перемоги у війні з рф як агресором.

3.2 Засоби подолання негативних тенденцій у реалізації державного регулювання розвитку туризму в Україні

Процеси євроінтеграції, а, також, виконання Україною положень Угоди про асоціацію із ЄС від 21.03.2014 р. встановлюють перед вітчизняним державно-управлінським апаратом завдання щодо практичної імплементації підходів до управління ЄС у сфері туризму та одночасного нівелювання негативних тенденцій державного управління в Україні.

Як зазначалося раніше, одним із негативних аспектів вітчизняного регулювання у сфері туризму є неконтекстність положення закону України «Про туризм» № 324/95 – ВР, яким до цілей державної туристичної політики віднесено впровадження відповідного «курсу» без практичного нормування даного процесу. На наш погляд, реалізація державного курсу повинна передбачати конгломерацію державних туристичних органів та недержавних інституцій.

Розвиваючи дану тему, варто наголосити на необхідності планування (стратегізації) політики на державному рівні. Відтак, профільні органи –

Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ) та Міністерство інфраструктури України (як частковий спрямовувач-координатор вітчизняної державної політики) – повинні мати внутрішньопланову «дорожню карту» із комплексом завдань щодо її реалізації, що, на відміну від Стратегії розвитку туризму та курортів-2026, оперуватиме не статичними, а практично-прикладними туристичними даними (ценз туристичної привабливості України та можливості його покращення, військова агресія рф та провадження туристичної діяльності в умовах війни, особливості туристичного інвестування в Україні іноземними та вітчизняними інвесторами в ризикових воєнних умовах тощо).

Вищезгадана Стратегія розвитку туризму та курортів-2026, схвалена Розпорядженням КМУ № 168-р від 16.03.2017 р., знову-таки, оперує лише формальними визначеннями. Наприклад, до завдань та цілей туристичного розвитку України до 2026 р. законодавцем віднесено адаптацію до очікувань споживача шляхом позиціювання туристичної продукції відповідно глобально-безпекових викликів. Досвід України щодо протидії негативним економічним чинникам COVID-19 та збройній агресії рф від 24.02.2022 р. свідчить про наступне:

– по-перше, вітчизняна постковідно-довоєнна політика (2021 – січень 2022 рр.) дозволила відносно проактивно впоратися із кризою у сфері туризму шляхом розбудови концепції «доступного туризму», після чого Україну включили до ТОП-позицій туризм-доступності та надали перше місце у рейтингу автотранспортної привабливості країн Європи;
– по-друге, повномасштабне вторгнення рф до України від 24.02.2022 р. повністю перекреслило вищезазначені здобутки внаслідок втрати туристично-історичного, культурно-історичного та природничо-заповідного потенціалів України через інфраструктурні руйнування та заборону польотів цивільної авіації [206].

Вищеозначена проблематика формує необхідність впровадження видозмін у законодавчо-туристичній та туристично-інфраструктурній сферах України. Досвід ЄС щодо стратегізації туризм-простору (впровадження Єврокомісією

Європейської стратегії сталого туризму – EU Strategy for Sustainable Tourism 2021) демонструє врахування поточних безпекових умов та туристично-індукованих ризиків (наприклад, Стратегія враховує згубний економіко-соціальний вплив COVID-19 на туристичний європейський простір та пропонує у якості вирішення даної проблематики «рефокусування» державної політики у напрямі політико-культурного співробітництва країн-членів Союзу) [206, p. 113]. Аплікація даних концепцій в Україні, на нашу думку, мала б знайти прояв у створенні галузево-контекстного(них) нормативного-стратегічного документа (документів) на кшталт «Стратегії розвитку туризм та курортів в умовах воєнного стану», або раніше – аналогічній «Стратегії розвитку туризму та курортів під час пандемії COVID-19». Окрім того, застосування Україною вищезазначених державно-управлінських формулярів дозволило б посилити роль вітчизняної туристичної галузі як форматора (наповнювача) державних та місцевих бюджетів.

На початку даного пункту ми віднесли до чинників подолання негативних туризм-індукованих державно-управлінських тенденцій в Україні формування сприятливого інвестиційного клімату в умовах війни. Досліджуючи загальну специфіку ризикового інвестування, Б. Луців відніс до умов «критичного інвестування» формування галузевих політико-економічних та соціально-юридичних основ щодо сприятливої капіталізації персональних вкладень [208].

«Критичне інвестування» у туризм-сектор України в умовах військової агресії рф на часі не обговорюється. Ми вважаємо подібну стратегію КМУ помилковою, адже статично-стагнаційний статус внутрішнього туризму в умовах втрати капіталообігу від «в'їзного туризму» (відсутні іноземні туристи) додатково дестабілізує вітчизняну економіку. За основу позитивних інвестиційно-туристичних трансформацій пропонуємо взяти норми проєкту закону України № 7456 від 10.06.2022 р. [209], яким ініційовано внесення змін до закону України «Про інвестиційну діяльність» у питаннях створення інвестиційного клімату в умовах воєнного стану. Згідно риторики законопроєкту № 7456, для потенційного туризм-інвестора в Україні варто створити т. зв. «умови пріоритезованого існування», а саме: запровадження контрактно-

договірних (демократичних) домовленостей між власне інвестором, державним та туристичним секторами, відповідно; забезпечення інвестиційної прозорості та «інституціювання» інвестицій шляхом контролю та нагляду за призначеннєвою витратою коштів інвестора.

Додаткової затребуваності для України вищеописана політика набуває у світлі отримання офіційного статусу кандидата на членство в ЄС від 23.06.2022 р., схваленого 27 країнами-членами Європейського Союзу. Окреслені видозміни є не лише елементом туристичної політики України в умовах воєнного стану, але й ситуативного реагування на корупціогенні чинники та проблематику вітчизняного судочинства, через які, не в останню чергу, відбувалося систематичне гальмування виконання Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. у багатьох сферах (включно із Главою 16 – ст. 399–402 Угоди – якою визначаються характерні особливості співробітництва у сфері туризму Україна-ЄС).

У процесі дослідження відзначалася проблематика регулювання у сфері туризму в Україні профільним нормативно-правовим актом – Законом України «Про туризм». Окрім нього, вбачаємо за необхідне запровадити нововведення до Господарського кодексу України № 436-IV від 16.01.2003 р. (ред. від 19.08.2022 р.), зокрема, щодо правового статусу та способів інвестування у вітчизняну туристичну сферу як вільну економічну зону (Глава 39, стаття 401-405 ГКУ). Так, уточнення потребує перелік пільг та «сприятливих інвестиційних умов» для потенційного інвестора, що можуть використовуватися в Україні як елемент інвестиційно-кліматичної стабілізації та залучення іноземних капіталів у вітчизняну туристичну сферу.

На наше переконання, ідеологічного уточнення потребує туристично-культурна кореляція в умовах розвитку політико-соціального простору сучасної України. Культурологічні дослідження (Оксфордський посібник з міжнародного права культурної спадщини 2020 р. [210] та Посібник з питань світової культурної політики від Routledge 2019 р. [211]) визначають «туристичний простір» субелементом (субскладовою) культурного простору. Відтак, тематичні перепрофілювання необхідні не лише до закону України «Про туризм», але й

підконтекстного закону України «Про культуру». Ми вважаємо, що таким чином можливо надати вітчизняному туризму статус культурно-ідеологічного капіталу, що підлягає державному спрямуванню – проте виключно на демократичних засадах (непряме втручання та нагляд, відсутність директивності та «дискретивного» управління ДАРТ поза межами власної компетенції).

Окремої кореляції із вітчизняним туристичним простором в Україні потребує вітчизняний цифровізаційний потенціал. Так, Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифра) запустило ініціативу від 16.11.2021 р. під назвою «Google для туризму: розвиток бізнесу онлайн» [212], метою якого стало формування профільних компетентностей власників готельно-ресторанних активів в умовах діджитал-трансформацій. Однак, дана ініціатива не враховує фотографічну, формально-теоретичну (описову), адеврtайзингову (рекламну) складові «стратегій задоволення мандрівника».

Ввважаємо, що потенціал Мінцифри дозволяє працювати над «інформатизацією вітчизняного туризму» глобальніше – із застосуванням міжнародно-комунікативного досвіду, що використовується профільними туризм-інституціями ЄС (наприклад, робота European Cultural Tourism Network – – ECTN спрямована на координацію туристично-громадських потреб через Інтернет-мережу, а Network for Private Sector in Tourism – NET покликана забезпечувати якість та стійкість туристичної політики Союзу в онлайн та офлайн форматах одночасно) та відповідним делегуванням означених «туристично-цифрових повноважень» не лише ДАРТ та Міністерству інфраструктури України як профільним органам, а і недержавним інституціям – як, наприклад, Національна туристична організація України (НТОУ) та ГО «Спілка сільського зеленого туризму України».

Певного юридичного уточнення у світлі Євроінтеграції в Україні потребують питання «туристично-споживацької культури» та захисту прав туриста як споживача туризм-послуг. Раніше ми відзначали недосконаліть закону України «Про туризм» та закону України «Про захист прав споживачів» у контексті туризм-пов’язаних прав мандрівника – останні, або наводять статичну формацію «охорони прав та законних інтересів туриста» (ст. 6 ЗУ «Про

туризм»), або оперують дефініцією «захист права споживача державою» (п. 1 ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про захист прав споживачів»). Дані положення мають бути процедурно пристосованими до, зокрема, п. е) ч.1 ст. 401 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС від 21.03.2014 р., яким презюмується розвиток туристичного потенціалу між договірними державами у рамках багатостороннього співробітництва. Шляхами подібного пристосування може стати розширення компетенції профільного органу – ДАРТ – у відповідності до положень п. 8 ст. 4 ПКМУ № 1162 від 24.12.2019 р. «Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму», яким передбачається формування конкурентного вітчизняного туристичного простору, інтегрованого відповідно туристичних стандартів ЄС [213].

Схиляємось до думки, що одним із засадничих напрямів розвитку державної туристичної політики України відповідно західноєвропейських традицій має стати т.зв. «туристично-регіональне адміністрування». За основу даної пропозиції взято впровадження Європейською комісією подорожей (European Travel Commission, або ETC), Національних туристичних адміністрацій (НТА), юрисдикційно валідних виключно на певних територіях. Розглядаючи презумпції роботи НТА ЄС, К. Коста [214] відзначив аспект «регіоналізації» туристичної індустрії в країнах Європи із одночасним підвищенням ефективності роботи загального туристичного сектору (конгломерату) ЄС. На рівні України туризм-адміністрування дозволило б концептуалізувати туризм-політику за «культурно-історичними» (пам’ятки) та регіональними (ситуативний поділ на центральну Україну, Карпати та Закарпаття як гіпотетично доступні туристичні центри в умовах воєнного стану) напрямами.

Ризикова туристична політика України в умовах нестабільності зобов’язує державу не лише сформувати стратегії розвитку, але й розробити певні «онлайн-ґайди» для мандрівника. Наразі вітчизняний туристичний простір не оперує належним рівнем онлайн-комунікації із потенційним туристом. Водночас, дослідження Г. Йілдірім та О. Озлем [215], відносячи «туризм-ґайдинг» до підвидів альтернативної туристичної діяльності, називають його складовою

туристичного розвитку розвинених країн світу (ЄС, США). Наприклад, стартап Go!Tourism Guides (використовується на рівні Європи, США та Австралії) пропонує т. зв. «керівництво» подорожами відповідно потреб мандрівника — за експлоративною, акомодаційною, готельно-ресторанною, аттракційною та дозвіллєвою концепціями. Застосування подібних онлайн-ресурсів в Україні дозволили б стимулювати вітчизняну туристичну індустрію та підвищити рівень довіри населення до туристичної індустрії. Особливої актуальності даний підхід набуває у контексті збройної агресії рф проти України, що унеможливлює виїзний туризм та передбачає необхідність форсованого розвитку внутрішнього туристичного продукту.

На Рис. 3.2. представлено кореляцію туризм-ґайдингу та регіоналізації туризм-індустрії як рушіїв позитивізації туризм-ринку України (із урахуванням окресленої доктринальної наукової думки та інституційно-законодавчих перепрофілювань, здійснених у США та ЄС).

Маємо зазначити, що конструювання туристичного простору України відповідно вимог та стандартів ЄС та із одночасним викоріненням внутрішньої державно-управлінської проблематики потребує розвитку і культивації т. зв. «галузевого туризму». Подібним прикладом є феномен «сільського (зеленого) туризму» як нетрадиційного підвиду рекреації. Якщо у ЄС нормативне регулювання зеленого туризму здійснюється через раніше згадану Європейську стратегію сталого туризму 2021 р. – EU Strategy for Sustainable Tourism 2021) та корелюючий акт природоохоронної юрисдикції – Зелений пакт для Європи 2019 р. (EU Green Deal 2019), то в Україні немає активної нормативно-правової бази екотуристичного регулювання: закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25.06.1991 р. (ред. від 10.07.2022 р.) не містить подібного понятійно-категоріального термінування, а проєкти закону про сільський та сільський зелений туризми № 4299 та № 5206 від 23.10.2003 р. та 05.03.2021 р. відповідно досі не є схваленими та промульгованими. Серед положень Європейської стратегії сталого туризму 2021 р. та Зеленого пакту для Європи 2019 р., які доцільно імплементувати Україні у правове поле екотуризму, ми відносимо: кореляцію туризм-політики та досягнення еконейтральності до

2050 р. (п. Н. EU Strategy for Sustainable Tourism 2021; формування трансформаційної державної екологічної політики шляхом екологізації ключових сфер життєіснування, включно із туризмом як його економіко-соціальною надбудовою.

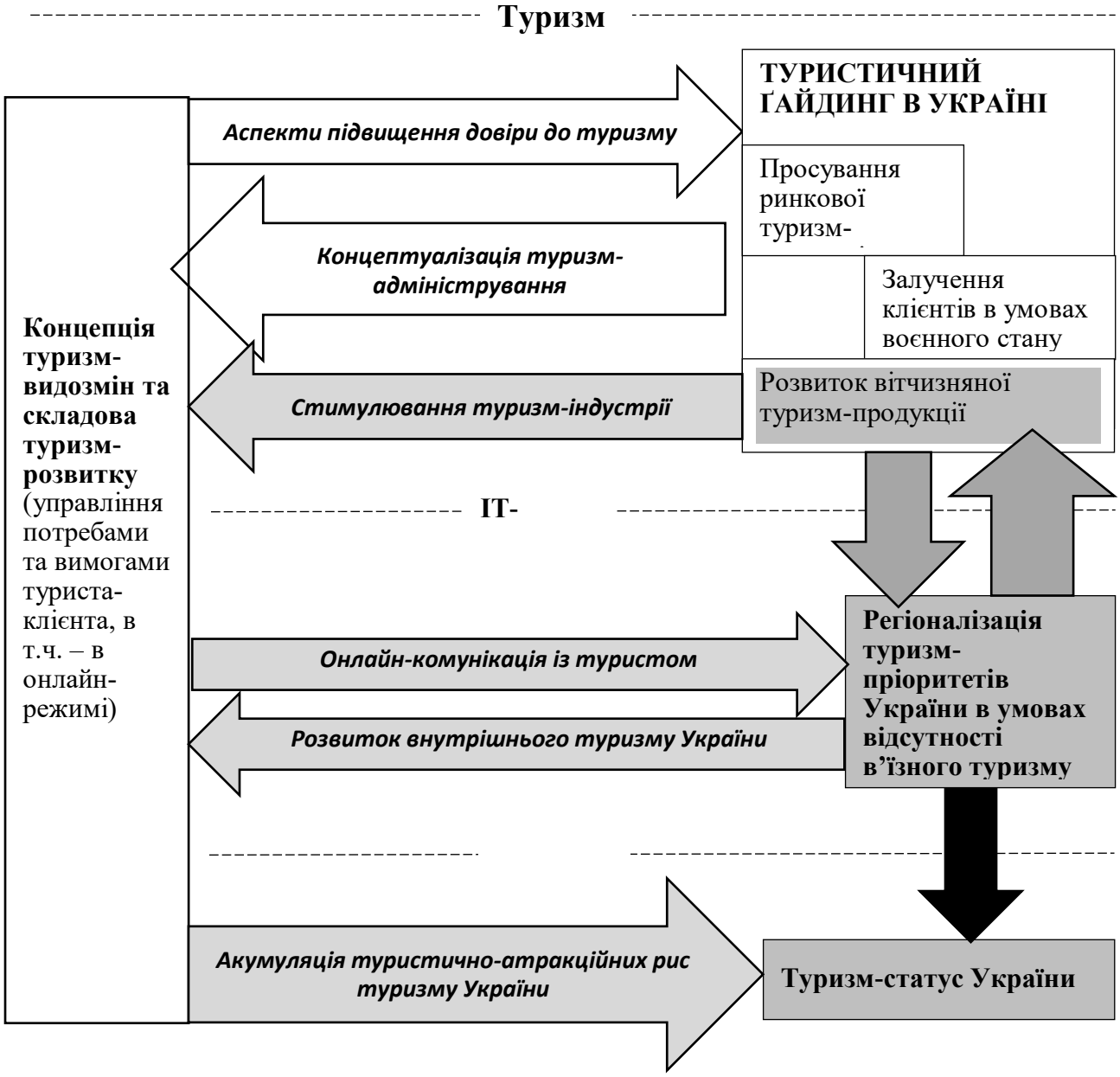

Рис. 3.2. Ґайдинг та регіоналізація як розвивальні чинники ринку туризму України (аспект рецепіювання з ЄС та США) (розроблено авторкою)

До не менш важливих проблем туристично-політичної інтеграції України як держави належить питання адекватно-вимірного фінансування туризм-сектору. Попередньо ми розглянули недосконалості закону України «Про державний бюджет України» та Податкового кодексу України на предмет

неефективного наповнення місцевих та державних бюджетів (та відповідного забезпечення галузей національної економіки – включно із туризмом) – в контексті, зокрема, непідлаштованості під реалії сьогодення у вигляді COVID-19 та військової агресії рф. У контексті розвивальної складової туристичного фінансування, вбачаємо застосовними доктринальні погляди, висловлені Й. А. Бодлендером [216], котрий відносить туризм-фандинг до симбіозу макро- та мікроекономічного забезпечення, здійснюваного державою із переделегуванням компетенції щодо реалізації стартаптів профільним туристичним інституціям. Дещо розвиваючи дану тему, С. Сітсема та С. Вуйовіч [217], відзначили провідну роль державного апарату у формуванні «національно-валового туристичного продукту», а В. Пачеллі та Е. Сіка припустили, що належне фінансове забезпечення туризм-сектору сумарно із налагодженою кооперацією уряду та профільних туристичних органів здатні підвищити не лише загальнонаціональне, але й світове туристичне ВВП [218]. Безресурсовий розвиток туризму в умовах світової глобалізації неможливий, через що ключову увагу урядово-управлінському апарату України варто приділити виконанню економічної складової Угоди про асоціацію між Україною та ЄС від 21.03.2014 р. – а саме Розділу IV «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством», адже корупціогенність вітчизняного державного управління гальмує, в тому числі, розвиток сфери туристичних послуг.

Надалі, вважаємо за доцільне розглядати можливі перепрофілювання у державно-управлінському апараті регулювання туризму України крізь призму прикладів окремих країн ЄС, а, також, розвинених країн світу.

Як зазначалося раніше, вагомою проблемою туризм-апарату України є некорельованість профільних органів (ДАРТ, Міністерство інфраструктури України) із апаратом державного управління – КМУ, ВРУ (як виконавцями Угоди про асоціацію з ЄС). Приклад Швейцарії демонструє [219], що туристичні інтереси держави повинні реалізовуватися на різних фронтах – профільним документом є Федеральний закон про сприяння інновціям, співпраці та знанням (Innotour), що доповнюється Туристичною стратегією Конфедерації від

2021 р. (Confederation`s Tourism Strategy). Обидва акти презюмують внески від держави у «сталий туристичний розвиток» – себто економічне забезпечення та «м'яка податкова політика».

Пристосовуючи дані положення до України, можемо сформулювати щонайменше три цілі стратегізації державної туристичної політики в Україні: покращення рамкових умов туризму (вітчизняне законодавство – закон України «Про туризм», закон України «Про захист прав споживачів», Господарський кодекс України та їх взаємозв'язок); сприяння туристичному підприємництву (встановлення сприятливих умов туристичної діяльності, «демократичне» оподаткування відповідно до Податкового кодексу України); просування туристичних пам'яток України та підвищення їх статусу на політико-культурному світовому ринку (подолання гальмівних державно-управлінських наративів – як-от утруднене виконання Економічної частини Угоди про асоціацію з ЄС). Ключовим, на наше переконання, має стати взаємне доповнення повноважень (компетенції) ДАРТ та Міністерства інфраструктури України із КМУ та ВРУ, із обов'язком Мінцифри щодо забезпечення прозорості даного процесу (наприклад, шляхом формування Реєстру внутрішньотуристичного співробітництва України, або Пульсу владного туризм-партнерства України як онлайн-моніторингових сервісів).

Окрім зазначеного, моделювання вітчизняної туризм-політики доцільно провадити на засадах виокремлення ключових (засадничих) кластерів розвитку. Так, для України такими сегментами варто визначити міський (короткострокові одно- та дводенні перебування у Києві, Львові, Харкові, Чернігові, Чернівцях, Ужгороді та ін. містах) та гірський (Карпати, Закарпаття) туризм. Досвід Франції показує [220, p. 422], що аналогічний розподіл за місько-гірськими туризм-критеріями здатен приносити щорічно половину сумарного туризм-ВВП – відповідно даних Міністерства Європи та закордонних справ Франції, граничним річним показником є цифри у 29% та 23% загальної дохідності.

Реалізація подібної ініціативи в Україні повинна передбачати інфраструктурне забезпечення міст необхідними «умовами розміщення»: вітчизняні вчені на кшталт А. Мазаракі [221] та І. Сторонянської [222] у

міжнародних публікаціях відмічають необхідність підвищення рівня громадської безпеки та готельно-ресторанного сервісу, запропонованим у столиці України – Києві та інших містах. При цьому, в період 2010–2020 р. в Україні значно зросла кількість бізнес-туристичних підприємств – із 50 тис. до 71, 7 тис. відповідно [223]. Балансування між глобалізацією вітчизняного туризму та його координацією в Україні потребує участі Міністерства фінансів України у питаннях реалізації державної політики в туризм-індустрії, зокрема, шляхом взаємодії із ДАРТ та виділення цільових дотаційно-субвенційних видатків/асигнувань на партикулярно-територіальний розвиток туристичної інфраструктури. Це ж стосується і повоєнного відновлення сфери туризму України, детально-концептуальні пропозиції щодо котрого (із урахуванням корелятивного туризм-досвіду Великобританії) описані нижче.

Реалії сьогодення диктують необхідність зупинитися на вітчизняних можливостях (опціях) формування своєрідного Плану повоєнного відновлення туризм-індустрії України. За основу пропонуємо обрати ключові аспекти Плану відновлення туризму 2021 р. (далі – ПВТ 2021), ініційованого Департаментом цифрових технологій, культури, медіа та спорту Великобританії [224] (остання, хоч і вийшла зі складу ЄС, відноситься до розвинених країн Європи та є відвідуваним центром туризму. Відтак, ПВТ-2021 пропонує використовувати «туризм-стимулювання» та «підтримку малого та середнього туризм-бізнесів» для встановлення кооперації між державним та приватним секторами (аналогія державно-приватного партнерства – ДПП). Окремим аспектом стимуляції туризму у Великобританії визначили «забезпечення туризм-попиту».

Враховуючи вищевикладене, Україні варто визначити «стратегічні основи» подібного відновлення, сформувавши список «ключових туристичних міст», «ключових туристичних центрів» та розробивши певну програмну пропозицію – наприклад, «Відвідай Україну» [225], що у підсумку сформулює попит. Особливої актуальності такі дії набудуть після завершення збройної агресії рф проти України та повернення усіх легіслативно-належних територій за міжнародним правом. На відміну від ПВТ-2021, що застосовувався урядом Великобританії в умовах економічної кризи виробництва, План повоєнного

відновлення туризм-індустрії України повинен передбачати цільові державно-бюджетні асигнування та згадані міжнародні інвестиції від держав-партнерів (ЄС та США) як умову впровадження вищеокреслених інноваційних програм.

Поряд із державно-управлінськими ініціативами, актуальним способом мінімізації ризиків може стати «формування стратегій приваблення туриста як елементу просування туристично-розвиткової політики». Дана ідея, озвучена у 2016 р. Х. Кайєлі [226], передбачає функціонування ДПП між державним та приватним секторами для покриття форс-мажорних обставин (до останніх відносимо повномасштабне вторгнення рф до України від 24.02.2022 р.). Способами подібного «покриття» автор пропонує вважати виконання компанією на замовлення профільного державно-туристичного органу т. зв. «відновлювальної програми» – будівництва рекреаційно-туристичної зони, готельно-ресторанного та садово-паркового осередку громадської активності.

Реалізація даної стратегії в Україні може стати елементом ефективного повоєнного відновлення за умови контролю та нагляду ДАРТ за виконанням «туризм-процедури», а, також, НАБУ (щодо витрати коштів на туризм-відновлення за призначенням). Нашою пропозицією на період повоєнного туризм-відновлення України буде внесення змін до п.3 ПКМУ № 1162 від 24.12.2019 р. «Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму», яким до завдань ДАРТ, окрім державної галузевої політики, буде віднесене здійснення контролю та нагляду за фінансуванням сфери туризму і т.д.

Науково-доктринальні позиції щодо туризм-індустрії нерідко визначають інновації елементом доступної відповіді на глобалізаційні та безпекові трансформації. Нам імпонує позиція А. Єштаєва [227], котрий наполягає на впровадженні державами «інноваційних стратегій маркетингового туризм-розвитку». До них автор відносить рекламування не лише «культурної спадщини» як статичної константи, але й просування її складових – історичної, рекреаційної, культурної, а. також, новітніх форм туризму – зеленого, оздоровчого туризму та ін. Державно-управлінське впровадження подібної політики в Україні кореспондує п. 7 ПКМУ № 1162 від 24.12.2019 р. «Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму», яким передбачено

опцію організаційно-розпорядчої, фахово-повноважної та контрольної функцій як субскладових діяльності даної інституції. Перепоною до реалізації означеної ініціативи може стати згадана неефективна кореляція між нормативною та інституційною сферами туристичної політики України: аспектом її урегулювання, на нашу думку, може стати прийняття уніфікованого документу, як-от «Договору про співробітництво між ДАРТ, Міністерством інфраструктури України та Міністерством фінансів України у галузі нарощування туристичного потенціалу України на внутрішньому та міжнародному ринках».

Відмітимо, що об'єктивні фактори гальмування розвитку туризму в Україні є удвічі вагомішими, аніж у ЄС та інших розвинених країнах. За останні 2,5 роки вітчизняна туристична індустрія стикнулася із згубними наслідками COVID-19 (виключно економічний аспект) та військової агресії рф (економічний, безпековий, культурний, інфраструктурний аспекти гальмування туризм-індустрії для України), в той час як ЄС, США та інші союзники України спрямовували державну політику виключно проти подолання наслідків COVID-19. Дорожня карта щодо нівелювання означених негативних наслідків окреслена у дослідженні Ф. Буріні [228], де важелями посткризового відновлення визначені синхронність державної політики та законодавчого регулювання, а, також, збереження ландшафтно-пам'яткової автентичності окремих регіонів. Останній аспект викликає реалізаційні сумніви, адже в умовах збройної агресії рф та тимчасової окупації суверенних територій України це є можливим лише на окремих дестинаціях. Проте, питання фіксування військових злочинів рф проти історичних, культурних пам'яток доцільно покласти на Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України (Мінреінтеграції) задля сумісної реновації культурно-туристичних локацій із партнерами України після деокупації відповідних територій. Дана пропозиція підлягає комплексному впровадженню на чолі із ДАРТ як органом, що стандартизує концепції розвитку туристичної індустрії в Україні.

Дещо узагальненим, проте системоутворюючим чинником розвитку туризму в Україні варто вважати «концептуалізацію вітчизняного туристичного простору». Даний термін був інтегрований у вітчизняну доктрину Ю.Середою

[229], котра визначила його як «рекодифікаційну діяльність органів влади, недержавних інституцій та громадянського суспільства щодо підтримання соціокультурно-феноменологічного статусу туризму в Україні». На основі даної теорії пропонуємо сформувати авторську модель зростання ефективності туристичної індустрії України в умовах сучасних геоглобальних, епідеміологічних та безпекових викликів: ДАРТ та Міністерство інфраструктури України як органи із відповідною компетенцією, визначеною законом (ПКМУ № 1162 від 24.12.2019 р. щодо ДАРТ та ПКМУ № 460 щодо 30.06.2015 р. щодо Мініфраструктури України відповідно); діяльність Національної туристичної організації України (НТОУ); формування соціального діалогу між державою та громадянами в галузі туристичної політики, заснованої на положеннях закону України «Про соціальний діалог в Україні».

Повинні відмітити, що державне управління туристичною сферою України походить та залежить не лише від законодавчих норм, але й від сфери, специфіки та контексту застосування останніх. Загальна тенденція державного регулювання розвитку туризму є диспозитивною (п. 3 ПКМУ № 1162 від 24.12.2019 р. «Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму» передбачає т. зв. «відпускне» управління профільним органом: реалізація державної політики без контролю та нагляду. Вищезазначений підхід формує, зокрема, колізійне трактування ст. 25 Закону України «Про туризм», яким визначається перелік прав туриста та формально-способові механізми їх захисту. За таких умов, на нашу думку, страждає ефективність кризового туристичного управління – у відносинах владно-вертикального впливу (директивне управління «згори донизу» та відносинах із приватним елементом щодо захисту туристом власних прав без звернення до державних органів). Відповідно до ст. 8 Цивільного кодексу України, за певних умов, до громадських відносин може бути використано аналогію закону. Нормативний дозвіл захисту туризм-прав споживачем туризм-послуг на території України полегшив би процедуру запобігання порушенням законних інтересів туристів як споживачів.

Потрібно відмітити, що за своїм змістом подібний підхід кореспондує теорії «м'якого права» – soft law [230] – концепції ЄС, що передбачає диспозитивне

регулювання юридичних правовідносин шляхом застосування актів «непрямої дії» та субправових інструментів. Відповідно курсу України на Євроінтеграцію, застосування даного принципу у туризм-сфері дозволить максимізувати внутрішньотуристичні, а також – туристично-в'їзні бюджетні надходження та відповідну частку туризму у формуванні національного ВВП. Зазначений підхід може застосовуватися не лише під час повоєнної відбудови України, але й зараз – стимулювання внутрішнього туризму в умовах воєнного стану передбачає спрощені податково-регулятивні та державно-наглядові процедури для провадження туризм-діяльності.

На нашу думку, вагомою складовою державного управління розвитком туристичної галузі України може стати державно-управлінське унормування положень закону України «Про культуру» № 2778-VI від 14.12.2010 р. (ред. від 07.10.2022 р.) відповідно положенням вітчизняної культурної стратегії. Ми вважаємо, що термін «культурна спадщина» повинен розглядатися як субскладова туризм-приваблення потенційних клієнтів (себто – «споживачів туризм-послуг»). Подібна політика продемонструвала б кореляцію рекреаційно-оздоровчого та історичного компонентів вітчизняної туристичної стратегії.

Варто зазначити, що концептуальний формат впровадження означених видозмін в Україні можливий виключно за умови єдності усіх ланок державних органів: Міністерства фінансів України (форматор «ресурсу» туристичних реновацій), ДАРТ та Міністерства інфраструктури України (органи забезпечення туризм-політики), НАБУ (цільове використання коштів на відбудову «національного туристичного продукту» як частину плану повоєнної відбудови України) тощо.

Здійснення контролю та нагляду за туристичною сферою України – пріоритетний напрям її розвитку. Ми вважаємо, що, в умовах сьогочасних геоглобальних та безпекових викликів, Україні важливо налагодити процес «м'якої директивізації» туризм-сфери – із урахуванням положень м'якого права ЄС та теорії «відпускного державного управління», проте із концептуалізацією процесу «відновлення національного туризму» як відповіді на військову агресію рф від 24.02.2022 р. На нашу думку, такі дії можуть стати передумовою

покращеного інвестування у туристичну сферу України від країн-партнерів ЄС – – як на публічно-правовому (державно-інституційному), так і на бізнес-приватному рівні (фізичні, юридичні особи, фізичні-особи підприємці, недержавні організації на кшталт ETC – European Travel Commission).

Нормативна складова сфери туризму України відіграє основоположну роль у здійсненні владно-директивного (кризового) управління. Саме тому, до завдань вітчизняного апарату державного управління ми віднесемо не лише кодифікаційно-імплементаційні дії щодо закону України «Про туризм», закону України «Про культуру», закону України «Про захист прав споживачів», Господарського та Цивільного кодексів України, але й профілізацію сфери публічного впливу на сферу туризму задля її «демонополізованого управління» – м'якого рамкового контролю фахової діяльності [231, с. 52-56].

3.3 Шляхи формування концептуальної моделі удосконалення державного регулювання розвитку туризму в Україні

Вважаємо, що концептуальна модель ефективного, проактивного державного регулювання туристичної галузі в Україні повинна бути симбіозним результатом виконання профільними вітчизняними інституціями положень Угоди про асоціацію з ЄС (щодо принципів туризму), рецепції теоретико-методологічних та практично-прикладних концептів інституціоналізації туризм-сфери ЄС та, власне, впровадження механізмів еконейтральності як засад імплементації зеленого / сільського туризмів в Україні.

Положення Глави 16 «Туризм» Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (ред. від 30.11.2015 р.) [231], на наше переконання, повинні передбачати аспекти статичного співробітництва Україна-ЄС-Україна (ст. 399, 400 Угоди). Так, Законом України «Про туризм» не дефініційовано «культурну спадщину» як об'єкт туризм-індустрії. Це не корелює із засадою туризм-кооперації Україна-ЄС щодо культурних надбань як міжтуристської складової. Аналогічна дисконсенсуальна законодавча колізія – відсутність у профільному Законі

України «Про туризм» пропозицій, генерацій та ноу-хау щодо запровадження туристичних інновацій, котрі когенеруються відповідно до ст. 401 Глави 16 Угоди про асоціацію з ЄС. Крім того, ст. 402 Угоди про асоціацію з ЄС визначає туризм прибутковою галуззю економіки.

Враховуючи вищезазначене, туристична сфера України підлягає державному регулюванню як економіко-соціальна та крос-культурна феноменологія. Підлягає концептуалізації профільний нормативний правовий акт – Закон України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. (ред. від 16.10.2020 р.) [231]. Так, ст. 1 Розділу І Закону (Визначення термінів) пропонуємо розширити наступними дефініціями : «культурна спадщина» – об'єкт історико-етнічних, архітектурних, мовно-звичаєвих надбань, що є предметом туристичної зацікавленості та потенційним об'єктом туристичних інновацій; «туристична інновація» – нововведення, що застосовуються у вітчизняній туристичній сфері відповідно до практико-технологічних та інформаційно-досвідних практик індустріалізації туристичного продукту. Відповідальність за реалізаційне впровадження туристичних інновацій та туризм-риторики (культурна спадщина як туристична константа) необхідно покласти на Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ) як центральний орган виконавчої влади, що реалізує профільну політику. Саме за таких умов буде реалізований конструкт Угоди про асоціацію з ЄС щодо туризму як економіко-фінансового джерела наповнення державного бюджету України.

Угодою про асоціацію з ЄС, також, встановлені цензи інфраструктурного, ресурсно-людського та туристично-ринкового розвитків як передумови налагодженого діалогу «Україна-ЄС» (ст. 401 Угоди). У свою чергу, Закон України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. (ред. від 16.10.2020 р.) не наводить поняття «інфраструктура» (лише готельно-ресторанні господарства як об'єкти туризм-інфраструктури згідно зі ст. 19 Угоди), абсолютно не оперує дефініцією «людського ресурсу», а щодо терміну «туристичний ринок» використовує підміну понять (ст. 10 ЗУ – «туристичний ринок», ст. 17 ЗУ – «ринок туристичних послуг», ст. 36 ЗУ – «туристичний ринок»). Через це, пропонуємо додати окрему статтю до Закону України «Про туризм» під назвою

«Туристична інфраструктура», виклавши її у наступній редакції: «Туристична інфраструктура є комплексом готелів, ресторанів, закладів відпочинку, рекреаційно-паркових та природно-ландшафтних ресурсів, що використовуються туристом із метою релаксації та передбачають комерціалізацію (отримання прибутку) власником (бенефіціаром) окремого туристичного об'єкта».

Інфраструктурні питання вітчизняної туризм-індустрії скеровують до необхідності перепрофілювань державно-управлінського апарату України згідно п. d) ч.1 ст. 401 Угоди про асоціацію з ЄС, що передбачає політико-туристичну стратегію, побудовану на правових, адміністративних та фінансово-економічних засадах.

Загалом, правові засади повинні передбачати уніфікацію профільного туризм-законодавства України – Закону України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. (ред. від 16.10.2020 р.), Закону України «Про курорти» № 2026-III від 05.10.2000 р. (ред. від 16.10.2020 р.). Вище нами було окреслено гіпотетично-апропріативні перепрофілювання до Закону України «Про туризм»; Закон України «Про курорти», на наш погляд, повинен нормувати принципові, інституційні та видові аспекти здійснення курорт-індукованої діяльності в Україні як складника національного туристичного простору. Наприклад, ст. 14 даного Закону передбачає розвитково-курортну опцію виключно за державними та місцевими цільовими проєктами. Нормативний акт термінологізує поняття «державний цільовий туристичний проєкт» та «місцева цільова курортна програма», тому вбачаємо за доцільне прописати у окремих статтях Закону юридичні ознаки кожного з процесів, орієнтовно виклавши їх у наступних редакціях : 1) «державний цільовий туристичний проєкт – це інфраструктурно-розвиткове рішення ОДВ та / або ОМС у курортно-туристичній сфері життєустрою, що передбачає погоджене фінансування від центрального органу виконавчої влади у галузі туризму (ДАРТ), унормоване на рівні затвердження загальнодержавного бюджету України на звітний рік»; 2) «місцева цільова курортна програма – комплекс заходів із удосконалення туристичного потенціалу окремих курортів певного регіону України, благоустрою останніх як

структурно-самоврядних одиниць єдиної національної курортної системи, що забезпечується шляхом цільового державного фінансування та приватного інвестування вітчизняними та іноземними бізнес-партнерами, що мають власне місцерозташування або місцезнаходження на території України».

Адміністративні засади перебудови управління туристичною сферою України мають передбачати встановлення ієрархії повноважень Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) відповідно коригування місцевої туристичної політики. Відповідно до п. 6 Постанови КМУ «Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму» [231], ДАРТ співпрацює із місцевими державними адміністраціями лише обмежено. Пропонуємо внести до профільного нормативного акту видозміну наступного формату: «Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ) взаємодіє із місцевими органами державної влади з метою розвитку вітчизняного туристичного потенціалу та поширення національного туристичного продукту закордон, дотримуючись положень Закону України «Про місцеве самоврядування». У такий спосіб можна унормувати директивність туристичного управління в Україні, що гальмує реформу національного туристичного сектору відповідно стандартів ЄС. Бажано врахувати, що децентралізація влади як субскладова адміністративної реформи, синхронно розпочатої із підписанням Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р., передбачає саме «передачу повноважень та бюджетів від ОДВ до ОМС» [232]. Відтак, пропонована нами ініціатива корелює із специфікою загальнодержавного курсу. Зазначений підхід охоплює як п. b) ч. 1 ст. 401 Угоди про асоціацію з ЄС (стратегічне туризм-партнерство Україна-ЄС), так і п. f) ч. 1 ст. 401 Угоди про асоціацію з ЄС (розвиток туризму на місцево-муніципальному рівні).

Фінансово-економічні засади державного управління туристичною індустрією України, на наш погляд, потребують комплексного та послідовного ресигнування. Наприклад, у ст. 51 Бюджетного кодексу України [233] (Особливості здійснення окремих видатків бюджету) законодавцем передбачено державні витрати виключно на «надання та забезпечення пільгового санаторно-курортного лікування». Вважаємо дану інтенцію соціальноорієнтованою, проте переконані, що державне фінансово-економічне забезпечення

інфраструктурного оснащення курортів та туристичних локацій із сприятливим місцерозташуванням та кліматичними індикаціями виглядає не менш потрібною. Відтак, пропонуємо доповнити ст. 51 Закону дефініцією наступного змісту: «Держава у виключних випадках забезпечує покриття витрат на інфраструктурне відновлення, фінансування та бюджетування об'єктів туристичної та курортної інфраструктури за умови визначення виключної туристично-локаційної, історичної, лікувальної, рекреаційно-оздоровчої, ландшафтно-відпочинкової характеристик». Вважаємо, що таким чином можна збалансувати вітчизняний культурний сектор та забезпечити вільний обіг коштів туристичного призначення як елементу збагачення національної економіки.

Зауважимо, що реалізація п. е) ч. 1 ст. 401 Угоди про асоціацію з ЄС, що передбачає підвищення професійної кваліфікації туристичного персоналу та стандартизацію туристичної сфери, є похідною константою від вищеописаних нами, адже джерела розвитку туризму – стале фінансування, залучення інновацій, реновація інфраструктурного сектору. Висловлюємо пропозицію щодо налагодження державно-приватного партнерства (ДПП) в туристичному сегменті України відповідно положень галузевого Закону України «Про державно-приватне партнерство» [234]: у такий спосіб можливо реалізувати програму-проєкт туризм-відновлення щодо конкретного курортного об'єкта за державні кошти, перераховані приватним компаніям задля втілення відповідної реновації. Економічний аспект ДПП є позитивним, адже залучає сектор МСП (малих та середніх підприємств) до активної співпраці з державою.

Найбільш значущим сегментом активних державно-управлінських видозмін туризм-галузі вбачаємо інституціоналізацію даної сфери відповідно стандартів ЄС. Як відомо, ієрархію управління туристичними проєктами в Україні представлено Державним агентством розвитку туризму (ДАРТ) як органом профільною юрисдикції, Міністерство інфраструктури України як координатор діяльності ДАРТ, та, власне, Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України як органи урядово-контролюючої та законодавчої компетенції, відповідальні за ситуативне виконання умов Угоди про асоціацію з ЄС відповідно процесу євроінтеграції.

Приклад ЄС демонструє нам дорожню карту (план) інституціоналізації вітчизняної туристичної індустрії. В Україні наразі немає відповідника EDEN (European Destinations of Excellence) як органу, що пропагує інноваційно-туристський продукт закордоном. Ситуативним відповідником можна вбачати лише ініціативу Docudays UA та OSIFE (Open Society Initiative for Europe) «Мандруй Україною» від 2018 р. [235], що інтенсифікувала визнання українського культурного та туристичного продуктів Іспанією, Францією, Німеччиною, Італією тощо. Натомість, для злагодженого внутрішнього та міжнародного розвитку культурного сектору України потрібне його сприйняття крізь призму фаховості та постійної комунікації – через що створення органу координації вітчизняних туризм-проєктів у Європі (наприклад, Організація міжнародного просування туризму України) виглядає потребою часу та транспарентним державотворчим рішенням.

Діджиталізація, глобалізація та загальносвітова інформатизація створюють необхідність т. зв. «цифровізації» туризму. Діджитал-потенціал України є високим (демонстрація – застосунок «Дія», якому немає аналогів у ЄС), тому до компетенції Міністерства цифрової трансформації України (Мінцифри) доцільно віднести процеси розбудови онлайн-туризму, онлайн-турів, онлайн-бронювань визначних курортно-мандрівних дестинацій тощо як для громадян України, так і для громадян країн-членів ЄС. Частковим аналогом нецифрового нормування туризм-сфери ЄС можемо назвати ENAT (European Network for Accessible Tourism) – інституцію, що генералізує туризм-політики та туризм-практики країн-членів Союзу за ознакою «інноваційної доступності». Логічно, що цифрові туризм-інновації в Україні повинні інтегруватися із туризм-напрацюваннями ЄС щодо стійкості, стабільності та єдиновимірності туристичної індустрії країн-членів Союзу та країн-партнерів ЄС (як-от Україна).

На наше переконання, термінологічні та ідеологічні основи стійкості, стабільності та сталості вітчизняної туризм-індустрії також підлягають інституційній уніфікації. Доцільним вбачаємо створення в Україні Інституції сталого туризму, що конгломеруватиме планово-перспективні напрацювання урядово-управлінського та туризм-менеджерського регулювання вітчизняною

туризм-індустрією. Подібна Інституція повинна мати як загальнодержавну, так і муніципально-місцеву юрисдикцію впливу задля формування т. зв. «загальнонаціональної стратегії сталого туристичного розвитку в Україні».

Важливим цензовим туризм-нововведенням, що підлягає реалізації в Україні, визначаємо ініціацію туризм-інновацій, заснованих на фахових туризм-дослідженнях. Так, в умовах військової агресії рф проти України від 24.02.2022 р. вітчизняний туризм-сектор або надає туризм-послуги в обмеженому форматі на «відносно безпечних територіях», або не надає туризм-послуги взагалі. Ситуативні туристичні нововведення повинні передбачати «онлайн-туризм», «віртуальні подорожі», «рейтинг туристичних локацій відповідно безпеки останніх». Глобальні туристичні інновації мають передбачати транспарентні шляхи повоєнного відновлення України, що, зокрема, дозволить приватним інвесторам безперешкодно «заходити» на вітчизняний туристичний ринок із відповідними гарантіями від державного сектору, генерованими Законом України «Про режим іноземного інвестування» (зокрема, ст. 7 та ст. 8 відповідного Закону, що встановлюють юридично-гарантійні цензи інвестиційних кошторисів, вкладених у об’єкти інвестиційної діяльності, як-от туризм, іноземним інвестором із обсягами капіталу на території України) [236]. Також виникає необхідність ранжування областей та міст України як туристичних дестинацій за показниками «інвестиційної привабливості». Вищеозначена ініціатива, на наш погляд, підлягає стандартизації та нормуванню Міжвідомчою комісією з питань державних інвестиційних проєктів [237] (предметно-існуючий орган, прецеденти фахової діяльності котрої можна знайти на офіційному веб-порталі Міністерства економіки України).

Похідною від вищенаведеної ініціативною роботою щодо покращення державно-управлінської риторики координації в Україні вбачаємо створення органу контролю та нагляду за урядовими ініціативами для розвитку туризму. Ми вважаємо, що управління туризм-проєктами має здійснювати Національний орган інноваційного розвитку – інституція, що відповідатиме за державно-установчі та управлінські перепрофілювання.

Профілювання вітчизняної туризм-індустрії, також, повинно передбачати стандартизацію діяльності готельно-ресторанного сектору. Наразі регулювання даного питання в Україні здійснюється Законом України «Про туризм» та Наказом Міністерства економіки Про затвердження правил роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства № 291 від 24.07.2002 р. (ред. від 29.01.2021 р.). Відзначимо, що Закон України «Про туризм» згадує готельно-ресторанні послуги лише у ст. 22 (тимчасове розміщення, прибирання номерного фонду, нагляд за схоронністю майна відвідувачів (туристів), пропозиції / послуги ресторану та бару залежно від статусу останніх тощо). Вищезгаданий Наказ Міністерства економіки № 219 також наводить статистично-технологічні, класові вимоги до об'єкту ресторанного господарства, означаючи кулінарні, технологічні та субординаційні (формат «клієнт-замовник – ресторан-виконавець як суб'єкт комерційно-господарської діяльності).

За наведених умов не враховується роль вітчизняного туризму як культурного та економічного генератора соціально-фінансового добробуту України. Отож, пропонуємо внести законодавчі перепрофілювання до Закону України «Про туризм», доповнивши його статтею наступного змісту: «Визнаючи та враховуючи роль вітчизняного туризму як соціально-економічного фундатора добробуту, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у галузі туризму (ДАРТ), інші державні та місцеві органи здійснюють контроль та нагляд за функціонуванням готельно-ресторанного комплексу як субскладової туристичної системи (ч.1 відповідної ст.). Центральним орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у галузі туризму (ДАРТ), здійснюється перевірка на відповідність дотримання готельно-ресторанним бізнесом вимог національного туристичного та господарського законодавства (ч.2). Доповнити подібні юридичні видозміни доцільно шляхом інституційних перетворень – екстраполювавши наявні компетентності ДАРТ щодо врегулювання готельно-ресторанної індустрії на орган спорідненої юрисдикції – наприклад, Державний департамент готельно-ресторанного нагляду та контролю.

Надалі пропонуємо детальніше зупинитися на культурній кореляції як рушієві сталого економіко-соціального розвитку України. Прецедент культурних інституцій ЄС – Європейської мережі культурного туризму (European Cultural Tourism Network – ECTN) та Made in Europe демонструє, що туристично-культурну індустрію логічно розглядати як конструкт-підсегмент національної культурної спадщини. Відмічаємо, що профільним Законом України «Про туризм» термін «культура» згадується лише відносно дефініціювання «туристичного продукту» як послугового комплексу, до якого віднесено в т.ч. культурні об'єкти (абз. 4 ст. 1 Закону), віднесення до туристстько-ресурсного потенціалу України об'єктів культурної спадщини, визначення туризму галуззю культурно-пізнавальної активності та його визнання культурно-історичним / соціально-економічним феноменом. В свою чергу, Законом України «Про культуру» та раніше – Основами законодавства України про культуру 1992 р. (наразі нечинні) туризм як культурний складник взагалі не означено. Лише у ст. 37-6 Закону України «Про охорону культурної спадщини» законодавець відносить туризм до об'єктів всесвітньої спадщини.

Переконані, що туризм та культура як сфера пізнавально-розважальної дійсності повинні стати в Україні об'єктами нормативно-інституційного врегулювання. Для цього необхідно внести зміни у Закон України «Про туризм», додавши туди юридичну конотацію наступного змісту (бажано – у Преамбулі): «Усвідомлюючи стратегіко-економічне та соціально-релятивістське значення туризму як носія культурного геному Української нації, визначаємо його зв'язок із культурою України та національним активом спадщини як контекстуально споріднений». У свою чергу, Закон України «Про культуру» необхідно перепрофілювати у наступній дирекції статті «Туризм як національний культурний актив»: «Туризм як національно-пізнавальна надбудова сприяє реалізації соціальної та економічної функцій щодо забезпечення схоронності культурного простору України та вітчизняної культурної спадщини».

Означені нормативні перепрофілювання повинні підтверджуватися супутніми інституційними видозмінами. Так, створення умовного Комітету інтеграції культури та туризму України може допомогти у впорядкованому

нормуванні ролі туризму як конструкту сталого культурного простору — ідеологічно («культура та туризм — споріднені константи, де туризм – спосіб контекстуації культурного простору України»), економічно (нарощування «валового туристичного продукту», стимулювання потенційних туристів завдяки реінтеграції інфраструктурного потенціалу) та політично (окреслення ролі туризму як рушія «культурного визнання» України потенційними іноземними туристами – т.зв. «просування вітчизняного туристичного продукту»). У Табл. 3.2 представлено віхові концепти туристсько-культурної інтеграції в Україні на нормативно-інституційному рівні.

Таблиця 3.2.

Перспектива культурно-туристичної реінтеграції України

Засади взаємодії формату «туризм-культура» в Україні	**Концепції та критерії впровадження (державно-управлінська площина)**
Туризм як складова загальнокультурної системи країни	Когенерація видозмін, внесених до Закону України «Про туризм», Закону України «Про культуру», Закону України «Про охорону культурної спадщини» у контексті туристсько-культурної інтеграції (туризм як складова економіко-соціального просування вітчизняного культурного простору).
Нормативне регулювання туризму та культури як самоврядно-поєднаних одиниць економіки України	Синхронізація Закону України «Про туризм», Закону України «Про культуру», Закону України «Про охорону культурної спадщини», а також — Наказу Міністерства економіки № 291 щодо забезпечення інституційно-ідеологічної деформалізації туризму.
Інституційне забезпечення реформацій культурно-туристичної взаємодії в Україні	Профільні органи реалізації новоствореної культурної юрисдикції – Державного департаменту готельно-ресторанного нагляду та контролю, Комітету інтеграції культури та туризму України.

[розроблено авторкою]

Оскільки реалізація туристичної діяльності в Україні (та загалом – у світі) зазвичай здійснюється приватними малими або середніми підприємствами (МСП) із обмеженим капіталом, пропонуємо здійснити кроки до унормування

діяльності останніх як туристичних агенцій, що надають посередницькі послуги кінцевому споживачеві (туристові). Ідеальною моделлю визначатимемо орган спеціальної туристичної компетенції – Мережу для європейського приватного сектору в туризмі (Network for the European Private Sector in Tourism), що пропагує політику «комерційного партнерства» туристськими «організаціями приватного капіталу», діяльність котрих нормовано відповідно до Європейської туристичної конвенції (European Tourism Convention (ETC) 2020).

Враховуючи вищезазначене, актуальної необхідності набуває внесення змін до т. зв. «господарського» законодавства України: власне Господарського кодексу України та Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [238]. Господарський кодекс України пропонуємо видозміни наступним чином: стаття «Форми здійснення господарської діяльності у сфері туризму», орієнтовний редакційний виклад: «Господарська діяльність туризм-індустрії здійснюється у форматі товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та передбачає двосторонні взаємовигідні правовідносини між туристом як замовником туристичної послуги та оператором (агентом) як надавачем (виконавцем) отриманого замовлення». В свою чергу, статтю 8 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (Повноваження та обов'язки органу державного нагляду (контролю)) можна доповнити уніфікованим формулюванням наступного змісту: «Під час здійснення державного нагляду (контролю) здійснюється вибіркова перевірка галузевої (фахової) документації на предмет дотримання економічної та клієнтської гігієни» (ч.1). За певних умов можливе залучення експерта (ч.2)».

Таким чином, кореляція між приватним та публічним секторами вітчизняної туризм-індустрії повинна передбачати державні та громадянські механізми нормативізації, означені Законом України «Про соціальний діалог в Україні» [239]. Далі – про практично-прикладну реалізацію даних приписів на рівні інституційного забезпечення.

Отже, Закон України «Про соціальний діалог в Україні» передбачає реалізацію концепцій співробітництва формату «влада-держава» та «держава-

громадянське суспільство» у соціально-економічній та політичній сферах. Оскільки туризм – чинник економічного, соціального, та геополітичного розвитку України (наповнення «туристського ВВП», забезпечення зайнятості населення у сфері надання послуг, просування міжнародного статусу України як привабливого туристичного центру), пропагування урядово-громадянських перемовин у даному сегменті виглядає актуальним.

Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ), як орган профільної виконавчої юрисдикції, повинен відповідати за реалізацію проактивного соціально-туристичного діалогу в інноваційній, інформаційній та політичній площинах (важливо: соціальний діалог та державно-приватне партнерство, відповідно Закону України «Про державно-приватне партнерство», – несемантичні константи, адже ДПП – форма реалізації послуг приватними виконавцями за програмами держави). Юридичне оформлення даної норми пропонуємо подати у Законі України «Про туризм» у наступній формації статті «Соціальний діалог у сфері туризму»: «Ґрунтуючись на соціальному та політичному статусі туризму як фундатора національної економіки України, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері туризму (ДАРТ) сприяють демократично-проактивному діалогові із громадянським суспільством задля обговорення пропозицій інноваційного розвитку вітчизняної туристичної сфери» (ч.1). «Правовою основою до здійснення урядово-приватних консультацій, врахування позиції громадськості є Конституція України та Закон України «Про соціальний діалог в Україні».

Окрім законодавчих перепрофілювань, що пропонується внести до Закону України «Про соціальний діалог в Україні» у контексті вітчизняної демократизації туристичної сфери, пропонуємо створити Орган сприяння урядово-громадянському діалогові – міжвідомчу інституцію, підпорядковану Міністерству економіки України (як органу, що відповідає за інфраструктурно-інноваційний розвиток), котра відслідковуватиме тенденції врахування позицій соціально-суспільно проактивного населення під час проведення обговорень,

прийняття нормативно-правових актів – в тому числі, у питання туристично-рекреаційної сфери.

Конкретизовану увагу варто приділити т. зв. «екологічному питанню», що є субчастиною туристсько-культурного розвитку України та загалом – розвинених держав світу. Показовим є приклад країн-членів ЄС – Зелений пакт для Європи (2019 р, EU Green Deal) встановлює вимоги та алгоритми отримання Союзом статусу кліматичної нейтральності до 2050 р. Внаслідок цього ЄС розвиває сільський та сільський зелений туризм, використовуючи екодружні практики.

Дані галузі в Україні є недостатньо популярні. За часи незалежності створено лише два проєкти галузевих законів – Проєкт закону про сільський та сільський зелений туризм № 4299 від 23.10.2003 р. та Проєкт закону про сільський та сільський зелений туризм № 5206 від 05.03.2021 р. Жоден із них не пройшов процедуру промульгації та прийняття, що свідчить про: по-перше, відносно невисокий рівень вітчизняної туристичної культури; по-друге, відсутність механізмів сегментованого туристичного розвитку. Закон України «Про охорону НПС», в свою чергу, у ст. 63 відносить туризм-пов’язані ділянки до «рекреаційних зон», не надаючи дорожньої карти щодо екологізації даної індустрії.

Вважаємо, що для України буде доцільним застосувати деякі положення Пілотного проєкту Світової туристичної організації «Найкращі туристичні селища» від 2021 р. (Best Tourism Villages by UNWTO Pilot Initiative, 2021) [240], де основними сегментами пропагування сільського та сільського зеленого туризму визначено: концептуалізацію суспільних цінностей та стилю життя окремою територією країни; просування сільського господарства, лісового господарства, тваринництва або рибальства як «занять, що формують обставини туристичної однорідності»; відстеження популяційних змін (щільність населення, показники населення) задля віднесення / невіднесення певної дестинації до об’єктів сільського або сільського зеленого туризму.

Відтак, проміжними способами (механізмами) контекстуації сільського та сільського зеленого туризму в Україні варто визначати нормативізацію

(прийняття Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» на основі наявних Проєктів № 4299 та № 5206, принципів Закону України «Про охорону НПС» щодо забезпечення цілісності та схоронності національного екологічного комплексу) та уніфікацію вітчизняної сільської екологічної структури в Україні (туристичні критерії, туристичні цінності, туристична однорідність). Водночас, найбільш уніфіковано-коректним механізмом розвитку сільського та сільського зеленого туризму в Україні пропонуємо визначити інституціоналізацію даної сфери. Повноваження щодо її сегментації повинно отримати не лише Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ) як орган профільної туристично-розвиткової юрисдикції, але й орган галузевої відповідальності – наприклад, Комітет інфраструктуризації сільського та сільського зеленого туризму України, що підпорядковуватиметься Державному агентству розвитку туризму, діючи у його інтересах та інтересах громадянського суспільства водночас [241-242].

Відтак концептуальна модель удосконалення державного регулювання розвитку туризму повинна мати формацію, представлену на Рис. 3.3. (в т.ч. щодо наслідування основних положень Конституції України як акту найвищої юридичної сили). Відповідно до ст. 1 Основного закону, Україна є демократичною та соціальною державою. Згідно ст. 3 Конституції України, людина визнається основоположною ланкою суспільства та соціально-ціннісним активом. Відповідно до ст. 8 Основного закону, принцип верховенства права, що діє в Україні, передбачає відповідність прийнятих нормативно-правових актів нормам Конституції України. Зазначені контексти потребують розробки, прийняття та подальшої реалізації пропонованих нами змін (правових – внесення змін до Закону України «Про туризм», Закону України «Про курорти» та Закону України «Про культуру» та прийняття профільного Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм»; інституційних – щодо створення органів профільної туристичної компетенції як Комітет інфраструктуризації сільського та сільського зеленого туризму, Орган сприяння урядово-громадянському діалогові, Національний орган інноваційного розвитку; екостандартизуючих – щодо перепрофілювання Закону України «Про охорону

НПС» та концептуалізацію положень майбутнього фахово-галузевого Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм») у вищеокреслених контекстно-ідеологічних конституційних межах.

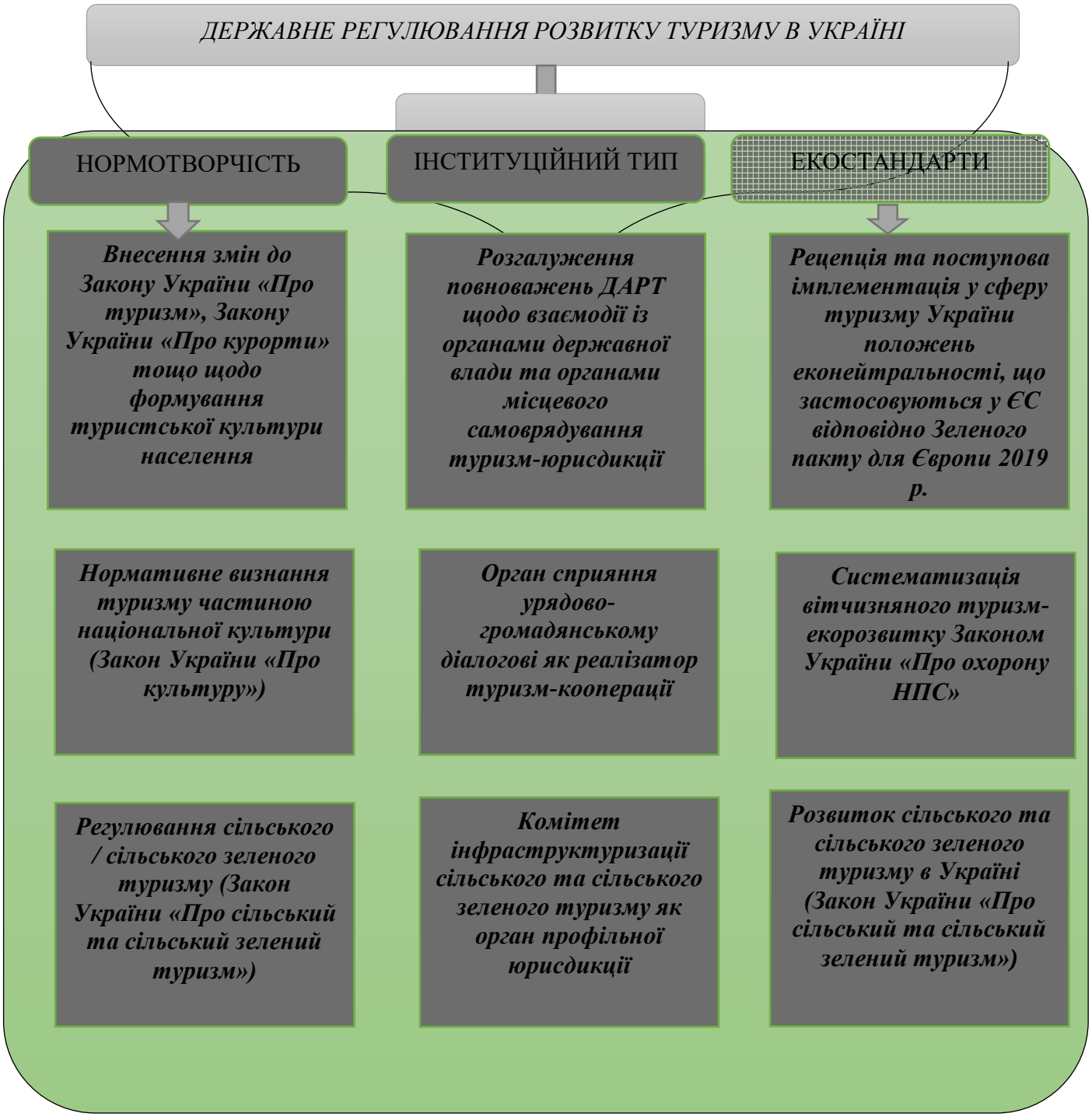

Рис. 3.3. Модель удосконалення державного регулювання розвитку туризму (розроблено авторкою)

Вагомого значення також має реалізація політичної та економічної частин Угоди про асоціацію з ЄС (не виключно «суто туристичних», окреслених Главою 16 Угоди). Отримання Україною статусу кандидата на повноправне членство в ЄС від 23.06.2022 р. демонструє взаємноінтеграційні інтенції формату «Україна-ЄС», реалізація котрих вимагає від вітчизняного державно-управлінського апарату здійснення відповідних змін у галузях, означених Угодою, зокрема у сфері туризму, культури, освіти, працевлаштування, забезпечення трудових прав, що комплексно складають лейтмотив Євроінтеграції України як цивілізаційного процесу консолідації національної ідентичності.

Висновки до Розділу 3

1. Відмічено, що розвиток вітчизняного державного регулювання туризму, у період повоєнної відбудови туристичної політики після перемоги у війні з рф, потребує вирішення низки проблем різноманітного характеру (доктринальних, нормативних, економіко-соціальних та супутньо-дотичних), основними з яких визначені:

– відсутність спільного фінансування туризму в Україні державою, фізичними та юридичними особами;

– ускладнена реалізація розвивальних державних стратегій розвитку (Стратегія-2026);

– недостатній обсяг цільового фінансування, бюджетування та асигнування туристичної сфери в Україні – до запровадження військового стану;

– проблеми функціонування економічного механізму держави, грошового забезпечення населення та туристичної інфраструктури;

– недостатнє наповнення державного/місцевого бюджетів;

– проблематика відповідності державно-управлінських інструментів сучасному туристичного курсу України;

– відсутність належних аспектів кореляції повноважень Державного агентства розвитку туризму та Міністерства інфраструктури України;

– недостатній ефект від кореляції закону України «Про туризм», закону України «Про курорти», положень цивільного та господарського кодексів України, а, також, дотичних нормативно-правових актів.

Доведено, що, розглядаючи проблематику розвитку туризму в Україні, до найсуттєвіших чинників її гальмування варто віднести саме несприятливий інвестиційний клімат. Причинами цього є негативний рекреаційно-відпочинковий та оздоровчо-інфраструктурний іміджи України. Питання недостатньої клієнтоорієнтованості – додатковий негативний туристично-курортний чинник, що гальмує наповнення державних та місцевих бюджетів. Відтак, виникає проблема недостатньої ролі туризму України як соціально-економічного двигуна.

Зазначено, що похідною від зазначеної проблематики для України є нераціональне та неповноцінне використання потенціалу «зеленого туризму». Відзначимо, що ані профільними нормативно-правовими актами, ані Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25.06.1991 р. (у редакції від 10.07.2022 р.) не окреслено даної дефініції. На офіційному веб-сайті Верховної Ради України можна знайти два Проєкти Закону про сільський та сільський зелений туризми – 4299 від 23.10.2003 р. та 5206 від 05.03.2021 р., відповідно. Жодна із версій документу не була схвалена для повноцінного нормативного застосування.

2. Визначені основні засоби подолання негативних тенденцій у державному регулюванні розвитку туризму в умовах повоєнного відновлення, серед яких:

1) **удосконалення вітчизняного законодавчого простору**: покращення кореляції вітчизняних законодавчих положень у сфері туризму шляхом внесення змін у Закону України «Про туризм», Закону України «Про захист прав споживачів», Господарський кодекс України; сприяння розвитку підприємницького туристичного сектору України; демократизація оподаткування, пов’язаного із діяльністю у сфері туризму (Податковий кодекс

України); генерація привабливого для туристів культурного статусу України на міжнародній арені; симбіоз компетенції ДАРТ, Міністерства інфраструктури України, КМУ та ВРУ, відповідно до їх профілю;

2) **регенерація державно-приватного партнерства у сфері туризму**: функціонування державно-приватного партнерства між державним та приватним секторами економіки задля просування політики розвитку туризму та спільної реалізації «відновлювальних проєктів» – будівництва рекреаційно-туристичних зон, готельно-ресторанних та садово-паркових осередків (публічний простір); посилення контролю ДАРТ (як профільного органу) та НАБУ (як органу дотичної юрисдикції) щодо виконання процедур надання туристичних послуг в Україні на належному рівні якості (а саме – цільових витрат коштів на відновлення об'єктів туризму за призначенням); внесення змін до п. 3 ПКМУ № 1162 від 24.12.2019 р. «Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму» щодо контролю та нагляду ДАРТ за фінансуванням галузі туризму (виключно на період повоєнного відновлення України);

3) **формування плану повоєнного відновлення туристичної індустрії України / «Відвідай Україну»**: використання технологій стимулювання, підтримки малого та середнього туристичних бізнесів; кооперація між державним та приватним сектором (у формі державно-приватного партнерства); створення «списку ключових туристичних міст України» (усе – ППВТІУ); розробка програмної туристичної пропозиції як елементу створення попиту («Відвідай Україну»); формування статей державного бюджету України на пряме відновлення туристичної індустрії (дотації, субвенції, асигнування).

3. Розроблено концептуальну модель удосконалення державного регулювання розвитку туризму в Україні, що включає, на відміну від уже існуючих, важливі нормативні зміни та супутні інституційні новації, серед яких:

– нормативні зміни (Закон України «Про туризм», Закон України «Про культуру», Закон України «Про охорону культурної спадщини» у контексті інтеграції культурної спадщини країни з туристичним потенціалом – «туризм як

складова економіко-соціального просування вітчизняного культурного простору»);

– узгодження нормативних положень Закону України «Про туризм», Закону України «Про культуру», Закону України «Про охорону культурної спадщини», а також, Наказу Міністерства економіки № 291 щодо забезпечення інституційного розвитку туризму;

– ефективне функціонування профільних органів культурної юрисдикції – Державного департамену готельно-ресторанного нагляду та контролю, Комітету інтеграції культури та туризму України.

Запропоноване удосконалення державного регулювання розвитку туризму є складним та багатоступеневим, розрахованим на довгострокову перспективу та призведе не лише до посилення впливу держави на суспільно-економічний розвиток в умовах функціонування сучасного ринку, що здійснюється з метою покращення рівня пристосованості існуючої соціально-економічної системи до змінюваних умов середовища, а й спрямоване на підвищення довіри туристів-споживачів, вирішення регуляторно-адміністративних навантажень на сферу туризму.

Матеріали даного Розділу опубліковані у таких працях: [183, 225, 231, 241].

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження дискурсного поля проблематики публічного адміністрування туристичної сфери було здійснено аналіз організаційних та інституційних засад державного регулювання розвитку туризму у країнах ЄС, в контексті удосконалення механізмів його здійснення в Україні.

1. Для нинішнього етапу досліджень науки про туризм та функціонування туристичної галузі, характерним є зосередження дослідників на аналізі принципів розвитку даної сфери та суміжних галузей у межах застосування інноваційних інструментів кооперації та кластеризації міжнародного ринку туризму, використання механізмів державно-приватного партнерства та модельних бізнес-рішень. Обгрунтовано, що дані дослідження зосереджені на історико-філософському осмисленні природи туризму як соціогуманітарного феномену, а, також, базового інформаційного ресурсу з метою розширення меж практичного використання основних інструментів та механізмів публічного адміністрування туристично-рекреаційної галузі у процесі реалізації публічної політики у цьому напрямі.

2. Внаслідок аналізу наукового доробку західних теоретиків, здійснено аналіз понятійно-категоріального апарату в сфері державного регулювання розвитку галузі туризму. Обгрунтовано думку про те, що характерними ознаками стратегічного планування, як інструменту забезпечення дієвості туристичної справи, є: фондово-технологічний, розподільчо-ресурсний та управлінсько-кадровий поділи напрямів управлінської діяльності у сфері туризму; пошук оптимальної комунікативної моделі, що дозволить найбільш ефективно взаємодіяти із оточенням, соціумом та партнерами у сфері туризму; проблемно-координаційний підхід, що дозволяє відобразити закономірності внутрішнього влаштування туристичної компанії, загалом; пошук стратегічно-модельного підходу, що має ретроспективно-перспективний характер та дозволяє застосовувати сучасні управлінські підходи для розвитку сфери туризму.

3. Систематизовані ключові ініціативи країн ЄС (Австрія, Бельгія, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ісландія, Італія, Латвія) щодо державної підтримки розвитку туризму (нормативно-ініціативне регулювання):

– *директива (ЄС) 2015/2302:* концептуалізація поняття «туристична послуга»; регулювання туристичних послуг у мережі Інтернет; формування відповідальності надавачів туристичних послуг та захист прав безпосередніх клієнтів (туристів); створення правил онлайн-туризму в ЄС: визначення способів реалізації, купівлі туристичних угод на території Європейського Союзу;

– *директива 2006/123/ЕС:* стандартизація туристичної діяльності; регламентація діяльності туристичних компаній ЄС; систематизація процедур акредитації готельно-ресторанних та туристичних агенцій; створення єдиноначально-єдиноконтактних методів притягнення туристичних компаній Європейського Союзу до відповідальності;

– *директива 2011/83/ЕС:* налагодження внутрішньо-ринкової туристичної концепції «бізнес-споживач» (B2C); створення передумов конкурентного туристичного бізнесу на території Європейського Союзу та відповідного за рівнем захисту «туристичного права подорожуючого»; концептуалізація бізнес-туристичного ринку на території ЄС, загалом, та окремих держав-членів Союзу, зокрема.

4. З метою визначення інституціональних перетворень у системі державного регулювання розвитку туризму узагальнено напрями роботи профільних інституцій ЄС, в частині з'ясування їх туристичних зобов'язань, серед яких:

– регламентація туристичної діяльності крізь призму дотримання безпекових стандартів туристичних послуг для відвідувачів, мандрівників (**European Alliance for Responsible Tourism and Hospitality**);

– формування сталого туристичного розвитку шляхом дотримання екологічних правил, поширення кращого туристичного досвіду та обміну

передовими туристичними техніками (**European Destinations of Excellence; Foundation for European Sustainable Tourism**);

– просування ідей надання туристичних послуг на засадах загальносвітової доступності, міжнародного співробітництва та мандрівницької (туристичної) сатисфакції для зростання якості туристичних сервісів (**European Network for Accessible Tourism; Foundation for European Sustainable Tourism**);

– удосконалення інноваційно-дослідницької роботи у сфері туризму шляхом координації та спрямування фінансової складової туристичних проєктів, а, також, нормування кластерів туристичного співробітництва (**Network for the European Private Sector in Tourism; European Regions Research and Innovation Network**);

– покращення бізнес-інвестиційності та конкурентної справедливості туристичного простору через чітку регламентацію діяльності туристичних організацій, об'єднань установ, які надають туристичні послуги, технологічних та супутніх компаній у галузі туризму для розбудови туристично-рекреаційного сектору як економіко-культурного феномену (**European Tourism Association**);

– просуванням ідей «доступного молодіжного туризму» на політичному та економічному рівнях (**European Union Federation of Youth Hotel Association**);

– стандартизація роботи готелів, ресторанів, барів та кафе на території країн-членів ЄС, виходячи, в т.ч. з умови виконання ними зобов'язань перед фаховими експертно-туристичними інституціями (**Hotels, Restaurants and Cafes in Europe**).

5. Сформовано пріоритетні орієнтири розвитку вітчизняного державного регулювання туризму, що відрізняються від існуючих урахуванням особливостей повоєнної відбудови туристичної політики після перемоги у війні з рф, серед яких:

– *активізація державно-приватного партнерства у галузі туризму України* (спільна діяльність держави та приватного сектору щодо розвитку туристичної, відпочинкової та рекреаційно-культурної сфер, що передбачає

стимулювання розбудову туристичної інфраструктури, розробку інноваційних стратегій);

– *функціонування громадянського суспільства України як каталізатора туристичних перетворень* (для забезпечення наступних цілей розвитку галузі туризму: економічних (вільне туристичне підприємництво відповідно до ч.1 ст. 6 Господарського кодексу України), політичних (дотримання державою принципів верховенства права під час здійснення контролю та нагляду у сфері туризму, відповідно положень конституційного та бюджетно-податкового законодавства України) та управлінських (стимулювання вітчизняного туристичного продукту на рівні державно-громадської взаємодії);

– *розширення конституційних прав та свобод громадян у галузі туризму:* перегляд ст. 33 Основного Закону (свобода пересування як фактор розвитку туризму для резидентів та нерезидентів на території України), ст. 42 Основного Закону (право на підприємницьку прибуткову діяльність туристичних агенцій та туристичних операторів) та ст. 45 Основного Закону (право громадянина на відпочинок як передумова в'їзного та виїзного туризму) *та реалізація контролюючої функції державою щодо виконання зазначених приписів туристичним сектором України* (туристичні агенції та туристичні оператори).

6. Розроблено авторські пропозиції щодо формування концептуальної моделі удосконалення державного регулювання розвитку туризму шляхом: внесення змін до Закону України «Про туризм», Закону України «Про курорти» тощо щодо формування туристичної культури населення; розмежування повноважень ДАРТ щодо взаємодії із органами державної влади та органами місцевого самоврядування; поступової імплементації у сферу туризму України положень еконейтральності, що застосовуються у ЄС відповідно Зеленого пакту для Європи 2019 р.; нормативного визнання туризму частиною національної культури (Закон України «Про культуру»); розвитку та підвищення ефективності державного регулювання сільського / сільського зеленого туризму (Закон України «Про сільський та сільський зелений туризм»).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державне регулювання розвитку туризму в Україні. Міністерство освіти і науки України, 2019. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjqwc3zktLtAhVHmIsKHdUtA2QQFjAFegQIBhAC&url=https%3A%2F%2Fwww.hneu.edu.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F03%2FTuryzm-Ukrayiny.doc&usg=AOvVaw0DPQNYfJ7jfYzWpju0gqcx (дата звернення: 04.05.2021).

2. Прокопенко Т.П. Методологічні основи розробки рекламної програми. Економічна та соціальна географія. 2002. Вип. 53. С. 134-141.

3. Прокопенко Т.П. Підходи до суспільно-географічного районування ринку реклами туристських послуг в Україні. Географія і сучасність. 2002. Вип. № 8. С. 23 – 35.

4. Прокопенко Т.П. Рекламна діяльність як об’єкт суспільно-географічного дослідження. Географічна наука і освіта в Україні. 2000.

5. Prokopenko T.P. Government Programs of Marketing Systems to Promote Tourism Potential of the Country Using the Example of Ukraine. 2019. # № 1(62) , 2019. P. 9-29.

6. Прокопенко Т.П. Національний ринок виїзного масового туризму : регіональний аспект. Всеукраїнська наукова конференція , м. Київ, 18-19 листопада 2010 р. – С. 19 – 23.

7. Біль М., Третяк Г., Крайник О. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект) : наук. розробка. Київ: НАДУ, 2009. 40 с.

8. Давиденко Л. І., Коніщева Н. Й. Шляхи удосконалення механізмів державного регулювання сфери туризму. Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою : Матеріали III науково-практичної кон-ференції. Бердянськ : АУІТ "АРІУ", 2007.

9. Домбровська С. Н., Білотіл О. М., Помаза-Пономаренко А. Л. Державне регулювання туристичної галузі України : монографія. Харків : НУЦЗУ, 2016. 196 с.

10. Козловський Є. В. Державне регулювання в галузі туризму: становлення та розвиток в Україні : автореф. дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2008. 18 с.

11. Майстро С. В., Батир Ю. Г. Державне регулювання та перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні. *Вісник Національного університету ци-вільного захисту*. 2018. Вип. 2 (7). С. 29-35.

12. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні : монографія. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с.

13. Щепанський Е. В. Програмно-цільовий метод державного регулювання розвитком туристично-рекреаційної сфери. *Університетські наукові записки. Часопис ХУУП.* 2017. № 4. С. 10-22.

14. Леоненко Н. А. Напрями удосконалення механізмів державного Регулювання туристичної сфери України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління.* 2019. Вип. 1. С. 134-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2019_1_24 (дата звернення: 30.05.2021).

15. Тимошенко Т.О. Публічне управління розвитком туризму на засадах державно-приватного партнерства : дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2020. 278 с.

16. Гаврилюк А. Теоретико-методологічні засади історико-філософського осмислення сутності туризму як соціогуманітарного феномену. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України.* 2019. Вип. 2. С. 17-25.

17. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні : монографія. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с.

18. Волошенко В. М. Удосконалення механізмів державного управління розвитком ринку рекреаційних послуг: українські реалії в контексті

європейської інтеграції. *Вісник НАДУ при Президентові України*. 2016. № 2. С. 93-99.

19. Горіна Г. О. Розвиток ринку туристичних послуг України в умовах просторової поляризації : дис. … док. екон. наук : 08.00.03. Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля». Дніпро, 2017. 493 с.

20. Алєксєєва Ю. В. Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції : автореф. дис. … канд. наук з держ. упр. Одеса, 2005. 20 с.

21. Воронкова В. Г. Розвиток туризму як соціального і культурного явища в умовах глобалізації та крос-культурної комунікації. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки.* 2010. Вип. 8. С. 23-35.

22. Державна політика в соціогуманітарній сфері / В. П. Трощинський та ін. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 96 с.

23. Менеджмент з туризму : конспект лекцій. Для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 242 «Туризм» за усіма формами навчання / Укладач О. В. Поступна. Харків : НУЦЗУ, 2020. 235 с.

24. Дубов С. Теоретико-методологічні основи публічного адміністрування у сфері туристичної діяльності. *МЦНД* : Матеріали конференцій. 2020 р. С. 129-130. URL: https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/article/view/5245/5207 (дата звернення: 11.06.2021).

25. Леоненко Н. А. Теоретичні аспекти державного регулювання сфери туризму в Україні. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2018. № 4(64). С. 91-95.

26. Чорненький В. Сучасний стан адміністративно-правового регулювання вітчизняної туристичної галузі. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки.* 2019. Вип. 21. С. 176-

181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2019_21_27 (дата звернення: 13.06.2021).

27. Левицький А. О. Механізм публічного управління розвитком регіональної туристичної дестинації : дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Національна академія державного управління при президентові України. Одеський регіональний інститут державного управління. Одеса, 2016. 251 с.

28. Дробиш Л. В., Прокопенко І. Р. Туристично-рекреаційний комплекс регіону та проблеми його розвитку. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання* : Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 березня 2020 року, м. Черкаси / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2020. Т. 1. С. 29-31.

29. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні : монографія. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с.

30. Друк В. В. Теоретичні аспекти вдосконалення державного управління туристичною сферою. *Економіка та держава. Серія: державне управління*. 2012. № 7. С. 99-101.

31. Гурбик Ю. Ю. Сучасні проблеми державного фінансування туристичної сфери України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 1(12). С. 67-71. URL: http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/8173/1/13.pdf (дата звернення: 03.07.2021).

32. Коніщева Н. Й. Ткачова С. С. Пріоритетні напрями державного регулювання сфери туризму та курортів. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання* : Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 березня 2020 року, м. Черкаси / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2020. Т. 1. С. 93-97.

33. Сірик А. Є. Державне регулювання ринку туристичних послуг України. *Економічний вісник Донбасу.* 2017. № 2. С. 100-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2017_2_13 (дата звернення: 06.07.2021).

34. Державне регулювання розвитку туристичного комплексу як галузевий елемент системи економічної безпеки держави / Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, О. В. Рудковський, С. О. Бєлікова. *Проблеми економіки.* 2019. № 2(40). С. 31-38.

35. Хайлова Т. В., Роженко О. В. Розвиток туризму як об'єкт державного регулювання в Україні. *Перспективи розвитку економіки та управління в умовах кризи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 20 липня 2020 р. Одеса: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 69-70.

36. Щепанський Е. В. Механізми державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України : дис. … док. наук з держ. упр. : 25.00.02. Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2018. 485 с.

37. Prokopenko T. P. Discourse field of problems of formation of state regulation of tourism development. *Public management.* 2021. № 2(27). P. 55-67.

38. Леоненко Н. А. Теоретичні аспекти державного регулювання сфери туризму в Україні. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2018. № 4(64). С. 91-95. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/19.pdf (дата звернення: 29.07.2021).

39. Білотіл О. М. Розробка ефективного механізму державного управління в туристичній індустрії Причорноморського регіону України. *Наукові праці. Серія «Державне управління».* 2015. Вип. 252. Т. 263. С. 24-30.

40. Леоненко Н. А. Економічний механізм державного регулювання туристичної сфери України. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2019. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2019_1_26 (дата звернення: 29.07.2021).

41. Потравка Л., Пічура І. Публічне управління розвитком туристичної галузі в умовах трансформацій національної економіки України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. № 3. P. 30-36. URL: http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/84/82 (дата звернення: 01.08.2021).

42. Тимошенко Т. О. Напрями удосконалення публічного управління розвитком туризму на засадах державно-приватного партнерства. *Публічне адміністрування та національна безпека.* 2019. № 3. URL: https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15687143236118.pdf (дата звернення: 01.08.2021).

43. Щепанський Е. В. Організаційний механізм управління сталим розвитком туризму. *Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, Харків, 22-23 лютого 2017 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017 р. С. 163-165.

44. Саух І. В. Державне регулювання розвитку туризму: сутність поняття та проблеми визначення. *Актуальні проблеми економіки.* 2014. № 4(154). С. 59-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2014_4_8 (дата звернення: 10.08.2021).

45. Дурман М. О. Співвідношення понять «державний» та «публічний» у сфері регуляторної політики: актуалізація понятійнотермінологічного апарату. *Науковий вісник: державне управління*. 2020. № 2(4). С. 135-148.

46. Про туризм : Закон України від 16.10.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 16.08.2021).

47. Щепанський Е. В. Механізми державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України : дис. … док. наук з держ. упр. : 25.00.02. Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2018. 485 с.

48. Шуплат О. М. Формування поняття «туризм» у сучасній економічній науці. *Ефективна економіка*. 2015. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4659 (дата звернення: 17.08.2021).

49. Божко Л. Д. Туризм у контексті глобалізаційних процесів: історико – культурологічний аспект : дис. … док. культ. : 26.00.01. Харківська державна академія культури, Міністерство культури України. Харків, 2018. 558 с.

50. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції : монографія / За заг. ред. В. Г. Герасименко, О. Л. Михайлюк. Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2019. 332 с.

51. Левицький А. О. Механізм публічного управління розвитком регіональної туристичної дестинації : дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Національна академія державного управління при президентові України, Одеський регіональний інститут державного управління. Одеса, 2016. 251 с.

52. Леоненко Н. А. Системний підхід до формування державної політики регулювання розвитку туризму. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2019. № 2. С. 3. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2019_2/16.pdf (дата звернення: 29.08.2021).

53. Гончаренко Н. І., Скляренко Я. Теоретико-методологічні основи дослідження туристичної політики Європейського Союзу. *Вісник Харківського Національного Університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм».* 2017. Вип. 6. С. 161-166.

54. Леоненко Н. А. Теоретичні аспекти державного регулювання сфери туризму в Україні. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2018. № 4(64). С. 91-95. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/19.pdf (дата звернення: 29.07.2021).

55. Гостєва Н. П. Адміністративний механізм державного регулювання туристичної галузі України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=513 (дата звернення: 02.09.2021).

56. Малік Л. М., Забуранннний С. В. Державне регулювання туристичної діяльності в сільській місцевості. Ефективна економіка. 2014. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2734 (дата звернення: 02.09.2021).

57. Біль М., Третяк Г., Крайник О. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект) : наук. розробка. Київ: НАДУ, 2009. 40 с.

58. Прокопенко Т. П. Особливості розроблення та функціонування державного регулювання розвитку туризму: теоретичний аспект. ***Сучасний***

менеджмент: моделі, стратегії, технології *: 2021 рік* : матеріали XXII Всеукр. щорічн. студент. наук.-практ. конф. за міжн. участю, 22 квітня Одеса. Одеса :ОРІДУ НАДУ, 2021. С. 464-465.

59. Леоненко Н. А. Напрями удосконалення механізмів державного Регулювання туристичної сфери України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління.* 2019. Вип. 1. С. 134-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2019_1_24 (дата звернення: 08.09.2021).

60. Щепанський Е. В. Механізми державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України : дис. … док. наук з держ. упр. : 25.00.02. Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2018. 485 с.

61. Слюсарчук О. П. Застосування принципів сталого розвитку в державному управлінні рекреаційно-туристичною сферою. *Державне управління: теорія та практика.* 2014. № 2. С. 27-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_2_6 (дата звернення: 19.09.2021).

62. Прокопенко Т. П. Дискурсний аналіз науково-літературної бази механізмів державного регулювання розвитку туризму. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : 2021 рік* : матеріали VIII міжнарод. наук.-практ. конф., 07 квітня; м. Марсель (Франція) 2021р. Видавнича група «Наукові перспективи», 2021. С. 113-116.

63. Волошенко В. М. Удосконалення механізмів державного управління розвитком ринку рекреаційних послуг: українські реалії в контексті європейської інтеграції. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління.* 2016. № 2. С. 93-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2016_2_14 (дата звернення: 24.09.2021).

59. Лебедєв І. В. Сталий розвиток туризму: досвід Європейського Союзу і завдання для України. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2018. № 3(67). С. 162-173.

60. Саух І. В. Державне регулювання розвитку туризму: сутність поняття та проблеми визначення. *Актуальні проблеми економіки.* 2014.

№ 4(154). С. 59-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2014_4_8 (дата звернення: 10.08.2021).

61. Біль М. М. Механізм державного управління туристичною галуззю на регіональному рівні: теоретико-прикладний аспект / за наук. ред. д. е. н. О. П. Крайник. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 228 с.

62. Лукашов О. Механізми державного регулювання стратегічного розвитку регіону. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 2(33). С. 75-83.

63. Бурило Ю. П. Сутність державного регулювання в інформаційній сфері господарювання. Вісник Вищої ради юстиції. 2013. № 3(15). С. 111-120.

64. Бондаренко М. П. Теоретичні засади розвитку індустрії туризму. *Економічний часопис-XXI.* 2012. № 3-4. С. 19-22. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/48229/06-Bondarenko.pdf?sequence=1 (дата звернення: 04.10.2021).

65. Щепанський Е. В. Механізми державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України : дис. … док. наук з держ. упр. : 25.00.02. Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2018. 485 с.

66. Божко Л. Д. Туризм у контексті глобалізаційних процесів: історико – культурологічний аспект : дис. … док. культ. : 26.00.01. Харківська державна академія культури, Міністерство культури України. Харків, 2018. 558 с.

67. Шуплат О. М. Формування поняття «туризм» у сучасній економічній науці. *Ефективна економіка*. 2015. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4659 (дата звернення: 10.10.2021).

68. Брич В. Я. Організація туризму : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. В. Я. Брича. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 448 с.

69. Щепанський Е. В. Методологічна сутність і класифікаційні ознаки туризму. *Державне будівництво.* 2010. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_23 (дата звернення: 15.10.2021).

70. Біль М. М. Механізм державного управління туристичною галуззю на регіональному рівні: теоретико-прикладний аспект / за наук. ред. д. е. н. О. П. Крайник. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 228 с.

71. Рекреація, туризм і дозвілля: тлумачення і співвідношення понять. *RECREATION «Эко Тур»* : веб-сайт. URL: https://recreation.ecotour.com.ua/article/125-2012-02-09-12-36-06 (дата звернення: 28.10.2021).

72. Будзович Г. В. Науковий зміст і сутність поняття - рекреаційний потенціал. *Екологічні науки.* 2012. № 2. С. 130-133.

73. Левцов С. В. Організація надання рекреаційних послуг органами місцевого самоврядування у столичному регіоні : дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.04. Національна академія державного управління при президентові України. Київ, 2017. 273 с.

74. Прокопенко Т. П. Щодо ролі рекреаційних процесів у сфері державного регулювання туристичної галузі. *Нові імпульси розвитку публічного управління та електронного урядування: питання наукових досліджень* : *2021 рік* : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 8-9 жовтня 2021 р.; м. Лодзь (Польща). WSBW, 2021. С.____.

75. Бондаренко М. П. Теоретичні засади розвитку індустрії туризму. *Економічний часопис-XXI.* 2012. № 3-4. С. 19-22. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/48229/06-Bondarenko.pdf?sequence=1 (дата звернення: 12.11.2021).

76. Брич. В. Я. Організація туризму : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. В. Я. Брича. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 448 с.

77. Король О.Д., Крачило М. П. Менеджмент туризму : навч. посіб. Київ : Знання, 2009. 248 с.

78. Прокопенко Т. П. Основи менеджменту сфери надання туристичних послуг. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : 2021 рік* : матеріали XIII міжнарод. наук.-практ. конф., 07 вересня; м. Бухарест (Румунія). Видавнича група «Наукові перспективи», 2021. С.62-65.

79. Могильська Л.М. Управління персоналом та вдосконалення організації праці в туристичному підприємстві : дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю – Туризмознавство. Тернопільський економічний університет. Тернопіль, 2017. 111 с.

80. Шелеметьєва Т. В. Систематизація принципів управління розвитком туризму в умовах трансформації національної економіки. *Вісник економічної науки України.* 2018. № 2(35). С. 171-176.

81. Дяченко Л. А. Суть та особливості управління підприємствами туристичної сфери. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки.* 2012. Вип. 1. С. 217-224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2012_1_36 (дата звернення: 30.11.2021).

82. Прокопенко Т. П. Теоретичні засади розроблення та функціонування державного регулювання розвитку туризму. *Наукові перспективи.* 2021. № 4(10). С. 163-171.

83. Прокопенко Т. П. Щодо ролі рекреаційних процесів у сфері державного регулювання туристичної галузі. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : 2022 рік* : матеріали XXI міжнарод. наук.-практ. конф., 07 червня; м. Дебрецен (Угорщина). Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. С. 40-45.

84. The regulation of tourism activity in Europe. *European Commission* : website. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/business-portal/understanding-legislation/regulation-tourism-activity-europe_en#:~:text=Tourism%20regulations%20have%20always%20been,any%20type%20of%20intermediary%20agency (дата звернення: 03.12.2021).

85. Прокопенко Т. П. Орієнтири європейського розвитку державного регулювання туризму. *Наукові інновації та передові технології.* 2022. № 6(8). С. 521-528.

86. *EFSA : Trusted Science for Safe Food* : website. URL: https://www.efsa.europa.eu/en (дата звернення: 08.12.2021).

87. Treaty of Lisbon, 2007. *European Parliament : Fact Sheets of the EU* : website. URL: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon (дата звернення: 08.12.2021).

88. Laimer P. The German and the Austrian travel habits : NIT (New Insights for Tourism), 2014. 23 p. URL: https://www.mlit.go.jp/kankocho/naratourismstatisticsweek/global/pdf/presentation/2-1.pdf (дата звернення: 10.12.2021).

89. Travelling in the EU. *European Union* : website. URL: https://european-union.europa.eu/live-work-study/travelling-eu_en (дата звернення: 10.12.2021).

90. Travel documents for EU nationals *European Union* : website. URL: https://europa.eu/youreurope/citizens/travel/entry-exit/eu-citizen/index_en.htm (дата звернення: 15.12.2021).

91. Travel documents for EU nationals *European Union* : website. URL: https://europa.eu/youreurope/citizens/travel/entry-exit/eu-citizen/index_en.htm (дата звернення: 15.12.2021).

92. Travel documents for EU nationals *European Union* : website. URL: https://europa.eu/youreurope/citizens/travel/entry-exit/eu-citizen/index_en.htm (дата звернення: 15.12.2021).

93. Public Register of Authentic identity and travel Documents Online (PRADO). *European Council. Council of the European Union* : website. URL: https://www.consilium.europa.eu/prado/en/prado-start-page.html (дата звернення: 18.12.2021).

94. Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council of 25.11.2015 on package travel and linked travel arrangements. *Eur Lex* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L2302 (дата звернення: 04.01.2022).

95. Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12.12.2006 on services in the internal market. *Eur Lex* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006L0123 (дата звернення: 04.01.2022).

96. Directive 2011/24/EU of the European Parliament and of the Council of 09.03.2011 on the application of patient's rights in cross-border healthcare. *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0024 (дата звернення: 05.01.2022).

97. Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25.10.2011 on consumer rights. *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32011L0083 (дата звернення: 08.01.2022).

98. Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11.05.2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market. *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32005L0029 (дата звернення: 08.01.2022).

99. Directive (EU) 2019/2161 of the European Parliament and the Council of 27.11.2019. *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/2161/oj (дата звернення: 08.01.2022).

100. Unfair commercial practices directive. European Commission : website. URL: https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/consumer-protection-law/unfair-commercial-practices-law/unfair-commercial-practices-directive_en (дата звернення: 09.01.2022).

101. Passenger rights. *European Union* : website. URL: https://europa.eu/youreurope/citizens/travel/passenger-rights/index_en.htm (дата звернення: 09.01.2022).

102. Fairness in platform-to-business relations. *European Commission* : website. URL: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/1161-Fairness-in-platform-to-business-relations_en (дата звернення: 11.01.2022).

103. Regulation (EC) № 66/2010 of the European Parliament and of the Council on the EU Ecolabel. *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32010R0066 (дата звернення: 17.01.2022).

104. The EU Ecolabel for Tourist Accommodations : EC official document. *European Commission* : website. URL: https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/documents/hotels.pdf (дата звернення: 17.01.2022).

105. Regulation (EC) № 785/2004 of the European Parliament and of the Council of 21.04.2004 on insurance requirements for air carriers and aircraft operators. *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32004R0785 (дата звернення: 20.01.2022).

106. Commission Recommendation 2004/65/EC of 16.09.2004 : Document № C (2004) 2886. *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32004H0645 (дата звернення: 23.01.2022).

107. Opinion of the European Economic and Social Committee COM (2010) 352 final of 22.12.2011. *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52011AE1374 (дата звернення: 27.01.2022).

108. Прокопенко Т. П. Ключові ініціатив ЄС щодо державного розвитку туризму (нормативно-ініціативне регулювання). *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : 2022 рік* : матеріали XXII міжнарод. наук.-практ. конф., 07 липня; м. Любляна (Словенія). Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. С. 58-63.

109. European Parliament resolution of 25.03.2021 on establishing an EU strategy for sustainable tourism (2020/2038/INI). *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021IP0109 (дата звернення: 02.02.2022).

110. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM/2010/0352 final. *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52010DC0352 (дата звернення: 05.02.2022).

111. European Tourism Convention 2020 : EU Newsroom. *European Union* : website. URL: https://europa.eu/newsroom/events/european-tourism-convention-2020_en (дата звернення: 05.02.2022).

112. Communication form the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM/2020/550 final. *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0550 (дата звернення: 08.02.2022).

113. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 08.06.2000 («Directive on electronic commerce»). *Eur Lex (EU Law)* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32000L0031 (дата звернення: 10.02.2022).

114. Overview of EU Tourism Policy. *European Commission* : website. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/policy-overview_en#:~:text=EU%20policy%20aims%20to%20maintain,the%20exchange%20of%20good%20practices. (дата звернення: 11.02.2022).

115. Estol J., Font X. European tourism policy: Its evolution and structure. *Tourism Management.* 2016. № 52. P. 230-241.

116. Estol J., Camilleri M. A., Font X. European Union tourism policy: an institutional theory critical discourse analysis. *Tourism Review*. 2018. № 73(4). 17 p.

117. Turespana. *European Travel Commission* : website. URL: https://etc-corporate.org/country/spain/ (дата звернення: 16.02.2022).

118. What we do. European Travel Commission : website URL: https://etc-corporate.org/what-we-do/ (дата звернення: 17.02.2022).

119. European Alliance for Responsible Tourism and Hospitality (EARTH). *Anna Lindh Foundation website* : website. URL: https://www.annalindhfoundation.org/members/european-alliance-responsible-tourism-and-hospitality-earth (дата звернення: 20.02.2022).

120. EDEN (European Destinations of Excellence). *European Commission* : website. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/eden_en (дата звернення: 22.02.2022).

121. Mission Statement. *European Network for Accessible Tourism (ENAT)* : website. URL: https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.mission_statement (дата звернення: 07.03.2022).

122. Who we are. *European Regions Research and Innovation Network – ERRIN* : website .URL: https://errin.eu/who-we-are (дата звернення: 09.03.2022).

123. About us. *European Tourism Association – ETOA* : website. URL: https://www.etoa.org/about-us/ (дата звернення: 15.03.2022).

124. *Foundation for European Sustainable Tourism* : website. URL: http://www.festfoundation.eu/ (дата звернення: 15.03.2022).

125. Who we are. NECSTouR : website URL: https://necstour.eu/who-we-are (дата звернення: 18.03.2022).

126. About us. *Network for the European Private Sector in Tourism* : website. URL: https://net-tourism.eu/ (дата звернення: 20.03.2022).

127. About. *World Travel & Tourism Council – WTTC* : website. URL: https://wttc.org/About/About-Us (дата звернення: 20.03.2022).

128. Прокопенко Т .П. Соціально-туристична інтеграція туризм-послугової сфери на рівні країн-членів Європейського Союзу. *Věda a perspektivy.* 2022. № 6(13). С. 51-60.

129. What is EUFED. *European Union Federation of Youth Hotel Associations (EUFED)* : website. URL: http://www.eufed.org/ (дата звернення: 25.03.2022).

130. About us. *HOTREC* : website. URL: https://www.hotrec.eu/about-us/ (дата звернення: 26.03.2022).

131. About us. *The Adventure Travel Trade Association – ATTA* : website. URL: https://www.adventuretravel.biz/ (дата звернення: 28.03.2022).

132. Who we are. *European Cultural Tourism Network (ECTN)* : website. URL: https://www.culturaltourism-network.eu/about-us.html (дата звернення: 30.03.2022).

133. About us. *Europa Nostra* : website. URL: https://www.europanostra.org/organisation/ (дата звернення: 02.04.2022).

134. Our Story. *Mad'n Europe or European Portal of Craftsmen and Cultural Heritage Restorers* : website. URL: https://madineurope.eu/en/our-story/ (дата звернення: 05.04.2022).

135. The Association. *Mirabilia Network* : website. URL: http://www.mirabilianetwork.eu/en/the-association/ (дата звернення: 05.04.2022).

136. About ECF. *European Cyclists Federation (ECF)* : website. URL: https://ecf.com/about-us (дата звернення: 07.04.2022).

137. About EGWA. *European Greenways Association (EGWA)* : website. URL: https://www.aevv-egwa.org/egwa/ (дата звернення: 07.04.2022).

138. *European Ramblers Association (ERA)* : website. URL: https://www.era-ewv-ferp.org/ (дата звернення: 07.04.2022).

139. About. *International Institute of Gastronomy, Culture, Arts and Tourism (IGCAT)* : website. URL: https://igcat.org/about-igcat/ (дата звернення: 07.04.2022).

140. About us (Mission and Objectives). *SpiritsEurope* : website. URL: https://spirits.eu/about-us/mission-objectives (дата звернення: 11.04.2022).

141. About us. Eu*ropean Spas Association (ESPA)* : website. URL: https://www.europeanspas.eu/en/association/about-us (дата звернення: 11.04.2022).

142. About. *European Historic Thermal Towns Associations (EHTTA)* : website. URL: https://europeanheritagealliance.eu/ (дата звернення: 15.04.2022).

143. About us. *Health Tourism Industry — HTI Partner Ltd.* : website. URL: https://hticonference.com/about-us/ (дата звернення: 15.04.2022).

144. About us. *Observatory on Tourism in the European Islands — OTIE* : website. URL: https://www.otie.org/about-us.html (дата звернення: 21.04.2022).

145. About EAAM. *European Association for Aquatic Mammals (EAAM)* : website. URL: https://eaam.org/about-eaam/ (дата звернення: 24.04.2022).

146. About EAZA. *European Association for Zoos and Aquariums (EAZA)* : website. URL: https://www.eaza.net/about-us/ (дата звернення: 25.04.2022).

147. About EBI. *European Boating Industry (EBI)* : website. URL: https://www.europeanboatingindustry.eu/about-us/about-ebi (дата звернення: 30.04.2022).

148. About ENOS. *The European Network of Outdoor Sports — ENOS* : website. URL: https://www.outdoor-sports-network.eu/about-us/ (дата звернення: 01.05.2022).

149. About IAAPA. *The Global Association for the Attractions Industry — GAAI* : website. URL: https://www.iaapa.org/about-iaapa (дата звернення: 05.05.2022).

150. About EFA. *European Festival Association — EFA* : website. URL: https://www.efa-aef.eu/en/about/ (дата звернення: 07.05.2022).

151. About Pearle. *Pearle – Live Performance Europe* : website. URL: https://www.pearle.eu/about (дата звернення: 08.05.2022).

152. About EFCO & HPA. *European Federation of Campingsite Organizations and Holiday Park Associations — EFCO & HPA* : website. URL: https://www.efcohpa.eu/about (дата звернення: 10.05.2022).

153. About RuralTour. *RuralTour : European Federation of Rural Tourism* : website. URL: https://www.ruraltour.eu/about (дата звернення: 12.05.2022).

154. Who we are. *International Social Tourism Organization (ISTO)* : website. URL: https://isto.international/who-we-are/ (дата звернення: 14.05.2022).

155. Про туризм : Закон України від 16.10.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 17.05.2022).

156. Accessible Tourism. *UNWTO* : website. URL: https://www.unwto.org/accessibility (дата звернення: 22.05.2022).

157. Juul M. Tourism and the EU. EPRS, 2015. 25 p.

158. Florek I. The role of tourism in EU : selected issues. *Journal of Modern Science.* 2018. № 2(38). P. 41-52.

159. David Negre T. Understanding European tourists' use of e-tourism platforms. Analysis of networks. *Information Technology and Tourism.* 2018. № 20. P. 131-152.

160. Нагернюк Д. Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку. Умань : Візаві, 2019. 350 с.

161. Sports Tourism. *UNWTO* : website. URL: https://www.unwto.org/sport-tourism (дата звернення: 02.06.2022).

162. *ГО «Спілка сільського зеленого туризму України»* : веб-сайт. URL: https://www.greentour.com.ua/en (дата звернення: 05.06.2022).

163. Review of consumer law. *European Commission* : website. URL: https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/consumer-protection-law/review-eu-consumer-law_en (дата звернення: 06.06.2022).

164. *European Federation of Tourist Guide Associations — FEG* : website. URL: https://www.feg-touristguides.com/ (дата звернення: 10.06.2022).

165. *European Federation of Food, Agriculture and Tourism Trade Unions — EFFAT* : website. URL: https://effat.org/mission/ (дата звернення: 10.06.2022).

166. *The European Travel Agents` and Tour Operators` Association — ECTTA* : website. URL: https://wtaaa.org/ectaa/#:~:text=ECTAA%20is%20the%20voice%20of,Norway%20and%204%20International%20members (дата звернення: 12.06.2022).

167. Major Tourism Organizations at EU Level : from 19.05.2020. *AALEP* : website. URL: http://www.aalep.eu/major-tourism-organizations-eu-level (дата звернення: 20.06.2022).

168. Tosun C. A critical perspective on tourism employment. Taylor & Francis : website. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13683500.2021.2021155?journalCode=rcit20 (дата звернення: 26.06.2022).

169. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження КМУ № 168-р від 16.03.2017 р. *Відомості Верховної Ради.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text (дата звернення: 30.06.2022).

170. Питання утворення деяких центральних органів виконавчої влади : Постанова КМУ № 995 від 04.12.2019 р. *Відомості Верховної Ради.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 30.06.2022).

171. Мельниченко О. Теоретико-методологічні основи державного регулювання туризму. *Державне будівництво*. 2010. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_2_16 (дата звернення: 01.07.2022).

172. Жадько К. Понятійне визначення механізмів державного управління міжнародним туризмом. *Держава та регіони*. 2008. № 4. С. 119–125.

173. Мельник І., Чапліч А. Перспективи розвитку вітчизняного туризму в умовах євроатлантичної інтеграції. *Вісник ХНУ*. 2009. № 1. С. 76–80.

174. Марценюк Н. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні. *Економічний вісник*. 2015. № 3. С. 76–82.

175. Барвінок Н. Вплив глобальних безпекових факторів на розвиток міжнародного туризму в Україні. *Veda a perspektivy*. 2022. № 4(11). С. 139–151.

176. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. (у редакції від 03.09.2022 р.). *Відомості Верховної Ради*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 10.07.2022).

177. Кульчицький С. Туристично-рекреаційна галузь в Україні : стан, проблеми, оцінка перспектив. *Україна : події, факти, коментарі*. 2019. № 18. С. 62–73.

178. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про курорти» № 10269 від 02.05.2019 р. *Ліга Закон* : веб-сайт. URL: https://ips.ligazakon.net/document/GH7X900A (дата звернення: 14.07.2022).

179. Про курорти : Закон України № 2026-III від 05.10.2000 р. (у редакції від 16.10.2020 р.). *Відомості Верховної Ради*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text (дата звернення: 16.07.2022).

180. Тарасюк Г., Мілінчук О. Розвиток вітчизняного туризму в контексті світових туристичних тенденцій. *Науковий вісник УжНУ*. 2016. № 7(3). С. 127–131.

181. Про сільський та сільський зелений туризм : Проєкт Закону № 4299 від 23.10.2003 р. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України* : веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4299&skl=5 (дата звернення: 20.07.2022).

182. Gpo сільський та сільський зелений туризм : Проєкт Закону № 5206 від 05.03.2021 р. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України* : веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71321 (дата звернення: 23.07.2022).

183. Прокопенко Т. П. Сучасний стан та проблематика системи державного регулювання туристичної галузі України. *Наукові перспективи.* 2021. №9(27). С. 189-200.

184. Іванова В. Розвиток туризму як територіальний аспект розвитку економіки : інформаційна підтримка. *Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні та світі* : II Міжнародна науково-практична конференція. Луцьк – Світязь, 2017. С. 84–86.

185. Розпочинається громадське обговорення проєкту Концепції Державної цільової програми «Мандруй Україною». *ДАРТ* : веб-сайт. URL: https://www.tourism.gov.ua/blog/rozpochinaietsya-gromadske-obgovorennya-proiektu-koncepciyi-derzhavnoyi-cilovoyi-programi-mandruy-ukrayinoyu (дата звернення: 29.07.2022).

186. Опанасюк Н., Охріменко О. Державне регулювання туризму в Україні : правові форми, засоби та моделі. *Перспективи розвитку туризму в Україні та світі : управління, технології, моделі*. 2018. С. 17–37.

187. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. (ред. від 01.01.2020 р.). *Відомості Верховної Ради.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 03.08.2022).

188. Опанасюк Н., Охріменко А., Попович С. Правове регулювання туристичної діяльності в контексті реформування законодавства України про туризм. *ScienceRise : Juridical Science.* 2021. № 3(17). С. 9–17.

189. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 984_011 від 21.03.2014 р. (у редакції від 30.11.2015 р.). *Відомості Верховної Ради.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 15.08.2022).

190. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. (у редакції від 03.08.2022 р.). *Відомості Верховної Ради*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 15.08.2022).

191. Про охорону культурної спадщини : Закону України № 1805-III від 08. 06. 2000 р. (у редакції від 31.05.2022 р.). *Відомості Верховної Ради*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 17.08.2022).

192. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України № 1264-XII від 25.06.1991 р. (у редакції від 10.07.2022 р.). *Відомості Верховної Ради*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text (дата звернення: 17.08.2022).

193. Євроінтеграційний портал «Україна – Європа» : Туризм (інформаційна записка від 27.09.2017 р.). *Офіційний веб-портал КМУ «Україна – Європа»* : веб-сайт. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/yevrointehratsiia/turyzm (дата звернення: 20.07.2022).

194. Брусільцева Г., Зима О. Правове регулювання туристичної діяльності : навч. посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 214 с.

195. Біль М. М. Механізм державного управління туристичною галуззю на регіональному рівні: теоретико-прикладний аспект / за наук. ред. д. е. н. О. П. Крайник. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 228 с.

196. Про державно-приватне партнерство : Закон України № 2404-VI від 01.07.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text (дата звернення: 24.07.2022).

197. Кравцова А. Управління розвитком туристичної галузі через реалізацію механізмів державно-приватного партнерства. *Економічний аналіз*. 2017. № 27(4). С. 53–58.

198. Карпенко А., Гурбик Ю. Сучасні моделі державного регулювання туризму. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2020. № 25. С. 23–30.

199. Леоненко А. Правовий механізм державного регулювання туристичної сфери України. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 1(20). С. 69–75.

200. ДСТУ EN 13809:2018 Послуги туристичні. Туристичні агенції та туристичні оператори. Терміни та визначення (EN 13809:2003 IDT). *Будстандарт : сервіс документів* : веб-сайт. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=80876 (дата звернення: 15.09.2022).

201. Про захист прав споживачів : Закон України № 1023-XII від 12.05.1991 р. (у редакції від 01.08.2022 р.). *Відомості Верховної Ради*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text (дата звернення: 18.09.2022).

202. Горіна Г. Державне управління туристичною діяльністю : навч. посібник. *Кривий Ріг* : ДНУЕТ ім. М. Туган – Барановського, 2021. 110 с.

203. Сінгуцький О. Державна підтримка туризму в Україні : перешкоди та передумови розвитку. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського (Державне управління)*. 2019. № 6. С. 71–76.

204. Крутій Г. Моделі публічного управління у сфері туризму : світовий досвід для України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1(82). С. 118–121.

205. Килин О., Вітер О. Місце державного регулювання у розвитку туристичної галузі України. *Збалансоване природокористування*. 2020. № 1. С. 34–42.

206. Барвінок Н. Вплив глобальних безпекових факторів на розвиток міжнародного туризму в Україні. *Veda a perspektivy*. 2022. № 4 (11). С. 139-151.

207. Karanovic G., Polychronidou P., Karasavvoglou A. Tourism Management and Sustainable Development. Springer, 2021. 186 p.

208. Луців Б., Кравчук І., Сас Б. Інвестування : підручник. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 544 с.

209. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність» щодо підтримки виробників та залучення іноземних інвестицій під час воєнного стану № 7456 від 10.06.2022 р. *Офіційний веб-*

портал ВРУ : веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74361 (дата звернення: 05. 10.2022).

210. Francioni F., Vrdoljak A. F. The Oxford Handbook of International Cultural Heritage Law. –Oxford University Press, 2020. 1088 p.

211. Durrer V., Miller T., O`Brien D. The Routledge Handbook of Global Cultural Policy. Routledge, 2019. 668 p.

212. Мінцифра запрошує на безоплатний курс «Google для туризму : розвиток бізнесу онлайн». *Міністерство цифрової трансформації України* : веб-сайт. URL: https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-zaproshue-na-bezoplatniy-kurs-google-dlya-turizmu-rozvitok-biznesu-onlayn (дата звернення: 15.10.2022).

213. Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму : ПКМУ № 1162 від 24.12.2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.10.2022).

214. Costa C. Panyik E., Buhalis D. European Tourism Planning and Organization Systems : The EU Member States. Channel View Publications, 2014. 512 p.

215. Yildirim G., Ozbek O., Kilinc C.C. Cases on Tour Guide Practices for Alternative Tourism. Business Science Reference, 2020. 376 p.

216. Bodlender J. A. The financing of tourism projects. *Tourism Management*. 1982. № 3(4). P. 277-284.

217. Financing in Tourism : Basic Models of Financing the Accommodation Offer / S. J. Sijtsema, S. Vujovic, L. Arsic, J. Premovic. *Journal of Hotel & Business Management*. 2018. № 7 (2). 6 p.

218. Pacelli V., Sica E. The Economics and Finance of Cultural Heritage: How to Make Tourist Attractions a Regional Economic Resource (Routledge Cultural Heritage and Tourism Series). Routledge, 2020. 150 p.

219. State Secretariat for Economic Affairs SECO Switzerland. Tourism Strategy of Swiss Confederation, 10 Nov. 2021. *SECO* : website. URL:

https://www.seco.admin.ch/seco/en/home/Standortfoerderung/Tourismuspolitik/ts.html (дата звернення: 25.10.2022).

220. Vles V., Marcelpoil E., Frochot I. Strength and paradoxes of French tourism planning. *European Tourism Planning and Organization Systems*. 2014. Vol. II. P. 418-431.

221. Formation of the national tourism system of Ukraine / A.Mazaraki et al. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. Vol. 16 (1). P. 68-84.

222. Storonyanska I. The tourist infrastructure of local communities in Ukraine : current state and impact on local economic development. *ARE Journal.* 2021. Vol. 7(2). P. 102-118.

223. Number of accommodation and food service businesses in Ukraine 2010-2020. *Statista* : website. URL: https://www.statista.com/statistics/995480/ukraine-accommodation-food-service-businesses/ (дата звернення: 04.11.2022).

224. UK Department for Digital, Culture, Media and Sport. The Tourism Recovery Plan 2021. Crown Copyright, 2021. 62 p.

225. Прокопенко Т. П. Шляхи подолання негативних тенденцій функціонування механізмів реалізації державного регулювання розвитку туризму. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2022. № 3(3). С. 99-112.

226. Kayely H. The development strategy of tourist attractions for promoting tourism development. *Hospitality and Tourism Journal*. 2016. Vol. 3(2). P. 114-138.

227. Eshtaev A. Innovative marketing strategy for tourism development. *World Scientific News*. 2017. Vol. 88 (2). P. 58-68.

228. Burini F. Spatial effects of a pandemic on Tourism : discovering territorial pathologies and resilience. *Tourism facing a pandemic : form crisis to recovery* / coll. ed. By F. Burini. 2020. P. 79-98.

229. Середа Ю. Практичний зміст туризму як соціокультурного феномену. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. 2010. № 889. С. 53-58.

230. Andone C., Coman–Kund F. Persuasive rather than ‘binding’ EU soft law? An argumentative perspective on the European Commission’s soft law instruments in times of crisis. *The Theory and Practice of Legislation.* 2022. Vol. 10(1). P. 22-47.

231. Прокопенко Т. П. Системоутворюючі чинники позитивізації туризм-управління в Україні. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : 2022 рік* : матеріали XXVI міжнарод. наук.-практ. конф., 07 листопада; м. Загреб (Хорватія). Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. С. 52-56.

232. Кривчик Г. Децентралізація української влади : концепція, впровадження, результати її першого етапу (2014-2018 рр.). *Універсум історії та археології.* 2019. № 2(27). С. 95-106.

233. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. (ред. від 23.10.2022 р.). *Відомості Верховної Ради.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 24.11.2022).

234. Про державно-приватне партнерство : Закон України № 2404-VI від 01.07.2010 р. (ред. від 19.11.2022 р.). *Відомості Верховної Ради.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text (дата звернення: 25.11.2022).

235. HRDFF Docudays UA & OSIFE. See Ukraine Initiative 2018. *Docudays UA & OSIFE Initiative* : website. URL: http://seeukraine.docudays.ua/about (дата звернення: 30.11.2022).

236. Про режим іноземного інвестування : Закон України № 93/96-ВР від 19.03.1996 р. (ред. від 17.08.2022 р.). *Відомості Верховної Ради.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 02.12.2022).

237. Міністерство економіки України. Протокол засідання міжвідомчої комісії з питань державних *інвестиційних проектів від 08.07.2021 р. Міністерство* економіки України : веб-сайт. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6c3fa305-be03-4766-b87f-e6826e8d740b&title=ProtokolZasidanniaMizhvidomchoiKomisiiZPitanDerzhavnikhInvestitsiinikhProektivVid08-07-2021 (дата звернення: 05.12.2022).

238. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України № 877-V від 05.04.2007 р. (ред. від

29.10.2022 р.). *Відомості Верховної Ради.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text (дата звернення: 08.12.2022).

239. Про соціальний діалог в Україні : Закон України № 2862-VI від 23.12.2010 р. (ред. від 27.05.2022 р.). *Відомості Верховної Ради.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text (дата звернення: 08.12.2022).

240. UNWTO. Best Tourism Villages Pilot Initiative. *UNWTO* : website. URL: https://www.unwto.org/tourism-villages/wp-content/uploads/2021/05/best-tourism-villages-by-unwto-en.pdf (дата звернення: 12.12.2022).

241. State Regulation of Tourism Development and Competition in the Tourism Industry: EU Experience for Ukraine / Evelina S., et al. *Economic Affairs*. 2022. Vol. 67, No. 04. P. 795-802. DOI: 10.46852/0424-2513.4s.2022.13

242. Evelina Sira, Tetiana Prokopenko, Nataly Zatsepina, Alla Domyshche-Medyanyk and Ruslana Kryvenkova. State Regulation of Tourism Development and Competition in the Tourism Industry: EU Experience for Ukraine. Economic Affairs, Vol. 67, No. 04s, pp. 795-802, October 2022 DOI: 10.46852/0424-2513.4s.2022.13.

ДОДАТКИ

Додаток А

Список публікацій здобувачки

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Prokopenko T. P. Discourse field of problems of formation of state regulation of tourism development. *Public management.* 2021. №2 (27). P. 55-67.

2. Прокопенко Т.П. Теоретичні засади розроблення та функціонування державного регулювання розвитку туризму. *Наукові перспективи.* 2021. №4 (10). С. 163-171.

3. Прокопенко Т.П. Орієнтири європейського розвитку державного регулювання туризму. *Наукові інновації та передові технології.* 2022. № 6(8). С. 521-528.

4. Прокопенко Т.П. Сучасний стан та проблематика системи державного регулювання туристичної галузі України. *Наукові перспективи.* 2022. №9 (27). С. 189-200.

5. Прокопенко Т.П. Шляхи подолання негативних тенденцій функціонування механізмів реалізації державного регулювання розвитку туризму. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2022. №3(3). С. 99-112.

6. Прокопенко Т.П. Виклики та можливості державного регулювання у сфері розвитку туризму в сучасній Україні. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, 2023. №6(66), С. 64-69. https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-6(66)-8.

Інші статті за темою дисертації:

13. Прокопенко Т.П. Соціально-туристична інтеграція туризм-послугової сфери на рівні країн-членів Європейського Союзу. *Věda a perspektivy.* 2022. № 6(13). С. 51-60.

14. Evelina Sira, Tetiana Prokopenko, Nataly Zatsepina, Alla Domyshche-Medyanyk and Ruslana Kryvenkova. State Regulation of Tourism Development and Competition in the Tourism Industry: EU Experience for Ukraine. *Economic Affairs*, Vol. 67, No. 04s, pp. 795-802, October 2022 DOI: 10.46852/0424-2513.4s.2022.13 (Scopus).

15. Прокопенко Т.П. Методологічні основи розробки рекламної програми. *Економічна та соціальна географія*. 2002. Вип. 53. С. 134-141.

16. Прокопенко Т.П. Підходи до суспільно-географічного районування ринку реклами туристських послуг в Україні. *Географія і сучасність*. 2002. Вип. № 8. С. 23 – 35.

17. Прокопенко Т.П. Рекламна діяльність як об'єкт суспільно-географічного дослідження. *Географічна наука і освіта в Україні*. 2000.

18. Prokopenko T.P. Government Programs of Marketing Systems to Promote Tourism Potential of the Country Using the Example of Ukraine. *News os Science and Education*. 2019. № 1(62), P. 9-29.

Тези доповідей:

13. Прокопенко Т.П. Особливості розроблення та функціонування державного регулювання розвитку туризму: теоретичний аспект. *Сучасний менеджмент: моделі, стратегії, технології*: 2021 рік: матеріали XXII Всеукр. щорічн. студент. наук.-практ. конф. за міжн. участю, 22 квітня Одеса; Одеса 2021 р.: ОРІДУ НАДУ, 2021. С. 464-465.

14. Прокопенко Т.П. Дискурсний аналіз науково-літературної бази механізмів державного регулювання розвитку туризму. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: 2021 рік: матеріали VIII міжнарод. наук.-практ. конф., 07 квітня; м. Марсель (Франція) 2021 р.: Видавнича група «Наукові перспективи», 2021. С.113-116.

15. Прокопенко Т.П. Основи менеджменту сфери надання туристичних послуг. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: 2021 рік: матеріали XIII міжнарод. наук.-практ. конф., 07 вересня;

м. Бухарест (Румунія) 2021 р.: Видавнича група «Наукові перспективи», 2021. С.62-65.

16. Прокопенко Т.П. Щодо ролі рекреаційних процесів у сфері державного регулювання туристичної галузі. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: 2022 рік: матеріали XXI міжнарод. наук.-практ. конф., 07 червня; м. Дебрецен (Угорщина) 2022р.: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. С.40-45.

17. Прокопенко Т.П. Ключові ініціатив ЄС щодо державного розвитку туризму (нормативно-ініціативне регулювання). *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: 2022 рік: матеріали XXII міжнарод. наук.-практ. конф., 07 липня; м. Любляна (Словенія) 2022 р.: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. С.58-63.

18. Прокопенко Т.П. Системоутворюючі чинники позитивізації туризм-управління в Україні. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: 2022 рік: матеріали XXVI міжнарод. наук.-практ. конф., 07 листопада; м. Загреб (Хорватія) 2022 р.: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. С. 52-56.

19. Прокопенко Т.П. Національний ринок виїзного масового туризму : регіональний аспект. Всеукраїнська наукова конференція, м. Київ, 18-19 листопада 2010 р. С. 19 – 23.

Додаток Б

Довідки про впровадження

№ 23064

Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Україна, 03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2,
Тел. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

МАУП

The Private Joint-Stock Company «Higher Education Institution «Interregional Academy of Personnel Management»

2, Frometivs`ka Str., 03039 Kyiv, Ukraine,
Tel. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

"13" лютого 2023 № 3780/1

ДОВІДКА
про впровадження результатів наукової роботи
аспірантки кафедри публічного адміністрування
Прокопенко Тетяни Петрівни

Дослідження Прокопенко Т.П. на тему "Державне регулювання розвитку туризму у країнах ЄС: досвід для України" виконане відповідно до наукової теми НДР Міжрегіональної Академії управління персоналом «Розвиток публічного управління та адміністрування в умовах системних галузевих реформ: соціальні, економічні, безпекові та культурні аспекти» (номер державної реєстрації 0119U100491).

У рамках даної наукової теми НДР Прокопенко Т.П. провела комплексне дослідження механізмів публічного управління у сфері розвитку туризму, обгрунтувала потребу розбудови в Україні «галузевого туризму» («сільського (зеленого) туризму») та інших нетрадиційних підвидів рекреації. Прокопенко Т.П. проаналізувала інфраструктурні вимоги до туристичного розвитку в ЄС, що передбачають класифікацію галузевих компаній за визначеними критеріями, застосовними для готелів, ресторанів та кафе (якість обслуговування, клієнтообіг, «місткість» надання готельних послуг.

Аспірантка адаптувала розроблені у Європейському Союзі маркетингові стратегії розвитку туризму до вітчизняних умов, запропонувала рекомендації щодо вдосконалення нормативного забезпечення публічного управління у туристичній галузі України, розвитку двосторонньої бізнес-клієнтської взаємодії у цій сфері, проаналізувала основні шляхи подолання негативних тенденцій функціонування галузі туризму в Україні, пов'язаних з кризою ковідного етапу та викликами воєнного стану.

Науковий керівник теми НДР,
доктор наук з державного управління, професор Т.А. Семенець-Орлова

МАУП

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

(ДАРТ)

вул. Прорізна, 2, м. Київ, 01001, тел. (044) 200-41-28

E-mail: dart@tourism.gov.ua, www.tourism.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 43553128

09.06.2023

ДОВІДКА

про результати дисертаційного дослідження Прокопенко Тетяни Петрівни на тему «Державне регулювання розвитку туризму у країнах ЄС: досвід для України»

Цією Довідкою посвідчуємо, що висновки Прокопенко Тетяни Петрівни, складені за результатами наукового дослідження до дисертації «Державне регулювання розвитку туризму у країнах ЄС: досвід для України» викликали інтерес та будуть впроваджені у практичну діяльність Державного агентства розвитку туризму України.

Особливої уваги заслуговує узагальнення автором пропозицій щодо формування концептуальної моделі удосконалення державного регулювання розвитку туризму шляхом: імплементації положень директиви ЄС 2015/2302 про пакетні подорожі та пов'язані з ними організації подорожей та внесення змін до Закону України «Про туризм», Закону України «Про курорти» щодо розмежування повноважень ДАРТ щодо взаємодії із органами державної влади та органами місцевого самоврядування туризм-юрисдикції; рецепції та поступової імплементації у сферу туризму України положень еконейтральності, що застосовуються у ЄС відповідно Зеленого пакту для Європи 2019 р.

Голова **Мар'яна ОЛЕСЬКІВ**

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ * Ідентифікаційний код 43553128

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РеСУРС»
09107, м.Біла Церква, вул. Героїв Чорнобиля, 5/7, кв.11
тел.: (04563)9-82-12; www. ngo.resurs
e-mail: ngo.resurs@gmail.com
р/р UA 703218420000026003030106256
КОД ЄДРПОУ 43410171

№01/28-23 від 23 грудня 2021 р.

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження аспірантки Прокопенко Тетяни Петрівни на тему: "Державне регулювання розвитку туризму у країнах ЄС: досвід для України",
що представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 - "Публічне управління та адміністрування"

Результати досліджень аспірантки, що отримані при виконанні її дисертаційної роботи "Державне регулювання розвитку туризму у країнах ЄС: досвід для України" використовуються громадською організацією "ReSURS".

Зокрема, при розробці програми культурно-рекреаційного розвитку Київської області були використані рекомендації методичного характеру щодо розвитку внутрішнього туризму та регіонального бренду області.

Впровадження результатів дослідження Прокопенко Т.П. мають прикладний характер і виявились корисними у розробці рекомендацій щодо забезпечення соціально-економічного розвитку регіону, культивації галузевого та "зеленого туризму", кооперації між державним та приватним сектором у формі державно-приватного патрнерства для розбудови туристичної привабливості міст регіону.

Голова ГО А. Клочко